

Τ.Ε.Ι. ΗΠΕΙΡΟΥ
ΣΧΟΛΗ ΜΟΥΣΙΚΗΣ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΛΑΪΚΗΣ & ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΗΣ
ΜΟΥΣΙΚΗΣ

Πτυχιακή εργασία της Παπαδοπούλου Ευαγγελίας

*Λαζαρίνες Αγίας Παρασκευής Κοζάνης:
Πολιτισμός και Συλλογική Διαχείριση*

Επόπτρια καθηγήτρια: Μάργαρα Ζωή
ΑΡΤΑ 2007

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

I. Ευχαριστίες.....	I
II. Πρόλογος.....	III
III. Εισαγωγή.....	IV
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο	
ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ-ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΟΡΓΑΝΩΣΗ.....	1
1.1. Τοπική κοινωνική και πληθυσμιακή σύσταση, ως χώρος τέλεσης του Εθίμου.....	2
1.2. Ιστορία, εθνική και τοπική ταυτότητα.....	9
1.3. Εργασιακές και επαγγελματικές δραστηριότητες.....	15
1.4. Γλώσσα και τοπικό ιδίωμα ως πληροφοριακό υλικό...	19
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο	
ΟΡΓΑΝΩΣΗ – ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ.....	27
2.1. Φορείς διαχείρισης πολιτισμού.....	28
2.2. Σύλλογοι στο Μακεδονικό χώρο: Ιστορία και Δράση.....	33
2.3. Κοινωνική πραγματικότητα – Σύλλογοι: Παράγοντες Ίδρυσης και Λειτουργίας.....	37
2.4. Τοπικοί Σύλλογοι: Ο Σύλλογος της Αγίας Παρασκευής.....	40
2.5. Σύλλογος Αγίας Παρασκευής: Σύντομη αναδρομή 1980 -2007.....	44
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο	
ΕΘΙΜΟ ΚΑΙ ΣΥΛΛΟΓΟΣ.....	50
3.1. Έθιμο της «Λαζαρίνας» και ο Λαογραφικός Λόγος.....	50
3.2. Η περίοδος των αλλαγών και η «διάσωση» της παράδοσης.....	58
3.3. Λαζαρίνες: Παλιές και νέες επιτελέσεις.....	61
3.4. Λαογραφική Ομάδα του Συλλόγου: Συγκρότηση και λειτουργία.....	66
3.5. Ο Σύλλογος ως χώρος χορευτικής δραστηριότητας:	

Η «αναβίωση» του Εθίμου.....	72
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο	
ΕΠΙΣΤΗΜΗ, ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ ΚΑΙ ΤΕΛΕΣΗ ΤΟΥ ΕΘΙΜΟΥ.....	77
4.1. Η τέλεση του Εθίμου και οι λαογραφικές προσεγγίσεις.....	77
4.2. Σύλλογος και Επιστήμες: Η Διοργάνωση της Δημερίδας.....	81
4.3. Προσέγγιση του Εθίμου μέσα από τη Δημερίδα Πολιτισμού.....	86
4.4. Πολιτική Εξουσία και Ηγεμονικός Λόγος.....	91
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο	
Συμπεράσματα – Προβληματισμοί.....	95
Βιβλιογραφία.....	100
Παράρτημα	
1. Ποιητικά Κείμενα.....	108
2. Φωτογραφικό Αρχείο.....	120

Στις Λαζαρίνες

I. Ευχαριστίες

Προκειμένου να ολοκληρωθεί το παρόν πόνημα, πολλοί είναι αυτοί που συνέβαλαν με διάφορους τρόπους. Αναφέρομαι στην καλή θέληση από την πλευρά των κατοίκων της κοινότητας που επικεντρώνεται η έρευνα και στην έντονη διάθεση τους για να βοηθήσουν στη «διάσωση» της τοπικής παράδοσης, όπως οι ίδιοι πιστεύουν.

Η προσπάθεια του Πολιτιστικού Συλλόγου Αγίας Παρασκευής να παραθέσουν στα χέρια της έρευνας όλα εκείνα τα στοιχεία που θα εξυπηρετούσαν και θα διευκόλυναν, παραχωρήθηκαν με ιδιαίτερη ευχαρίστηση και διάθεση, όπως π.χ. καταστατικά του Συλλόγου, πρακτικά συνεδρίων, φωτογραφικό και οπτικοακουστικό υλικό κ.ά. τα οποία εκτιμήθηκαν ανάλογα. Ευχαριστώ όλο το Διοικητικό Συμβούλιο του Συλλόγου και ιδιαίτερα την Βαϊτσα Κερασιώτη – Λιόγα για την παραχώρηση του αρχαιικού υλικού όλων των κειμένων των Λαζαρίνων και την Παναγιώτα Καλημέρη για τις πολύτιμες πληροφορίες τους, τη Ζωή Καλαμπούκα, επίσης τον δάσκαλο Ιωάννη Λαμπρόπουλο (παιλιότερο πρόεδρο του Συλλόγου), τον συγγραφέα τοπικών βιβλίων Γεώργιο Μυλωνά για τις γενικές κατευθύνσεις, τη σύζυγο του Θανάση Παπαδόπουλου πρωτοπόρου ιδρυτή του Συλλόγου την Αρετή, τον αδερφό του και παλιότερο πρόεδρο Ζήση και τη σύζυγο του Βασιλική.

Πέρα όμως των πληροφορητών που σχετίζονται με την έμμεση επαφή τους με το υπό μελέτη Έθιμο της «Λαζαρίνας»¹, οφείλω ένα τεράστιο ευχαριστώ σε όλες εκείνες τις πληροφορήτριες που έχουν βιωματική άμεσα σχέση με αυτό. Περαισμένης ηλικίας οι περισσότερες γυναίκες της κοινότητας όχι μόνο δεν αρνήθηκαν όσες συναντήσεις κι αν χρειάστηκαν για την εκπλήρωση των ερευνητικών στόχων, απεναντίας προέβαιναν σε αυτή τη διαδικασία με μεγάλη ευχαρίστηση και αυθορμητισμό. Εδώ θα πρέπει να σημειώσουμε την εντονότατη τάση και διάθεση των εν λόγω γυναικών να

---

¹ Επιλέγεται από τούδε και στο εξής όπου συναντάται η λέξη έθιμο το οποίο χαρακτηρίζει και απευθύνεται στο μελετούμενο, δηλαδή αυτό της Λαζαρίνας της Αγίας Παρασκευής, να αναγράφεται με Ε κεφαλαίο προκειμένου να δηλώνεται η διαφοροποίηση και η άμεση σύνδεση με αυτό διαφοροποιώντας με όλα τα υπόλοιπα.

αναφέρονται και να αναδρομούν το Έθιμο της «Λαζαρίνας» αλλά και να διηγούνται περιστατικά συνυφασμένα με αυτό. Αυτές είναι οι Αναστασία Καλαμπούκα, Παναγιώτα Καλημέρη, Αικατερίνη Λαμπροπούλου, Ευαγγελία Λαμπροπούλου, Μάττα Γκουρτζιούμη, Αναστασοπούλου Γεωργία, Καλαμπούκα Παναγιώτα, Κρυστάλλω Στάθη, Άννα Λιόγα, Κατερίνα Λιόγα, Αθανασία Καραλίγκα, που πραγματικά τις ευχαριστώ θερμά. Μέσα από τις συνεντεύξεις που πραγματοποιήσαμε δόθηκε η ευκαιρία να προσεγγισθεί το Έθιμο όπως οι ίδιες, ως πραγματικές τελέστριες πιστεύουν, γεγονός το οποίο συντέλεσε στην αναθεώρηση, όπου διαπιστώθηκε, των ήδη υπαρκτών πηγών για τις Λαζαρίνες.

Ένα τεράστιο ευχαριστώ οφείλω στην επόπτρια καθηγήτρια Ζωή Μάργαρη για την επίβλεψή της και για τις παρατηρήσεις που έκανε κατά τη διάρκεια της πτυχιακής εργασίας. Πέρα όμως τούτου την ευχαριστώ για τη συμπαράσταση και τη φιλοδοξία που μου έδειξε προκειμένου να ολοκληρώσω την παρούσα εργασία.

Σας ευχαριστώ και πάλι.

II. Πρόλογος

Οι «Λαζαρίνες», κορίτσια τα οποία συμμετέχουν στις τριήμερες λαϊκές εορταστικές εκδηλώσεις που αρχίζουν την Παρασκευή παραμονή του Λαζάρου, κορυφώνονται το Σάββατο του Λαζάρου και λήγουν την Κυριακή των Βαΐων², ως κύριες πρωταγωνίστριες του Εθίμου ανέκαθεν προκαλούν την αφορμή συγγραφής νέων μελετών. Κατά καιρούς επιχειρείται η προσέγγιση του Εθίμου από διαφορετικές οπτικές και επιστήμες, γεγονός το οποίο αποδεικνύει το έντονο ενδιαφέρον που παρουσιάζει για τους μελετητές. Οι ανάγκες που οδηγούν στην τελετουργική τέλεση του Εθίμου, η δράση των τελεστριών στη διάρκεια του έτους, το εύρος των τραγουδιών και των βηματικών μοτίβων, η «ιεραρχία» που ακολουθούν οι τελέστριες στην «βίωση» του, αποτελούν λίγα μόνο ερεθίσματα για την έκδοση ενός πονήματος. Η επιστημονική ωστόσο προσέγγιση του θέματος οδηγεί σε μια επισκόπηση και αναδιαπραγμάτευση του αντικειμένου και μια νέα θεώρηση των πραγμάτων, η οποία έρχεται να προσθέσει και μια νέα διάσταση. Πρόκειται για την προσέγγιση του υπό έρευνα Εθίμου της «Λαζαρίνας» μέσα από το τελετουργικό και χωρο-χρονικό πλαίσιο που φαίνεται πως ακολουθεί κατά το πέρασμα των χρόνων.

Η παρούσα έρευνα βασίζεται σε μια θεωρητική όσο και εμπειρική έρευνα του ζητήματος. Η επιτόπια έρευνα που πραγματοποιήθηκε κατά το χρονικό διάστημα 2006 - 07, σε μια μικρή κοινότητα δυτικά της Κοζάνης, την Αγία Παρασκευή (ρη 1, σελ. 120), προσφέρει τη δυνατότητα να παρατηρηθεί το Έθιμο από μια ανθρωπολογική οπτική και να φέρει στην επιφάνεια νέα στοιχεία για τη σύγχρονη πραγματικότητα του.

---

² Κωνσταντίνος Σιαμπανόπουλος (1973:11).

III. Εισαγωγή

Η εργασία αυτή κινείται στο πλαίσιο της πτυχιακής εργασίας στην προσπάθεια μου, ως τελειόφοιτος του τμήματος Λαϊκής και Παραδοσιακής Μουσικής, με ζητούμενο τη σχέση που προκύπτει ανάμεσα στα γνωστικά αντικείμενα που διδάχτηκα κατά τη διάρκεια της φοίτησής μου και σε αυτά που μέχρι πριν θεωρούσα ενσώματη γνώση. Αφορμή γι' αυτό αποτελεί η φράση της Anya Peterson Royce, *...το να μάθει κανείς μέσα από την πράξη διαφέρει από το να μάθει μέσα από την παρατήρηση...*³.

Από τα πρώτα μόλις εξάμηνα εξέφρασα το ενδιαφέρον να ασχοληθώ με το Έθιμο της «Λαζαρίνας» συναντώντας την ενθάρρυνση και παρότρυνση της υπεύθυνης καθηγήτριας Ζωής Μάργαρη. Μέσα από το μάθημα Εθνοχορολογία I πραγματοποιήθηκε η πρώτη προσέγγιση, με το βιβλιογραφικό πλαίσιο στο οποίο εντασσόταν να αφορά έρευνες από τον ευρύτερο χώρο της λαογραφίας. Διαπιστώθηκε ότι οι κλασικοί μελετητές⁴ πάνω στο θέμα της «εθιμοτυπίας» των «Λαζαρίνων» ως κύριους αναλυτικούς και ερμηνευτικούς άξονες χρησιμοποιούσαν αυτούς που κινούνται γύρω από τη σύνδεση του Εθίμου με τη θρησκευτική παράδοση και τους μύθους της εκάστοτε περιοχής που συναντάται αλλά και στην αναλυτική της περιγραφή.

Είναι γνωστό ότι η λαογραφία στην Ελλάδα στο ξεκίνημά της κατά τον 19^ο αι. με τον ιθαγενή λόγο της εποχής επηρεασμένο από τα ρεύματα του ρομαντισμού, του εξελικτισμού και της θεωρίας των επιβιωμάτων, προσέβλεπε ως εθνική επιστήμη, στην κατασκευή της ελληνικής εθνικής ταυτότητας⁵. Χαρακτηριστικά σημεία του λόγου της, όπως και ο λόγος αντίστοιχων επιστημών σε διεθνές επίπεδο, ήταν η ανάδειξη της ομοιομορφίας των εθνικών χαρακτηριστικών, η α-χρονικότητα των χαρακτηριστικών του πολιτισμού που επέτρεπε υπερβάσεις όπως τη σύνδεση με την αρχαιότητα και

---

³ Anya Peterson Royce (2005:13).

⁴ Για περισσότερες πληροφορίες που αφορούν την τοπική λαογραφική βιβλιογραφία για το Έθιμο της Λαζαρίνας βλ. Κωνσταντίνος Σιαμπανόπουλος (1973), Λάζαρος Νάνος (1985), Σιώζος Γεώργιος (1996), Παπανικολάου Φώτης (1999), Παπαδόπουλος Παναγιώτης (2002).

⁵ Για μια κριτική αυτής της λαογραφίας βλ. μεταξύ άλλων αντιπροσωπευτικά: Άλκηστη Κυριακίδου - Νέστορος (1978), Michael Herzfeld (1998).

την αγνόηση των ενδιαμέσων περιόδων του βυζαντίου και της τουρκοκρατίας στο ελληνικό παράδειγμα⁶.

Σκοπός της λαογραφίας ήταν η μελέτη του «λαϊκού παραδοσιακού πολιτισμού» του παρελθόντος ως συνολικό πρόβλημα, με απώτερο στόχο την κατανόηση του παρόντος της ελληνικής πραγματικότητας. Στην ίδια προβληματική εντάσσεται και η μεταγενέστερη πρότασή της για μελέτη του παρόντος μέσα από το παρελθόν έτσι όπως αυτό ανιχνεύεται στη μνήμη των ανθρώπων. Η τελευταία αυτή προσπάθεια κινείται στο χώρο της προφορικής ιστορίας, στην αναζήτηση της παράδοσης που κουβαλάει ο καθένας μέσα του (οικογενειακή, τοπική, κτλ)⁷, ατομικά ή συλλογικά που τον/ τους κάνουν να συγκροτούν και να διαπραγματεύονται νέες ταυτότητες.⁸

Η περίπτωση της «Λαζαρίνας» καταγράφηκε από την επιστήμη της λαογραφίας, της οποίας η έρευνα είχε ως σημείο αναφοράς το προσωπικό ενδιαφέρον κάποιων ανθρώπων (δασκάλων, μουσικών, λαογράφων, γυμναστών, χορευτών) για την τέλεση του Εθίμου και το χορευτικό φαινόμενο. Ωστόσο αναπτύχθηκε, μεταξύ άλλων επιστημών, ένας νέος τομέας μελέτης *...με πρόσφατη ιστορία σε διεθνή κλίμακα και σχεδόν άγνωστη στη χώρα μας...* σύμφωνα με την τοποθέτηση της Ρένας Λουτζάκη. Εξηγώντας η Λουτζάκη αναφέρει πως πρόκειται για την επιστήμη της Ανθρωπολογίας του Χορού η οποία *...μελετάει το χορό όχι μόνο ως χορογραφική δημιουργία και αναλύει τις κινήσεις που τον αποτελούν...*⁹. Η καινοτομία και η σπουδαιότητα αυτού του νέου επιστημονικού κλάδου έγκειται στη μελέτη που γίνεται ανάμεσα στη σχέση του χορού με άλλα πολιτιστικά φαινόμενα, όπως της οικονομίας, τα συστήματα συγγένειας και της κοινωνικής οργάνωσης.

Με βασικό άξονα την παραπάνω επιστήμη επιχειρείται η προσέγγιση της κοινότητας Αγίας Παρασκευής, όπου λαμβάνουν χώρα οι «Λαζαρίνες», προκειμένου να εντοπίσουμε την κοινωνικο-πολιτιστική οργάνωση του εθιμικού πλαισίου. Βασιζόμενοι στα μεθοδολογικά εργαλεία του εν λόγω κλάδου, που στηρίζονται στην επιτόπια έρευνα, στην καταγραφή του εθιμικού

---

⁶ Φωτεινή Τσιμπιρίδου (2001:38).

⁷ Άλκηστη Κυριακίδου – Νέστορος (1993).

⁸ Φωτεινή Τσιμπιρίδου (2001:40).

⁹ Ρένα Λουτζάκη (1985:6).

υλικού και τέλος στη σε βάθος ανάλυσή του, θα συνδεθούν με τις σύγχρονες θεωρίες καταγραφής, μελέτης και ανάλυσης των πολιτισμικών σπουδών. Ουσιαστικά, η μεθοδολογική πορεία θα συντεθεί από το συνδυασμό των εργαλείων της Ανθρωπολογίας του Χορού, όπως αναφέρθηκε παραπάνω και στη βασική ερευνητική πρακτική της Ανθρωπολογίας¹⁰ τη λεγόμενη συμμετοχική παρατήρηση. Η νέα προσέγγιση των κοινωνικών επιστημών ευνοεί την «εμπλοκή», παρατήρηση και μελέτη του ερευνητή στο πεδίο της έρευνας και αποδίδει μεγάλη βαρύτητα στην ποιοτική έρευνα. Ουσιαστικά πρόκειται για τις μεθόδους εκείνες, δηλαδή τις τεχνικές και τις διαδικασίες που χρησιμοποιούνται στην πορεία συλλογής των δεδομένων, για μια ερμηνευτική έρευνα σε ένα πρώτο επίπεδο. Με τον όρο έρευνα εννοούμε τη συνολική διαδικασία η οποία εμπεριέχει στοιχεία όπως αυτά της καταγραφής, της μελέτης, της συγκέντρωσης ή απλά της επεξεργασίας υπαρκτών πηγών και τέλος στη διεξαγωγή των συμπερασμάτων.

Ένα από τα σημαντικότερα στάδια της έρευνας και της ανάλυσης κατ' επέκταση, σε οποιαδήποτε πτυχή της ανθρώπινης συμπεριφοράς ως αφετηρία, θεωρείται η καθιέρωση ενός όρου έτσι ώστε να γίνεται κατανοητό το φαινόμενο που μελετάται. Επομένως, από τα πρώτα στάδια της έρευνας για το Έθιμο, διαπιστώνεται η ανάγκη αναζήτησης ενός ορισμού που θα ανταποκρίνεται στον τρόπο που αντιλαμβάνονται και ερμηνεύουν οι άνθρωποι τα στοιχεία που το απαρτίζουν. Αρχικά εντοπίζεται η δυσκολία καθορισμού ενός κοινού αποδεχτού όρου που θα χρησιμοποιείται για την περιγραφή του Εθίμου, π.χ. με άλλη ονομασία αναφέρονται σε αυτό οι λαογράφοι «το Έθιμο της Λαζαρίνας», «το Δρώμενο της Λαζαρίνας», οι ανθρωπολόγοι όμως αποδέχονται και συμφωνούν με τους τελεστές που το ονοματίζουν απλά «Λαζαρίνες». Συνεπώς, σε αυτό το εισαγωγικό κείμενο, κρίνεται αναγκαία η δήλωση του όρου που θα χρησιμοποιηθεί περαιτέρω. Καθ' όλη τη διάρκεια της συγγραφής όταν γίνεται αναφορά στο συγκεκριμένο δρώμενο θα χρησιμοποιείται ο όρος «Λαζαρίνες», προερχόμενο δια στόματος των ίδιων των πληροφορητριών. Επιθυμώντας να αιτιολογήσω αυτή μου την επιλογή θα

---

¹⁰ Όπως αναφέρει η Μαρία Παπαπούλου στο *Χορευτικά Ετερόκλητα*, με παραπομπές στους Clifford and Marcus (1986), Okely and Calleyway (1992), Fisher (1992:39).

αναφέρω πως, αφενός είναι ο τρόπος με τον οποίο μιλούν οι ίδιοι οι τελεστές -ενεργητικοί και παθητικοί- σε αυτό και αφετέρου είναι ο πιο συνήθης όρος που συναντάται στις περισσότερες βιβλιογραφικές πηγές.

Επόμενο, εξίσου σημαντικό στάδιο της έρευνας, αποτελεί η σαφή περιγραφή του τρόπου κατά τον οποίο επιχειρείται η συλλογή του υλικού, η μεθοδολογία που χρησιμοποιείται και στη συνέχεια η παράθεσή του. Κατά τη διάρκεια της έρευνας το υλικό που συγκεντρώθηκε προέρχεται από τις προφορικές συνεντεύξεις, κατευθυνόμενες ή και ελεύθερες, δομημένες ή μη, ατομικές ή και συλλογικές, από αφηγήσεις των τελεστών, ατόμων που επιλέχθηκαν εξαιτίας της σχέσης τους με το Έθιμο και το Σύλλογο της Αγίας Παρασκευής. Στόχος των παραπάνω εργαλείων, στα χέρια του ερευνητή, είναι να υπάρχει υποστήριξη δια στόματος των ίδιων των τελεστών, στα νέα συμπεράσματα που θα προκύπτουν και που θα χρησιμοποιηθούν στην εργασία ως συγκρίσιμες πληροφορίες. Οι λόγοι που οδηγούν στην εφαρμογή τους, πέρα από τους στόχους, έγκειται στην προσπάθεια συλλογής ενός υλικού το οποίο δεν έχει ερευνηθεί προηγουμένως. Πρέπει όμως να λάβουμε υπόψη τη νέα διάσταση του θέματος που προτείνει η παρούσα εργασία, δηλ. την προσέγγιση του Εθίμου των «Λαζαρίων» μέσα από την περίπτωση του Πολιτιστικού Συλλόγου και να γίνει αντιληπτή η ανάγκη συλλογής συγκεκριμένων πληροφοριών γύρω από αυτό. Τα συμπεράσματα που θα προκύψουν από την επεξεργασία του νέου υλικού σε συνδυασμό με το ήδη υπάρχον υλικό, διαμορφώνουν το τελευταίο μέρος της εργασίας με σκοπό την ανάλυση και τελικά τη σύνθεση συμπερασμάτων.

Συλλέγεται λοιπόν το μεγαλύτερο κομμάτι των τοπικών και υπερτοπικών βιβλιογραφικών αναφορών του Εθίμου και αρκετό οπτικοακουστικό υλικό. Η προσπάθεια επαφής με τα μέλη του Πολιτιστικού Συλλόγου της Αγίας Παρασκευής, της κοινότητας που επικεντρώνεται η έρευνα, είναι εποικοδομητική και συντελεί στη συλλογή βασικών στοιχείων. Συνοπτικά αναφέρω την παραχώρηση όλων των πρακτικών του Συλλόγου από την αρχή της δημιουργίας του, των καταστατικών, εγγράφων, προσκλήσεων, αποδελτιωμένων άρθρων του Τύπου κ.ά. Οι παραπάνω γραπτές πληροφορίες καλύπτουν τις ανάγκες που αφορούν τη θεωρητική πτυχή της έρευνας και γι'

αυτό κρίνεται απαραίτητη η παρακολούθηση από τις πρόβες του Ενήλικου Τμήματος που ανέλαβε να παρουσιάζει το Έθιμο της «Λαζαρίνας». Αφενός ο σκοπός επικεντρώνεται στην «εμπλοκή» του παρατηρητή-ερευνητή στη διαδικαστική πορεία της πρόβας και αφετέρου στη συμπλήρωση ημερολογίων με τα στοιχεία εκείνα που αφορούν την τωρινή πρακτική διάσταση της Ομάδας¹¹ αυτής.

Συνεπώς συγκεντρώνεται μεγάλο υλικό που αναφέρεται στα ποιητικά κείμενα των λαζαριάτικων τραγουδιών καθ' όλη τη διάρκεια του ημερολογιακού έτους, όπως π.χ. τα κάλαντα των Χριστουγέννων και της Πρωτοχρονιάς, των Φώτων, τα τραγούδια του Πάσχα, της Πρωτομαγιάς κ.α. Στη συνέχεια ακολουθεί η κατηγοριοποίηση των τραγουδιών που εντάσσονται στον κύκλο της ζωής και του χρόνου που σκοπό έχει να επικεντρώσει στα πασχαλιάτικα τραγούδια, θεωρώντας προτιμότερο να υπάρχουν με τη μορφή του παραρτήματος στο τέλος της εργασίας. Επιλέγεται, στην παρούσα εργασία, να ερευνηθεί και να καταγραφεί η δραστηριότητα των «Λαζαρίων» μόνο κατά το Σάββατο του Λαζάρου, εξαιτίας το εύρος των ενεργειών τους που επεκτείνεται σε όλο το ημερολογιακό έτος. Θεωρείται εξαιρετικά δύσκολο να επιχειρηθεί μια ολοκληρωτική προσέγγιση του Εθίμου στη φάση αυτή, σαφώς όμως θα ήταν πρόκληση για μια πιο διευρυμένη εργασία. Καθ' όλη τη διαδικασία της έρευνας κυριάρχησε έντονο το πρόβλημα της τεράστιας συλλογής πληροφοριών με τον επικείμενο φόβο της απομάκρυνσης από το θέμα. Παρ' όλα αυτά οι δυσκολίες ξεπεράστηκαν από τη στιγμή που οριοθετούνται οι χωρο-χρονικές συνθήκες που πλαισιώνουν το υπό μελέτη Έθιμο της «Λαζαρίνας». Στη συνέχεια, λαμβάνοντας υπόψη τις παλιότερες αναφορές, ξεκινάει η καταγραφή του Εθίμου έτσι όπως συναντάται σ' ένα συγκεκριμένο χωρικό και χρονικό πλαίσιο.

Πριν προχωρήσω θα ήθελα να παραθέσω ένα πολύ σημαντικό στοιχείο το οποίο επέδρασε καταλυτικά στην ερευνητική αποστολή. Πρόκειται για το

---

¹¹ Αναφερόμαστε στη γυναικεία Λαογραφική Ομάδα του Συλλόγου Αγίας Παρασκευής που θα μας απασχολήσει σε επόμενο κεφάλαιο, η οποία αποτελεί βασικό κρίκο σύνδεσης του υπό μελέτη Εθίμου μέχρι και τη σημερινή του διάσταση. Για το λόγο αυτό αναγράφονται με κεφαλαίο τα αρχικά τους γράμματα, όπως επίσης και για τον Πολιτιστικό Σύλλογο της Αγίας Παρασκευής.

θάνατο μιας νέας γυναίκας και δραστήριας Λαζαρίνας¹² που επέβαλε την ακύρωση όλων των εκδηλώσεων κατά την περίοδο του Πάσχα, ως ένδειξη συμπαράστασης. Αναντίρρητα όμως, μολονότι ήταν αδύνατη η παρακολούθηση του Εθίμου στον καθιερωμένο χώρο και χρόνο που έχει τεθεί, πάρα ταύτα δίνεται μια δεύτερη ευκαιρία να καταγραφεί το Έθιμο στο γειτονικό χωριό, τη Λευκοπηγή. Κατά το χρονικό διάστημα 14-15-16 Απριλίου 2006, παρευρέθηκα στη Διημερίδα Πολιτισμού και στο 1^ο Σεμινάριο Παραδοσιακού Χορού με θέμα «οι Λαζαρίνες»¹³. Στη συγκεκριμένη Διημερίδα υπάρχει συνδυασμός της πρακτικής με τη θεωρητική υποστήριξη του Εθίμου από ομιλητές ακαδημαϊκούς και μη. Αποφασίζεται να συμπεριληφθεί, στην δομή της εργασίας, το υλικό που προέκυψε από την Διημερίδα Πολιτισμού επειδή αποτελεί σημαντική πηγή απόψεων. Παρουσιάζει εξαιρετικό ενδιαφέρον ο τρόπος που προσεγγίζεται το Έθιμο, μέσα από τη συγκεκριμένη προσπάθεια του Συλλόγου Λευκοπηγής και οδηγεί στην ανάγκη συγγραφής ενός κεφαλαίου που να εξετάζει αυτή την προσέγγιση. Μέσα από την επιστημονική, θεωρητική οπτική προσέγγιση του Εθίμου στη Διημερίδα γεννιούνται νέα ερωτήματα που οδηγούν στον επαναπροσδιορισμό των τύπων των ερωτήσεων στις τελέστριες και μη, προκείμενου να αντληθούν πληροφορίες.

Βάση των προαναφερθέντων, δημιουργείται ένα κενό στην ερευνητική πορεία που αφορά την έλλειψη πληροφοριών, τόσο στις συνεντεύξεις των τελεστών, όσο και στην καταγραφή του συγκεκριμένου Εθίμου στην Αγία Παρασκευή. Για το λόγο αυτό επεκτάθηκε η ερευνητική πρακτική κατά το έτος 2007 έτσι ώστε να ολοκληρωθεί η καταγραφική διαδικασία και να προστεθεί στο ήδη συλλεχθέν υλικό του 2006.

Μέσα από την ανάλυση όλων των κεφαλαίων που ακολουθούν, γίνεται αντιληπτή η διαπίστωση πως η νέα πρόκληση για την παρούσα πτυχιακή εργασία, θα ήταν να χαρακτηρίζεται από καινοτομία στον τρόπο επεξεργασίας των ήδη υπαρκτών βιβλιογραφικών πηγών αλλά και στον τρόπο διαχείρισής τους, στη χρήση νέων πηγών και στη σύνδεσή τους με τις προηγούμενες. Μόνο με αυτόν τον τρόπο θα οδηγηθούμε στην επίτευξη των συμπερασμάτων

---

¹² Η Μάρτα Αναστασία πέθανε στις 2 Απριλίου 2006, δεκατρείς μέρες πριν το Σάββατο του Λαζάρου.

¹³ Αναφερόμαστε στο Σάββατο του Λαζάρου και την Κυριακή των Βαΐων 15-16 Απριλίου 2006.

και των προβληματισμών που στοχεύουν οι ερευνητικοί άξονες κατά την πορεία της έρευνας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ - ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΟΡΓΑΝΩΣΗ

Ως βασικό ερευνητικό ζητούμενο της υπόθεσης που μελετάται, αποτελεί η παράθεση όλων εκείνων των πληροφοριών που οφείλεται να παρατεθούν για την επίλυσή του. Πραγματοποιώντας μια ιστορικο – κοινωνική αναδρομή στην κοινότητα της Αγίας Παρασκευής, ως χώρος τέλεσης του Εθίμου με στόχο την ανάδειξη της σπουδαιότητας του για τα μέλη της, επιτυγχάνεται η υποστήριξη της επιλογής των «Λαζαρίων» ως κομβικό σημείο για την (ανα)δήλωση και (ανα)διαπραγμάτευση της συλλογικής και τελετουργικής ταυτότητας των κοινωνικών υποκειμένων.

Οι Αγιοπαρασκευιώτες, σύμφωνα με τα ακολουθούν, θα γίνει κατανοητό πως έχουν υποστεί τις έντονες στιγμές της ιστορίας, το μεγάλο κύμα των υπαίθριων μετακινήσεων, τη διαμόρφωση της κοινότητας και την προσαρμογή στη νέα κάθε φορά πραγματικότητα. Πως χαρακτηρίζονται για το τοπικό τους ιδίωμα που το συναντάμε σε όλες τις εκφάνσεις της κοινωνικής τους δράσης και κατά συνέπεια στις τραγουδιστικές αποδόσεις τους, πάνω στο υπό μελέτη Έθιμο της «Λαζαρίνας». Οι εργασιακές και επαγγελματικές ασχολίες τους αναγκάζουν να γνωρίσουν και άλλες μορφές ψυχαγωγίας που επηρεάζουν στην «απομάκρυνση» από τον «παραδοσιακό» τρόπο διασκέδασης. Σαφώς δεν αποτελεί το μοναδικό παράγοντα απομάκρυνσης από την κλειστή κοινωνία, αλλά προσάπτονται η εξέλιξη της τεχνολογίας, η ανάπτυξη των μεταφορικών μέσων, των μετακινήσεων εντός και εκτός ελλαδικού χώρου, η είσοδος της τηλεόρασης στα σπίτια όλων των κατοίκων κ.ά.

Μέσα από την ιστορική αναδρομή και κοινωνική οργάνωση της κοινοτικής ομάδας θα «στηθεί» η προαπαιτούμενη βάση προκειμένου να πραγματοποιηθεί η πρώτη προσέγγιση της περίπτωσης των «Λαζαρίων». Στην προσπάθεια αυτή συμβάλλει το πρώτο κεφάλαιο, σύμφωνα με το οποίο υπάρχει η περιγραφή της διαδρομής που φαίνεται να ακολουθεί η υπό μελέτη κοινότητα της Αγίας Παρασκευής στην πορεία της από τους αρχαϊκούς έως τους νεότερους χρόνους.

1.1. Τοπική κοινωνική και πληθυσμιακή σύσταση, ως χώρος τέλεσης του Εθίμου

Από την αρχή της ερευνητικής πορείας στη συγκεκριμένη κοινότητα, τίθενται κάποια ερωτήματα του τύπου: ποιες είναι οι ανάγκες των κατοίκων για την πραγμάτωση του Εθίμου της Λαζαρίνας ή οποιαδήποτε μορφή άλλης κοινωνικής εκδήλωσης και μέσα από ποιο πλαίσιο κάθε φορά; Ποιος ο ρόλος του κάθε συμμετέχοντα και ποια η βιωματική του σχέση; Ερωτήματα που για να απαντηθούν χρειάζεται μια πιο συστηματική μελέτη και έρευνα της παρατηρούμενης κοινότητας.

Τα στοιχεία που μαρτυρούν την εποχή της πρώτης εγκατάστασης των κατοίκων της Αγίας Παρασκευής δίνονται μέσα από προσπάθειες τοπικών συγγραφέων για να αποδώσουν την ιστορική απαρχή της δημιουργίας της κοινότητας¹. Από τη βιβλιογραφική έρευνα εντοπίζεται ένα μεγάλο πληροφοριακό υλικό που αφορά τόσο ιστορικά όσο και αρχαιολογικά ευρήματα της περιοχής από τα προϊστορικά χρόνια²⁻³. Ο Ιωάννης

---

¹ Για περισσότερες πληροφορίες βλ. Γεώργιος Μυλωνάς (2005, 2006), Βασιλική Διάφα – Καμπουρίδου (2006), το βιβλίο του Πολιτιστικού Συλλόγου «Ο Αλιάκμων», *Τσαρτσαμπάς* (1990), Ιωάννης Παπαδημητρίου (1994).

² Πρόκειται για αντικείμενα ανεκτίμητης αξίας, όπως εκτιμάται από τους τοπικούς συγγραφείς και αρχαιολόγους, τα οποία βρέθηκαν στους γύρω λόφους και που η ηλικία τους υπολογίζεται ανάμεσα στον 5^ο με 4^ο αιώνα. Το 1993 ανακαλύφθηκε μια ανάγλυφη πλάκα που παρίστανε ένα νέο ηλικίας 7 με 8 ετών, η χρονολογία της βρίσκεται ανάμεσα στους κλασσικούς και ρωμαϊκούς χρόνους. Τα ευρήματα φιλοξενούνται σήμερα στο Λαογραφικό Μουσείο της Κοζάνης.

³ Στα βυζαντινά χρόνια η παρουσία της μελετούμενης κοινότητας δηλώνεται μέσα από την ανακάλυψη της τρίκογκης βυζαντινής εκκλησίας. Σύμφωνα με τον τοπικό συγγραφέα Γ. Μυλωνά, όπως αναφέρει στο βιβλίο του *Το μοναστήρι της Αγίας Παρασκευής*, ανακαλύφθηκε το έτος 1969, 39 χρόνια μετά το όνειρο του Γεώργιου Ζέρβα (Γούλια) όπου και ακολούθησαν οι ανάλογες ανασκαφές από το 1970 μέχρι το 1971. Ο Γεώργιος Ζέρβας καταγόταν από την Μεταμόρφωση και ήταν σάγαμπρος στην Αγία Παρασκευή. Η τοπική παράδοση πιστεύει πως το πρώτο βράδυ που έμεινε στο χωριό είδε στο όνειρό του μια μαυροφορεμένη γυναίκα που του υπέδειξε τον χώρο που θα πρέπει να σκάψει για να βρει την εικόνα της Αγίας Παρασκευής. Εξαιτίας όμως της κατάστασής του, που δεν ήταν καταξιωμένος ως χωριανός, δεν θα γινόταν πιστευτός και προτίμησε να μην το ανακοινώσει. Ώσπου μετά από πολλά χρόνια ξανάδε το ίδιο όνειρο και απελπισμένος πλέον από την αμφισβήτηση άρχισε να σκάβει μόνος του το χώρο. Υπέστη πολλές αντιξοότητες, όπως φυλάκιση, αλλά δεν εγκατέλειψε, μέχρι να πείσει τους κατοίκους για την ύπαρξη την εκκλησίας. Στο βιβλίο που κυκλοφόρησε το 1990 ο Πολιτιστικός Σύλλογος «Ο Αλιάκμων», *Τσαρτσαμπάς*, αναφέρει πως η εκκλησία χρονολογείται στα χρόνια του Ιουστινιανού και το δάπεδό της, διαστάσεων 32 επί 14 μέτρα, είναι διακοσμημένο από έγχρωμα ψηφιδωτά με παραστάσεις του ζωικού και φυτικού βασιλείου και διάφορες άλλες παραστάσεις. Παράλληλα με τη βασιλική εντοπίστηκαν τρία προκτίσματα, από τα οποία το ένα λειτουργούσε ως βαπτιστήριο με κλειστή κολυμβήθρα. Η ζωή

Παπαδημητρίου, γραμματέας της Ιεράς Μητρόπολης Κοζάνης, υποστηρίζει πως η κοινότητα αυτή πρωτοσυστήθηκε ως «χριστιανικό χωριό», όπως συμπεραίνει από την ονομασία του, Αγία Παρασκευή *...χωριό της περιοχής Τσαρτσαμπά γνωστό με το ίδιο πάντα όνομα...*⁴. Αναφορές σε κώδικα τοπικού μοναστηριού χρονολογούν την ύπαρξη των κατοίκων από τον 15^ο αιώνα και μετά (1534)⁵. Τη συγκεκριμένη περίοδο χαρακτηρίζουν έντονες συγκρούσεις με τους γειτονικούς πληθυσμούς⁶. Οι συγκρούσεις αυτές έχουν τις περισσότερες φορές οικονομικό χαρακτήρα, π.χ. διεκδίκηση κομματιών γης για καλλιέργεια, καταλήγοντας συνήθως σε ομαδικούς ξυλοδαρμούς. Στην

του μοναστηριού, καθώς αποδεικνύεται από νεότερες έρευνες, σταμάτησε γύρω στα 1204, όταν οι Σταυροφόροι κατέλαβαν την περιοχή και ανάγκασαν τους μοναχούς να εγκαταλείψουν τα ιερά τους, έχοντας ως αποτέλεσμα τη μεταφορά του μοναστηριού από τους μοναχούς στον Πελεκάνο Βοιού στην τοποθεσία «Ντομοβίτσι». Δίπλα από το παλαιοχριστιανικό ναό και κάτω από την τωρινή εκκλησία της Αγίας Παρασκευής υπάρχει το «ασκηταριό» (η ονομασία προέρχεται από τις προφορικές αναφορές των κατοίκων και καθιερώνεται μέσα από τις γραπτές τοπικών ή μη συγγραφέων), το οποίο παρουσιάζει μεγάλο ενδιαφέρον. Κατά την περίοδο της τουρκοκρατίας το «ασκηταριό» χρησιμοποιήθηκε ως κρύπτη όπλων, σύμφωνα με τις γραπτές και προφορικές μαρτυρίες. Πρόκειται περί τάφου κατασκευασμένου περίπου κατά το πρωτότυπο του μεγάλου τάφου της Αιανής, του οποίου η είσοδος βρίσκεται στο ανατολικό μέρος του προθάλαμου, όπου υπάρχει και διάδρομος καθόδου προς αυτόν. Κατεβαίνοντας από την πέτρινη σκάλα, συναντάται στο κατώφλι η μαρμαρίνη πλάκα που οδηγεί σε ένα θαλαμίσκο, που αποτελεί τον προθάλαμο του όλου οικοδομήματος. Στους τοίχους του μεγαλύτερου θαλάμου, δεσπόζουν επιβλητικές αγιογραφίες λαϊκού καλλιτέχνη, το 1880 και στη νότια πλευρά του απεικονίζεται ολόσωμη η μορφή της Αγίας Παρασκευής. Η τοπική παράδοση αναφέρει το οικοδόμημα αυτό ως κατακόμβη των τελευταίων βυζαντινών χρόνων στην οποία μόνασε η τοπική Αγία Παρασκευή. Ύστερα όμως από προσεκτική παρατήρηση καταλήγουν στη διαπίστωση ότι το «ασκηταριό» είναι πολύ παλαιότερο των τελευταίων χρόνων.

⁴ Ιωάννης Παπαδημητρίου (1994:473).

⁵ Το 1534, η κοινότητα αναφέρεται μέσα από τον Κώδικα της Ζάβορδας, ο οποίος αναγράφει τα ονόματα των προσκυνητών που επισκέφθηκαν το μοναστήρι του Οσίου Νικάνορα, όπου μεταξύ άλλων υπάρχουν και προσκυνητές προερχόμενοι από την κοινότητα της Αγίας Παρασκευής. Ο κώδικας, ο οποίος καλύπτει την ιστορική περίοδο από το 1534 μέχρι το 1915, αποτελεί για πολλούς ερευνητές και ιστορικούς βασική ιστορική πηγή των χρόνων της τουρκοκρατίας. Όπως πολύ σωστά αναφέρεται στο οπισθόφυλλο του βιβλίου της Βασιλικής Διάφα – Καμπουρίδου *...Οι εκκλησιαστικοί κώδικες συνιστούν μια ανεκτίμητη διαγνωστική πηγή, γιατί μέσα σ' αυτούς καταγράφονται οι θεσμοί, τα ήθη και τα έθιμα των υπόδουλων Ελλήνων κατά την διάρκεια της Οθωμανικής κυριαρχίας...* Μέσα από τις πολύ σημαντικές ιστορικές πληροφορίες που λαμβάνουμε μέσω αυτών των εγγραφών, αντλούμε στοιχεία που αφορούν την κατάσταση της πόλης της Κοζάνης και της γύρω περιοχής, όπως την πληθυσμιακή σύσταση και διαστρωμάτωση, την τοπογραφία της, αλλά το σπουδαιότερο στοιχείο που βοηθά στην παρούσα έρευνα είναι η αναφορά των ονομάτων από τους προσκυνητές του Μοναστηριού, αλλά και των κοινοτήτων απ' όπου αυτοί κατάγονται. Από τα στοιχεία των ονομάτων που βρέθηκαν, διασταυρώνουμε ότι από την αρχή του κώδικα υπήρχε χωριό που ονομαζόταν Αγία Παρασκευή και κάποιοι από τους κατοίκους του επισκέπτονταν το Μοναστήρι του Οσίου Νικάνορα στη Ζάβορδα. Αξιοσημείωτο στοιχείο το οποίο αποδεικνύει τη σπουδαιότητα του Κώδικα αποτελεί η παράθεση της φράσης *...Προσκυμώντας στη Ζάβορδα ζω τη βυζαντινή Δυτική Μακεδονία...* από το Λεύκωμα προσκυνητών Μονής 6-8-86, όπως αποτυπώνεται από το θεολόγο Ζήση Μπέλλο (2004:319).

⁶ Γεώργιος Μυλωνάς (2006:21-30).

πραγματικότητα γίνονται έντονες οι αντιθέσεις και οι διαφορές σε ό,τι αφορά τον πολιτισμό και την κοινωνία των διαφορετικών πληθυσμών⁷.

Παράλληλα όμως με τα ιστορικά και αρχαιολογικά ή οικιστικά ευρήματα, υπάρχουν στοιχεία που μαρτυρούν την κοινωνική ζωή της περιοχής, και κατά συνέπεια της μελετούμενης κοινότητας, που επικρατεί στα χρόνια της Τουρκοκρατίας. Πρόκειται για τη μεγαλύτερη περίοδο κατοχής της Δυτικής Μακεδονίας (1389 - 1922), όπου σύμφωνα με τον Κωνσταντίνο Σιαμπανόπουλο⁸ *...όλα τα' σκίαζε η φοβέρα και τα πλάκωνε η σκλαβιά...*⁹. Στα 523 χρόνια της Τουρκοκρατίας, ως φυσική απόρροια, καταγράφηκαν πολλές επιρροές στα δομικά στοιχεία της ελληνικότητας (θρησκεία, δόγμα, γλώσσα).

Μολονότι στην περιοχή του Τσαρτσαμπά¹⁰ δεν φαίνεται να υπάρχει εγκατάσταση των Οθωμανών, σε αυτό αποδίδει ο Γεώργιος Μυλωνάς *...τη διατήρηση της θρησκείας, της ελληνικής γλώσσας, της ιστορίας και στις πάτριες παραδόσεις που κράτησε ακέραια την εθνική τους συνείδηση και τη φυλετική τους καταγωγή...*¹¹, παρά ταύτα ο Κωνσταντίνος Σιαμπανόπουλος γράφοντας για το σκοπό του Εθίμου της «Λαζαρίνας» αναφέρει *...πότε καθιερώθηκε το έθιμο για πρώτη φορά δεν είναι γνωστό, είναι όμως γεγονός*

---

⁷ Ιωάννης Γκουτσιδής (2004:146).

⁸ Ο Κωνσταντίνος Σιαμπανόπουλος είναι ιδρυτής του Λαογραφικού Μουσείου Κοζάνης και του Μουσείου στο Μπούρινο. Ως τοπικός συγγραφέας έχει εκδώσει αρκετά βιβλία, με την ιδιότητα του προέδρου του Συνδέσμου Γραμμάτων και Τεχνών Νομού Κοζάνης. Έχει προσφέρει πολλά στην τοπική κοινωνία και σε αυτόν οφείλεται η υπάρχουσα λαογραφική βιβλιογραφία. Το βιβλίο του «Οι Λαζαρίνες» αναφέρεται στην Αιανή, με υποδείξεις κοινών στοιχείων στη γύρω περιοχή. Όλες οι προσπάθειες σύνταξης ενός πονήματος με θεματική το Έθιμο της «Λαζαρίνας», στηρίζονται στα κείμενα του Σιαμπανόπουλου, όπως και στην παρούσα. Μολονότι έχει γράψει πολλά στοιχεία για τις Λαζαρίνες, λόγω της βιωματικής σχέσης που είχε από γυναίκες του Τσαρτσαμπά (η καταγωγή του ήταν από το Χρώμιο και διατέλεσε δάσκαλος στην Αιανή) τα οποία ταυτίζονται με την επιστήμη της Λαογραφίας, πάρα ταύτα τα εντάσσουμε στην έρευνα γιατί εξυπηρετεί στη διεξαγωγή της εργασίας.

⁹ Κωνσταντίνος Σιαμπανόπουλος (1973:36).

¹⁰ Η ονομασία «Τσαρτσαμπά» επικρατεί από τα χρόνια της Τουρκοκρατίας και χαρακτηρίζει τα χωριά από τους οδικούς άξονες Κοζάνης – Αιανής και Κοζάνης – Καισαρείας. Αυτά είναι Λευκοπηγή, Αγία Παρασκευή, Ροδιανή, Κερασιά, Κτένι, Αιανή, Χρώμιο και από τον άλλο άξονα τα χωριά Κρόκος, Καρυδίτσα, Άνω Κώμη, Μηλιά, Κάτω Κώμη, Πύργος, Κοντοβούνι, Κήπος, Καισαρεία. Στο συγκρότημα του Τσαρτσαμπά συγκαταλέγεται επίσης και η Μεταμόρφωση παρόλο που δεν εντάσσεται βάση των αξόνων που αναφέρθηκαν. Προφανώς αυτό γίνεται εξαιτίας των γειτονικών ορεινών συνόρων, ως όμοροι πληθυσμοί και των κοινών πολιτιστικών χαρακτηριστικών που παρουσιάζουν.

¹¹ Γεώργιος Μυλωνάς (2005:88).

αναμφισβήτητο ότι στα χρόνια της τουρκοκρατίας το έθιμο ευρισκόταν στην πλήρη έξαρση του και εξυπηρετούσε κοινωνικό σκοπό...¹².

Συνεχίζοντας ο ίδιος προσθέτει πως την εποχή εκείνη οι κοπέλες της κοινότητας παρέμεναν «κλεισμένες» στα σπίτια τους όλο το χρόνο προκειμένου να μην πέσουν θύματα των Οθωμανών και ως επί το πλείστον παρέμεναν άγνωστες ως προς την κοινότητα. Υποστηρίζει πως με τη διεξαγωγή του Εθίμου της Λαζαρίνας πραγματοποιούνταν οι γνωριμίες και τα «νυφοδιαλέγματα» ανάμεσα στις επικείμενες πεθερές με τις νύφες. Μέσα από την παραπάνω άποψη γίνεται αντιληπτή η αλλαγή της σκοπιμότητας που φέρεται να διαμορφώνεται από την τουρκική παρουσία, ενώ μέχρι πριν η σκοπιμότητα του Εθίμου αποσκοπούσε στη διασκέδαση των νεαρών κοριτσιών. Ωστόσο ο Γεώργιος Μυλωνάς αναφέρεται στις αυθαιρεσίες των κατακτητών, όπως αρπαγές, βιασμοί, βαριά φορολογία κ.ά. οι οποίες αναγκάζουν τους κατοίκους της περιοχής να αλλάξουν τον τρόπο ζωής τους, αλλά δεν εξετάζει αναλυτικά την περίπτωση του Εθίμου που μελετούμε¹³.

Οι δύο λαογραφικές πηγές φαίνεται να έρχονται σε αντιπαράθεση όσον αφορά την επίδραση της ξενικής κατοχής στην τέλεση του Εθίμου. Από τις πληροφορίες που εντοπίσαμε πάνω στο συγκεκριμένο θέμα, προερχόμενες δια στόματος των ίδιων των τελεστριών, διακρίνουμε την άποψη η οποία επικρατεί στη σημερινή εποχή πως η σκοπιμότητα του εθιμικού πλαισίου της Λαζαρίνας αφορά κυρίως τη ψυχαγωγική μορφή τέλεσης και λιγότερο το λεγόμενο «νυφοπάζαρο». Η προειρημένη διαπίστωση ερευνάται

---

¹² Κωνσταντίνος Σιαμπανόπουλος (1973:36 – 37).

¹³ Στην ξενική κατοχή αποδίδει ο Γεώργιος Μυλωνάς τη γεωγραφική θέση που κατέχει ένα εκκλησάκι που θυμούνται οι πιο ηλικιωμένοι Αγιοπαρασκευιώτες στο λόφο των χιλίων δέντρων, στην περιοχή της εκκλησίας της Αγίας Παρασκευής. Πρόκειται για το «θαμμένο εκκλησάκι» όπως το αποκαλούν, δίπλα από το ασκηταριό. Προς τη δυτική πλευρά και στο ίδιο επίπεδο, κυριολεκτικά θαμμένο κάτω από τη σημερινή εκκλησία *...βρισκόταν σε κάποιο βάθος από το έδαφος, ίσως για λόγους ασφαλείας, ίσως γιατί έτσι απαιτούσαν οι διαταγές των κατακτητών...* Από το 1850 έως το 1912 σωζόταν με πολύ σοβαρές ζημιές από το πέρασμα του χρόνου μέχρι το 1913, όπου οι πιο παλιοί κάτοικοι, εν ζωή μερικοί, θέλησαν να χτίσουν μια νέα εκκλησία που ολοκληρώθηκε μέχρι το 1981. Έπειτα από επίμονες προσπάθειες κατάφεραν να ξεπεράσουν όλες τις γραφειοκρατικές διαδικασίες και την τελειώσουν. Η καινούρια λοιπόν εκκλησία αποπερατώθηκε από τους κατοίκους στην πρώτη δεκαετία, καταστράφηκε όμως από τον πρόσφατο σεισμό της 13^{ης} Μαΐου το 1995. Οι κάτοικοι όμως της Αγίας Παρασκευής, επισκεύασαν τις ζημιές και την διαμόρφωσαν στην μορφή που βρίσκεται σήμερα.

αναλυτικότερα σε επόμενο κεφάλαιο που ακολουθείται η περιγραφική διαδικασία του υπό μελέτη Εθίμου.

Όσον αφορά το δεύτερο σκέλος του υποκεφαλαίου που αναφέρεται στην πληθυσμιακή σύσταση της κοινοτικής ομάδας της Αγίας Παρασκευής, οδηγούμαστε στο συμπέρασμα πως αποτελούνται από ένα συνονθύλευμα γηγενών και άλλων εντόπιων πληθυσμών, που κατοικούσαν στην ευρύτερη περιοχή. Σύμφωνα με τους συγγραφείς¹⁴ τρία είναι τα ιστορικά γεγονότα που κυριαρχούν εκείνη την περίοδο και φαίνεται πως επιδρούν στις μετακινήσεις του πληθυσμού προς την κοινότητα για την οποία γίνεται ο λόγος. Πρώτο μεγάλο γεγονός αποτελεί το κίνημα της περιοχής των Γρεβενών το 1854¹⁵, με τον οπλαρχηγό Θεόδωρο Ζιάκα, όπου με τις πρώτες συγκρούσεις των κατοίκων αναγκάζουν την αλλαγή του τόπου διαμονής τους στην περιοχή του Τσαρτσαμπά¹⁶. Δεύτερη αδιαμφισβήτητη πράξη στην περιοχή αποτελεί η εξέγερση των κατοίκων του Τσαρτσαμπά και των Βεντζίων κατά το 1878 στο Μπούρινο¹⁷ που ωθεί στη μετεγκατάστασή τους¹⁸⁻¹⁹. Το τρίτο και τελευταίο

---

¹⁴ Για περισσότερες πληροφορίες βλ. Γεώργιος Μυλωνάς (2006), Τσάμης Παύλος (1975).

¹⁵ Στο κίνημα αυτό περιοχές όπως, η Θεσσαλία, η Ήπειρος και η Δυτική Μακεδονία έλπιζαν στη βοήθεια της Ρωσίας για την απελευθέρωση περιοχών από την τουρκική κατοχή. Αναφερόμαστε στην Μεγάλη Ιδέα, δηλαδή στην απελευθέρωση όλων των υπόλοιπων εδαφών μέχρι την Κωνσταντινούπολη, Θέμης Ασρινός (1945). Ο Douglas Dakin ταυτίζει το όνομα της Μεγάλης Ιδέας με τον ελληνικό αλυτρωτισμό, ο οποίος απέβλεπε στη συνένωση όλων των Ελλήνων στα όρια μιας νέας βυζαντινής αυτοκρατορίας, Douglas Dakin (1996:188).

¹⁶ Πολλοί κάτοικοι εγκαταστάθηκαν στα γύρω χωριά, Καρυδίτσα (Σπούρτα), Λευκοπηγή (Βελίστι) κ.ά. Η Αγία Παρασκευή, σύμφωνα με τον Γεώργιο Μυλωνά, επηρεάστηκε από την κίνηση αυτή, αλλά πολύ περισσότερο από τους Έλληνες χριστιανούς που ζούσαν σε μικτά χωριά, όπως το Πορτοράζι σημερινό Πρωτοχώρι, οι οποίοι φοβούμενοι κατέφυγαν προς την προαναφερθέντα κοινότητα.

¹⁷ Πούρινος – (Μ)πούρινα, από την πελασγική ρίζα πουρούν, κορυφή όρους, όπως πληροφορούμαστε την ετυμολογία τοπωνυμίων από τον Απόστολο Παπαδημητρίου (2002:269). Συναντάται από τους ερευνητές αλλά και από τους κατοίκους πάντοτε ως το «βουνό Μπούρινος».

¹⁸ Οι κάτοικοι εναντιώθηκαν στις Μεγάλες Δυνάμεις για την Συνθήκη του Αγίου Στεφάνου, σύμφωνα με την οποία η Μακεδονία προσαρτιόταν σχεδόν ολόκληρη στη Βουλγαρία. Διακήρυξαν την απελευθέρωση της Μακεδονίας και την ένωση με την υπόλοιπη Ελλάδα, ιδρύοντας την Προσωρινή Κυβέρνηση της Επαρχίας Ελιμείας. Τα αποτελέσματα αποτυχίας αυτής της κίνησης ήταν η διάλυση της μικρής κοινότητας που είχε δημιουργηθεί στο Μπούρινο, έτσι ώστε το 1880 περίπου να υπάρξει η εξ' ολοκλήρου εγκατάλειψη των κατοίκων του Μπούρινου και η προσάρτησή τους στην περιοχή του Τσαρτσαμπά, όπως την Αγία Παρασκευή, Κάλλιανη σημερινή Αιανή, Χτένι, Σφήλστι σημερινό Χρώμιο, Ραντομπίτσα σημερινή Ροδιανή, παίρνοντας μαζί και το λάβαρο της Επανάστασης, ό.π. Γεώργιος Μυλωνάς (2006:22-23).

¹⁹ Στους οικισμούς που δεν είναι καταχωρισμένοι στον Κώδικα της Ζάμπορντας (Ζάβορδας) ή στις προθέσεις 421 και 215 ο Απόστολος Παπαδημητρίου (2002:265) φαίνεται να διασταυρώνει την παραπάνω πληροφορία και να αναφέρει πως στο όρος Μπούρινο ή Πούρινο

γεγονός που συνέβη το 1901 συνδέεται με τα γεγονότα της γειτονικής κοινότητας, τη Λευκοπηγή (Βελίστι). Με την επιχείρηση εισβολής των Οθωμανών στον οικισμό των κατοίκων στη Λευκοπηγή και με τον ισχυρισμό πως αποτελούν ιδιοκτησία τους, προκαλούν έντονες συμπλοκές²⁰. Όλη αυτή η κίνηση ωθεί και τους τελευταίους Έλληνες που κατοικούσαν στο Πρωτοχώρι να καταφύγουν στη γειτονική κοινότητα της Αγίας Παρασκευής²¹.

Βάση των παραπάνω συμπεραίνουμε πως κατά τη χρονική διάρκεια 1800 με 1900 επικρατεί ένα κλίμα αφίξεων πολλών οικογενειών, που προέρχονται από γύρω μέρη, βασισμένα στα σημαντικά γεγονότα της περιοχής. Έπειτα από τη μελέτη των στατιστικών στοιχείων, στις διάφορες πηγές και στους κώδικες της Μητρόπολης που πραγματοποιούν τοπικοί συγγραφείς, διαπιστώνουν την κατακόρυφη αύξηση του αριθμού των οικογενειών²². Από τις 12 οικογένειες που υπάρχουν το 1872, ξαφνικά το 1901 συναντάμε 40, κοινή διαπίστωση αποτελεί και για την γύρω περιοχή σύμφωνα με την ίδια έρευνα. Μέχρι το 1910 πιστεύεται ότι μετακινήθηκε ο κύριος πληθυσμιακός αριθμός της κοινότητας²³. Για την πιο πρόσφατη οικογενειακή σύσταση των κατοίκων αντλούμε πληροφορίες από την απογραφή της Ελληνικής Στατιστικής Υπηρεσίας (ΕΣΥ) που πραγματοποιήθηκε κατά το 2001 και αναφέρει 196 πυρηνικές οικογένειες στα 190 νοικοκυριά²⁴.

Η πρόσφατη πληθυσμιακή του σύσταση, σύμφωνα με το σημείωμα του Μορφωτικού – Αθλητικού και Πολιτιστικού Συλλόγου της Αγίας Παρασκευής

σχηματίστηκε οικισμός από κατοίκους της Κάλλιανης (Αιανής) κατά τον 16^ο αιώνα στη θέση «Άγιος Νικόλαος», όπου πιθανόν να υπήρχε μοναστήρι. Καταστράφηκε από τον Αλή Πασά και επανιδρύθηκε το 1860.

²⁰ Το γεγονός αυτό ξεσήκωσε πενήντα Τούρκους από τα χωριά Ακ Μπουνάρ και Πορτοράζι να πάρουν εκδίκηση από τους Λευκοπηγιώτες, οι οποίοι απέφυγαν τις συγκρούσεις.

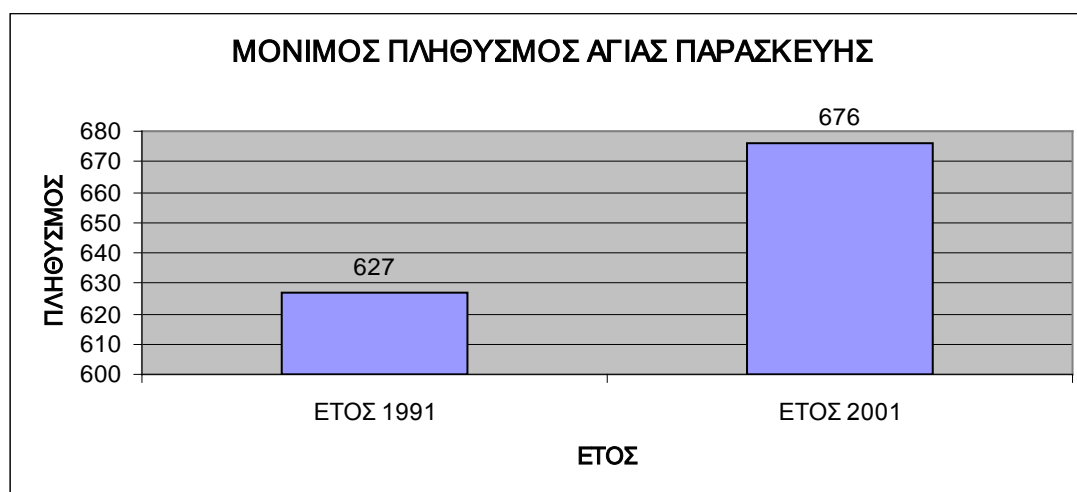
²¹ Γεώργιος Μυλωνάς (2006:23-26).

²² Βλέπε: Ιωάννης Παπαδημητρίου (1994:473), Κωνσταντίνος Γουναρόπουλος (1872), Γεώργιος Μυλωνάς (2006:25-28).

²³ Εννοούμε κατά κόρον την οικογενειακή μετακίνηση όλων των μελών της, όπου μεμονωμένες οικογένειες της περιοχής εγκαταστάθηκαν στην Αγία Παρασκευή. Βάση αυτού θα μπορούσαμε να υποθέσουμε πως πρόκειται για μια επαρχιακή φύσεως μετακίνησης που αποσκοπούσε σε μια μόνιμη και συνειδητοποιημένη κίνηση. Σε αντίθεση με την περίπτωση της αστικής που διακρίνουμε την ατομική, συνήθως του ανδρικού πληθυσμού, μετακίνηση προς τις μεγάλες πόλεις και τη σταδιακή εγκατάσταση της υπόλοιπης οικογένειας από την επαρχία. Σημαντικό στοιχείο αποτελεί η χρονική περίοδος των μετακινήσεων, όπου στην πρώτη περίπτωση αναφερόμαστε στις αρχές του 19^{ου} αιώνα μέχρι τις αρχές του 20^{ου}, ενώ η δεύτερη σχετίζεται περισσότερο με το φαινόμενο της αστυφιλίας του 1950-60 ως απόρροια του Β' Παγκόσμιου Πολέμου.

²⁴ Ανασύρθηκε από: www.statistics.gr/gr_tables/s1101_sap_01_tb_dc_01_07_y.pdf, σελ. 193

ανέρχεται στους 900 κατοίκους. Τα δημογραφικά στοιχεία φαίνεται να διαφοροποιούνται ανάλογα με τις προερχόμενες πηγές, όπως π.χ. η Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Κοζάνης στην Εφημερίδα της Κυβέρνησης αριθμεί 677 κατοίκους²⁵, ενώ η Τοπική Αυτοδιοίκηση του Δήμου Αιανής στον οποίο εντάσσεται η κοινότητα, αναφέρει πως η εκλογική δύναμη²⁶ ανέρχεται στους 785 εκλογείς. Η ΕΣΥ παραθέτοντας τα αποτελέσματα της απογραφικής έρευνας²⁷ του μόνιμου πληθυσμού στην κοινότητα της Αγίας Παρασκευής ανακοινώνει πως το 1991 ο αριθμός ανερχόταν στους 627 και το 2001 στους 676²⁸ (από τους 676 κατοίκους οι 646 είναι ομοδημότες, 22 ετεροδημότες και 8 αλλοδαποί²⁹).

Με το πέρασμα των χρόνων ο πληθυσμός της κοινότητας φαίνεται να διαμορφώνεται κυρίως λόγω των επιπτώσεων των μεγάλων ιστορικών γεγονότων, τις επιδράσεις και τις εδαφικές διεκδικήσεις των εμπλεκόμενων κρατών, όπως προαναφέρθηκε. Σε αυτούς τους παράγοντες αποδίδεται η έντονη μεταναστευτική δραστηριότητα που αναγκάζει πολλές οικογένειες να εγκατασταθούν στην Αγία Παρασκευή. Η χωρο-χρονική τοποθέτηση που ακολουθούν οι κάτοικοι ενός τόπου, στηρίζεται σε έναν κεντρικό άξονα ο οποίος διευκολύνει τους ερευνητές προκειμένου να το μελετήσουν. Ο τρόπος που είναι διαμορφωμένη μια κοινότητα, καθώς αυτό υφίσταται την ακτινωτή

²⁵ Στοιχεία από τη σειρά Νομοί της Ελλάδος της Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Κοζάνης (2004:110).

²⁶ Δύναμη Εκλογέων, Κωδικός Δήμου 2902, Δήμος Αιανής, κωδικός εκλογικού διαμερίσματος 2902020, διαμέρισμα Αγίας Παρασκευής, Εκλογείς 785 κ.ο.κ. σελ. 1.

²⁷ Απογραφή του πληθυσμού της 18^{ης} Μαρτίου 2001.

²⁸ Ανασύρθηκε από www.statistiki.gr/gr_tables/monimos2001.htm.

²⁹ Ανασύρθηκε από www.statistics.gr/gr_tables/s1101_sap_1_tb_dc_01_01_y.pdf, σελ 371.

διεύρυνση, αποτελεί το πρωταρχικό στοιχείο στο οποίο αποτυπώνεται η κοινωνική δομή της κοινότητας, σύμφωνα πάντα με το θρησκευτικό - πολιτικό κέντρο ³⁰ (βλ. Ruby) ³¹. Στην Αγία Παρασκευή παρατηρούμε πως η ακτινωτή ανάπτυξη των κατοίκων – οικογενειών αρχίζει από την εκκλησία του Αγίου Νικολάου που χτίστηκε το 1912³² στο μεσοχώρι, δίπλα ακριβώς από την κεντρική πλατεία. Άλλωστε είναι γνωστό πως η πλατεία, σε κάθε micro κοινότητα, αποτελεί σημαντικό χώρο αναφοράς που συντελούνται τα διάφορα κοινωνικά και χορευτικά δρώμενα (γάμοι, πανηγύρια, έθιμα κ.ά.).

1.2. Ιστορία, εθνική και τοπική ταυτότητα

Πιστεύεται πως μέσα από τις ιστορικές μαρτυρίες οι ερευνητές αναζητούν στοιχεία για να ανασυνθέσουν την εικόνα του ανθρώπου και να αναδείξουν τα ιδιαίτερα γνωρίσματα, επιτεύγματα και δρώμενα κάθε λαού και κάθε ιστορικής περιόδου³³. Η άποψη αυτή αποτελεί ένα σημαντικό μεθοδολογικό εργαλείο και στην συγκεκριμένη περίπτωση, το οποίο μας βοηθά να προσεγγίσουμε την κοινωνικοοικονομική εξέλιξη της υπό κοινότητας και στη συνέχεια να προσδιορίσουμε κατά πόσο αυτή επηρέασε και επηρεάζει την ταυτότητα του σύγχρονου Εθίμου.

Σε ένα πρώτο επίπεδο, είναι κοινά αποδεκτό ότι η ιστορία ενός τόπου επηρεάζει την κοινωνικοοικονομική του κατάσταση, όπως διαφαίνεται μέσα από τη διαδικασία της ανασκόπησης. Σύμφωνα με τα ιστορικά γεγονότα που διαδραματίζονται κατά καιρούς επέρχεται η διαμόρφωση των κοινωνικών κατασκευών. Σε ένα δεύτερο επίπεδο, σύμφωνα με την ιστορία και σε συνδυασμό με την αρχαιολογία και την ανθρωπολογία με την πάροδο του

---

³⁰ Αναφερόμαστε στο χώρο της εκκλησίας που απλώνονταν όλοι οι κάτοικοι της κοινότητας.

³¹ Σημειώσεις του μαθήματος Εθνοχορολογία ΙΙ της Ζωής Μάργαρη.

³² Ο Ιερός Ναός Αγίου Νικολάου χτίστηκε για πρώτη φορά το 1912, κάηκε όμως το 1934 και ξαναχτίστηκε εκ νέου το 1935. Μεταγενέστερα προστέθηκε ο νάρθηκας και το κωδωνοστάσιο και ακολούθησαν αλληπάλληλες βελτιώσεις και επισκευές. Ιωάννης Παπαδημητρίου (1994:475).

³³ Ζωή Κατάκη, *Το πρωτογενές τελετουργικό δρώμενο της μουσικής, του χορού και του λόγου*, δημοσιεύθηκε: 07 Tuesday December @ Standasd Time. Ανασύρθηκε από <http://www.archive.gr/modules.php?name=News&file=print&sid=112>

χρόνου, την πρόοδο και τις αναπότρεπτες κοινωνικές-οικονομικές-ιδεολογικές μεταβολές των πολυπληθών πλέον κοινωνιών³⁴, μας δίνεται η δυνατότητα να χρησιμοποιήσουμε τις γραπτές αναφορές που προκύπτουν μέσω αυτών, ως μεθοδολογικά εργαλεία. Κατά συνέπεια οι γραπτές βιβλιογραφικές πηγές μαρτυρούν την πορεία της κάθε κοινωνίας και σε συνδυασμό με τη διασταύρωση των προφορικών πηγών, διευκολύνουν στη μελέτη της.

Από τις αρχές του 20^{ου} αιώνα, καταγράφεται πως, το νεοσύστατο ελληνικό κράτος συγκροτείται έχοντας ως κεντρική ιδεολογική βάση την ελληνικότητα³⁵ και οδηγείται στην επινόηση αρχικά και στην καλλιέργεια κατόπιν εθνικής ταυτότητας (συνείδησης) με δομικά στοιχεία τη γλώσσα και το θρήσκευμα³⁶. Οι όποιες αποκλίσεις αυτών των χαρακτηριστικών κρίνονται ως προβληματικές. Επιστρατεύονται λοιπόν, όλα εκείνα τα στοιχεία που πιστεύεται ότι συντελούν στην ενίσχυση του ελληνικού έθνους και της αρχαιοελληνικής συνέχειας, με σκοπό την τόνωση της εθνικής ταυτότητας.

Στην περίπτωση της Αγίας Παρασκευής τα στοιχεία που εντοπίζονται είναι ελάχιστα διότι πρόκειται για μια πολύ μικρή κοινότητα, ωστόσο η προσέγγιση που επιχειρείται κινείται στα πλαίσια της ελληνικής ιστοριογραφίας. Θεωρείται συνεπώς απαραίτητη μια σύντομη παράθεση της ιστορικής πορείας στην ευρύτερη περιοχή, ούτως ώστε να γίνει καλύτερα αντιληπτός ο λόγος που η εθνική ταυτότητα έχει καθοριστική συμβολή στην αυτοπροσδιοριστική τοπική ταυτότητα των υπό μελέτη κατοίκων.

Είναι γνωστό, πως την προαναφερθείσα εποχή η Μακεδονία *...αποτελεί την εστία οξύτατης φυλετικής διαμάχης στο χώρο της Βαλκανικής Χερσονήσου...*³⁷. Αποτέλεσμα της παραπάνω διαπίστωσης είναι ο εντοπισμός και ο διαχωρισμός του ελληνικού στοιχείου με το σλαβικό³⁸⁻³⁹, που προκύπτει

---

³⁴ Ό.π. Ζωή Κατάκη.

³⁵ Χρήστος Παπακώστας (2004:77).

³⁶ Ζωή Μάργαρη (2004:98).

³⁷ Κωνσταντίνος Σβωλόπουλος (1984:51).

³⁸ Για μια πιο πλήρη βιβλιογραφία βλέπε τις εισηγήσεις του Συμποσίου του Μακεδονικού Αγώνα (1984), επίσης: Κωνσταντίνος Βακαλόπουλος (1987), Douglas Dakin (1996).

³⁹ Εκεί άλλωστε οφείλεται η ένοπλη αντίδραση που έλαβε χώρα ο Μακεδονικός Αγώνας, όπου οι Έλληνες εναντιώθηκαν στην ξένη επιβολή κατά της Μακεδονίας.

από τις ξενικές εκστρατείες⁴⁰⁻⁴¹. Έτσι δημιουργείται η δυσκολία του ορισμού που αναφέρεται στην εθνικότητα όλων των κατοικούντων στη Μακεδονία και κατ' επέκταση στην αντίστοιχη κοινοτική ομάδα της Αγίας Παρασκευής. Άλλωστε, όπως έχουν είδη επισημάνει οι συγγραφείς⁴², η δυσκολία καθορισμού της ακριβής εθνολογικής σύνθεσης στην πόλη της Κοζάνης ωθεί στην παραδοχή του «ιδιαίτερου χαρακτήρα» των ταυτοτήτων που επικρατούσαν στην περιοχή της Μακεδονίας.

Στην ευρύτερη περιοχή της Κοζάνης υπάρχουν τα «ελληνόφωνα» χωριά⁴³, με εξαιρέσεις την κατά καιρούς ένταξη των προσφυγικών πληθυσμών. Λαμβάνοντας υπόψη τις ιδιαίτερες προεκτάσεις που έχει για το μακεδονικό χώρο ο όρος «ντόπιος», περιγράφοντας συνήθως σλαβόφωνους γηγενείς, παραθέτουμε την αυτοπροσδιοριστική τάση της κοινοτικής ομάδας στην Αγία Παρασκευή να χαρακτηρίζονται με τον όρο «ντόπιοι». Γεγονός το οποίο, όπως προκύπτει από την επιτόπια έρευνα, οφείλεται στην προσπάθειά τους να διαχωρίσουν τους εαυτούς τους από τους γείτονες κατοίκους των ποντιακών κοινοτήτων⁴⁴. Από τις πρώτες βιβλιογραφικές αναφορές γίνεται η χρήση του όρου «ντόπιοι» όταν πρόκειται να χαρακτηριστούν οι κάτοικοι της

---

⁴⁰ Ο διαχωρισμός του Σβωλόπουλου τονίζει την κατάσταση που υπήρχε στη Μακεδονία με την επικράτηση κυρίως δύο στοιχείων. Το πρώτο είναι το ελληνικό στοιχείο, ισχυρότερο από άποψη όχι μόνο κοινωνική και πολιτιστική, αλλά και αριθμητική, το οποίο κυριαρχούσε στη νότια πλευρά και διατηρούνταν ισχυρό στη μέση ζώνη της περιοχής. Το δεύτερο αποτελούσε το σλαβικό στοιχείο, το οποίο κυριαρχούσε στη βόρεια και διατηρούσε σοβαρά ερείσματα στη μέση, όπου η εγκατάσταση των διάφορων φυλετικών ομάδων ήταν χαρακτηριστική. Κωνσταντίνος Σβωλόπουλος (1984:51).

⁴¹ Ας σημειωθεί ότι από παλαιότερα κατά τον 18^ο αιώνα στην περίπτωση της Μακεδονίας, όπως επισημάνουν οι ιστορικοί, υπήρχαν κυρίως δύο εθνικότητες, των Ελλήνων και των Βουλγάρων. Είναι κοινά αποδεκτό πως μετά τον 19^ο αιώνα το κέντρο κυρίως των ευρωπαϊκών εδαφών της οθωμανικής αυτοκρατορίας κατοικούνταν από πληθυσμό ανάμεικτο (ελληνόφωνο, σλαβόφωνο, τουρκόφωνο, αλβανόφωνο και σποραδικά βλαχόφωνο), που η εθνική συνείδησή του, ιδιαίτερα ανάμεσα στις αμόρφωτες μάζες, δεν ήταν διαμορφωμένη, ή, το λιγότερο, δεν ήταν απόλυτα ξεκαθαρισμένη και πολύ ισχυρή.

⁴² Λάζαρος Παπαϊωάννου (1984:379), Douglas Dakin, (1996:240).

⁴³ Ο.π. Λάζαρος Παπαϊωάννου (1984:373),.

⁴⁴ Έπειτα από το μεγάλο κύμα προσφύγων που είχε ως επακόλουθο η Μικρασιατική καταστροφή, χωριά όπως Πορτοράζι (σημερινό Πρωτοχώρι), Ίσβορος (σημερινή Λευκόβρυση), Γενίκιοϊ (σημερινός Άργιλος) κ.ά., αποτέλεσαν πυρήνα συγκέντρωσης του προσφυγικού πληθυσμού. Αυτά, πριν το 1922 βρισκόταν στην τουρκική κατοχή και η κύρια πληθυσμιακή τους σύσταση απαρτιζόταν από Οθωμανούς, με ελάχιστες ελληνικές οικογένειες. Στους οικισμούς των εγκαταλελειμμένων χωριών εγκαταστάθηκαν Πόντιοι πρόσφυγες, ως επί το πλείστον χριστιανοί ορθόδοξοι. Εκεί αποδίδεται η περίοδος των συγκρούσεων (1926 και 1957), όπου αιτία αποτέλεσε η καλλιιεργήσιμη έκταση των κατοίκων της Αγίας Παρασκευής με τους νεοφερμένους πρόσφυγες.

περιοχής. Ο όρος παρουσιάζεται αρκετά αόριστος, χωρίς να υπάρχει επεξήγηση, παρόλα αυτά επειδή αποτελεί μέρος του καθημερινού λόγου των κατοίκων επιλέγουμε τη χρήση του στην παρούσα εργασία.

Από τη βιβλιογραφική έρευνα που πραγματοποιήσαμε διαπιστώνουμε ότι η ονομασία της μελετούμενης κοινότητας, από τις πρωταρχικές αναφορές μέχρι και σήμερα, είναι Αγία Παρασκευή, αλλά και Άγια Παρασκευή ή Παράσκεβι χωρίον, όπως ακριβώς το συναντάμε στον Κώδικα⁴⁵. Παρόλο το γεγονός της ύπαρξης παλαιότερης και νέας ονομασίας που παρατηρείται στις γύρω κοινότητες⁴⁶, όπως ενδεικτικά Βελίτσι (Λευκοπηγή), Κάλλιανη (Αιανή), Σπούρτα (Καρυδίτσα) κ.ά., στην υπό μελέτη κοινότητα δεν παρατηρείται κάτι αντίστοιχο. Η παραπάνω διαπίστωση ωθεί τους κατοίκους να πιστεύουν στη «ντόπια» καταγωγή του χωριού και κατά συνέπεια των ίδιων. Η μοναδική αμφιβολία που απασχόλησε τους τοπικούς συγγραφείς αποτέλεσε η προέλευση του ονόματος της συγκεκριμένης κοινότητας.

Μετά την απελευθέρωση της περιοχής την 11^η Οκτωβρίου 1912 και της υπόλοιπης Μακεδονίας και Θράκης το 1913, προχωρεί η ανασυγκρότηση και διοικητική αναδιοργάνωση του ελληνικού κράτους. Από την εφαρμογή του «Προγράμματος Διοικητικής Αναδιοργάνωσης της Τοπικής Αυτοδιοίκησης - Σχέδιο Καποδίστριας», ο Νομός Κοζάνης χωρίζεται σε δεκαέξι δήμους (Αγίας Παρασκευής, Αιανής, Ασκίου, Βελβεντού, Βερμίου, Δημητρίου Υψηλάντη, Ελίμειας, Ελλησπόντου, Καμβουνίων, Κοζάνης, Μουρικού, Νεάπολης, Πτολεμαΐδας, Σερβίων, Σιάτιστας και Τσοτυλίου) και τρεις κοινότητες (Βλάστης, Λιβαδερού και Πενταλόφου), σύμφωνα με το Ν.2539/97⁴⁷. Ο Δήμος Αιανής αποτελεί τον ένα δήμο από τους δεκαέξι και έχει στην εποπτεία του πέντε Δημοτικά Διαμερίσματα (Αγίας Παρασκευής, Κερασιάς, Ροδιανής, Ρυμνίου και Χρωμίου)⁴⁸. Σε αυτόν τον Δήμο ανήκει και η εν λόγω κοινότητα

---

⁴⁵ Στο ευρετήριο των οικισμών του Κώδικα κάτω από την Αγία Παρασκευή έχει τη σημείωση βλ. Κεράσοβο = Αγία Παρασκευή κ. (;), επ. Κονίσης (Κεράσοβο) σ. 149α. Το κείμενο δεν αφήνει κανένα ερωτηματικό για παλαιότερη ονομασία της Αγίας Παρασκευής Κοζάνης, αφού είναι κατανοητό πως αναφέρεται σε τοποθεσία της Κόνιτσας, Έπαρχία του Βελᾶς, σελ. 205.

⁴⁶ Από το ευρετήριο οικισμών του Κώδικα σελ. 248, Βελίσδη χωρίον = Λευκοπηγή, Σπουρλητα χωρί(ον) = Καρυδίτσα, Μυλοτινή χωρίον = Μηλέα κ.ά.

⁴⁷ Εφημερίς της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας, τεύχος πρώτο, Αρ. Φύλλου 244, 4 Δεκεμβρίου 1997, σελ. 8813-8814.

⁴⁸ Ο.π.

της Αγίας Παρασκευής, παρά τις διαμαρτυρίες των κατοίκων που επιθυμούσαν την ένταξή τους στο Δήμο Κοζάνης για την καλύτερη εξυπηρέτησή⁴⁹. Η κοινότητα της Αγίας Παρασκευής ιδρύεται με το Βασιλικό Διάταγμα στις 19/12/1918 (ΦΕΚ Α 260/1918)⁵⁰. Βρίσκεται στα 610 μέτρα υψόμετρο και σε απόσταση 13 χιλιομέτρων από την πόλη της Κοζάνης.

Αναμφισβήτητα, η κοινωνική ζωή των κατοίκων κινείται παράλληλα με την ιστορία του τόπου. Ωστόσο καμία αναφορά δεν υπάρχει η οποία να μας πληροφορεί συγκεκριμένα για το μεγαλύτερο κομμάτι της κοινότητας, δυσκολεύοντας την έρευνα. Η συντριπτική πλειοψηφία του πληροφοριακού υλικού μας προέρχεται από προφορικές μαρτυρίες των κατοίκων της περιοχής. Σύμφωνα με τις αδελφές Λαμπροπούλου⁵¹, που θεωρούνται από την τοπική κοινότητα κομβικά πρόσωπα για την αφήγηση των τοπικών γεγονότων, δίνονται στη διάθεση της έρευνας σημαντικά στοιχεία. Βασικό σημείο των πληροφοριών που έρχονται στην επιφάνεια αποτελούν οι κυριότερες φάσεις που σημαδεύουν τη ζωή των κατοίκων και στο προσκήνιο επανέρχονται οι μνήμες του πολέμου το 1940. Τότε, το 1948 θυμάται η Αικατερίνη, την ημέρα του Πάσχα στην κεντρική πλατεία της κοινότητας, ως πυρήνας συγκέντρωσης των κατοίκων, διακόπηκε η ροή του Εθίμου των «Λαζαρίνων». Σταμάτησε το χορευτικό δρώμενο και τα μέλη της κοινότητας που παρακολουθούσαν ή συμμετείχαν σε αυτό, κατέφυγαν στα σπίτια τους για να διασφαλίσουν την οικογένειά τους από τους αντάρτες που διέσχιζαν με τα άλογα το χωριό. Την εποχή εκείνη επηρεάζονται τόσο οι κοινωνικές εκδηλώσεις όπως οι «Λαζαρίνες», τα πανηγύρια, όσο και οι τελέσεις μυστηρίων όπως οι γάμοι⁵².

---

⁴⁹ Πρόσφατες πληροφορίες μαρτυρούν την αίτηση των κατοίκων της Αγίας Παρασκευής στο Δήμο Κοζάνης για την συνένωσή του σε αυτόν. Το παραπάνω έρχεται και δια στόματος των μελών του Πολιτιστικού Συλλόγου, οι οποίοι πιστεύουν σε μια καλύτερη συνεργασία με μεγαλύτερες προοπτικές.

⁵⁰ Πληροφορίες για την ίδρυση της κοινότητας Αγίας Παρασκευής εντοπίστηκαν μόνο δια μέσου της Ένωσης Τοπικής Δήμων και Κοινοτήτων Νομού Κοζάνης (ΤΕΔΚ).

⁵¹ Πέμπτη 19 Απριλίου 2007 οικία Ευάγγελου Λαμπρόπουλου, πραγματοποιήθηκε συνέντευξη με την Αικατερίνη Λαμπροπούλου (γεννηθείσα το 1935) και με την αδελφή της Ευαγγελίας Λαμπροπούλου (γεννηθείσα το 1937).

⁵² Με τη χαρακτηριστική φράση *...ώρε φουβούμασαν κι τα ρούχα μας τότε...* αποτυπώνεται η ψυχολογική κατάσταση που διακατείχε τους κατοίκους. Στη συνέχεια της συνέντευξης οι συνεντευξαζόμενες και δραστήριες Λαζαρίνες για χρόνια τονίζουν πως παρόλο που δεν υπήρχε η παρουσία τοπικής αστυνομικής αρχής πάντοτε επικρατούσε έντονο το συναίσθημα του φόβου και της συμπάραστασης στους συγχωριανούς *...αμα βλέπς άλλους τώρα στιναχωριμένοι σι πάει η καρδιά ισένα να χουρέψεις;* Αναφέρεται σε περιπτώσεις αρπαγής από

Καθ' όλη τη διάρκεια του έτους οι κάτοικοι δραστηριοποιούνται και διασκεδάζουν στο κέντρο της κοινότητας, στο «χοροστάσι»⁵³, τελούν τα έθιμα που συμπίπτουν στον κύκλο του χρόνου, τόσο στις εθιμικές εκδηλώσεις όσο και σε άλλες όπως π.χ. τα πανηγύρια. Οι ιστορικές συνθήκες όμως επηρεάζουν την κοινωνική ζωή της κοινότητας με αποκορύφωμα την επτάχρονη δικτατορία του Γεώργιου Παπαδόπουλου (1967-1974)⁵⁴. Η τοπική αστυνομική αρχή καταπιέζει τον πληθυσμό και απαγορεύει κάθε κοινωνική ή άλλου είδους εκδήλωση που δεν είναι σύμφωνη με τις αρχές της χούντας⁵⁵. Κάθε πολιτιστική εκδήλωση «φιλτράρεται» και προσαρμόζεται για την εξυπηρέτηση συγκεκριμένων ιδεολογιών, μέχρι το 1974 όπου με την επαναφορά της δημοκρατίας επανέρχεται, πιο έντονη από ποτέ, η ανάγκη των κατοίκων να εκφραστούν με τα γνωστά παραδοσιακά μέσα.

Έπειτα από τις δύσκολες και επιτακτικές φάσεις που μέσα από την ιστορική πορεία φαίνεται πως βιώνουν οι κάτοικοι της Αγίας Παρασκευής, εμφανίζεται η έντονη επιθυμία δημιουργίας ενός πλαισίου το οποίο θα λειτουργεί και θα εξυπηρετεί στη στερούμενη, μέχρι τότε, κοινότητα τη συνηθέστερη μορφή διασκέδασης και ψυχαγωγίας. Αναφερόμαστε στην ίδρυση του τοπικού Συλλόγου όπως θα ερευνηθεί αναλυτικά στο επόμενο κεφάλαιο. Η συνέχεια του κεφαλαίου έγκειται στην προσπάθεια προκειμένου να παρατηρηθούν όλες εκείνες οι καθημερινές πρακτικές που αφορούν τους κατοίκους, ως μελετούμενα πρόσωπα και ως πληροφορητές της συγκεκριμένης κοινότητας, με σκοπό να επέλθει η σύγκριση και η

τους αντάρτες νέων παιδιών, συγχωριανών και σε άλλες που αφορούσαν κλοπές αγαθών όπου συνέλεξαν κατά την διάρκεια του έτους (Αικατερίνη Λαμπροπούλου, Αγία Παρασκευή, Πέμπτη 19 Απριλίου 2007).

⁵³ «Χοροστάσι» ονομάζουν οι πληροφοριτές το λειτουργικό χώρο που εξυπηρετεί στην τέλεση των χορευτικών και εθιμικών επεισοδίων. Δημόσιος χώρος συγκέντρωσης της κοινοτικής ομάδας αποτελεί επίσης, κυρίως στο παρελθόν, ένα πυρήνα συσπείρωσης και τόνωσης της τοπικής κοινωνίας. Στην κοινότητα της Αγίας Παρασκευής το «χοροστάσι», δηλ. το χορευτικό φαινόμενο πιο απλά, στήνεται ανάλογα με την περίπτωση στην κεντρική πλατεία, στους αύλειους χώρους των εκκλησιών κ.ά.

⁵⁴ Σε αντίστοιχη ερώτηση που απευθύναμε στην 72χρονη Αικατερίνη Λαμπροπούλου (1935) και στην κατά 2 χρόνια μικρότερη της αδελφή Ευαγγελία (1937) για την πραγμάτωση των εκδηλώσεων στην περίοδο της Δικτατορίας, η απάντηση προήρθε με φόβο *τότι όχι...τίπουτα δεν εφτιαχνάμι* (εννοεί πως δεν τελούνταν το έθιμο) *υπάρχε ου φόβους ... όχι, δεν γένουνταν τίπουτα νε χουρούδια...* (Αικατερίνη και Ευαγγελία Λαμπροπούλου, Αγία Παρασκευή, Πέμπτη 19 Απριλίου 2007).

⁵⁵ Ιωάννης Γκουτσιδής (2004:144).

διασταύρωση των στοιχείων που πιθανολογείται πως επιδρούν στην τέλεση του Εθίμου της «Λαζαρίνας».

1.3. Εργασιακές και επαγγελματικές δραστηριότητες

Κατά τη διάρκεια του μεσοπολέμου και μέχρι τη δεκαετία του 1970, ο μεγαλύτερος πληθυσμός της παρατηρούμενης κοινότητας, ασχολείται κυρίως με τη γεωργία και την κτηνοτροφία⁵⁶. Γεγονός στο οποίο, σε συνδυασμό με την απομόνωση της περιοχής, οφείλεται η περιορισμένη ανάπτυξη. Στη συνέχεια δύο γεγονότα έμελλε να διαδραματίσουν τον καθοριστικό παράγοντα για τη μετέπειτα αναπτυξιακή πορεία του Νομού Κοζάνης και κατ' επέκταση στις ασχολίες των κατοίκων. Αναφερόμαστε στην εκμετάλλευση των λιγνιτοφόρων κοιτασμάτων (εργοστάσια της ΔΕΗ) που υπάρχουν στο υπέδαφος της Κοζάνης και στην διάνοιξη της Νέας Εγνατίας⁵⁷. Δημιουργούνται νέες εργασιακές θέσεις, απευθυνόμενες κυρίως στον ανδρικό πληθυσμό, έξω από τα όρια της μικρής κοινότητας.

Αποτελεί κοινή διαπίστωση πως μέσα στους χώρους που κοινωνικοποιούνται τα μέλη μιας κοινότητας υπάγονται και όλες οι εργασιακές και αγροτικές ασχολίες που αναπτύσσονται. Οι πρώτοι χώροι που συντελούν στην κοινωνικοποίηση των κατοίκων μέσα στα πλαίσια της κοινότητας, είναι οι αγροτικές και εργασιακές ασχολίες, όπως π.χ. η συλλογή, επεξεργασία, διαδικασία καλλιέργειας του κρόκου, των καπνών⁵⁸, ο επαγγελματικός τομέας

---

⁵⁶ Κοινή διαπίστωση που σημειώνουν τοπικοί συγγραφείς όπως ο Γεώργιος Μυλωνάς (2005, 2006), ο Απόστολος Παπαδημητρίου (2002), ο Ιωάννης Παπαδημητρίου (1994), καθώς και πολλά έντυπα πληροφοριακού υλικού (π.χ. τουριστικοί οδηγοί) της Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Κοζάνης κ.ά.

⁵⁷ Πληροφορίες αντλούμε από την Αναπτυξιακή Εταιρεία Δυτικής Μακεδονίας (ΑΝΚΟ) βάση της Οικονομοτεχνικής μελέτης σύστασης αμιγούς Δημοτικής Επιχείρησης Πολιτισμού Κοζάνης, Κοζάνη Απρίλιος 1994, της οποίας δεν έχει διαμορφωθεί πλήρως η ακριβής επωνυμία.

⁵⁸ Πρέπει να ειπωθεί πως παρόλο που στην κοινότητα που μελετάμε δεν υπήρξε συστηματική καλλιέργεια καπνού, ωστόσο δεν θα πρέπει να ξεχαστεί πως υπήρχε μεγάλη ανάγκη για την εξοικονόμηση χρημάτων των κατοίκων και η ζήτηση εργατικών χεριών από τις γύρω κοινότητες (π.χ. Αιανή). Έτσι υπήρχε η ανταλλαγή των εργατών, όχι μόνο στην γύρω περιοχή αλλά και πιο μακριά όπως π.χ. τη συλλογή ροδάκινων από τη Βέροια.

και τέλος το καφενείο για τους άνδρες και οι «μαχαλάδες», οι «χουρατάδες»⁵⁹ για τις γυναίκες⁶⁰. Σε αυτούς τους χώρους παρατηρείται η τάση των ανθρώπων για επικοινωνία με τους συνανθρώπων, τους συχωριανούς, αλλά και για διασκέδαση κατά την τέλεση χορευτικών φαινωμένων. Πρόκειται για τον τρόπο μη λεκτικής επικοινωνίας με πρωταγωνιστές τα παραδοσιακά χορευτικά και λειτουργικά δρώμενα τα οποία συναντιόνται στις θρησκευτικές εκδηλώσεις, στα σημεία καμπής, δηλαδή σε εκείνα που δηλώνονται μέσα από τον κύκλο του χρόνου⁶¹.

Η ανάλυση των ασχολιών και των επαγγελμάτων που αναπτύσσουν οι κάτοικοι της μελετούμενης κοινότητας θεωρείται απαραίτητη να γίνει ως αντικείμενο αναφοράς με σκοπό, αφενός να γνωρίσουμε καλύτερα τις δραστηριότητες τους, αφετέρου όμως να εντοπίσουμε τα στοιχεία εκείνα που συντελούν στην πορεία του Εθίμου που μελετάμε.

Αρχικά, ο αριθμός των ανθρώπων που έχει τη δυνατότητα να σπουδάσει θεωρείται περιορισμένος λόγω των οικονομικών δυσχερειών, στη συνέχεια όμως παρατηρείται αυξανόμενη πορεία. Όλο και περισσότεροι κάτοικοι, άνδρες και γυναίκες, αποκτούν τεχνολογικές και ακαδημαϊκές γνώσεις και διεκδικούν θέσεις στο Δημόσιο και Ιδιωτικό Τομέα. Σε αντιπαράθεση με τις πρώτες ασχολίες των κατοίκων, οι οποίες περιορίζονταν περισσότερο στα στενά πλαίσια της κοινότητας και της γύρω περιοχής, με το πέρασμα των χρόνων βλέπουμε την τάση διεύρυνσης για μια πιο ανοιχτή

---

⁵⁹ Παλαιότερα σε κάθε γειτονιά υπήρχε και ένα συγκεκριμένο σημείο που ορίζονταν από τις γυναίκες της Αγίας Παρασκευής, ως το κατάλληλο για την εγκατάσταση του «χουρατά». Εκεί οι γυναίκες μετέφεραν τη δουλειά που ήταν να γίνει σπίτι όπως το καθάρισμα και το κόψιμο των λαχανικών για το μεσημεριανό φαγητό, το εργόχειρο (πλέξιμο, κέντημα) κ.ά. Ακόμη και η ερευνήτρια (25 ετών) θυμάται πως μέχρι το 1995 οι μαχαλάδες καλά κρατούσαν, γιατί συμμετείχε στον καθαρισμό του κρόκου στον μαχαλά της γειτονιάς της, προκειμένου να ξαναφυτευτεί. Αποτελούσε μια πρακτική που πολλές φορές εξυπηρετούσε στην διάδοση π.χ. της αγροτικής ασχολίας και στην συγκέντρωση πολλών γυναικών πρόθυμες να βοηθήσουν την «κυρά», η οποία δεν έχανε την ευκαιρία να αποδείξει πόσο καλή νοικοκυρά είναι με τα κεράσματα. Χαρακτηριστική είναι η συγκέντρωση που γίνονταν σε συγκεκριμένη ώρα προσέλευσης και το πιο ιδιαίτερο πως στα χέρια τους κρατούσαν ένα σκαμπό για να καθίσουν. Στην σημερινή εποχή οι μαχαλάδες έχουν χάσει αυτόν τον «παραδοσιακό» χαρακτήρα και ο μοναδικός που έχει απομείνει στην κάτω περιοχή του χωριού χαρακτηρίζεται από την τάση των γυναικών να σχολιάζουν τις καταστάσεις των χωριανών και όσων τυχαίνει να περάσουν από μπροστά τους.

⁶⁰ Σημειώσεις του μαθήματος Εθνοχορολογία II της Ζωής Μάργαρη.

⁶¹ Ο κύκλος του χρόνου είναι αυτός που καθόριζε τα τελετουργικά δρώμενα, τα οποία με τη σειρά τους παρουσιάζονταν από την ανασφάλεια της κοινότητας για την εμφάνιση του «νέου».

κοινότητα. Η παραπάνω διαπίστωση έχει ως αντίκτυπο την «αλλαγή» του «παραδοσιακού» τρόπου ζωής και των σημερινών αποκαλούμενων εθίμων, τα οποία έθιμα την εποχή εκείνη αποτελούσαν την μοναδική μορφή διασκέδασης για τα μέλη της κοινότητας.

Επιστέφοντας στις ασχολίες διακρίνουμε πως όπως παλαιότερα έτσι και τώρα οι αγροτικές εργασίες αποτελούν σημαντικό παραγωγικό τομέα της παρατηρούμενης κοινοτικής ομάδας. Η συνολική έκταση της κοινότητας ανέρχεται στα 6 τ.χ. και η καλλιεργήσιμη γη της είναι 2,7 τ.χ. Οι περισσότεροι καλλιεργούν ένα μοναδικό προϊόν, τον κρόκο⁶²⁻⁶³. Πρόκειται πάντως για μια πολύ λεπτή διαδικασία, η οποία με την ιδιαιτερότητα του φυτού έχει σημαδέψει τη ζωή των κατοίκων και της γύρω περιοχής (Κρόκος, Καρυδίτσα, Αγία Παρασκευή, Λευκόβρυση, Άνω και Κάτω Κώμη, Πετρανά, Λευκοπηγή κ.ά.)⁶⁴. Όπως προαναφέρθηκε, μέσα από τις αγροτικές εργασίες ευνοείται η κοινωνικότητα και η συνεργασία μεταξύ των μελών, αποτελώντας τον ιδανικό πυρήνα συγκέντρωσης και πολύ συχνά τελετουργικό πλαίσιο των εθίμων.

Πέρα όμως από την αγροτική παραγωγή, πηγή ζωής για την περιοχή υπήρξε διαχρονικά και η κτηνοτροφία. Όσον αφορά το βιομηχανικό και βιοτεχνικό τομέα, όπως διαπιστώνουμε από τον Οδηγό επαγγελματιών⁶⁵ που κυκλοφόρησε το 1990, υπήρχε έντονη κινητικότητα. Στην κοινότητα της Αγίας Παρασκευής ξεχώριζαν δύο κατηγορίες επαγγελματιών, αυτοί που ζούσαν και

---

⁶² Συνοπτικά αναφέρουμε πως ο κρόκος είναι βολβόριζο φυτό που καλλιεργείται στην περιοχή από τον 17^ο αιώνα. Προορίζεται κυρίως για τη φαρμακευτική και για το χρωματισμό τυριών, ζυμαριών, γλυκισμάτων κ.ά. Οι αρχαίοι Έλληνες, Αιγύπτιοι και Ρωμαίοι το χρησιμοποιούσαν για τις γευστικές και κυρίως αφροδισιακές του ιδιότητες, ενώ οι Ιπποκράτης και Ασκληπιός, είχαν ανακαλύψει ιαματικές ιδιότητες στον κρόκο. Σήμερα αποτελεί εκλεκτό βότανο της μαγειρικής και της φαρμακευτικής και είναι επίσης γνωστό με τις αραβογενείς ονομασίες ζαφορά, σαφράνι ή τζαφεράνι. Τα χωριά που αναφέρθηκαν πιο πάνω αποτελούν τους μοναδικούς συστηματικούς καλλιεργητές του κρόκου στην Ελλάδα και από τους ελάχιστους στην Ευρώπη (Ιταλία, Γαλλία, Ισπανία), μια που το φυτό καλλιεργείται σε ελάχιστες περιοχές της γης. Η φύτευση του κρίκου γίνεται πλέον με τη βοήθεια των μηχανημάτων, σε αντίθεση με παλαιότερα που γινόταν με τα χέρια, ενώ η υπόλοιπη διαδικασία (συλλογή, διαλογή) λόγω της ευπάθειας του φυτού γίνεται αποκλειστικά και μόνο χειρονακτικά. Η περίοδος ανθοφορίας και συγκομιδής του διαρκεί λίγες μέρες, από μέσα Οκτωβρίου μέχρι μέσα Νοεμβρίου. Από το 1971 ιδρύθηκε και λειτουργεί ο Αναγκαστικός Συνεταιρισμός Κροκοπαραγωγών Κοζάνης, ο οποίος όπως δηλώνει και το όνομά του, έχει το αποκλειστικό δικαίωμα συλλογής, συσκευασίας και διακίνησης του κρόκου.

⁶³ Για μια πιο αναλυτική βιβλιογραφία του κρόκου βλέπε: Κρητικός Παναγιώτης (1960), Παπανικολάου Αθανάσιος (1971,1997)κ.ά.

⁶⁴ Πτυχιακή εργασία της φοιτήτριας του τμήματος Φυτικής Παραγωγής Παπαδοπούλου Ευαγγελίας (2004:3).

⁶⁵ Πολιτιστικός *Σύλλογος Ο Αλιάκμων, Τσαρτσαμπάς* (1990:55-56).

δραστηριοποιούνταν στα όρια της κοινότητας και αυτοί που ενώ κατάγονταν από αυτή, είχαν επαγγελματικές δραστηριότητες στην πόλη της Κοζάνης και αλλού (Αθήνα, Θεσσαλονίκη κ.ά.). Συγκεκριμένα αναφέρονται 21 επαγγελματίες εντός χωριού (παντοπώλες, αρτοποιοί, κρεοπώλες, ελαιοχρωματιστές, επιπλοποιοί, μαγαζάτορες, μηχανοτεχνίτες κ.ά.). Ενώ στην δεύτερη κατηγορία των επαγγελματιών εκτός χωριού αναφέρονται 25, όπου προσθέτονται επαγγέλματα όπως του ιδιοκτήτη TAXI, στεγνοκαθαριστηρίου, ηλεκτρικών ειδών, πρατήριο καυσίμων, υαλικών - δώρων, πρακτορείων μεταφορών, ταξιδιών κ.ά. Στο σημείο αυτό φαίνεται η επίδραση του αστικού περιβάλλοντος και πως μέσω της τεχνολογικής προόδου έφερε νέα επαγγέλματα συνυφασμένα με την καθημερινή επιβίωση των κατοίκων της.

Σε αυτή τη διάκριση, των «παραδοσιακών» και «σύγχρονων» επαγγελμάτων, στηρίζονται και τα τραγούδια των «Λαζαρίνων», γεγονός που αποδεικνύουν οι ίδιες πληροφορίες «Λαζαρίνες». Παλαιότερα θεωρούσαν δεδομένο πως κατά τη διάρκεια της τελετουργικής διαδικασίας του Εθίμου έπρεπε να επισκεφτούν, ακολουθώντας αυστηρή «ιεραρχία», τους τοπικούς «άρχοντες» δηλαδή όσους είχαν ένα επάγγελμα. Στην κατηγορία αυτή πέρα από την ιδιότητα του ιερέα, του δασκάλου, του προέδρου της κοινότητας συμπεριλαμβάνονται και μια σειρά «παραδοσιακών» επαγγελμάτων όπως τα ονοματίσαμε. Πιθανών η παραπάνω διαδικασία να αποτελούσε τόσο την ανάγκη των τελεστριών προκειμένου να λάβουν την «ευνοϊκή» μεταχείριση και οβολό των προαναφερθέντων, όσο και την ηθική κάλυψη για το σεβασμό που έτρεφαν προς αυτούς. Κάτι τέτοιο δεν μπορεί να ειπωθεί για τη σημερινή πραγματικότητα του Εθίμου, αποτελεί ωστόσο πηγή αναζήτησης μέσα από την έρευνα.

Έτσι θυμούνται οι «Λαζαρίνες» πως στον αύλειο χώρο του σπιτιού του ιερέα της κοινότητας τραγουδούσαν:

*Αν'ξί κυρά την πόρτα σου
Να 'ρθούν οι Λαζαρίνες
Έχει γειά Καλή Χρουνιά
Μας καρτυράει ου Δέσπουτας
Μι του σταυρό στο χέρι*

Έχει γειά Καλή Χρουνιά (δics)⁶⁶

Σε ένα άλλο τραγούδι τους το οποίο αποτελεί το πρώτο τραγούδι στην πλατειά, κάνουν αναφορά στους επαγγελματίες εκείνους που αποτελούσαν την πλειοψηφία της παρατηρούμενης κοινοτικής ομάδας:

*Άσπρο τραντάφυλλο φουρώ βουλιούμι να του βάψου
Κι αν του πιτήχου Ρούσα μ' στις μπουγιές πουλλές καρδιές θα κάψου
Θα κάψου νιές Ρούσα μ' θα κάψου γριές θα κάψου παλικάρια
Θα κάψου Ρούσα μ' κι ένα νιο παπά να χάσει τ' Αϊ βαγγέλιου
Θα κάψου Ρούσα μ' κι τουν πρόιδρο να χάσει τα ντηφτέρια
Θα κάψου Ρούσα μ' κι του γηλαδάρη να χάσει τα γηλάδια
Καλώς μας ήρθι οι Λάζαρους μη τουν καλό του λόγου
Μι την καλή την Πασχαλιά μη του Χριστός Ανέστη⁶⁷*

Το τραγούδι αυτό μάλιστα, που φέρει το χαρακτηρισμό της αγάπης, συναντάται ανά το πανελλήνιο σε κάθε χαρούμενη τελετή, όπως του γάμου⁶⁸. Στοιχείο που μπορούμε να υποστηρίξουμε τη μια εκδοχή που θεωρεί ως σκοπιμότητα του Εθίμου της «Λαζαρίνας» σαν ένα είδος «νυφοπάζαρου». Σε αυτό το σημείο κρίνεται απαραίτητη η παράθεση ενός υποκεφαλαίου, το οποίο θα συμβάλει στη διερεύνηση του τοπικού γλωσσικού ιδιώματος που χρησιμοποιείται στην παρατηρούμενη κοινωνική ομάδα.

1.4. Γλώσσα και τοπικό ιδίωμα ως πληροφοριακό υλικό

Όπως προαναφέρθηκε, η γλώσσα αποτελεί το δομικό εκείνο γνώρισμα που μέσα από το πλαίσιο του έθνους κράτους συνδέθηκε με εθνικές ιδεολογίες και ερμήνευσε κάτω από τα νέα δεδομένα τις εκφάνσεις των εθνικών ταυτοτήτων⁶⁹. Αποτελεί, χωρίς αμφιβολία, ένα από τα κυριότερα χαρακτηριστικά φαινόμενα της κοινωνικής ζωής ενός τόπου, σύμφωνα με την

⁶⁶ Σύμφωνα με το αρχαικό υλικό της υπό μελέτη Λαογραφικής Ομάδας.

⁶⁷ Ο.π.

⁶⁸ Ιφιγένεια Διδασκάλου (1976:23).

⁶⁹ Ιωάννης Μάνος (2004:57).

οποία επικοινωνούν οι άνθρωποι μεταξύ τους⁷⁰. Αναντίρρητα, μελετώντας το τοπικό γλωσσικό ιδίωμα των κατοίκων της Αγίας Παρασκευής παρέχεται σημαντικό ακατέργαστο πληροφοριακό υλικό, τόσο των τραγουδιών όσο του καθημερινού λόγου, που σε συνδυασμό μαρτυρά την κοινωνική και εθιμική ταυτότητα.

Θεωρείται κοινά αποδεκτό πως η μελέτη των γλωσσολογικών ιδιωμάτων του ελληνικού λαού συντελεί έτσι ώστε να γνωρίσουμε περισσότερο τη ζωή του και γι' αυτό το λόγο υπάρχουν κατηγορίες που χαρακτηρίζουν την κάθε κοινότητα σε γεωργική, ποιμενική, ναυτική κ.τ.λ. Έχουμε τη δυνατότητα να πληροφορηθούμε για τις «παραδόσεις», τη θρησκεία, τα έθιμα που σχετίζονται με τον κύκλο της ζωής (γέννηση, βάφτιση, γάμο, θάνατο κ.ά.) και του έτους (κάλαντα Χριστουγέννων, των Φώτων, έθιμα όπως της Λαζαρίνας κ.ά.) τις προλήψεις και τις δεισιδαιμονίες. Κάθε γραπτή και προφορική αναφορά της εκάστοτε κοινότητας προσφέρει στοιχεία που σχετίζονται με την κοινωνική ζωή των κατοίκων της.

Στην προκειμένη περίπτωση του Εθίμου που αναλύουμε, συναντάμε το τοπικό ιδίωμα σε μοιρολόγια, σε παραμύθια κυρίως όμως στα δημοτικά τραγούδια και συγκεκριμένα στα «Λαζαριάτικα» επιτρέποντάς μας να διακρίνουμε τη λογοτεχνική ικανότητα της υπό μελέτη κοινότητας. Μας εξυπηρέτησε άμεσα σε μια μεγάλη δυσκολία που προέκυψε από τη διαδικασία της καταγραφής των τραγουδιών εξαιτίας της «ντοπιολαλιάς» των κατοίκων, η οποία τοπική προφορική ομιλία ονομάζεται από πολλούς ερευνητές «χωριάτικα» και της δίνουν μια υποτιμητική σημασία⁷¹.

Σκοπός αυτού του υποκεφαλαίου συνεπώς, είναι να προσεγγίσει, έστω και στο ελάχιστο, το τοπικό γλωσσικό ιδιωματοσύμ των κατοίκων του χωριού έτσι όπως προβάλλεται από την ευρύτερη περιοχή της Κοζάνης και να συμβάλει στην εύκολη καταγραφική διαδικασία φράσεων και τραγουδιών που

---

⁷⁰ Τα γλωσσικά ιδιώματα του Νομού Κοζάνης ως βόρεια και οι κυριότερες ιδιορρυθμίες τους, Εισήγηση του Αντώνη Ι. Θαβώρη (1997:189).

⁷¹ Ο γλωσσολόγος Α. Θαβώρης αναφέρει χαρακτηριστικά *...οι πιο πολλοί λέγουν ότι σήμερα στη Βόρεια Ελλάδα «τρώμε» τα φωνήεντα, δεν γνωρίζουν όμως ότι αυτό το πράγμα δεν γίνεται στην τύχη. Δεν μπορούν να φανταστούν ότι ακολουθείται μια διαδικασία, η οποία γίνεται με κάποια νομοτέλεια και κανόνες...* Στο Τα γλωσσικά ιδιώματα του Νομού Κοζάνης ως βόρεια και οι κυριότερες ιδιορρυθμίες τους, Εισήγηση του Αντώνη Ι. Θαβώρη (1997:191).

ακολουθείται. Αφενός λοιπόν εξυπηρετεί στη δυσκολία καταγραφής και αποτύπωσης του υλικού στο γραπτό λόγο, αφετέρου όμως – όπως ήδη ειπώθηκε – παρέχει σημαντικά στοιχεία για την κατανόηση της κοινότητας. Επιπρόσθετα, θεωρείται πολύ σημαντική και σκόπιμη η παράθεση ποιητικών κειμένων των λαζαριάτικων τραγουδιών για την κατανόηση του τοπικού γλωσσικού ιδιωματολισμού⁷². Σε καμία περίπτωση δεν θα επιχειρήσουμε εκτενέστερη ανάλυση από αυτή που απαιτείται στην παρούσα εργασία και πρέπει εκ προοιμίου να δηλώσουμε πως αποτελεί μόνο μέρος του συνόλου. Ευχής έργο να αποτελέσει έναυσμα στον αναγνώστη ερευνητή έτσι ώστε να ασχοληθεί σε μια μεγαλύτερη έκταση εργασία, που να αφορά το τοπικό ιδίωμα στα τραγούδια της περιοχής (τραγούδια της πρωτομαγιάς, δημοτικά, αποκριάτικα κ.ά.).

Τα τοπικά γλωσσικά ιδιώματα της περιοχής του Νομού Κοζάνης⁷³ ανήκουν σε μια μεγάλη κατηγορία νεοελληνικών ιδιωμάτων, τα οποία στη Γλωσσολογία ονομάζονται βόρεια νεοελληνικά ιδιώματα. Συνοπτικά αναφέρουμε πως τα ιδιώματα αυτά χαρακτηρίζονται από το γεγονός ότι παρουσιάζουν δύο κύρια φωνητικά γνωρίσματα. Πρώτον, όταν τα φωνήεντα *e* και *o*- όπως και αν ορθογραφούνται στον γραπτό λόγο, με *ε* ή *αι* και με *ο* ή *ω*, είναι άτονα, τότε το *e* προφέρεται ως *ι* και το *o* ως *ου*, ενώ όταν είναι τονισμένα, δεν υφίστανται καμία αλλαγή.

Για παράδειγμα λένε *νιρό* αλλά **κρουονέρ'** όπως συναντάμε στο τραγούδι των Λαζαρινών: *Πέρνου νιρό Βαιό μ' κι νίβουμι μαντήλι κι σκουπιούμι*⁷⁴.

Επίσης λένε *ξινητιά*, *ξινητιμένους*, αλλά *ξένους*:

- *Αν έρχισι απ' την ξινητιά πες μας κάνα τραγούδι*⁷⁵

*Τωρά κι ου ξένους βούλησει να πάει στα δικά του*⁷⁶

⁷² Το παράρτημα με τα λαζαριάτικα τραγούδια παραθέεται στο τέλος της παρούσας εργασίας (σελ. 108).

⁷³ Βλέπε μεταξύ άλλων τους τοπικούς συγγραφείς όπως, Ζήνωνας Πιτένης (1971), Νάσης Αλευράς (1962), Δημήτριος Παπανασούμ (1968), Κώστας Ντίνας (2005) κ.ά.

⁷⁴ Σύμφωνα με το αρχαικό υλικό της υπό μελέτη Λαογραφικής Ομάδας. Πασχαλιάτικο τραγούδι *Πουλύ ταχιά Βαιό σηκώνουμι*.

⁷⁵ Ο.π. Χριστουγεννιάτικο τραγούδι *Άγιους Βασίλης*.

⁷⁶ Ο.π. Πρωτομαγιάτικο τραγούδι *Τώρα Μαιά τώρα δρουσιά*.

Δεύτερον, όταν τα φωνήεντα της Κοινής Ελληνικής *ι* και *ου*-ανεξάρτητα αν το *ι* ορθογραφείται με *ι, η, υ, ει, οι*- είναι άτονα, τα άτονα αυτά *ι* τις πιο πολλές φορές δεν προφέρονται, «τρώγονται»⁷⁷. Για παράδειγμα λένε στα τραγούδια τους οι τελέστριες:

*Αν' Ξι κυρά μ' την πόρτα σου να 'ρθούν οι Λαζαρίνις*⁷⁸

Τα τονισμένα δεν αλλάζουν όπως:

*Σαν κίνησι ου νιούτσικους να πα' ν' αρραβωνιάσει*⁷⁹

Πρέπει να σημειωθεί ότι η σημερινή κατάσταση των ιδιωμάτων της περιοχής έχει υποστεί επιμιξία, από τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο και έπειτα. Στην συνέχεια έρχεται να προστεθεί και η εγκατάσταση προσφυγικού κυρίως πληθυσμού, όπου σε συνδυασμό με τα παραπάνω επηρέασαν ...στη χαλαρότερη χρήση του ιδιώματος στους ντόπιους πληθυσμούς...⁸⁰. Το τελευταίο στοιχείο δεν υφίσταται στην περίπτωση της Αγίας Παρασκευής, παρά μόνο στο ελάχιστο, εξαιτίας των γεγονότων που υπήρξαν ανάμεσα στους κατοίκους του χωριού και στους πρόσφυγες που δεν τους επέτρεψαν να εγκατασταθούν στην εν λόγω κοινότητα.

Ο Νίκος Κατσάνης στην εισήγηση με τίτλο «Λεξικογραφική διαστρωμάτωση του γλωσσικού ιδιώματος της Κοζάνης»⁸¹ προχώρησε στην κατηγοριοποίηση των λέξεων που προέρχονται από δημοσιευμένα κείμενα Κοζανιτών, μεταξύ των οποίων είναι και τραγούδια της περιοχής. Η πρώτη κατηγορία απαρτίζεται από λέξεις οι οποίες προέρχονται από αρχαιοελληνικά γλωσσικά στοιχεία, ενώ η δεύτερη από μεσαιωνικά γλωσσικά στοιχεία. Ένα πολύ μικρό δείγμα αρχαϊσμών και μεσαιωνικών λέξεων το οποίο συναντήσαμε στις συνεντεύξεις των ηλικιωμένων πληροφορητριών είναι, *αδουκιέμει* = θυμάμαι, από αρχ. δοκώ, ...*δεν τ' αδουκιούμασι κι όλα τα λόγια απ' τα τραγούδια...*, *πουδουνάρ'* από το υποκοριστικό του αρχ. ποδέων, η οποία λέξη αποτελεί μέρος της ένδυσης των «Λαζαρίνων».

⁷⁷ Τα γλωσσικά ιδιώματα του Νομού Κοζάνης ως βόρεια και οι κυριότερες ιδιορρυθμίες τους, Εισήγηση του Αντώνη Ι. Θαβώρη (1997:192-193).

⁷⁸ Σύμφωνα με το αρχαικό υλικό της υπό μελέτη Λαογραφικής Ομάδας. Λαζαριάτικο τραγούδι *Αν' Ξι κυρά μ' την πόρτα σου να 'ρθουν οι Λαζαρίνις*.

⁷⁹ Κάλαντα που λέγονται στα σπίτια που υπάρχουν νέα και ανύπαντρα αγόρια.

⁸⁰ Όπως χαρακτηριστικά αναφέρεται ο γλωσσολόγος Θαβώρης για το θέμα.

⁸¹ *Λεξικογραφική διαστρωμάτωση του γλωσσικού ιδιώματος της Κοζάνης*, Εισήγηση του Νίκου Α. Κατσάνη (1997:247-257).

Η τρίτη κατηγορία αποτελείται από λέξεις, που για ένα λόγο δεν έχει εξακριβωθεί ακόμη, της κοινής γλωσσικής παρουσίας των βαλκανικών λαών και ονομάζονται διαβαλκανικές⁸². Παρατηρούμε ότι οι λέξεις αυτής της κατηγορίας στο σύνολό τους αφορά το ποιμενικό λεξιλόγιο και κατ' επέκταση τα τραγούδια που απευθύνονται στο ποιμενικό πληθυσμό⁸³. Στη υπό μελέτη περίπτωση δεν υπάρχουν πολλές αναφορές που να γίνεται η χρήση τους στα τραγούδια παρά μόνο στις προφορικές αναφορές:

*Θα κάψου Ρούσα μ' κι του γηλαδάρη να χάσει τα γηλάδια*⁸⁴

*Ιδώ έχουν χίλια πρόβατα κι τρεις χιλιάδες γίδια*⁸⁵

*Παίρνου κι γω Βαγγελίτσα μου παίρνου κι γω του μαύρου μου*⁸⁶

Τα ξένα δάνεια, ως τέταρτη και τελευταία κατηγορία, αποτελούν τον καθρέφτη των πολιτιστικών και πνευματικών σχέσεων (θρησκεία, τεχνολογία, πολιτική, οικονομία, εθιμική αλληλεπίδραση) μεταξύ δύο γλωσσικών ομάδων. Στο τοπικό ιδίωμα συναντάμε τις εξής ξένες λεξιλογικές επιδράσεις, όπως τα λατινικά⁸⁷ δάνεια *μισάλα*, λατ. mensalis, mensa, που οι Λαζαρίνες αποκαλούν την ποδιά των ηλικιωμένων γυναικών. Υπάρχουν και νεολατινικά⁸⁸ δάνεια όπως *κουρδέλλια*, βεν. cordella, τις κορδέλες που φορούν στο μαντήλι τους οι Λαζαρίνες οι οποίες ντύνονται νύφες.

Τα δάνεια σλαβικής προελεύσεως δεν αποτελεί σπάνιο ούτε παράδοξο φαινόμενο σε μια «μεταβατική γλωσσική περιοχή», όπως είναι ένα τμήμα της

⁸² Με τον όρο Διαβαλκανικές λέξεις εννοούμε τον συμβατικό όρο που περιλαμβάνει έναν αριθμό λέξεων που συναντούνται όχι μόνο στο κοζανίτικο ιδίωμα, αλλά και σε άλλες βαλκανικές γλώσσες.

⁸³ Για παράδειγμα, *λάιου, το*, = μαύρο για πρόβατα, KB laiu, αλβ. llajë, *λαβανίζου, λάβα* = θορυβώ, θόρυβος, KB lava = φλυαρία, *σιούτο, το* = χωρίς κέρατα, KB sutu, αλβ. shut, shutë, βουλγ. sutu, και σε όλες τις βαλκανικές γλώσσες, *τσιούγκου, το* = κουλό, KB tsitngu, αλβ. cung, ρουμ. ciuhg, ιταλ. cionco, *ζιάπι, το* = άγριο ζώο, KB zulape, αλβ. zullar κ.λπ.

⁸⁴ Σύμφωνα με το αρχαικό υλικό της υπό μελέτη Λαογραφικής Ομάδας. Λαζαργιάτικο τραγούδι *Ασπρού τριαντάφυλλου φουρώ*.

⁸⁵ Ο.π. Κάλαντα των Φώτων.

⁸⁶ Ο.π. Λαζαργιάτικο τραγούδι *Βαγγελίτσα μου*.

⁸⁷ Η Κεντρική και Ανατολική Μακεδονία, αλλά και η Άπω Μακεδονία αποτέλεσαν, σύμφωνα τις ανασκαφές, πέρασμα των Ρωμαίων.

⁸⁸ Κατά τα χρόνια της Τουρκοκρατίας και τα νεότερα υπάρχουν επιδράσεις των νεολατινικών χώρων και ιδίως της Βενετίας. Τα νεολατινικά δάνεια προέρχονται από νεολατινικές γλώσσες όπως π.χ. την ιταλική, γαλλική, βενετσιάνικη κ.λπ.

Δυτικής Μακεδονίας⁸⁹. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί το παρακάτω τραγούδι:

*Ου ήλιους ουπραματευτής πράσινο δεντρί βουλγάρα μου μικρή*⁹⁰

Την πολυπληθέστερη κατηγορία ξένων λεξιλογικών δανείων αποτελούν οι λέξεις τουρκικής προέλευσης⁹¹. Εντύπωση προκαλεί πως παρόλο την ανύπαρκτη σχεδόν εγκατάσταση των Οθωμανών στην περιοχή της Κοζάνης (δεν υπήρχε ούτε ένα τζαμί), όπως προαναφέρθηκε στα ιστορικά στοιχεία της Αγίας Παρασκευής, αφθονούν λέξεις τουρκικής καταγωγής. Δίνεται όμως η εξήγηση πως στην περίοδο της τουρκοκρατίας αποτελεί την πιο πρόσφατη και μακροχρόνια κατοχή. Επιπλέον ο Κοζανίτης «πραγματευτής» είχε ως πεδίο δράσης την απέραντη οθωμανική αυτοκρατορία και η εκμάθηση της τουρκικής ήταν απαραίτητη για τις δοσοληψίες του στον Βαλκανικό χώρο⁹². Σε αυτή την κατηγορία εντάσσεται η λέξη *γίκνα*, kina⁹³, όπου σύμφωνα με τις μαρτυρίες των πληροφορητριών αποκαλούσαν το φυτό που χρησιμεύει για το βάψιμο στα μάγουλα των «Λαζαρίνων», το «φκιασίδι»⁹⁴, αλλά και η λέξη *κατιφές* που σημαίνει βελούδο και αναφέρεται για την ενδυμασία των τελεστριών⁹⁵. Τέλος, ιδιαίτερη προσοχή πρέπει να δοθεί σε μια κατηγορία λέξεων που είναι άγνωστη η ετυμολογία τους.

Πολλές είναι οι αναφορές εκείνες των ποιητικών κειμένων λαζαριάτικων τραγουδιών σε τούρκικες λέξεις όπως:

---

⁸⁹ Θεωρείται σχεδόν πανελλήνια η επίδραση των σλαβικών δανείων σε λέξεις όπως, *αζμπόριστους*, σλ. – βουλγ. zbor, σερβ. – κροατ. zbor, *γκλαβανή*, σλ. glave, *γκριντιά*, πλ. – σλ., βουλγ. greda, grebe, *λουζγιαζου*, βουλγ. lozja, *μπράτμους*, βουλγ. brat, *νουβουρός*, βουλγ. obory, *σβάρνα*, σλ. brana κ.λπ. *Λεξικογραφική διαστρωμάτωση του γλωσσικού ιδιώματος της Κοζάνης*, Εισήγηση του Νίκου Α. Κατσάνη (1997:247-257).

⁹⁰ Σύμφωνα με το αρχαικό υλικό της υπό μελέτη Λαογραφικής Ομάδας. Τραγούδι του Χειμώνα *Ου ήλιους ουπραματιυτής*

⁹¹ Παραθέτουμε ένα μικρό δείγμα: *γκιζιρνά*, gezmek, *γλιντώ*, aglenmek, *καραμπέρου*, karaber, *κότσια*, κος, *κασμιρεύου*, *κασμιρτζής*, kasmer, *κουσιό* = *γρήγορα*, kosmak, *μπιζιρνά*, bez-mek, *μασλατεύου*, maslahat, *πισκίρ*, reskir, *τσιρέκ*, ceyprek κ.λπ. Π.χ. όταν πρόκειται να χαρακτηρίσουν την αστεία συμπεριφορά μιας γυναίκας την αποκαλούν *μασλαντζού*.

⁹² Εισήγηση του Νίκου Α. Κατσάνη (1997:247-257).

⁹³ Η γίκνα είναι χρωστική ουσία φυτικής προέλευσης όπως πληροφορούμαστε από τον Κώστα Ντίνα (2005:103).

⁹⁴ ...έφκιανει η μάνα μ'φκιασίδι, κουκκινάδι, έβαζει σι ένα πήλινου μ'σούρ' (πιάτο) άργυρου, βασιλικό, τρίπουρου (δεν θυμάται άλλα) έ ινιά λουές (σχέδια) έβαζι, τα φτουσί (έφτυνε) κι τα νακάτουνι μι ξύλινου κουτάλι. Μειτά τ' άφηνει στουν ήίου πέντι μέρις για να γίν' κι κρατουσί κάνα χρόνου...αυτά ήταν τα κραγιόνια μας και τα βαψίματά μας... (Αικατερίνη Λαμπροπούλου, Αγία Παρασκευή, 11/5/2007).

⁹⁵ Όπως εξηγείται στο Γλωσσάριο του ιδιώματος της Κοζάνης του Κώστα Ντίνα (2005:198).

- *Μαρτύρισε βρε Χαραμή⁹⁶ ιέ μ' κι συ κινούριε κλέφτη⁹⁷
 Άντρα γέρουντα κι Γκουτσιαμπάσι⁹⁸ κι πραγματιυτή⁹⁹
 Σαν την ίδει ου Κατής¹⁰⁰ του προυτόγερου λαλει¹⁰¹*

Σαφώς δεν μπορούμε να στηριχθούμε στην απόλυτη και μονόπλευρη προσέγγιση των στοιχείων που παρουσιάζονται μέσα από τα τραγούδια των «Λαζαρινών», αντιθέτως παραδεχόμαστε ως σημαντικό γεγονός πως είναι φυσικό ότι με τις ανταλλαγές των πληθυσμιακών ομάδων υπήρξαν και πολιτιστικές ανταλλαγές όπως π.χ. στο τραγούδι *Έξω από τη Βιθανία*, τραγούδι το οποίο έλεγαν οι τσιγγάνες γυρνώντας τα σπίτια για να μαζέψουν αυγά. Επειδή όμως άρεσε στις γυναίκες της κοινότητας που το υιοθέτησαν με σκοπό να ακούγεται στις λαζαριάτικες εκδηλώσεις τους.

Γενικότερα, ο προφορικός λόγος των κατοίκων της Αγίας Παρασκευής δεν έχει υποστεί μεγάλες αλλαγές κυρίως στους ηλικιωμένους, οι οποίοι συνεχίζουν να μιλούν με τον ιδιαίτερο τρόπο που παρουσιάστηκε συνοπτικά. Η νεότερη γενιά συνήθως προσαρμόζεται σύμφωνα με την κατάσταση που επικρατεί κάθε φορά. Όταν για παράδειγμα συνομιλεί με την ηλικιωμένη γιαγιά γνωρίζει, αποδέχεται και αναπαράγει το τοπικό ιδίωμα, στην περίπτωση όμως που η συνομιλία γίνεται με πιο μικρότερους κατοίκους ή μη, χρησιμοποιεί την ευρύτερη νεοελληνική γλώσσα. Μολονότι η νεολαία χρησιμοποιεί το τοπικό ιδίωμα στην προφορική του διάσταση, πάρα ταύτα παρουσιάζει δυσκολία στην απόδοση των λαζαριάτικων τραγουδιών. Γεγονός στο οποίο πιθανόν να οφείλεται πρώτον, στην ιδιαίτερη τραγουδιστική χροιά που απαιτούν τα συγκεκριμένα κομμάτια και δεύτερον, στη λιγότερη ακροαματική και βιωματική εμπειρία των νέων κοριτσιών στο υπό μελέτη Έθιμο.

Όσον αφορά το γραπτό λόγο, εξαιτίας της ιδιαιτερότητας που παρουσιάζει, πολλές φορές αποφεύγεται να γράφεται. Τη διαπίστωση αυτή

⁹⁶ Ο χαραμή προέρχεται από την τούρκικη λέξη *çarım*, σημαίνει κάτι απαγορευτικό από τη θρησκεία, άνομο και είναι ο παράνομος, ο κλέφτης, ο λωποδύτης. Κώστας Ντίνας (2005:570).

⁹⁷ Σύμφωνα με το αρχειακό υλικό της υπό μελέτη Λαογραφικής Ομάδας. Ανδρικό τραγούδι του Χειμώνα *Καπετάν Καραγιάννης*.

⁹⁸ Τουρκική λέξη που σημαίνει δημογέροντας, κοτζαμπάσης Κώστας Ντίνας (2005:124).

⁹⁹ Ό.π. Τραγούδι του Χειμώνα *Πέρα στη μηλιά*.

¹⁰⁰ Κατής είναι ο τούρκος δικαστής που δίκαιζε με βάση τον μουσουλμανικό νόμο. Κώστας Ντίνας (2005:198).

¹⁰¹ Ό.π. Πασχαλιάτικο τραγούδι *Να 'μαν απ' του Πηλιουρί*.

επισημάνει ο γλωσσολόγος Ευθύμιος Μπουντώνας¹⁰², ο οποίος τονίζει το πρόβλημα της προφορικής γλώσσας στην γραπτή απόδοση. Το συγκεκριμένο πρόβλημα μας απασχόλησε ως ερευνητές, από το αρχικό στάδιο της συλλογής των λαζαριάτικων τραγουδιών από τις «Λαζαρίνες» έως και την καταγραφή τους με την μορφή παραπομπής στο τέλος της παρούσας εργασίας. Στηριχτήκαμε στις κατηγορίες των Θαβώρη και Κατσάνη, αλλά και στο Γλωσσάριο του Ντίνα πάνω στο θέμα του τοπικού ιδιώματος της Κοζάνης και της ευρύτερης περιοχής της, έτσι ώστε να διευκολυνθεί η έρευνα και να υπάρχει επιστημονική τεκμηρίωση στην γραφική απόδοση των τραγουδιών, αλλά και των φράσεων που θα χρησιμοποιηθούν μέσα στο κείμενο προερχόμενο δια στόματος των ίδιων των πληροφορητών-τριών.

Σε αυτό το σημείο τελειώνει το πρώτο μέρος της εργασίας που σκοπό έχει να παρουσιάσει την ιστορικό-κοινωνική κατάσταση που επικρατούσε στο Αγίας Παρασκευής έως σήμερα. Πριν όμως προχωρήσουμε στην προσέγγιση του Εθίμου μέσα από τη δική μας επιστημονική ματιά, κρίνεται σκόπιμο να παραθέσουμε ορισμένα στοιχεία που διευκρινίζουν ποιοι ονομάζονται φορείς πολιτιστικής διαχείρισης και μέσα από ποιο πλαίσιο αυτοί δημιουργούνται. Από την ιστορική αναδρομή των συλλόγων, υπερτοπικών σε όλη την Ελλάδα και τοπικών της ευρύτερης περιοχής «Τσαρτσαμπά», θα προσπαθήσουμε να διακρίνουμε όλες τις συντονισμένες κινήσεις που πάρθηκαν από την πλευρά τους για τη διεξαγωγή του Εθίμου της «Λαζαρίνας», του οποίου γίνεται ο λόγος, από τη στιγμή που εντάχθηκε σε αυτούς.

---

¹⁰² Έτσι όπως αναφέρεται μέσα από την εισήγηση του Θαβώρη. Υποσημείωση: Ευθύμιου Μπουντώνα (1892).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο

ΟΡΓΑΝΩΣΗ – ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

Παραδεχόμενοι την κοινωνική αλλαγή που έχει υποστεί η ελληνική ύπαιθρο μέσα από αστικές συνήθειες, οφείλουμε να αποδεχτούμε ως συνέπεια και την απώλεια του παραδοσιακού τρόπου ζωής έχοντας ως επακόλουθο τη σύγκρουση του αστικού με την ύπαιθρο, του μοντέρνου με το «παραδοσιακό» στοιχείο. Έπειτα από αυτή τη σύγκρουση, επικρατεί μια έντονη κινητικότητα και εμφάνιση των πολιτιστικών συλλόγων και μέσω των χοροδιδασκάλων να πλησιάσουν όλο και περισσότερο την «παράδοση» και τις πολιτιστικές δραστηριότητες, προκαλώντας ένα πολύ σημαντικό ζήτημα, αυτό της «αυθεντικότητας».

Οι φορείς διαχείρισης πολιτισμού¹⁰³ αποτελούν έναν από τους βασικότερους τομείς ανάλυσης που διευκολύνουν την ερευνητική αποστολή της εν λόγω εργασίας. Αυτό που ακολουθεί έχει ως στόχο να αναπτύξει, στο σημείο που χρειάζεται, την τάση των ανθρώπων οι οποίοι ενταγμένοι στους πολιτιστικούς συλλόγους, καταβάλουν προσπάθειες να καθορίσουν την πολιτιστική δραστηριότητα της συλλογικής έκφρασης.

Ποιο είναι το νομικό πλαίσιο σύστασης αυτών των φορέων και ποιοι εθνικοί στόχοι φαίνεται πως επιτελούν; Σε ποιους τομείς δραστηριοποιούνται και πως καταλήγουν κάποιοι να θεωρούνται ως «πρότυπα» για κάποιους άλλους; Ποιο είναι το βασικό κριτήριο που τους διακρίνει και πως τελικά επηρεάζουν την πολιτιστική διαχείριση της κάθε κοινότητας; Ποιο το πλαίσιο του Πολιτιστικού Συλλόγου της Αγίας Παρασκευής που φαίνεται να επηρεάζει την τωρινή διάσταση του Εθίμου; Αρχικά επιχειρήθηκε η απόδοση της κοινωνικο-πολιτιστικής ταυτότητας των κατοίκων προκειμένου να τεθεί στη συνέχεια το ζήτημα με ποιόν τρόπο δημιουργήθηκε η σύγχρονη πραγματικότητα του Εθίμου. Εκκινώντας από τα προειρημένα, η εργασία θα επιχειρήσει την αναλυτική και ερμηνευτική παρουσίαση του Εθίμου της

---

¹⁰³ Στη σημερινή τους διάταξη, το κύριο χαρακτηριστικό των φορέων διαχείρισης Πολιτισμού είναι η οργάνωση δράσεων και εκδηλώσεων, όπως φεστιβάλ, συνέδρια, παραστάσεις, διεθνείς συναντήσεις και συναντήσεις ομοειδών φορέων ανά τακτά χρονικά διαστήματα. Ανασύρθηκε από: <http://www.culture.gr/2/23/231/g2311.html>

Λαζαρίνας έτσι όπως συναντάται, μεταξύ άλλων και στο Νομό Κοζάνης στην περιοχή Τσαρτσαμπά και ειδικότερα στην κοινότητα της Αγίας Παρασκευής.

2.1. Φορείς διαχείρισης πολιτισμού

Σύμφωνα με την ιστορική και κοινωνική προσέγγιση που επιχειρήθηκε πιο πάνω παρατηρούμε, σε σχέση με το Έθιμο της «Λαζαρίνας», πως το γενικό τελετουργικό πλαίσιο της κοινότητας της Αγίας Παρασκευής αποτελούσε μια χρηστική διαδικασία στην κοινωνική πραγματικότητα. Αργότερα κατανοήθηκε πως εξυπηρετούσε έναν από τους βασικούς παράγοντες του κοινωνικού γίνεσθαι. Επιθυμώντας να απλουστεύσουμε την παραπάνω διαπίστωση μας πρέπει να αναφερθούμε στις πρώτες βιβλιογραφικές πηγές που εντοπίστηκαν για το υπό μελέτη Έθιμο που δημιουργείται η αντίληψη ότι την εποχή που γράφονται παραπάνω το πλαίσιο επιτέλεσης ήταν η ίδια η κοινότητα και κυρίως οι ίδιες οι «Λαζαρίνες». Δεν υπήρχε, ούτε καταγράφηκε κάποιος φορέας που να συντονίζει την διεξαγωγή του Εθίμου.

Αλλαγή στην καθιερωμένη αντίληψη σημειώνεται μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, όπως πληροφορεί η Ντόρα Κόνσολα¹⁰⁴ για την αντίστοιχη αλλαγή αντιλήψεων στο ευρύτερο παράδειγμα των πολιτιστικών δραστηριοτήτων. Δύο χρονολογίες αναφέρει η ίδια ως ορόσημο για τη μέριμνα πολιτιστικών θεμάτων και αυτές συνδέονται με την ίδρυση της UNESCO¹⁰⁵ το 1946 και την Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου το 1948. Σύμφωνα με τα παραπάνω τονίζεται το δικαίωμα συμμετοχής του καθενός στην πολιτιστική ζωή της κοινότητας και *...αρχίζει βαθμιαία να συνειδητοποιείται η ανάγκη επέκτασης της κρατικής παρέμβασης και στον πολιτιστικό χώρο...*¹⁰⁶.

¹⁰⁴ Ντόρα Κόνσολα (1990:9).

¹⁰⁵ Η UNESCO ιδρύεται το 1946 ως μια εκπαιδευτική, επιστημονική και πολιτιστική οργάνωση των Ηνωμένων Εθνών που αναλαμβάνει να μεριμνήσει εκτός των άλλων, και τα θέματα Πολιτισμού, όπως πληροφορούμαστε από τις σημειώσεις του μαθήματος «Πολιτιστική Διαχείριση και Επικοινωνία» της διδάσκουσας καθηγήτριας Μαρίας Κουρή του τμήματος Λαϊκής και Παραδοσιακής Μουσικής, Άρτα 2006-2007 και από το άρθρο της Ντόρας Κόνσολα.

¹⁰⁶ Ό.π.

Προχώρησε λοιπόν η νομική σύσταση ειδικών φορέων που αναλαμβάνουν τη συστηματική οργάνωση του πολιτιστικού χώρου όπου στην αρχή της πυραμίδας συναντάμε τη δράση του Υπουργείου Πολιτισμού το οποίο, πέρα των άλλων¹⁰⁷, επικαλείται την ενεργοποίηση των φορέων της Τοπικής και Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης, με σκοπό τη δημιουργία και διεύρυνση των πολιτιστικών φορέων και την καλύτερη διαχείριση του πολιτισμού. Η προειρημένη αντίληψη προερχόμενη από τον επιστημονικό χώρο της οικονομίας και της κοινωνιολογίας αποτελεί τη μια εκδοχή που χαρακτηρίζει το νομικό πλαίσιο σύστασης φορέων διαχείρισης πολιτισμού, λαμβάνοντας υπόψη τον ευρύτερο προβληματισμό της γρήγορης μετάβασης της παραδοσιακής αγροτικής κοινωνίας στη σύγχρονη βιομηχανική που έχει ως αντίκτυπο στις παραδοσιακές πολιτιστικές αξίες¹⁰⁸.

Επιπρόσθετα, η δεύτερη εκδοχή δίνεται μέσα από την επιστήμη της ανθρωπολογίας και της ανθρωπολογίας του χορού, η οποία αναφέρθηκε συνοπτικά στο υποκεφάλαιο *Ιστορία, Εθνική και Τοπική ταυτότητα*, και υποστηρίζει πως το κίνημα της δημιουργίας των φορέων πολιτισμού έχει τις ρίζες του στα μέσα του 19^{ου} αιώνα αποσκοπώντας στην τόνωση και ενίσχυση της εθνικής συνείδησης¹⁰⁹. Ένα από τα σημαντικότερα επιχειρήματα που προωθεί το ελληνικό κράτος προκειμένου να πετύχει τον προαναφερθήσα στόχο αποτελεί η σύσταση πολιτιστικών φορέων και συλλόγων.

Οι τομείς δραστηριοτήτων που αναπτύσσει ο κάθε φορέας διαχείρισης πολιτισμού ενεργοποιείται στον ευρύτερο πολιτιστικό χώρο και ειδικότερα στην εξολοκλήρου διοργάνωση ή συνδιοργάνωση μουσικών και εικαστικών εκδηλώσεων, δράσεων όπως φεστιβάλ, συνέδρια, μουσικοχορευτικές παραστάσεις, παραστάσεις «αναβίωσης» εθίμων, διεθνής συναντήσεις και συναντήσεις ομοειδών φορέων κ.ά. Από τον τύπο που χαρακτηρίζεται ο καθένας από τους προαναφερμένους, διακρίνουμε το βασικό διαχωρισμό των

---

¹⁰⁷ Αναφερόμαστε στην ένταξη των φορέων στο Δίκτυο Πολιτιστικής Οργάνωσης και Διαχείρισης με σκοπό να συμβάλει στη βελτίωση της επικοινωνίας μεταξύ των μελών, στην ενημέρωση για τις πρωτοβουλίες του καθενός, στην ανάπτυξη κοινών πρωτοβουλιών και δράσεων, στην ανταλλαγή γνώσεων και εμπειριών, στην αποφυγή επικαλύψεων κ.ά.

¹⁰⁸ Ντόρα Κόνσολα (1990:10).

¹⁰⁹ Βλέπε μεταξύ άλλων Ζωή Μάργαρη (2004), Ιωάννης Μάνος (2004), Χρήστος Παπακώστας (2004) κ.ά.

φορέων αυτών σε κρατικούς κερδοσκοπικούς ή μη και ιδιωτικούς συλλόγους, οι οποίοι θεωρούνται ως οι πλέον αρμόδιοι για τη διαχείριση του υπερτοπικού ή τοπικού Πολιτισμού.

Έτσι, μέσα στο γενικό εθνικό πλαίσιο που φαίνεται να προωθείται τη σύσταση και τη λειτουργία πολιτιστικών φορέων, το 1994 στην Τοπική Αυτοδιοίκηση της Κοζάνης ιδρύεται η Δημοτική Επιχείρηση Πολιτισμού – Αθλητισμού και Κοινωνικής Πολιτικής¹¹⁰, απόφαση με αριθμό 218/94 του Δημοτικού Συμβουλίου για την σύσταση αμιγούς Δημοτικής Επιχείρησης Πολιτισμού και έγκριση του καταστατικού αυτής. Πρόκειται για τη μετάβαση που συντελείται βαθμιαία και εκφράζει μια γενικότερη πολιτική του πολιτισμού. Η ΔΕΠΑΚΠΚ¹¹¹⁻¹¹² ιδρύεται με στόχο να συντονίσει και να συστηματοποιήσει την πολιτιστική πολιτική του Δήμου. Φυσική απόρροια της πολυετούς δράσης και προσφοράς του Δήμου Κοζάνης στο χώρο του Πολιτισμού αποτελεί πολύτιμο εργαλείο συντονισμού της πολιτιστικής αυτής παρέμβασης. Οφείλουμε να παραδεχτούμε πως η έκταση που έχει λάβει η προειρημένη επιχείρηση τα τελευταία χρόνια θεωρείται πολύ μεγάλη διοργανώνοντας από τους σημαντικότερους πολιτιστικούς θεσμούς της Κοζάνης όπως π.χ. τις αποκριάτικες εκδηλώσεις, τις πολιτιστικές και εικαστικές εκδηλώσεις κ.ά. (ρ. 2, σελ. 121). Το αξιοσημείωτο της επιχείρησης, πέρα της δράσης της, είναι ο τρόπος που προσεγγίζει η ίδια την τοπική κοινωνία και τα στοιχεία πολιτισμού της. Μολονότι θεωρητικά η ΔΕΠΑΚ δεν ανήκει εντός του

---

¹¹⁰ Η επιχείρηση χρησιμοποιεί λιγότερο τη συντομογραφική ορολογία ΔΕΠΑΚΠΚ που αποτελεί την πλήρη αντιστοιχία των αρχικών και περισσότερο τη ΔΕΠΑΚ στον καθημερινό προφορικό λόγο.

¹¹¹ Η επιχείρηση αυτή διοργανώνει την Αποκριά, λαογραφικές εκδηλώσεις με αφετηρία την Τσικνοπέμπτη και κορύφωση την Καθαρά Δευτέρα. Ιδιαίτερο χαρακτηριστικό είναι ο Φανός, η καθαρτήρια πυρά γύρω από την οποία τραγουδιούνται με ιδιότυπο τα «ξανέντροπα», αποκριάτικα τραγούδια στο τοπικό ιδίωμα της Κοζάνης, όπως προσεγγίστηκε στο ελάχιστο στο υποκεφάλαιο *Τοπικό γλωσσικό ιδίωμα ως πληροφοριακό υλικό*. Έχει την πλήρη διοργάνωση των Λασσανείων, εκδηλώσεις αφιερωμένες στον Κοζανίτη λόγιο και πολιτικό Γεώργιο Λασσάνη (1793 - 1870), πολιτιστικές και αθλητικές εκδηλώσεις που περιλαμβάνονται σε κύκλους μηνιαίων εκδηλώσεων, αφιερωμένων σε θεματικές ενότητες (θέατρο, μουσική, χορός, εικαστικά, λογοτεχνία κ.ά.). Επιπρόσθετα διοργανώνει την Εικαστική Άνοιξη (εκθέσεις ζωγραφικής, γλυπτικής, συλλογών κ.ά.), τις Χριστουγεννιάτικες εκδηλώσεις (ακροάσεις ψαλμών και καλάντων, «αναβιώσεις» εθίμων της Πρωτοχρονιάς και των Χριστουγέννων), καθώς και διάφορα σεμινάρια, ημερίδες, εκδηλώσεις με αφορμή τον εορτασμό παγκόσμιων ημερών κ.ά.

¹¹² Πληροφορίες για τη δράση και τη σύσταση της ΔΕΠΑΚ πάρθηκαν από το καταστατικό και από την Οικονομοτεχνική μελέτη της Επιχείρησης.

γεωγραφικού χώρου που μελετάται το Έθιμο της «Λαζαρίνας», παρά ταύτα αναφερόμαστε στην περίπτωση της επειδή αποτελεί το κορυφαίο «πρότυπο» φορέα διαχείρισης της τοπικής πολιτιστικής κληρονομιάς. Η σχέση πατροκτονίας που έχει αναπτύξει η εν λόγω επιχείρηση με τους τοπικούς φορείς φανερώνεται μέσα από δράσεις και ενέργειες που φαίνεται να έχουν δημιουργηθεί μεταξύ τους, αλλά και στην ενεργή συμμετοχή και αποδοχή του πολιτιστικού έργου που παρέχει στην τοπική κοινωνία.

Η ταυτότητα της ΔΕΠΑΚ¹¹³ χαρακτηρίζεται ως κρατικός μη κερδοσκοπικός φορέας και υπό την αιγίδα του εντάσσονται περίπου 185 σύλλογοι (πολιτιστικοί, θεατρικοί, εικαστικοί κ.ά.) που παρόλο τον ιδιωτικό χαρακτήρα τους παρέχεται και η υποστήριξη του Δήμου. Ανάμεσα στους συλλόγους αυτούς πολλοί είναι αυτοί που απευθύνονται στη ΔΕΠΑΚ προκειμένου να εκπληρώσουν και να φέρουν σε πέρας μια χορευτική παράσταση και πολύ περισσότερο να πραγματοποιήσουν μια «αναπαράσταση» των εθίμων της περιοχής. Σε αυτούς συγκαταλέγονται τα δημοτικά διαμερίσματα της Λευκοπηγής και της Μεταμόρφωσης που χαρακτηρίζονται από τα μέλη των κοινοτήτων ως «χωριά ντόπιων», διαχωρίζοντας τα από τα υπόλοιπα «ποντιακά χωριά». Σε αυτά συναντάμε την τέλεση του Εθίμου της «Λαζαρίνας» να έχει περάσει πλέον στα χέρια των πολιτιστικών συλλόγων και όλη η διαχείρισή του να ανήκει στη δικαιοδοσία τους.

Οι συνδιοργανώσεις εκδηλώσεων που πραγματοποιεί τόσο με τα δημοτικά διαμερίσματα που υπάγονται στο Δήμο Κοζάνης, όσο και με αυτά των όμορων δήμων, αποτελούν θεσμό τόνωσης της φωνής των πολιτιστικών συλλόγων και φορέων της περιοχής, έτσι όπως έγινε π.χ. στην περίπτωση της Διημερίδας Πολιτισμού και 1^{ου} Σεμιναρίου παραδοσιακού χορού με κεντρικό θέμα τις Λαζαρίνες, όπως αναφέρθηκε στην εισαγωγή. Στη Διημερίδα αυτή ο Δήμος και η ΔΕΠΑΚ, καθώς επίσης και η Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση στήριξε με την παροχή χρηματο-υλικής βοήθειας προς τον Πολιτιστικό Σύλλογο της

---

¹¹³ Στη ΔΕΠΑΚΠΚ είχα την ευκαιρία ως φοιτήτρια του Τμήματος Λαϊκής Παραδοσιακής Μουσικής να πραγματοποιήσω την πρακτική μου άσκηση. Πέρα από τις πολύτιμες εμπειρίες που απέκτησα μπορώ να αναφερθώ στην πολιτική πολιτισμού που ακολουθείται, η οποία αποδίδει και αποδεικνύει το τεράστιο πολιτιστικό έργο που παρέχει στους πολίτες της Κοζάνης και της ευρύτερης περιοχής.

Λευκοπηγής¹¹⁴ για την προσπάθεια προσέγγισης του Εθίμου της «Λαζαρίνας», μέσα από μια θεωρητική και βιωματική πρακτική.

Πέρα από τη χρηματική και υλική στήριξη και γνωρίζοντας πως οι ιδιωτικοί σύλλογοι έχουν την αυτονομία των οικονομικών τους, υπάρχει μεγάλη συνεργασία της επιχείρησης με τους πολιτιστικούς συλλόγους σε εκδηλώσεις όπως π.χ. στις αποκριάτικες εκδηλώσεις¹¹⁵. Στα πλαίσια των Λασσανείων 2006 διοργανώθηκε μια εκδήλωση, που έχει θεσμοθετηθεί εδώ και 6 χρόνια στην Κοζάνη, η οποία ονομάζεται «Στα Χνάρια του Λαϊκού Μας Πολιτισμού». Στην εκδήλωση αυτή παρουσιάστηκαν χορευτικά συγκροτήματα από περιοχές της Ελλάδας και ακούστηκαν παραδοσιακές φωνές, όπως μεταξ'υ άλλων και οι «Λαζαρίνες» και «αναβιώθηκαν» λαογραφικά δρώμενα από τοπικούς πολιτιστικούς οργανισμούς δίνοντας έμφαση στο «Τοπικό Ηχώχρωμα».

Σύμφωνα με τις προειρημένες ενδεικτικές εκδηλώσεις που πραγματοποιούν οι πολιτιστικοί σύλλογοι κάτω από την αιγίδα της ΔΕΠΑΚ όπως επίσης και η έκταση που έχει λάβει η δράση της, φαίνεται πως διαμορφώνεται η διαχείριση της τοπικής πολιτιστικής κληρονομιάς. Κάθε μεγάλος φορέας πολιτιστικής διαχείρισης όπως η ΔΕΠΑΚ που αποτελούν «πρότυπα» για τους μικρότερους σε διάσταση πολιτιστικών συλλόγων, όπως ο Σύλλογος ΕΜΑΣ Μέγας Αλέξανδρος Λευκοπηγής, επιδρούν στη μετάλλαξη του Εθίμου αφού με την υποστήριξή τους προβαίνουν ταυτόχρονα στην παγιοποίηση και θεσμοθέτηση. Προκύπτει το ζήτημα της πολιτικοποίησης ενός έθιμο και της κοινωνικής αποδοχής και καταξίωσης που θα αναλυθεί σε επόμενο κεφάλαιο.

---

¹¹⁴ Η Λευκοπηγή αποτελεί τοπικό διαμέρισμα του Δήμου Κοζάνης. Την συναντήσαμε ξανά στο πρώτο κεφάλαιο με τις ιστορικές εξελίξεις για την περιοχή.

¹¹⁵ Εκδηλώσεις που λαμβάνουν χώρα στην κεντρική πλατεία της πόλης της Κοζάνης την περίοδο της Αποκριάς, με την παρουσίαση χορευτικών συγκροτημάτων των πολιτιστικών συλλόγων. Υπάρχουν επίσης οι «βραδιές με τους συλλόγους», ένας θεσμός που καθιερώθηκε τα 2 τελευταία χρόνια. Την ονομασία αυτή την χρησιμοποιούμε προκειμένου να χαρακτηρίσουμε τις «βραδιές στο παλιό ΚΤΕΛ», όπως αναφέρονται από την ΔΕΠΑΚ. Πρόκειται για την ενίσχυση των πολιτιστικών συλλόγων ορισμένων κατηγοριών, π.χ. Γρεβενιωτών, Ηπειρωτών, Μεταναστών, Κρητικών, Κυπρίων κ.ά. με σκοπό τη συνδιοργάνωση εκδηλώσεων για την προβολή και «διατήρηση» των ταυτοτήτων τους. Η Δημοτική Επιχείρηση Πολιτισμού Κοζάνης στηρίζει τις προσπάθειες των συλλόγων που συμβάλλουν στη διαφήμιση, την προβολή και τη διάδοση του εθίμου της Αποκριάς, με τον αγροτικό χαρακτήρα που έχει διατηρηθεί κατά την διάρκεια των χρόνων από τους κατοίκους.

Ανάλογα στο Δήμο Αιανής, υπάρχουν περίπου 10 πολιτιστικοί σύλλογοι που διαχειρίζονται την τοπική πολιτιστική κληρονομιά¹¹⁶, άλλοι και 10 αθλητικοί – διάφοροι σύλλογοι. Εξαιτίας των πληθυσμιακών αναλογιών, αλλά και λόγω της λιγοετούς δράσης της αντίστοιχης Δημοτικής Επιχείρησης Πολιτισμού Αιανής, μόνο 3 χρόνια ύπαρξης, φαίνεται πως οφείλεται η μεγάλη διαφορά στον αριθμό των πολιτιστικών φορέων. Αξίζει να αναφερθεί πως στον εν λόγω δήμο όλα τα δημοτικά διαμερίσματα που εντάσσονται στην ευρύτερη περιοχή του Τσαρτσαμπά συναντάμε το Έθιμο της «Λαζαρίνας», σύμφωνα με τις βιβλιογραφικές πηγές που συλλέχτηκαν. Στο χώρο του Πολιτισμού παρατηρούμε τη δημιουργία ενός Πολιτιστικού – Αθλητικού Συλλόγου¹¹⁷ σε κάθε ένα χωριό-τοπικό διαμέρισμα. Στο υποκεφάλαιο που ακολουθεί θα γίνει μια προσπάθεια να προσεγγίσουμε την ιστορική και πολιτική κατάσταση που φαίνεται να ωθεί στην έντονη και απότομη δημιουργία των πολιτιστικών συλλόγων από τους υπερτοπικούς στους τοπικούς.

2.2. Σύλλογοι στο Μακεδονικό χώρο: Ιστορία και Δράση

Από τις αρχές του 20^{ου} αιώνα ξεκινάει η προσπάθεια του ελληνικού κράτους να προβάλλει, ως κύρια ιδεολογία την ελληνικότητα και να τονίσει την εθνική ταυτότητα του λαού. Το παραπάνω έχει ως αποτέλεσμα, τη δημιουργία φορέων διαχείρισης πολιτισμού από κρατικής πλευράς, οι οποίοι συντελούν στην επίτευξη του στόχου. Αναφέρουμε ενδεικτικά ορισμένους φορείς που διασταυρώνουν την άποψη που επικρατεί για τη δράση του κράτους την περίοδο εκείνη. Οι εν λόγω πολιτιστικοί οργανισμοί εντοπίζονται αρχικά στον αστικό χώρο και με τη βαθμιαία παγιωποίηση επεκτείνονται και στον αγροτικό χώρο. Η ίδρυση του Κέντρου Λαογραφίας Ακαδημίας Αθηνών,

---

¹¹⁶ Στοιχεία από τη Δημοτική Επιχείρηση Ανάπτυξης Τουρισμού – Πολιτισμού – Αθλητισμού και Κοινωνικής Πρόνοιας Δήμου Κοζάνης.

¹¹⁷ Σε κάθε περιοχή συναντούνται διάφορες λέξεις που χαρακτηρίζουν τον Σύλλογο όπως Εκπολιτιστικός, Μορφωτικός, Πολιτιστικός κ.ά

αποτελεί κίνητρο συσπείρωσης των Ελληνόφωνων Ορθόδοξων Χριστιανών μετά την Επανάσταση του 1821. Από το 1834 μέχρι το 1918 καταγράφονται οι προσπάθειες, με πρωτοπόρο τον F. Kork υπεύθυνο για την ίδρυση Γυμναστικών Ακαδημιών στην Ελλάδα, για την ένταξη του «Εθνικού ρεπερτορίου» στις βαθμίδες της Εκπαίδευσης. Από το 1882 υπάρχει η ειδίκευση φοιτητών των ΤΕΦΑΑ¹¹⁸ στο χορό και έκτοτε αρχίζουν οι πρώτες εκδόσεις εγχειριδίων και κασετών για την διδασκαλία του χορού στις σχολικές μονάδες, όπου το 1928 καθιερώνεται η εκμάθηση των «Εθνικών χορών» στα σχολεία. Ορόσημο του προαναφερθέντος ρεπερτορίου είναι η περίοδος της Στρατιωτικής Δικτατορίας του Παπαδόπουλου (1974: τρίπτυχο Πατρίς-Θρησκεία-Οικογένεια) γεγονός που ενισχύει στην ένταξη περίπου 40 χορών από όλη την Ελλάδα με κύριο άξονα την υποστήριξη του εθνικού συμφέροντος.

Πέρα από τις κρατικές προσπάθειες που συντελούν στη δημιουργία φορέων διαχείρισης «παραδοσιακού» χορού, αξιοσημείωτες παραμένουν και οι ιδιωτικές πρωτοβουλίες όπως το 1858 της Καλλιρόης – Σιγανού Παρρέν, μιας φεμινίστριας που θέλησε μέσα από το χορό, τη μουσική, τα ήθη και τα έθιμα να περάσει τα εθνικά ιδεώδη στον γυναικείο πληθυσμό και το 1911 η ίδρυση του Λυκείου Ελληνίδων¹¹⁹, με έντονη την αρχαιοελληνική συνέχεια και σύνδεση της με τον πολιτισμό, έχοντας το χαρακτήρα της υπερτοπικής δράσης. Σταδιακά αναγνωρίζεται η ανάγκη δημιουργίας και καθιέρωσης ενός είδους «Εθνικού Ρεπερτορίου»¹²⁰ που θα περιλαμβάνει κατά κόρον

---

¹¹⁸ Τμήματα Επιστήμης Φυσικής Αγωγής και Αθλητισμού (ΤΕΦΑΑ)

¹¹⁹ Για περισσότερες πληροφορίες για τη δράση του Λυκείου Ελληνίδων βλέπε: Ελένη Μπόμπου- Πρωτόπαπα (1993), Άντζακα – Βέη Λ. (2004).

¹²⁰ Το «Εθνικό Ρεπερτόριο» είναι ένα σώμα εθνικών χορών προερχόμενοι αρχικά μόνο από τις «ελληνικές» περιοχές, που ο βασικός στόχος της δημιουργίας του ήταν η συγκέντρωση χορών για την εξυπηρέτηση των εθνικών ιδανικών και προτύπων. Η τυπική του σύσταση δημιουργήθηκε μέσα από τα ΤΕΦΑΑ όπου επιλέχθηκε μια ομάδα προκειμένου να πραγματοποιήσει τη διαλογή των πιο πολυζητημένων χορών από τις ελληνικές περιοχές με σκοπό την διδασχή τους στο σχολικό δίκτυο. Η προσπάθεια αυτή στόχευε κυρίως σε δυο λόγους, πρώτον στην ευρύτερη διάδοση των χορών αυτών σε όλη την Ελλάδα και δεύτερον στη δημιουργία ενός προγράμματος το οποίο θα είναι ικανό να παρουσιάζεται στις εθνικές σχολικές εορτές. Δεν μπορούμε να αναφερόμαστε σε μια μόνιμη και σταθερή σύσταση του «Εθνικού Ρεπερτορίου», αλλά πρέπει να λάβουμε υπόψη τα στοιχεία εκείνα που συντέλεσαν στην εξέλιξη και διαμόρφωση του, σύμφωνα με την υπάρχουσα κρατική εξουσία. Χαρακτηριστική είναι η επιρροή που άφησε η Δώρα Στράτου, η οποία αρχικά στηρίχτηκε στους χορευτές των ΤΕΦΑΑ όπου με την σειρά τους προσάρτησαν στοιχεία από την ιδεολογία και την απόδοσή των χορών της Στράτου.

παραδοσιακούς χορούς. Η προσπάθεια αυτή αποτελεί τη βάση για την δημιουργία πολλών πολιτιστικών φορέων οι οποίοι ως κυρίαρχο χαρακτηριστικό είχαν την εκμάθηση παραδοσιακών χορών, ενταγμένοι στο «Εθνικό Ρεπερτόριο», από τους χοροδιδασκάλους.

Σύμφωνα με τις μελέτες που πραγματοποιούνται στο πλαίσιο καταγραφής και ερμηνείας των φορέων εκείνων που αποσκοπούν στη διαχείριση του πολιτισμού, μπορούμε να στηριχθούμε για να κατανοήσουμε τη λογική της δημιουργίας τους. Κατά τη διάρκεια του προηγούμενου αιώνα, ο οποίος χαρακτηρίστηκε από ιστορικά γεγονότα όπως Α΄ και Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος, Εμφύλιος, Δικτατορία, αλλά και από τους παλαιότερους αιώνες με τον Μακεδονικό Αγώνα, διαπιστώθηκε πως ήταν αυτός που έφερε στο προσκήνιο φορείς που μέχρι πριν ήταν ελάχιστοι.

Η ίδρυση των πρώτων συλλόγων (1902)¹²¹ ανάγεται στις παραμονές του Μακεδονικού Αγώνα (1878)¹²² και η δράση τους εκτείνονται σε όλη την περίοδο του Αγώνος εκείνου¹²³. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Γεώργιος Λυριτζής έπειτα από τα γεγονότα της μακεδονικής περιοχής ιδρύονται οι πρώτοι σύλλογοι που χαρακτηρίζονται πατριωτικοί¹²⁴. Οι Σύλλογοι αυτοί, πολλές φορές παρουσιάζουν την ανάγκη να προβούν σε διαμαρτυρίες και οργανώσεις συλλαλητηρίων, από την μια πλευρά για να πιέσουν τις εκάστοτε Ελληνικές Κυβερνήσεις να ενδιαφερθούν και να κινηθούν για τα ζητήματα της Μακεδονίας, από την άλλη όμως για να προβάλουν την ελληνική ταυτότητα αυτής στη διεθνή κοινή γνώμη¹²⁵.

Ενδεικτικά θα μπορούσαμε να αναφέρουμε πως σύμφωνα με δύο καταστατικά αναγνωρισμένων σωματείων που έχουν την επωνυμία

---

¹²¹ Ο πρώτος Σύλλογος που ιδρύεται είναι ο Κεντρικός Μακεδονικός Σύλλογος και τα μέλη που το απαρτίζουν έχουν τις εξής ιδιότητες, ιατροί, καθηγητές, έμποροι, στη συνέχεια πολιτικοί και άνθρωποι της εκκλησίας, προερχόμενοι όλοι από πόλεις της Μακεδονίας. Στη συνέχεια προστέθηκαν και άλλοι όπως, Ο Μέγας Αλέξανδρος, Ο Παμμακεδονικός Σύλλογος κ.ά. Οι Σύλλογοι αυτοί ανέπτυξαν και άλλες δραστηριότητες, όπως ήταν η συγκρότηση και η αποστολή στη Μακεδονία ανταρτικών ομάδων, αλλά και η ετήσια έκδοση επετηρίδας των Μακεδόνων με την ονομασία «Μακεδονικόν Ημερολόγιον». Το περιεχόμενο το αποτελούσαν ιστορικά γεγονότα, βιογραφίες Μακεδόνων, λαογραφία κ.ά., δηλαδή σε ολόκληρη την ύλη να γίνεται αναφορά στην Μακεδονία.

¹²² Για περισσότερες πληροφορίες του Μακεδονικού Αγώνα βλέπε μεταξύ άλλων Λιούφη Π.(1924), Παπαδόπουλο Στ. (1984), Κωφού Ε. (1982), Βακαλόπουλος Απ. (1974).

¹²³ Γεώργιος Λυριτζής (1983:160).

¹²⁴ Γεώργιος Λυριτζής (1983:11).

¹²⁵ Γεώργιος Λυριτζής (1983:11).

*Αναγνωστήριον Κοζάνης*¹²⁶ και *Εταιρεία Επιστημονικών Ερευνών Δυτικής Μακεδονίας*¹²⁷ ως παλαιότερα διακρίνουμε την απουσία συλλόγων που να χαρακτηρίζονται για την πατριωτική τάση προβολής της ταυτότητας της Μακεδονίας. Γεγονός το οποίο δεν σημαίνει τη γενική ανυπαρξία τους στην περιοχή, αλλά για λόγους που δεν είναι γνωστοί δεν υπάρχουν στον ευρύτερο χώρο ή δεν έχουν εντοπιστεί από τους επιστήμονες. Δεν θα προβούμε σε λεπτομέρειες που πιθανώς να μας απομακρύνουν από το θέμα της εργασίας. Επιχειρούμε να αποδώσουμε το γενικό κλίμα που φαίνεται να επικρατεί από την ίδρυση των πρώτων «πατριωτικών» συλλόγων, μέχρι την σημερινή πραγματικότητα που επικρατεί στους συλλόγους, την πορεία δηλαδή που ακολουθούν ως σύλλογοι έτσι ώστε να οδηγηθούν σ' αυτή.

Από τη στιγμή που αλλάξει το πολιτικό περιβάλλον με το πέρας των πολέμων και την ίδρυση των προαναφερθέντων συλλόγων, επέρχεται και η «αλλαγή» του σκοπού της δημιουργίας νέων συλλόγων, οι οποίοι στόχευαν πλέον στη «διατήρηση» του παραδοσιακού πολιτισμού¹²⁸. Από την προβολή της εθνικής ταυτότητας, η οποία βρισκόταν σε μια συνεχή αμφισβήτηση, που αποσκοπούσαν οι τότε σύλλογοι, ξαφνικά πέρασαν στη «διατήρηση» του παραδοσιακού χορού και τη «διάσωση» της παράδοσης και των εθίμων. Όσον αφορά τους φορείς αυτούς φαίνεται ότι δηλώνουν την παρουσία τους από το 1985 και έπειτα και ο αριθμός των πολιτιστικών συλλόγων όπως υπολογίζεται ανέρχεται στους 567 στην Ελλάδα και 136 στον Ελληνισμό της Διασποράς¹²⁹. Το στοιχείο αυτό είναι πολύ χρήσιμο στην περίπτωση της Αγίας Παρασκευής το οποίο, πέρα από το μεγάλο αριθμό των συλλόγων που

---

¹²⁶ Συντάχθηκε το 1916 με σκοπό την πνευματική επικοινωνία των μελών αυτού και εν γένει η εξυπηρέτηση των πνευματικών αναγκών της κοινωνίας της Κοζάνης. Καταστατικό του ανεγνωρισμένου σωματείου *Αναγνωστήριον Κοζάνης*, Κοζάνη, 1916.

¹²⁷ Ιδρύεται στην Κοζάνη το 1934 έχοντας ως σκοπό τη μελέτη της Δυτικής Μακεδονίας από άποψη αρχαιολογικής, φυλετικής, λαογραφικής, καλλιτεχνικής κ.ά., η περισυλλογή και περισυλλογή γραπτών και άγραφων μνημείων που σώζονταν, η έκδοση περιοδικού που να ανακοινώνει μελέτες των παραπάνω και τέλος η διεξαγωγή διαλέξεων σε σχετικά θέματα. Καταστατικό του ανεγνωρισμένου σωματείου *Εταιρεία Επιστημονικών Ερευνών Δυτικής Μακεδονίας*, Κοζάνη, 1934.

¹²⁸ Για περισσότερες πληροφορίες βλ. Ιωάννης Μάνος, σσ. 51-69, Ιωάννης Γκουτσιδής, σσ. 139-161, Ευάγγελος Αυδίκος, σσ. 203-210, Νάνσυ Χαρματά, σσ. 227-230, στο *Χορευτικά Ετερόκλητα*, Ρένα Λουτζάκη, σσ. 229-254, στο Μουσικές της Θράκης.

¹²⁹ Παραπομπή του Βασίλη Σερμπέζη (2004:283) στον Άλκη Ράφτη.

φανερώνει, παρουσιάζει και τους συλλόγους που δραστηριοποιούνται από τους Έλληνες που ζουν στο εξωτερικό¹³⁰.

2.3. Κοινωνική πραγματικότητα – Σύλλογοι: Παράγοντες ίδρυσης και λειτουργίας

Στις μικρές κοινότητες, όπως στη micro-κοινότητα της Αγίας Παρασκευής, οι άνθρωποι αναγνωρίζουν ως μορφές διασκέδασης τις πανηγυρικές εκδηλώσεις με τις γιορτές των Αγίων που ήταν και προστάτες της κοινότητας, τις γαμήλιες τελετές¹³¹ με το επακόλουθο γλέντι στην κεντρική πλατεία της κοινότητας και τις διαβατήριες τελετές. Οι πρώτοι χώροι που συντέλεσαν στην κοινωνικοποίηση του ανδρικού πληθυσμού μέσα στα πλαίσια της micro-κοινότητας, όπως αναφέρθηκε στο υποκεφάλαιο *«Εργασιακές και επαγγελματικές δραστηριότητες»*, ήταν οι αγροτικές και εργασιακές ασχολίες. Με την κατάρρευση ορισμένων πρακτικών που ακολουθούσε η micro-κοινότητα, σύμφωνα με τον Ευάγγελο Αυδίκο, ο οποίος υποστηρίζει πως ... *στη σημερινή εποχή η κατάσταση άλλαξε. Η παραδοσιακή κοινότητα δεν υπάρχει. Οι αξίες στα πλαίσια του αστικού κέντρου, αλλά και στην ίδια την κοινότητα με την επίδραση του αστικού τρόπου ζωής, μεταβλήθηκαν...*¹³² και προεκτείνοντας λίγο την άποψη αυτή, «άλλαξαν» οι τρόποι διασκέδασης των μελών της κοινότητας. Έτσι δημιουργείται η ανάγκη ίδρυσης ενός φορέα ο οποίος θα αναλαμβάνει την πολιτιστική δράση της κοινότητας, με σκοπό τη «διατήρηση» της παράδοσης και τη «συνέχιση» της κατά το πέρασμα των χρόνων και κόντρα στην εξελικτική πορεία που υφίστανται οι κοινωνίες.

Άλλος ένας παράγοντας που συντελεί στην έντονη δημιουργία των πολιτιστικών φορέων αποτελεί ο περιορισμός και σταδιακά η παύση της βιωματικής σχέσης του χορευτικού φαινομένου που υφίσταται ανάμεσα στα

¹³⁰ Το στοιχείο αυτό θα μας χρησιμεύσει σε επόμενο υποκεφάλαιο που θα γίνει η αναφορά στον μετανάστη Θανάση Παπαδόπουλο, ιδρυτή του Συλλόγου Αγίας Παρασκευής που επέστρεψε και δραστηριοποιήθηκε στην Ελλάδα.

¹³¹ Οι κάτοικοι της ευρύτερης περιοχής όταν αναφέρονται στην γαμήλια τελετή με το επακόλουθο γλέντι, το ονοματίζουν *«χαρά»*.

¹³² Ευάγγελος Αυδίκος (1994:128).

μέλη της κοινότητας. Έχει παρατηρηθεί πως η επίδραση της κοινωνικής εξέλιξης που προαναφέρθηκε, επηρέασε και μετατόπισε το πλαίσιο του χορευτικού δρώμενου. Η τότε κοινότητα μπορούσε εύκολα να μυήσει τους νέους στο χορό, αφού λειτουργούσε ως χώρος εκπαίδευσης στις αξίες και στις πρακτικές που η ίδια ακολουθούσε. Έτσι οι νέοι αποκτούσαν τη σωματική αγωγή και την κινησιολογία προκειμένου να γνωρίσουν τα χορευτικά μοτίβα και τον τρόπο διασκέδασης βιωματικά και αυτόματα από πολύ μικρή ηλικία¹³³.

Όσο αυτά παρατηρούνται στην παλαιότερη εποχή που οι πιο ηλικιωμένες τελέστριες του Εθίμου θυμούνται, εν έτη 2007 η νέα τάξη πραγμάτων φαίνεται να συντελεί στην (ανα)δήλωση της εθιμικής ταυτότητας. Από τα ίδια μέλη της κοινότητας που κάποτε αποτελούσαν τη νέα γενιά της παρατηρούμενης κοινότητας, σήμερα διαπιστώνεται πως η βιωματική τους σχέση όχι μόνο υφίσταται, αλλά είναι τόσο ουσιαστική που (ανα)διαμορφώνει το Έθιμο. Βασικός παράγοντας που υποστηρίζει τα προειρημένα, όπως θα αποδειχτεί παρακάτω, είναι η εξέλιξη της κοινωνικής πραγματικότητας και οι «νέες» ανάγκες που προκύπτουν από την πλευρά των τελεστριών.

Μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο ο χορός γίνεται αντικείμενο επαγγελματιών και η Γυμναστική Ακαδημία αναλαμβάνει την ένταξη προγράμματος εκπαίδευσης γυμναστών ως επικείμενοι χοροδιδάσκαλοι στους συλλόγους¹³⁴. Πέρα από την υφολογική μετάλλαξη που υπέστη το χορευτικό φαινόμενο μέσα από τους χορευτικούς ομίλους (όπως π.χ. αγωγή σώματος, δυσκολία στην κατανόηση του ρυθμού, έκφρασης, σχέση των δύο φύλων, τοπικότητα, σχέση τοπικού και υπερτοπικού ρεπερτορίου κ.ά.), παρατηρήθηκε η τάση «αναβίωσης» και «αναπαράστασης» των εθίμων της παραδοσιακής κοινότητας.

Επομένως όταν αναφερόμαστε την επίδραση των πολιτιστικών συλλόγων πρέπει να τονίσουμε πως ενώ αρχικά παρουσίαζε έντονη κινητικότητα στο φαινόμενο του χορού, σταδιακά επέρχεται και η επιρροή στις παραδοσιακές πρακτικές μιας κοινοτικής ομάδας, τα έθιμα. Στην εποχή

---

¹³³ Ρένα Λουτζάκη (1992:30). Βλέπε επίσης Ευάγγελος Αυδίκος (1994:125-135).

¹³⁴ Ό.π.

που έγραφε ο Μιχάλης Γ. Μερακλής¹³⁵, αναφέρει στο βιβλίο του *Ήθη και Έθιμα*¹³⁶, ότι *...διαταράχτηκε η σχέση ηθών – εθίμων με αποτέλεσμα την απουσία δημιουργίας νέων εθίμων...*¹³⁷. Με την αλλαγή του χαρακτήρα που είχε ένα έθιμο με το χρηστικό επίπεδο επιβίωσης, τα έθιμα παίρνουν άλλη ερμηνεία.

Μέσα από την λαογραφία, γίνεται διακριτή η αδυναμία καινούργιων εθίμων με παραδοσιακό ύφος και η τάση του ανθρώπου να γυρίσει στο παρελθόν, με αποτέλεσμα να παρατηρηθεί, γύρω στην δεκαετία του '50, το φαινόμενο του φολκλορισμού¹³⁸. Σαν φαινόμενο συνάντησε υποστηρικτές αλλά και πολλούς επικριτές όπως ο Wolfram, που το χαρακτήρισαν ως την κατάντια της παράδοσης σε μια *...ατραξιόν για τους τουρίστες*¹³⁹. Ο Μερακλή στα *Λαογραφικά Ζητήματα*, αναφέρεται στο παραπάνω φαινόμενο *...φολκλορισμός είναι ειδικότερα η τεχνική αναβίωση παραδοσιακών μορφών της λαϊκής ζωής και του λαϊκού πολιτισμού, οι οποίες δεν ανταποκρίνονται οργανικά και λειτουργικά στους όρους της σύγχρονης ζωής, αλλά ασκούν μια γοητεία στους αστούς κυρίως, γενικά στον αστικοποιημένο άνθρωπο του σήμερα...*¹⁴⁰. Υποστηρίζει πως αυτός ο τρόπος της τεχνικής στήριξης ή αναστήλωσης των εθίμων δημιουργεί πολλά προβλήματα που αναγκάζονται οι τελεστές να τα «αναπαριστούν», γιατί διαφορετικά τείνουν να εξαφανιστούν. Η θέση που παίρνει ο ίδιος δεν συμεριζεται τις αυστηρές και απαισιόδοξες κριτικές, αλλά συνηγορεί υπέρ του ελεύθερου και αυθόρμητου εκφραζόμενου φολκλορισμού ο οποίος, κατά την άποψή του, συγκινεί πιο πολύ το μεγάλο μέρος του κοινού¹⁴¹. Έτσι ξεκίνησε λοιπόν στην σημερινή εποχή, το ξαναζωντάνεμα των παλαιών εθίμων ως μια «αναβίωση» του παρελθόντος

¹³⁵ Περίπου μέχρι το 1998 που γράφτηκε το βιβλίο του *Ελληνική Λαογραφία. Ήθη και Έθιμα*.

¹³⁶ Μερακλής Μιχάλης (1998:6-7).

¹³⁷ Γεγονός που ίσως αφενός να οφείλεται στην ρήξη της παραδοσιακής κλειστής ζωής στην αγροτική κοινότητα και πιο ειδικά στην εκμηχάνιση που έκανε να ατονήσει η παλιά λατρεία του αργού (πλούσια σε έθιμα, συνυφασμένα με αισθήματα φόβου για το μέλλον, αλλά και προληπτικά ως ευχής και επιθυμίας). Αφετέρου όμως, να οφείλεται στον κυριότερο λόγο, που είναι η μεταβολή της σχέσης του ανθρώπου με τον χρόνο.

¹³⁸ Όταν αναφερόμαστε στο φαινόμενο του φολκλορισμού εννοούμε την αναβίωση παλαιών μορφών ζωής, εκείνων κατεξοχήν, που να παρασταθούν σαν ένα θέαμα, και μάλιστα για τους αστούς¹³⁸. Του ίδιου (ό. π.)

¹³⁹ Wolfram, όπως παρουσιάζεται από στο βιβλίο του Μερακλή Γ. Μιχάλη, *Λαογραφικά Ζητήματα*, (1989:10).

¹⁴⁰ Μιχάλης Μερακλής (1996:31).

¹⁴¹ Μιχάλης Μερακλής (1996:32).

μέσα από χορευτικές παραστάσεις που πραγματοποιούν οι πολιτιστικοί σύλλογοι, σε χοροεσπερίδες, πανηγύρια κ.α.

Στη συγκεκριμένη περίπτωση το μελετούμενο Έθιμο δεν εντάσσεται απλώς στο συλλογικό πλαίσιο, όπως σε ανάλογες περιπτώσεις άλλων φορέων π.χ. Λύκειο Ελληνίδων, αλλά αποτελεί ζώσα «παράδοση» των μελών που έπειτα εντάχθηκαν στο Σύλλογο. Έπειτα της εισόδου των «Λαζαρίνων» στο χώρο του Συλλόγου το εθιμικό πλαίσιο τελείται μέσω αυτού, εκφράζεται και αποδέχεται τις νέες συνθήκες που επιτάσσονται. Σύμφωνα με όσα αναφέρθηκαν στο παρόν υποκεφάλαιο μπορούμε στη συνέχεια της εργασίας, να επεκταθούμε στη λογική που εντάχθηκε το Έθιμο της «Λαζαρίνας» που μελετάμε στον τοπικό Σύλλογο της Αγίας Παρασκευής. Πριν από αυτό όμως, ακολουθεί η προσπάθεια να γνωρίσουμε το πλαίσιο μέσα από το οποίο ιδρύθηκε ο Σύλλογος, ποιοι ήταν οι πρωτεργάτες και ποια θεμέλια έθεσαν σε αυτόν.

2.4. Τοπικοί σύλλογοι: Ο Σύλλογος της Αγίας Παρασκευής

Το φαινόμενο που παρατηρείται στη δεκαετία του 1970¹⁴², όπου σε κάθε κοινότητα (micro - macro), στην ύπαιθρο ή στην πόλη αρχίζουν να στήνονται χορευτικοί όμιλοι με τους απόφοιτους των ΤΕΦΑΑ να διδάσκουν χορούς της περιοχής καταγωγής των μελών του συλλόγου ή του συνδέσμου, έκανε την εμφάνισή του και στην Κοζάνη. Επικεντρώνοντας στην περιοχή του Τσαρτσαμπά¹⁴³ συναντάμε την ίδρυση του Πολιτιστικού Συλλόγου « Ο

---

¹⁴² Αξίζει να σημειωθεί για το φαινόμενο αυτό, η τοποθέτηση του Γεώργιου Μυλωνά (2006:245) πάνω στο συγκεκριμένο θέμα, ο οποίος γράφει πως *...στη δεκαετία του 1960 άρχισε να φυσάει ένας ούριος άνεμος για τις πολιτιστικές και αθλητικές δραστηριότητες, αλλά μετά το 1967, με την επικράτηση των στρατιωτικών (δικτατορία του Γεώργιου Παπαδόπουλου), οι δραστηριότητες αυτές και ιδιαίτερα οι πολιτιστικές πήραν χρώμα εθνικιστικό και πολλοί από τους κατοίκους της πατρίδας μας διέβλεπαν προς τα πού οδηγούνταν τα πράγματα...*

¹⁴³ Η ονομασία Τσαρτσαμπάς έχει επικρατήσει από τα χρόνια της Τουρκοκρατίας. Αναφέρεται στο εβδομαδιαίο λαϊκό παζάρι που πραγματοποιούνταν κάθε Τετάρτη στα χωριά Πύργος και Αμυγδαλιά, ανατολικά από την Άνω και Κάτω Κώμη (παλαιότερη ονομασία Βάντσες). Στην τουρκική διάλεκτο η λέξη τσαρτσαμπάς σημαίνει Τετάρτη. Αυτό αναφέρεται στο πρώτο

Αλιάκμων»¹⁴⁴ το 1977. Αξιοσημείωτη είναι η προσπάθεια του Διοικητικού Συμβουλίου¹⁴⁵ του συλλόγου να «ξεχωρίσει» από το φαινόμενο των έντονων ιδρύσεων πολιτιστικών συλλόγων, όπου αναφέρει *...ο Σύλλογός μας θέλει να πιστεύει ότι είναι μια συνειδητοποιημένη κοινωνική ομάδα και αντιπαραθέτει στην ιδεολογία των άλλων ρευμάτων στην περιοχή μας τη δική του πολιτική και πολιτισμική ιδεολογία...*¹⁴⁶. Μέσα από τη φράση αυτή, αποτυπωμένη το 1990 και η οποία υπάρχει πολύ νωρίτερα στο καταστατικό του συλλόγου, παρουσιάζεται το κλίμα που προσεγγίσαμε παραπάνω, της έντονης στροφής στην «παράδοση» και διασταυρώνει το θεωρητικό με το πρακτικό μέρος της έρευνας¹⁴⁷.

Πέρα όμως του συλλόγου αυτού, ο οποίος λειτουργεί ως ομοσπονδία για τους συλλόγους¹⁴⁸ που ιδρύονται στα χωριά του Τσαρτσάμπά, σε κάθε επιμέρους κοινότητα γεννιέται η ανάγκη σύστασης ενός φορέα, ενός συλλόγου. Έτσι και οι κάτοικοι της Αγίας Παρασκευής το 1950 (μετά τον Εμφύλιο πόλεμο) προχωρούν στις πρώτες προσπάθειες δημιουργίας ενός Συλλόγου, ο οποίος αποτελούνταν εξολοκλήρου από άρρενα μέλη και απευθύνονταν στον αθλητικό τομέα που έφερε το όνομα «Ατρόμητος». Δεν αποτελεί όμως την επίσημη κίνηση αν παρατηρήσουμε την σύστασή του που έγινε άτυπα και χωρίς καταστατικό, ωστόσο παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον

βιβλιάρaki που έκδωσε ο ομώνυμος σύλλογος με τίτλο «Ο Αλιάκμων», Τσαρτσάμπάς, (1990:2).

¹⁴⁴ Ο σύλλογος αυτός ονομάζεται και «Τσαρτσάμπάς», γιατί έτσι επικράτησε να λέγεται. Ό.π.

¹⁴⁵ Σημαντικό στοιχείο αποτελεί η σύσταση των μελών του συλλόγου, οι οποίοι ασχολούνται όλοι με την Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση με την ιδιότητα του δασκάλου, του καθηγητή, του διευθυντή και του Σχολικού Συμβούλου. Στον εν λόγω σύλλογο ανήκουν άτομα της κοινότητας της Αγίας Παρασκευής όπως ο τοπικός συγγραφέας Γεώργιος Μυλωνάς και ο δάσκαλος και πρόεδρος του Συλλόγου Ιωάννης Λαμπρόπουλος.

¹⁴⁶ Ό.π.

¹⁴⁷ Ακόμη και οι σκοποί του συλλόγου αναφέρονται ως αρχές και φέρονται να διαφέρουν από τους άλλους (διάσωση και διαφύλαξη της παράδοσης). Τέτοιες αρχές αποτελούν η κοινωνική επαφή και επικοινωνία των μελών του συλλόγου, η ανάπτυξη των πνευματικών και ηθικών δυνάμεων τους. Όλα αυτά μεταξύ τους κατόρθωσαν, σύμφωνα με το Δ.Σ., να δημιουργήσουν στενούς δεσμούς ανάμεσα στα μέλη του, συχνή επικοινωνία των κατοίκων των χωριών του Τσαρτσάμπά που εκπροσωπεί και φιλική γνωριμία όλων των φίλων του σε όλο το Νομό Κοζάνης. Στις τελευταίες γενικές συνελεύσεις του συλλόγου επικράτησε η αντίληψη πως απαιτείται η δημιουργία ενός συνεδρίου για τη μελέτη όλων των πολιτιστικών στοιχείων της περιοχής των χωριών του Τσαρτσάμπά και η προσπάθεια ανύψωσης του πνευματικού και πολιτιστικού επιπέδου των μελών και των κατοίκων αυτών των χωριών.

¹⁴⁸ Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η ονομασία που παίρνει κάθε φορά ένας σύλλογος, δηλ. έχουν επικρατήσει διάφοροι τίτλοι όπως Πολιτιστικός, Μορφωτικός, Εκπολιτιστικός, Επιμορφωτικός, Αθλητικός, πρόσφατα Φίλοι της Παράδοσης κ.ά. Στην παρούσα εργασία δεν θα ασχοληθούμε με αυτό το ζήτημα, αποτελεί όπως αντικείμενο προς μελέτη.

το ξεκίνημα που πραγματοποιήθηκε μέσω αυτού στα πολιτιστικά δρώμενα της κοινότητας (1959)¹⁴⁹.

Το Έθιμο της «Λαζαρίνας» της εποχή που περιγράφουμε μολονότι δεν ήταν ενταγμένο στο πλαίσιο του Συλλόγου, πάρα ταύτα υπήρχε ως αυτόνομη τέλεση και ήταν στη δικαιοδοσία των πραγματικών τελεστριών. Κατά κόρον η περιγραφική ανάλυση που συναντάται στα λαογραφικά συγγράμματα είναι και αυτή που χαρακτηρίζει το τότε Έθιμο. Οι πρώτες συναντήσεις των τελεστριών για τον προγραμματισμό των λεπτομερειών, ο ορισμός του χώρου, η απαιτούμενη συγκέντρωση των υλικών για το φτιάξιμο των φαγητών, οι πρόβες των τραγουδιών και στην τελική φάση η τέλεση που Εθίμου με όλα τα στοιχεία που το απαρτίζουν, όπως θα περιγράψουμε πιο αναλυτικά, ορίζονταν από τις ίδιες τις τελέστριες, αποσκοπώντας στη διασκέδαση τους.

Μέχρι στιγμής δεν υπάρχει καμία αναφορά στη συλλογική δράση των κατοίκων, σε ότι αφορά την οργάνωση ενός φορέα με τα σημερινά δεδομένα (π.χ. σύσταση καταστατικού, υλική υποδομή, νομική κάλυψη, κρατική επιχορήγηση κ.ά). Αυτή τη μορφή συλλόγου έρχεται να δώσει στην κοινότητα της Αγίας Παρασκευής λίγο αργότερα ένας κάτοικός της, ο Θανάσης Παπαδόπουλος¹⁵⁰. Όπως προαναφέρθηκε υπήρχαν αρκετές συλλογικές περιπτώσεις σε πόλεις του εξωτερικού, έτσι και στην Αυστραλία που είχε

---

¹⁴⁹ Οι πρωταρχικές πολιτιστικές δραστηριότητες του 1959 παρουσιάστηκαν από μια ομάδα νέων και των δύο φύλων (μεταξύ των οποίων υπήρξε και ο τοπικός συγγραφέας Γεώργιος Μυλωνάς). Οι παραστάσεις αυτές απευθύνονταν στους κατοίκους του χωριού, αλλά και της ευρύτερης περιοχής και αφορούσαν κυρίως το ανέβασμα θεατρικών έργων. Είναι κατανοητό πως με τέτοιου είδους πρωτοβουλίες, ο ελληνικός λαός προσπαθούσε να «αναρρώσει» από τις δύσκολες στιγμές που είχε περάσει από τον πρόσφατο πόλεμο.

¹⁵⁰ Ο Θανάσης Παπαδόπουλος (1944-1985) καταγόταν από την Αγία Παρασκευή, αφού και οι δύο του γονείς, Αλέξανδρος και Ευαγγελία το γένος Καλαμπούκα, είναι από το ίδιο χωριό. Ήταν το πρώτο παιδί από τα έξι της οικογένειας και απόγονος του προέδρου της κοινότητας (1937) Θανάση Παπαδόπουλο, από τον οποίο πήρε και το όνομά του (σημαντικό στοιχείο της ιεραρχίας που χρησιμοποιούν οι κάτοικοι για την ονομασία των νεογέννητων παιδιών). Ο προπάππος του Θανάση, αποτέλεσε σημαντικό πρόσωπο στις εξελίξεις της κοινότητας, έχοντας πολλούς υποστηρικτές αλλά και «εχθρούς», γεγονός το οποίο αποδίδεται και ο θάνατός του. Γενικά μπορούμε να υποστηρίξουμε πως η ασχολία με τα «κοινά» αποτελεί «παράδοση» στην οικογένεια του Θανάση. Ο μεσαίος του αδελφός Ζήσης, ασχολήθηκε ως πρόεδρος του συλλόγου το 1988, αντιπρόεδρος '83 και αντιπρόεδρος της κοινότητας το 1995, αλλά και ο μικρότερος αδελφός του ο Μιχάλης, διετέλεσε και αυτός πρόεδρος της κοινότητας το 1991 και του συλλόγου αργότερα το 2001.

Πραγματοποιώντας μια σύντομη αναδρομή στη ζωή του Θανάση θα αναφερθούμε στα στοιχεία εκείνα που μας διευκολύνουν στην αναζήτηση. Στις 31 Δεκεμβρίου 1964 ο Θανάσης μετανάστευσε στην Αυστραλία για να συναντήσει την αρραβωνιαστικιά του Αρετή, αναζητώντας μια «καλύτερη ζωή», όπως χαρακτηριστικά αναφέρει στη συνέντευξη που μας παραχώρησε η γυναίκα του.

μεταναστεύσει το 1964 ο Θανάσης υπήρχε π.χ. ο Μακεδονικός Σύλλογος, Κρητικός, Θρακιώτικος κ.ά. Σε συνέντευξη που μας παραχώρησε η Αρετή (σύζυγος του Θανάση) που πραγματοποιήθηκε στις 3/11/2006 στο σπίτι του Ζήση (αδελφού του Θανάση), αντλήσαμε σημαντικές πληροφορίες για τη δράση του¹⁵¹. Ο Θανάσης γνωρίζει τον τρόπο που λειτουργούν οι σύλλογοι στο εξωτερικό και συμμετέχει ως Έλληνας που ζει και δραστηριοποιείται σε πολιτιστικές εκδηλώσεις π.χ. σε χορούς που διοργάνωναν οι σύλλογοι. Όταν επιστρέφει στην Ελλάδα, το Δεκέμβριο του 1972, παρακολουθεί τις δραστηριότητες που έχει αναπτύξει ο Σύλλογος «Αλιάκμων» Τσαρτσαμπά, ο οποίος εδρεύει στην Κοζάνη, στον τόπο διαμονής του Θανάση. Θέλοντας να μεταδώσει τη γνώση που απέκτησε συγκέντρωσε 28 νέους της Αγίας Παρασκευής και μαζί με το δάσκαλο Παύλο Σολομωνίδη¹⁵² ιδρύουν το 1973 το Φίλαθλο Σωματείο με την επωνυμία «Αθλητικός Σύλλογος Αγίας Παρασκευής Κοζάνης Ο Μέγας Αλέξανδρος»¹⁵³. Δεν είναι τυχαίο, ούτε σύμπτωση η ονομασία «Μέγας Αλέξανδρος» η οποία συναντάται σε πολλές περιοχές, όπως και στη γειτονική Λευκοπηγή, θα πρέπει όμως να ανατρέξουμε στον πρωταρχικό σκοπό που ιδρύονται οι σύλλογοι (βλέπε πατριωτικοί σύλλογοι) και να συνδυάσουμε το όνομα με το φαινόμενο αυτό. Προφανώς πρόκειται για μια προσπάθεια διαμόρφωσης εθνικής συνείδησης και ταυτότητας.

---

¹⁵¹ Απόσπασμα της συνέντευξης από τη γυναίκα του Θανάση, παρευρίσκονταν και ο αδελφός του Ζήσης με τη γυναίκα του Βασιλική: *...Στην Αυστραλία υπήρχαν συλλόγοι, πηγαίναμε εμείς σε χορούς, δεν συμμετείχε ο Θανάσης, αλλά πηγαίναμε σε ποντιακούς χορούς, σε νησιώτικους. Ο Θανάσης είχε πάρει μια ιδέα από κεί πέρα, αυτός είχε μια γνώση πως γίνεται περίπου εκεί. Ήρθαμε στην Ελλάδα το '72, το '73 μετά είχε αρρωστήσει, είχε πάθει κάτι με το στομάχι, μια περιπέτεια με την υγεία του (αποφεύγει να αναφέρει την αρρώστια, τον καρκίνο). Μετά όταν συνήλθε λίγο άρχισε να ασχολείται με το χωριό, τα «κοινά» του χωριού... Ερώτηση ερευνήτριας: Τι είδατε εκεί πέρα στους συλλόγους, τι αποτέλεσε σαν αφορμή για τον Θανάση να 'ρθεί και να κάνει κάτι αντίστοιχο στο χωριό; Αρετή Παπαδοπούλου: *...τι είδαμε.. σε διάφορες εκδηλώσεις συγκεντρώνεται πολύς κόσμος... σαν χοροεσπερίδες, όπως κάνουμε και στην Ελλάδα. Εμείς πηγαίναμε όχι σαν μέλη, (αλλά) σαν Έλληνες που ζούσαμε στο εξωτερικό. Είχαμε γνωστοί, που μας έπαιρναν και μας έλιγαν απόψι είναι ποντιακός χορός, πηγαίναμε, αύριο είναι νησιώτικος, πηγαίναμε... Μετά ο Θανάσης που ξεκίνησε εδώ στο χωριό έκανε τα καλάθια, έκανε την ομάδα του χωριού. Αγωνιζόταν, έτρεχε νομαρχίες ε, από το σπίτι έλλειπε συνέχεια που πήγαινε δεν τα έλεγε κι όλα, εγώ δούλευα...ερχόταν το βράδυ η ώρα μία από του χωριού... (Αρετή Παπαδοπούλου, Αγία Παρασκευή, 3/11/2006).**

¹⁵² Γεώργιος Μυλωνάς (2006:246).

¹⁵³ Το καταστατικό του συλλόγου εγκρίθηκε από το Πολυμελές Πρωτοδικείο Κοζάνης με την 63/1973 απόφαση και περιείχε 8 άρθρα, που είχαν εγκριθεί από τη Γενική Συνέλευση των μελών του Σωματείου στις 31 Δεκεμβρίου του 1972. Ό.π. σελ. 246.

Ο Γεώργιος Μυλωνάς γράφει πως οι δραστηριότητες αυτού του συλλόγου δίνουν βάση μόνο στον αθλητικό μέρος, πως κάθε πολιτιστική ενέργεια θα έπρεπε να λογοκριθεί από τους ανθρώπους του στρατιωτικού καθεστώτος, καθώς επίσης και πως κάθε σύλλογος ήταν υποχρεωμένος να προβάλλει την ελληνική «παράδοση» που αυτοί ήθελαν να προωθήσουν. Σύμφωνα με τα όσα υποστηρίζει ο συγγραφέας φαίνεται να αντιτίθεται σε αυτή την πολιτική ενέργεια και να πιστεύει στην ίδρυση των πολιτιστικών συλλόγων που αποσκοπούσαν στη *...διάσωση της γνήσιας πολιτιστικής παράδοσης...* Έτσι λοιπόν, όταν επέρχεται η πολιτική αλλαγή (μεταπολίτευση) ο σύλλογος ενισχύεται από ενεργούς κατοίκους, οι οποίοι επιχειρούν να δώσουν έμφαση στο πολιτιστικό μέρος του συλλόγου, δημιουργώντας ένα χορευτικό τμήμα απαρτιζόμενο από τα νεαρά μέλη της Αγίας Παρασκευής.

2.5. Σύλλογος Αγίας Παρασκευής: Σύντομη αναδρομή 1980-2007

Από τη δεκαετία του 1980 και έπειτα παρατηρείται στο χώρο της συλλογιακής δράσης σημαντικές αλλαγές και εξελίξεις. Καταρχήν πραγματοποιείται η ανάγκη τροποποίησης του παλαιού ιδρυτικού καταστατικού¹⁵⁴ το 1981, με πρωτοπόρο για άλλη μια φορά τον Θανάση Παπαδόπουλο. Από την τροποποίηση αυτή ευνοείται περισσότερο από άλλοτε η πολιτιστική πρωτοβουλία και αυτό αποδεικνύει η μετονομασία του συλλόγου από *«Αθλητικός Σύλλογος Αγίας Παρασκευής Κοζάνης Ο Μέγας Αλέξανδρος»* σε *«Μορφωτικός Αθλητικός Πολιτιστικός Σύλλογος Η Αγία Παρασκευή»*¹⁵⁵. Στο σημείωμα του συλλόγου που έχει γραφτεί από τα μέλη του προκείμενου να περιγράψει και να παρουσιάζει το ιστορικό του, αναγράφεται χαρακτηριστικά *...το 1981, ιδρύεται ο Μορφωτικός Αθλητικός και Πολιτιστικός Σύλλογος «Η ΑΓΙΑ ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ» από μια ομάδα κατοίκων, με πρωτοπόρο τον αείμνηστο*

¹⁵⁴ Το νέο καταστατικό εγκρίθηκε πάλι από το Πολυμελές Πρωτοδικείο Κοζάνης με απόφαση του 997/8-12-1980.

¹⁵⁵ Από τώρα και στο εξής ο εν λόγω σύλλογος θα αναφέρεται συντομογραφικά Μ.Α.Π.Σ. Αγίας Παρασκευής.

Αθανάσιο Παπαδόπουλο¹⁵⁶, που θέλησε να δώσει ζωή στον τόπο και να βοηθήσει στη διατήρηση των ηθών και εθίμων της περιοχής...¹⁵⁷.

Έμφαση πλέον δίνεται και στους δύο τομείς, τον πολιτιστικό και τον αθλητικό του συλλόγου. Οι χορευτικές ομάδες ολοένα αυξάνονται και οι παραστάσεις που λαμβάνουν μέρος αρχίζουν να πληθαίνουν. Κορυφαίο δρώμενο για την εποχή εκείνη αποτελούν οι πολιτιστικές εκδηλώσεις που διοργανώνει ο Σύλλογος Τσαρτσαμπά στο εορτασμό της Πρωτομαγιάς, στο χώρο της Λαριούς. Εκεί όλοι οι πολιτιστικοί σύλλογοι της περιοχής αναλαμβάνουν να παρουσιάσουν τις χορευτικές τους ικανότητες και να γνωστοποιήσουν την ύπαρξη και δράση τους. Η κατάσταση αυτή παρουσιάζεται μέσα από τα όσα γράφει ο Γ. Μυλωνάς, η οποία έρχεται σε αντιπαράθεση με όσα δήλωσε σε συνέντευξη ο Αντιπρόεδρος του Συλλόγου το 1983 Ζήσης Παπαδόπουλος και σύμφωνα με όσα αναγράφονται στα πρακτικά συνελεύσεων του Συλλόγου.

Αναφερόμαστε στην κατάσταση που φαίνεται να έχει επικρατήσει από τις αρχές της δημιουργίας του συλλόγου και η οποία σχετίζεται με την αντιπαράθεση μεταξύ κατοίκων και μελών για το διαχωρισμό του συλλόγου σε δύο μέρη. Ο τότε Αντιπρόεδρος περιγράφει *...Αρχικά τότε ήταν επιθυμία πολλών να υπάρχει μόνο αθλητικός σύλλογος. Τους ενδιέφερε πιο πολύ το ποδόσφαιρο και έλεγαν πάντα και έβγαιναν οι κατακραυγές από τον κόσμο, έλεγαν πως πρέπει να χωριστεί ο σύλλογος...¹⁵⁸.*

Στο πρώτο πρακτικό του συλλόγου που φέρει την ημερομηνία 26 Ιουλίου 1981, δεν γίνεται καμία νύξη για το θέμα του διαχωρισμού του συλλόγου ανάμεσα στο μορφωτικό και αθλητικό τμήμα, ακολουθείται μόνο η διαδικασία της ψηφοφορίας. Το ίδιο γίνεται και στα επόμενα, στις 11/7/1982 και 10/4/1983, ώσπου στις 3/7/1983 έχουν καταγραφεί οι ενστάσεις του

---

¹⁵⁶ Ο Θανάσης Παπαδόπουλος πέθανε το 1984, σε ηλικία 40 χρονών.

¹⁵⁷ Σημείωμα που παραχώρησε ο Σύλλογος και συγκεκριμένα η Βαΐτσα Κερασιώτη – Λιόγα, μέλος που μας βοήθησε πολύ και την ευχαριστούμε. Τα στοιχεία που υπάρχουν στο σημείωμα αυτό είναι μια σύνθεση των όσων έχουν γραφτεί από τους τοπικούς συγγραφείς (βλέπε Γ. Μυλωνά, Κ. Σιαμπανόπουλο) για την κοινότητα της Αγίας Παρασκευής και στη συνέχεια προστέθηκαν στοιχεία που αφορούν τα χορευτικά τμήματα του συλλόγου, την καταγραφή των περιουσιακών του στοιχείων και των πιο σημαντικών εκδηλώσεων που έχει πραγματοποιήσει τα τελευταία χρόνια.

¹⁵⁸ Παπαδόπουλος Ζήσης (Αγία Παρασκευής, 3/11/2006).

Λαμπρόπουλου Ιωάννη, πρόεδρος του συλλόγου το 1983-1984 και ένα από τα βασικά μέλη της Λαογραφικής Ομάδας που θα μας απασχολήσει σε επόμενο κεφάλαιο. Ο Λαμπρόπουλος, αφού έχει προηγηθεί ο απολογισμός του αθλητικού τομέα παρατηρήσει και επισημάνει τη στασιμότητα και την απραγία στο μορφωτικό τομέα. Στη συνέχεια του ίδιου καταστατικού ακούγεται και η άποψη του Μυλωνά Ιωάννη που τόνισε πως πρέπει να δραστηριοποιηθεί περισσότερο ο μορφωτικός τομέας.

Μέχρι τότε δεν έχει τεθεί το θέμα τόσο ξεκάθαρα, απλά εντοπίζεται το πρόβλημα και η αδυναμία αντιμετώπισης των δυο τομέων επί ίσης όροι. Αυτό παρατηρείται ένα χρόνο μετά από τον Παπαδόπουλο Γεώργιο, ο οποίος στη Γενική Συνέλευση που πραγματοποιείται στις 29/7/1984 προτείνει τη διάσπαση του αθλητικού με τον μορφωτικό τομέα. Από τότε ξεκινάει μια αντιπαράθεση μεταξύ των μελών, που στη συνέχεια επεκτείνεται σε όλη την κοινότητα, σχετικά με το θέμα αυτό. Στα επόμενα πρακτικά δεν γίνεται καμία αναφορά στο θέμα του διαχωρισμού του συλλόγου. Αυτό όμως δεν αποδεικνύει τη διακοπή της διαμάχης αν λάβουμε υπόψη το γεγονός πως δεν υπάρχει αυστηρή τήρηση των πρακτικών συνελεύσεων. Αρκούνται μόνο με την καταγραφή της ψηφοφορίας και μίας μόνο συνέλευσης κατά το χρονικό έτος.

Εκτός των πρακτικών, άλλη αξιοσημείωτη πηγή προκειμένου να αντλήσουμε σημαντικές πληροφορίες για τους στόχους και τις επιδιώξεις του συλλόγου, είναι η ύπαρξη των δύο καταστατικών. Προχωρώντας στη σύγκριση τους, παρατηρούμε πως στους σκοπούς του 1^{ου} καταστατικού (1973) δεν σημειώνεται κανένα άρθρο το οποίο να αναφέρεται στην ανάπτυξη του πολιτιστικού μέρους του συλλόγου. Σε αντίθεση, το 2^ο καταστατικό (1981) αποτελεί μια ενίσχυση των όσων έχουν γραφτεί στο 1^ο, όπου και πάλι δίνεται έμφαση στην άθληση¹⁵⁹ και των θετικών επιρροών που επέρχεται μέσω αυτής. Η πολιτιστική καλλιέργεια και εξύψωση του πνευματικού,

---

¹⁵⁹ Όπως προαναφέρθηκε, ο αθλητικός τομέας είχε μεγαλύτερη άνοδο σε όλη την ελληνική επικράτεια λόγω του καθεστώτος, το οποίο βοηθούσε τέτοιες ενέργειες. Αποτέλεσμα ήταν το 1970 η ποδοσφαιρική ομάδα του Παναθηναϊκού να φτάσει στον τελικό του Ευρωπαϊκού Πρωταθλήματος. Αυτό ήταν αρκετό έτσι ώστε να αρχίσουν να οργανώνονται αθλητικές δραστηριότητες και να ιδρύονται αθλητικά σωματεία με τους αντίστοιχους σκοπούς των καταστατικών.

μορφωτικού και πολιτιστικού επιπέδων, όπως χαρακτηριστικά αναφέρει το καταστατικό, δεν ξεφεύγει από την επίδραση που έχει ο αθλητισμός και προστίθεται ως σκοπός που πραγματώνεται *δια μέσου του αθλητισμού*.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον προξενούν οι δύο κύριοι σκοποί των καταστατικών του συλλόγου, που κινούν την περιέργεια του ερευνητή. Αυτοί είναι *...η συμμετρική και αρμονική ανάπτυξη των σωματικών και ψυχικών δεξιοτήτων των μελών του και η διαπαιδαγώγηση των μελών του για τη δημιουργία ισχυρών και ηθικών χαρακτήρων...*¹⁶⁰ Δεν γίνεται λόγος για την «διατήρηση και συνέχιση της παράδοσης» με τη βαρύτητα που αποδίδουν, μέχρι και στις μέρες μας, άλλοι πολιτιστικοί οργανισμοί. Για την επίτευξη του παραπάνω σκοπού αναγράφονται εννέα μελλοντικές δραστηριότητες – προτάσεις, από τις οποίες οι οκτώ αφορούν την αθλητική δράση και μία την πολιτιστική. Στη μοναδική πολιτιστική πρόταση σκοπός είναι *...η ανάπτυξη και προστασία της αλληλεγγύης μεταξύ των μελών του και των κατοίκων της κοινότητας, την προστασία της λαϊκής παραδόσεως, των τοπικών ηθών και εθίμων, την καλλιέργεια κάθε λαογραφικού στοιχείου του τόπου και τη βοήθεια των κατοίκων της Αγίας Παρασκευής γενικά...*¹⁶¹. Όλα τα παραπάνω προϋποθέτουν τη δημιουργία χορευτικών τμημάτων έτσι ώστε να μπορούν να συμμετέχουν στις πολιτιστικές εκδηλώσεις που θα διοργανώνει ο Σύλλογος.

Συνοπτικά στην πορεία του μελετούμενου Συλλόγου σημειώνονται οι εξής χοροδιδάσκαλοι: Δημήτρης Κώτσικας (1981-1983), Αλέκα Παπαδοπούλου, Ματούλα Αναστασοπούλου (απόφοιτος ΤΕΦΑΑ, Γυμναστικής Ακαδημίας Θεσσαλονίκης), Αργύρης Παπαζήσης (Γυμναστής, μέχρι το 1988), Βαγγέλης Μάστορας (Γυμναστής, 1992-1995), Ελένη Γρηγοριάδου (1995-1997) και από το 1997 μέχρι σήμερα, το 2007, ο Ηλίας Πολίτης¹⁶². Παρατηρούμε πως από τα πρώτα χρόνια της δημιουργίας του Συλλόγου το ρόλο του χοροδιδασκάλου αναλαμβάνουν άνθρωποι που η τοπική κοινωνία τους χαρακτηρίζει «μερακλήδες» του χορού, χορευταράδες, ενώ από το 1985

¹⁶⁰ Καταστατικό του συλλόγου σελ. 1.

¹⁶¹ Καταστατικό του συλλόγου σελ. 2.

¹⁶² Ο Ηλίας Πολίτης, γυμναστής και χοροδιδάσκαλος, ήταν μέλος του Λυκείου Ελληνίδων Αθηνών κατά τη διάρκεια της φοιτητικής του υποχρέωσης. Το 2007 συμπληρώνει 10 χρόνια ως χοροδιδάσκαλος στο Σύλλογο της Αγίας Παρασκευής. Όλο αυτό το διάστημα έχει αποκτήσει τόσο επικριτές όσο και μη.

εμφανίζονται οι γυμναστές, απόφοιτοι των ΤΕΦΑΑ οι οποίοι ενσωματώνουν το Εθνικό Ρεπερτόριο.

Σημαντικό στοιχείο που καθορίζει τη δράση και την πορεία του Συλλόγου υπάρχουν οι άνθρωποι που διατελούν τη θέση του προέδρου, η αναφορά των οποίων κρίνεται απαραίτητη προκειμένου να διαπιστώσουμε και να διασταυρώσουμε την προειρημένη παρατήρηση που σημειώθηκε με τους χοροδιδασκάλους. Στα αρχικά χρόνια με τους «μερακλήδες» να έχουν αναλάβει την εκμάθηση χορών πρόεδροι ήταν οι παρακάτω: Θανάσης Παπαδόπουλος (1981-1983), Γιάννης Λαμπρόπουλος (1983-1984), Ανδρέας Λάμπρου (1984-1985), Γρηγόρης Καλαμπούκας (1985-1987), Ζήσης Παπαδόπουλος (1987-1989), Μιχάλης Παπαδόπουλος (1989 -1991), Βασίλης Χλιαράς, Βαγγέλης Λαμπρόπουλος, Γιάννης Λαμπρόπουλος (1991-1994), Γιάννης Μάππας, Γιώργος Καλημέρης, Αντώνης Λιόγας¹⁶³, Στέλιος Ράπτης (1997-2001), Μιχάλης Παπαδόπουλος (2001-2003), πάλι Στέλιος Ράπτης (2003-2006) και από το 2006 μέχρι σήμερα 2007 για πρώτη φορά στην ιστορία του Συλλόγου γυναίκα πρόεδρος η Παναγιώτα Καλημέρη. Πιθανότατα η εκλογή της γυναίκας στο αξίωμα του προέδρου να οφείλεται στην έντονη δραστηριότητα που ανέπτυξε το γυναικείο φύλλο κατά τα τελευταία χρόνια με τη δημιουργία και δράση της Λαογραφικής Ομάδας του Συλλόγου Αγίας Παρασκευής.

Στη σημερινή του διάσταση ο Μορφωτικός- Αθλητικός και Πολιτιστικός Σύλλογος της Αγίας Παρασκευής αριθμεί την λειτουργία πέντε χορευτικών συγκροτημάτων¹⁶⁴, από τα οποία τα τέσσερα είναι παιδικά τμήματα που ασχολούνται με την εκμάθηση παραδοσιακών χορών με χοροδιδάσκαλο τον Ηλία Πολίτη. Το 5^ο τμήμα αποτελεί τη Λαογραφική Ομάδα γυναικών του

---

¹⁶³ Δεν υπάρχουν στον Σύλλογο της Αγίας Παρασκευής οι ακριβείς χρονολογίες που διετέλεσαν προ προαναφερήσαντες.

¹⁶⁴ Μέσα στο σημείωμα του Συλλόγου έχουν καταγραφεί τα περιουσιακά αντικείμενα και οι παραδοσιακές στολές που απέκτησε ο σύλλογος. Αναφέρονται: 14 φούστες (πλήρη), 16 άσπρες φουστάνελες, 12 μαύρες φουστάνελες (σκούνια), 20 ζευγάρια τσαρούχια, 20 γυναικεία παπούτσια (κορδέλια), 20 σκούνια –10 άσπρα και 10 μαύρα- (κάλτσες ως το γόνατο), 15 σπαλέτα –αποτελούμενα από λουλουδία, κορδέλες που κρέμονται από το κεντημένο μπλε μαντήλι που φοράνε οι νύφες., 3 γυναικεία μαύρα σκούνια, 3 γυναικείες κάπες, 12 αντρικές μπουραζάνες κ. α. Αξίζει να σημειωθεί πως κάθε χωριανή έχει περισσότερες από μία δικές τις στολές και για το λόγο αυτό οι στολές αυτές απευθύνονται στο μεγαλύτερο χορευτικό συγκρότημα προκειμένου να επιτευχθεί η ομοιομορφία τους στις εκδηλώσεις.

χωριού, που έχουν αναλάβει την «αναβίωση» των εθίμων, την καταγραφή, τη διάσωση και τη συνέχιση της παράδοσης, παίρνοντας ακόμη μέρος σε έθιμα της περιοχής μαθαίνοντας τα τοπικά τραγούδια και τις παραδόσεις της Αγίας Παρασκευής¹⁶⁵. Μέσα από το σημείωμα που γράφτηκε το 2005 συναντάμε για πρώτη φορά ως σκοπό της Ομάδας που πιο πάνω αναφέρθηκε, *... να υπάρχει συνέχεια της παράδοσης και από την νεότερη γενιά...*

Στην τελευταία Λαογραφική Ομάδα του Συλλόγου, όπως αποκαλούνται οι ίδιες, ως κύριοι πρωταγωνιστές του υπό μελέτη Έθιμο θα επικεντρωθούμε στη συνέχεια. Στο επόμενο κεφάλαιο που ακολουθεί θα γίνει μια προσέγγιση προκειμένου να απαντηθούν ερωτήματα του τύπου π.χ. πότε και πως ξεκίνησε η προσπάθεια αυτή, από ποιους πρωτεργάτες, ποιες ήταν οι αρχικές ανάγκες «αναβίωσης» αυτού του εθίμου, τι μορφή ήθελαν να αποδώσουν, τι τελικά ακολούθησε κ.λπ. Στην προσπάθεια αυτή θα έρθουν στην επιφάνεια καινούργιες έννοιες – κλειδιά, οι οποίες θα βοηθήσουν την ερμηνευτική ανάλυση του Εθίμου.

---

¹⁶⁵ Σημείωμα από τα μέλη του συλλόγου (ό.π.).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο

ΕΘΙΜΟ ΚΑΙ ΣΥΛΛΟΓΟΣ

Με την απουσία των εθίμων του παραδοσιακού είδους που παρατηρείται στη σημερινή εποχή προωθείται η τάση κάποιων ανθρώπων να «επαναφέρουν» το παρελθόν, δηλαδή να «αναβιώσουν» τα ήθη-έθιμα αποκόβοντάς τα από τον χώρο, τον χρόνο και το πλαίσιο, που μπορούν να παρασταθούν σαν ένα θέαμα¹⁶⁶. Βασιζόμαστε σε αυτόν τον καινοτόμο τρόπο σκέψης για να μελετήσουμε ένα Έθιμο, όπου μολονότι έχουν γραφτεί πάρα πολλά για τη διαδικασία του συγκεκριμένου εθίμου (πχ βλ Σιαμπανόπουλος¹⁶⁷ «Λαζαρίνες»), το οποίο εντάσσουμε στην έρευνα γιατί εξυπηρετεί το σκοπό της εργασίας, παρά ταύτα δεν υπάρχει καμιά μελέτη που να ασχολήθηκε συστηματικά και διεξοδικά με τη μελέτη του φαινομένου αυτού, σύμφωνα με την σύγχρονη προσέγγιση.

Έμφαση επίσης θα δοθεί στον τρόπο με τον οποίο συνδέεται το Έθιμο της «Λαζαρίνας» με το κοινωνικό πλαίσιο και στους έμφυλους τελετουργικούς ρόλους, αφενός της ηλικιακής ομάδας που αναλαμβάνει την νέα βίωση του Εθίμου, αφετέρου της αντίληψης και της αντιμετώπισης από την υπόλοιπη κοινωνία για το θέμα (ενεργητική - παθητική χορευτική συμμετοχή) μέσα από τη διοργάνωση Διημερίδας.

3.1. Έθιμο της «Λαζαρίνας» και ο Λαογραφικός Λόγος

Όπως προαναφέρθηκε στην εισαγωγή του παρόντος πονήματος, οι Λαζαρίνες, ως κύριοι πρωταγωνιστές του Εθίμου, ανέκαθεν προκαλούν την αφορμή συγγραφής νέων μελετών. Σε ολόκληρο τον ελληνικό χώρο κατά καιρούς συναντάμε αναφορές που περιγράφουν τις διαδικασίες που λαμβάνονται για την πραγμάτωση του Εθίμου. Όλες οι βιβλιογραφικές πηγές

¹⁶⁶ Αναφερόμαστε στο φαινόμενο του φολκλορισμού, όπως αυτό γράφτηκε από τον Μιχάλη Μεγακλή για πρώτη φορά στην ελληνική βιβλιογραφία στο άρθρο του «*Τι είναι ο Folklorismus*» Λαογραφία 28 (1972:26-38).

¹⁶⁷ Κωνσταντίνος Σιαμπανόπουλος (1973).

κάνουν λόγο για τη σχέση του Εθίμου με τη χριστιανική θρησκεία και την σύνδεσή του με τον «φίλο» του Χριστού, τον Λάζαρο, ο οποίος επέστρεψε από τον κόσμο των νεκρών. Αυτό αποτελεί το δέος του απλού ανθρώπου και χαρακτηρίζεται σχεδόν από όλους τους Έλληνες λαογράφους ως «αγαπητό» πρόσωπο προς το λαό¹⁶⁸.

Η παραπάνω εκδοχή αποτελεί τη μια από τις πιο διαδεδομένες ερμηνείες του Εθίμου, συνδέοντας το με τη θρησκεία, ενώ επικρατεί και μια δεύτερη η οποία στηρίζεται στην αναγέννηση της φύσης και στον ερχομό της Άνοιξης. Ο Κώστας Ρωμαίος συνδυάζει τις δυο εκδοχές *...όπως αναστήθηκε ο Λάζαρος ... έτσι παράλληλα ανασταίνεται τώρα και η Άνοιξη, φορτωμένη με λουλούδια ... τη θέση του αγέλαστου Λαζάρου την πήρε δικαιωματικά η γελαστή και χαρούμενη Άνοιξη...*¹⁶⁹. Ακόμη και στην τοπική βιβλιογραφία και συγκεκριμένα στην κοινότητα του Κρόκου¹⁷⁰, συναντάμε τη φράση *...πέρα από το θρησκευτικό γεγονός το Πάσχα σημαίνει και την ανάσταση της φύσης, γιατί όλη η φύση τότε ξυπνάει...*¹⁷¹.

Ακολουθεί η περιγραφή του Κωνσταντίνου Σιαμπανόπουλου¹⁷², ενός τοπικού συγγραφέα λαογραφικών βιβλίων, ο οποίος αποτελεί πρωταρχική και κυρίαρχη πηγή στην μετέπειτα βιβλιογραφία, εξηγώντας πως το Έθιμο της «Λαζαρίνας» είναι *...κατάλοιπο της αρχαίας ελληνικής λαϊκής λατρείας και σχετίζεται με την αναγέννηση της φύσης και την ανανέωση της ζωής...*¹⁷³. Ο συγγραφέας στην παρούσα φράση επικεντρώνεται περισσότερο στη δεύτερη

---

¹⁶⁸ Βλέπε ενδεικτικά: Κώστας Ρωμαίος (1980: 50 – 56), Μ. Γ. Μεγακλής (1989:247 – 261), Μαρία Μιχαήλ – Δέδε (1987:71-77), Παπανικολάου Φώτης (1999:136-144), Παπαδόπουλος Παναγιώτης (2002:215-222), Σιαμπανόπουλος Κωνσταντίνος (1973:11-18).

¹⁶⁹ Κώστας Ρωμαίος (1980:50-56).

¹⁷⁰ Αξίζει να σημειωθεί η επιτυχημένη προσπάθεια του Γυμνασίου Κρόκου και 2^{ου} Ενιαίου Λυκείου Κοζάνης στους 12^{ους} Περιφερειακούς Μαθητικούς Αγώνες Παραδοσιακού Χορού που κατέκτησαν το Α΄ Βραβείο παρουσιάζοντας τον «Πασχαλιάτικο Κύκλο, Λαζαριάτικα και Πασχαλιάτικα Τραγούδια και Χοροί». Μαθητική Εβδομάδα Καλλιτεχνικής Έκφρασης, Αθήνα 1 – 13 Μαΐου 2006.

¹⁷¹ Ζιώζος Γεώργιος (1996:80).

¹⁷² Κωνσταντίνος Σιαμπανόπουλος (1988:17).

¹⁷³ Η φράση αυτή υπάρχει στη δεύτερη έκδοση του ίδιου βιβλίου από τον ίδιο συγγραφέα το 1988, προκαλώντας εντύπωση η απουσία της από την αρχική έκδοση του 1973. Υπάρχουν ωστόσο και άλλες παρόμοιες διαφορές μεταξύ α΄ και β΄ έκδοσης οι οποίες, σύμφωνα με τον Θανάση Καλλιανιώτη (τοπικός λόγιος), οφείλονται στην παρέμβαση του Δήμου Αιανής όπου κατά βάση πολιτικών κινήτρων προσθαφαιρέθηκε το τραγουδιστικό και φωτογραφικό υλικό. Παραδεχόμαστε πως η εν λόγω παρατήρηση δεν υιοθετείται στην παρούσα εργασία αφού δεν πραγματοποιήθηκε περαιτέρω έρευνα του παραπάνω ζητήματος.

εκδοχή που αποδίδει τη σύνδεση του Εθίμου με την αναγέννηση της φύσης, χωρίς βέβαια να την υιοθετεί ή και να αποκλείει την πρώτη σε άλλες αναφορές. Πιο συγκεκριμένα στην πρώτη έκδοση του βιβλίου *Οι Λαζαρίνες*, λαογραφική – περιγραφική αναφορά του Εθίμου και καταγραφή των τραγουδιών, σημειώνει τη συμπάθεια που είχε ο «Ελληνικός λαός» στο πρόσωπο του Λαζάρου προκειμένου να εξηγήσει την «καταγωγή» των Λαζαρίνων¹⁷⁴. Η σύνδεση ωστόσο των δύο εκδοχών, σύμφωνα με το Δήμο Αιανής και τη Δημοτική Επιχείρηση Ανάπτυξης Τουρισμού – Πολιτισμού – Αθλητισμού και Κοινωνικής Πρόνοιας Αιανής, αποτυπώνεται στα εξής *...Έθιμο αρχαιοελληνικό που σχετίζεται με την αναγέννηση της φύσης και την ανανέωση της ζωής. Στους χριστιανικούς χρόνους συνδέθηκε με το έθιμο του Λαζάρου, ενώ στους χρόνους της Τουρκοκρατίας συμβόλιζε την ελπίδα του σκλαβωμένου γένους για την εθνική του απελευθέρωση...*¹⁷⁵. Επίσης ο Παναγιώτης Παπαδόπουλος, τοπικός συγγραφέας, γράφει σχετικά *...μετά όμως την επικράτηση του Χριστιανισμού το Έθιμο αυτό κατάφερε να επιζήσει, αφού όμως αναβαπτίστηκε και προσαρμόστηκε στο πνεύμα της χριστιανικής πίστης. Συνδέθηκε άμεσα με την Ανάσταση του τετραήμερου φίλου του Χριστού Λαζάρου, που είναι και προπομπός και προάγγελος της Ανάστασης του Χριστού. Για τον λόγο αυτό οι κοπέλες που συμμετέχουν στο Έθιμο λέγονται Λαζαρίνες...*¹⁷⁶.

Έτσι λοιπόν στον εορτασμό του «δημοφιλούς», για τον ελληνικό λαό Λαζάρου, οφείλεται και η ονομασία που χαρακτηρίζει το Έθιμο, ο Λάζαρης (ου Λάζαρ'ς)¹⁷⁷. Οι πρωταγωνίστριες του Εθίμου αυτού ονομάζονται Λαζαρίνες και πλαισιώνεται από νεαρές κοπέλες, οι οποίες σύμφωνα με την Μιράντα Τερζοπούλου *...αποκτούν τον τιμητικό και μάλλον ισόβιο τίτλο της Λαζαρίνας...*¹⁷⁸. Σύμφωνα με τους λαογράφους, αυτές συμμετέχουν στις τριήμερες λαϊκές εορταστικές εκδηλώσεις που αρχίζουν την Παρασκευή,

¹⁷⁴ Κωνσταντίνος Σιαμπανόπουλος (1973:11).

¹⁷⁵ Ανασύρθηκε στις 30/3/2006 από: www.eani.gr/Customs-Lazarines.htm

¹⁷⁶ Παναγιώτης Παπαδόπουλος (2002:215).

¹⁷⁷ *Ου Λάζαρ'ς* στο τοπικό ιδίωμα, είναι έθιμο στο οποίο παίρνει μέρος αποκλειστικά μόνο το γυναικείο φύλο, όπως αντίστοιχα στα κάλαντα των Χριστουγέννων συμμετέχουν μόνο οι άνδρες.

¹⁷⁸ Μιράντα Τερζοπούλου (1997:16).

παραμονή του Λαζάρου, κορυφώνονται το Σάββατο του Λαζάρου και λήγουν την Κυριακή των Βαΐων. Στην παρούσα εργασία δεν θεωρούμε απαραίτητη την αναλυτική περιγραφή του Εθίμου, καθώς αυτό αποτέλεσε για πολλά χρόνια αντικείμενο μελέτης και συγγραφής της λαογραφίας. Θα αναφερθούμε στη σύντομη διαδικαστική πορεία που ακολουθούν οι τελέστριες και θα επικεντρωθούμε πολύ περισσότερο στην πορεία που υπέστη το Έθιμο, ως δρώμενο το οποίο «αναβιώνεται» μέσα από το πλαίσιο του Πολιτιστικού Συλλόγου.

Επιγραμματικά όλη η τελετουργία που τηρούν οι Λαζαρίνες, όπως πληροφορούμαστε από τις ίδιες, ξεκινάει επίσημα μια βδομάδα πριν το Σάββατο του Λαζάρου, το λεγόμενο *Φτουχουλάζαρ*¹⁷⁹. Οι νεαρές κοπέλες της σχολικής ηλικίας, αλλά πάντοτε της ίδιας σχολικής τάξης, *τις συντρόφους*, συγκεντρώνονται στα «κονάκια»¹⁸⁰ και προχωρούν στον προγραμματισμό λεπτομερειών του Εθίμου, όπως το χώρο πραγμάτωσης, τα τραγούδια που θα ειπωθούν, τα υλικά που θα χρειαστούν¹⁸¹.

Το Σάββατο του Φτωχολαζάρου οι «Λαζαρίνες» από το πρωί βγαίνουν έξω από τα όρια του οικισμού, στα χωράφια και παραχώνουν, θάβουν ένα αυγό¹⁸². Διαδικασία αρκετά σιωπηλή και μυστική, με το φόβο του αντίθετου φύλου να υποβόσκει για το σπάσιμο του αυγού, κάνοντας τις Λαζαρίνες να θεωρούν πως ευθύνεται για την ομαλή διεξαγωγή του Εθίμου¹⁸³. Έπειτα προχωρούν στο κύριο χαρακτηριστικό του Εθίμου που είναι το «δέσιμο»

---

¹⁷⁹ Ο Φτωχολαζάρος είναι ακριβώς μια βδομάδα πριν το Σάββατο του Λαζάρου το οποίο είναι αφιερωμένο στη θανάση και Ανάσταση του Λαζάρου. Είναι η προϊδέαση για το θάνατο και την Ανάσταση του Χριστού, που θα γιορταστεί την επόμενη βδομάδα.

¹⁸⁰ Κονάκι λέγεται το σπίτι, όπου θα διανυκτερεύουν οι Λαζαρίνες της κάθε παρέας επί δύο βδομάδες: το βράδυ της παραμονής του Λαζάρου και το Σαββατόβραδο μέχρι τα ξημερώματα της Κυριακής των Βαΐων.

¹⁸¹ Οι ηλικιωμένες γυναίκες του χωριού αναφέρονται στις συζητήσεις που πραγματοποιήσαμε, στα δύσκολα και «φτωχά» χρόνια που λόγω των πολιτικών καταστάσεων, δεν επέτρεπαν πολλές ανέσεις. Κάθε Λαζαρίνα έπρεπε να έχει μαζί της κουτάλι και πιάτο για να δειπνήσει, γιατί η νοικοκυρά που τις φιλοξενούσε δεν είχε την δυνατότητα πολλών οικιακών συσκευών. Έπρεπε επίσης να συγκεντρώσουν τα υλικά για τη λαζαρόπιτα που θα μοίραζαν στο χωριό, κάτι τέτοιο στην σημερινή διάσταση του Εθίμου δεν ισχύει.

¹⁸² Για τους χριστιανούς το αυγό είναι σύμβολο της ζωής, παρομοιάζεται με την εκκόλαψη του αυγού και την γέννηση αυτού μιας ζωής με την εμφάνιση του Χριστού από τον τάφο.

¹⁸³ Πολλές φορές όταν οι συνεντευξαζόμενες δεν γνώριζαν τη ερμηνεία ορισμένων συμβόλων, όπως π.χ. τι σημαίνει Φτουχουλάζαρς ή γιατί θάβανε το αυγό, απαντούσαν σχεδόν με μια φωνή *...έτσι του έλιγαν, έτσι του βρήκαμι...* (από τις μεγαλύτερες).

μεταξύ των τελεστριών με όρκους πίστης¹⁸⁴⁻¹⁸⁵, προκειμένου να παραμείνουν αγαπημένες, αποφεύγοντας τσακωμούς και εντάσεις, έτσι ώστε τίποτα να μην εμποδίσει στην τέλεση του. Παρόμοια έμφαση στον όρκο της Λαζαρίνας αποδίδει και ο Γιώργος Μελίκης στις Λαζαρίνες του Ρουμπλουκιού¹⁸⁶.

Οι τελευταίες ενέργειες προγραμματίζονται την παραμονή της γιορτής του Λαζάρου, όπου όλες οι Λαζαρίνες συγκεντρώνουν τα υλικά αγαθά για την προετοιμασία των εδεσμάτων και περιμένουν την επόμενη μέρα που αποτελεί την κορύφωση του Εθίμου. Πρώτη μέριμνα της μέρας αυτής είναι η διαδικασία ένδυσης της παραδοσιακής φορεσιάς των τελεστριών και έπειτα η συγκέντρωση τους στο χώρο της πραγμάτωσης του Εθίμου, στα κονάκια. Εξαιρετικό ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι φορεσιές¹⁸⁷ των Λαζαρίνων οι οποίες,

---

¹⁸⁴ Για την επίτευξη του όρκου ακολουθούσε το «πήδημα της πυροστιάς». Έστηναν μια πυροστιά, τοποθετούσαν από κάτω μια κεραμίδα και έβαζαν μέσα τσουκνίδες και ένα προσφώλι (κλούβιο αυγό που άφηναν οι νοικοκυρές στις φωλιές για να γεννούν οι κόττες). Έπειτα πηδούσαν η κάθε μια από τρεις φορές και επαναλάμβαναν

*...όποια πεισμών' κι όποια κακιών',
να μαζουχτί' σαν τ' αυγό,
να πρασνίσι σαν τ'ν τσουκνίδα,
να μαυρίσι σαν τ'ν πυροστιά...*

Ήταν ο όρκος των Λαζαρίνων για να αποφύγουν τυχών παρεξηγήσεις και μαλώματα. Σε κάθε κονάκι, την ημέρα του Φτουχουλάζαρ' οι Λαζαρίνες έθαβαν το αυγό που αναφέρθηκε πιο πάνω κάπου κρυφά έτσι ώστε να μην το βρουν τα αγόρια, που παραμόνευαν και τους το σπάσουν και τραγουδούσαν:

*....ήρθ' ου Λάζαρους ηρθάν τα Βαία,
ήρθ' η Κυριακή που τρών' τα ψάρια,
σήκου Λαζαρέ κι μην κοιμάσι,
ήρθ' η μάνα σου από την πόλη,
σ' έφερε χαρτί και κομπολόι.
'Δω στις εκκλησιάς του πλάι,
βασιλεύει το φεγγάρι κι η αγάπη μου διαβαίνει,
δυο γυαλιά κρατάει στου χέρι,
τό' να μόσχου τό' να μέλι
τ' άλλου ζάχαρη πιτμέζι...*

¹⁸⁵ ...Φουβούμασταν τουν όρκου, είμασταν αθώς...τρόμου είχαμι να μι μαλώσουμι.. (Καλημέρη Βασιλική, Αγία Παρασκευή, 15/7/2006).

¹⁸⁶ Βλέπε περισσότερα στο Γεώργιος Μελίκης (1977:10).

¹⁸⁷ Από τις λαογραφικές μελέτες που συναντήσαμε στην τοπική βιβλιογραφία, παρατηρούμε την κοινή και αποδεχτή ονομασία της παραδοσιακής φορεσιάς που φορούσαν οι «Λαζαρίνες» ως «στολή». Ωστόσο δεν θα υιοθετήσουμε αυτή την ονομασία για να περιγράψουμε τη φορεσιά της «Λαζαρίνας», αλλά θα επικαλεστούμε αυτή που χρησιμοποιείται από τις τελέστριες στην υπό μελέτη κοινότητα. Πρόκειται λοιπόν για μια φορεσιά, που όπως αναφέρθηκε, ήταν ιδιόμορφη και διαφορετική για κάθε ηλικία τελεστριών που συμμετείχαν στο Έθιμο, αποσκοπώντας στη σαφή δήλωση του τελετουργικού τους ρόλου. Έτσι συναντάμε την γιορταστική των κοριτσιών και των νέων γυναικών όλου του Τσαρτσαμπά. Οι μικρές προσχολική ηλικία, μετά το κατασάρι (μάλλινο ύφασμα αργαλειού) που φοριέται κατάσαρκα από τις γυναίκες κάθε ηλικίας, φορούν πουκάμισο βαμβακερό και επάνω από αυτό φούστα, υφασμένη στον αργαλειό. Το πουκάμισο φτάνει κάτω από το γόνατο και εξέχει της φούστας

αφορούν συγκεκριμένη ηλικιακή ομάδα γυναικών. Η πληθώρα των φορεσιών οφείλεται στην αλλαγή της κοινωνικής διαστρωμάτωσης που μεταβιβάζεται η κάθε «Λαζαρίνα» (π.χ. προσχολική, σχολική, άγαμη, έγγαμη κ.ά.) αποσκοπώντας στην καλύτερη εξυπηρέτηση των αναγκών του συνόλου των τελεστριών και κατά συνέπεια του Εθίμου. Η Ρένα Λουτζάκη αναφέροντας για το ίδιο θέμα, του τρίπτυχου ενδυμασία, λόγου και χορευτικών κινήσεων, πιστεύει πως όλα τα προειρημένα συνδέονται με την τελετουργία και πως αποτελούν ερμηνευτικά και αναλυτικά σχήματα¹⁸⁸. Έτσι παρατηρούμε και την αντίστοιχη αλλαγή στην ενδυμασία που εξυπηρετεί τη διαφορετική και ευέλικτη φορεσιά προκειμένου να δηλωθεί μέσω αυτής ο ρόλος της κάθε τελέστριας.

Το μεσημέρι η «νοικοκυρά»¹⁸⁹ του κονακιού ετοιμάζει το τραπέζι¹⁹⁰ και οι Λαζαρίνες μη χάνοντας χρόνο κάνουν μια τελευταία πρόβα των τραγουδιών

που είναι λίγο κοντύτερη. Στην μέση του σώματος, πάνω από την φούστα, ζώνουν τη μεσάλα (ποδιά), στο κεφάλι βάζουν το μαντήλι και στα πόδια φορούν τα πλεκτά σκ'φούνια (σκουφούνια, κάλτσες). Όλα τα φορέματα της ηλικίας αυτής είναι άσπρα.

Οι Λαζαρίνες της σχολικής ηλικίας, μετά το κατασάρι και το άσπρο μακρύ πουκάμισο, φορούν μάλλινη κόκκινη ή τριανταφυλλί φούστα φουντωτή. Όλες οι φούστες δεν έχουν μανίκια. Μπροστά στο στήθος είναι ανοικτές για να φαίνεται το πουκάμισο και η πρόσθετη κεντημένη λαιμαριά. Στον ποδόγυρο της η φούστα φέρει στενή κατιφένια (βελούδινη) ταινία, κέντημα στο χέρι. Στο κεφάλι δένουν το μάλλινο χρωματιστό μαντήλι και στο στήθος μια ασημένια καδένα ή ένα κiousτέκι που αποτελούν τα κοσμήματα.

Όσες είναι σε ηλικία 12 με 16 χρονών έχουν φορεσιά περισσότερο φανταχτερή εκτός από τη φούστα, φορούν φουστάνι φουντωτό, φτιαγμένο από κατιφέ με κίτρινες ρίγες ή μονόχρωμο μάλλινο ύφασμα, συνήθως γαλάζιο. Μπροστά στο στήθος το φουστάνι έχει τετράγωνη λαιμαριά, μεγάλη στο άνοιγμα για να φαίνονται τα κεντήματα. Από τις δυο τσέπες του φουστάνιού κρεμούν στενόμακρα κεντητά υφαντά μαντήλια. Στο κεφάλι, αφού μαζέψουν τα μαλλιά και τα δέσουν με ένα μικρό κiousτέκι, βάζουν ένα μικρό μαύρο μαντήλι για να συγκρατεί τα μαλλιά. Πάνω από αυτό δένουν ένα μεγάλο μάλλινο αγοραστικό μαντήλι σε χρώμα λεμονί ή πορτοκαλί. Στην άκρη του κρεμούν μία καρφίτσα και λίγο ψηλότερα από αυτήν τοποθετούν ένα διάδημα από τριαντάφυλλα και χρωματιστά χάρτινα άνθη, διακριτικό γνώρισμα ενδιάμεσης ηλικίας. Συμπλήρωμα της φορεσιάς είναι τα κοσμήματα, η ποδιά, τα θηλίκια, η ζώνη, τα φλουριά και χαϊμαλιά – φυλαχτά.

Από τα 16 χρόνια και πάνω οι «Λαζαρίνες» βρίσκονται σε ηλικία γάμου και είναι υποψήφιες για αρραβώνα. Η φορεσιά δεν διαφέρει βασικά με εκείνη της προηγούμενης ηλικίας, μόνο σε ελάχιστες λεπτομέρειες: είναι περισσότερο φουντωτή και για να το πετύχουν αυτό φορούν 2 ή 3 φούστες. Το φουστάνι είναι φτιαγμένο από βαρύτιμο μάλλινο γαλάζιο ύφασμα ή μπλε στόφα. Στα χέρια φορούν ασημένια μπιλτζίκια (βραχιόλια). Στη μέση αντί της ποδιάς φορούν πολύχρωμο κροσσωτό μεταξωτό μαντήλι, διακριτικό γνώρισμα των υποψηφίων για αρραβώνα κοριτσιών. Όταν παντρευτούν αυτά τα κορίτσια, το μαντήλι διπλώνεται σε σχήμα ρόμβου και κρέμεται στη μέση ως διακριτικό πλέον γνώρισμα των έγγαμων γυναικών, κατά τον πρώτο χρόνο του γάμου.

¹⁸⁸ Ρένα Λουτζάκη (1999:220).

¹⁸⁹ Η νοικοκυρά ή σπιτονοικοκυρά ήταν η γυναίκα που φιλοξενούσε τις Λαζαρίνες και το κονάκι στο σπίτι της.

¹⁹⁰ ...Του σνί να φάν' ..., δηλαδή το τραπέζι.

τους. Τέλος ντύνουν μια κοπέλα νύφη, η οποία βρίσκεται σε ηλικία γάμου. Έπειτα αυτού, ήταν όλα έτοιμα για να αρχίσουν τις επισκέψεις στα σπίτια τους και να μοιράσουν την «πίτα»¹⁹¹, τραγουδώντας

Βοΐβοντά κι βοΐβουντα πες τα παλικάρια σου

να τραυχθούν παράμερα

να πιράσν' οι έμουρφις να πεαίν' στις μάνις τους

μαζί με την συνοδεία της σπιτονοικοκυράς. Αυτή κρατάει την πίτα και ένα ξύλο με τσουκνίδες για να απωθεί τα αγόρια. Ακολουθώντας πιστά την ιεραρχία που επικρατεί στην εν λόγω κοινότητα, οι «Λαζαρίνες» ξεκινάνε από το σπίτι του ιερέα, με το αντίστοιχο τραγούδι που απαιτείται σε κάθε περίπτωση, του προέδρου, του δασκάλου και στη συνέχεια στα δικά τους σπίτια¹⁹² (ρη 3,4 σελ.121-122).

Τελειώνοντας, το απόγευμα συναντάμε τις «Λαζαρίνες» στην κεντρική πλατεία του χωριού, όπου συγκεντρωμένα όλα τα «Μπλίκια»¹⁹³, αρχίζουν το χορευτικό δρώμενο με την απαραίτητη συνοδεία των τραγουδιών. Οι «Λαζαρίνες» της Αγίας Παρασκευής σαν αρχή του χορού λένε ένα χαρακτηριστικό κομμάτι το *Ασπρού τρυαντάφυλλου φουρώ...*¹⁹⁴ (ρη 5, σελ. 122). Σε όλες τις περιπτώσεις, τα λαζαριάτικα τραγούδια που λέγονται, αποτελούν παλαιότερες συνθέσεις από άγνωστους λαϊκούς συνθέτες του τόπου, χωρίς την συνοδεία οργάνων. Τα λαζαριάτικα τραγούδια έχοντας ως κεντρικές θεματικές της Άνοιξης, του έρωτα, κοινωνικά που περιγράφουν την υπάρχουσα τάξη πραγμάτων είναι αυτά που διαλαλούν στην τοπική κοινότητα τη γονιμότητα τόσο του ανθρώπινου στοιχείου, όσο και της φύσης. Τα τραγούδια των Λαζαρίνων δεν έχουν σχέση με το θρησκευτικό γεγονός του εορτασμού του Λαζάρου και την νεκρανάσταση του, όπως σημειώνει η Μιράντα Τερζοπούλου¹⁹⁵, αντίθετα είναι εμφανής ο μυητικός, γονιμικός και

---

¹⁹¹ Πίτα εννοούμε την λαζαρόπιτα που έφτιαχναν οι «Λαζαρίνες» προκειμένου να δειπνήσουν οι ίδιες αλλά και να την μοιράσουν στο υπόλοιπο χωριό αποσκοπώντας στο φιλοδώρημα.

¹⁹² Σιαμπανόπουλος Κωνσταντίνος (1973:18-19).

¹⁹³ Μπλίκια ονομάζουν οι τελέστριες τις παρέες συνομήλικων κοριτσιών που κάθε χρόνο συγκεντρώνονται για να τελέσουν το Έθιμο.

¹⁹⁴ Και στην συνέχεια αναφέρονται ενδεικτικά τα τραγούδια που λέγονται ιεραρχικά: *Δόλια μ' γιατί ισί κόκκιανη, Ως πότι νιός Γιαννή μ' κι ανύπαντρους., Ναι μωρή κλουναρί δέντρου, Πως τρέμει του καρυόφυλλου κ.ά.*

¹⁹⁵ Μιράντα Τερζοπούλου (1997:18-19).

κοινωνικός χαρακτήρας του Εθίμου, καταστρώντας την τελετή μια από τις λίγες επίσημες εμφανίσεις του γυναικείου πληθυσμού στο δημόσιο χώρο των γαμήλιων επιλογών της κοινότητας.

Το κάθε τραγούδι έχει διαφορετικό σκοπό που λέγεται και πολλές φορές συναντάμε το ίδιο χορευτικό μοτίβο σε πολλά τραγούδια. Σύμφωνα με τη Ζωή Μάργαρη *...οι χοροί, όπως εμφανίζονται το Σάββατο του Λαζάρου και την Κυριακή των Βαΐων, χαρακτηρίζονται από την απλότητα των βηματικών και κινητικών μοτίβων...*¹⁹⁶. Η επεξήγηση που αποδίδεται οφείλεται τόσο στην συντηρητική κοινωνία με τις αυστηρές κριτικές, όσο και στο νεαρό της ηλικίας των τελεστριών που τους στερούσε τη χορευτική ικανότητα και τον εμπλουτισμό με ποικίλματα¹⁹⁷.

Επιστρέφουν στο κονάκι, τρώνε την πίτα, παίζουν παιχνίδια για να περάσει η βραδιά και πέφτουν για ύπνο (ρη 7,8,9 σελ. 123-124). Τα μεσάνυχτα ξυπνάνε και βγαίνουν στην αυλή για να τραγουδήσουν το *Φεγγάρι μου ξηλόλαμπρο τριγύρω κυκλωμένο*¹⁹⁸. Το ξημέρωμα της επόμενης μέρας, της Κυριακή των Βαΐων, οι Λαζαρίνες σηκώνονται πολύ νωρίς και κατευθύνονται στην εκκλησία πριν τον ιερέα, προκειμένου να τραγουδήσουν το *Πουλί ταχιά Βαιό σικώνουμι στην εκκλησιά να πάου*¹⁹⁹. Μετά το τέλος της Θείας Λειτουργίας²⁰⁰ βγαίνουν κρατώντας τα Βάγια στα χέρια και πιάνονται στο χορό τραγουδώντας το *Νόλην την Σαρακουστή κι μια μέρα τουν Βαΐων* (ρη 6, σελ. 123). Στον κύκλο πιάνονται με σειρά ηλικίας τηρώντας απόλυτα τους κοινωνικούς κανόνες που ορίζει η ίδια η κοινότητα σύμφωνα με τους

¹⁹⁶ Ζωή Μάργαρη (1997:72).

¹⁹⁷ Για περισσότερες πληροφορίες που αφορούν τους χορούς των Λαζαρίνων Βλέπε Ζωή Μάργαρη (1997: 72-76).

¹⁹⁸ Αναφέρουμε εδώ τους στίχους του τραγουδιού σαν μια προσπάθεια αιτιολόγησης αυτής της κίνησης των «Λαζαρίνων»:

*Φεγγάρι μου ξηλόλαμπρο τριγύρω κυκλωμένο,
αυτού ψηλά που περπατείς αυτού ψηλά που φέγγεις,
μην είδες μην αλόγιασες τον αγαπητικό μου;
Σι τι ταβέρνα βρίσκιτι σι 'τι όμουρφο σουμπέτι;
Τίνους ματάκια τουν κοιτούν και τα δικά μου κλαίνε;
Τίνους χιράκια τουν κερνούν και τα δικά μου στέκουν.*

¹⁹⁹ Σύμφωνα μάλιστα με τον Κ. Σιαμπανόπουλο παλαιότερα έπαιζαν ένα παιχνίδι το «Ρόβι», δηλαδή έβαζαν αυτό το φυτό που είναι σαν φακή στρόγγυλη και μικρή, στο σημείο που χτυπά ο παπάς την καμπάνα, για να γλιστρήσει και να γελάσουν.

²⁰⁰ ...Αφού *απουλικ' η εκκλησιά...* (Καλημέρη Βασιλική, Αγία Παρασκευή, 15/7/2006).

οποίους μεγάλη έμφαση δίνεται στη χρονολογία εισαγωγής στην έγγαμη κοινότητα²⁰¹.

Αυτή αποτελεί σε γενικές γραμμές η διαδικασία του Εθίμου της «Λαζαρίνας», έτσι όπως έχει επισημανθεί από την επιστήμη της Λαογραφίας. Μολονότι αφορά μια επιστήμη που κινήθηκε στο περιγραφικό και ερασιτεχνικού τύπου αποτύπωση του υποκειμένου της έρευνας, παρά ταύτα συγκαταλέγεται στο παρόν πόνημα γιατί θεωρείται ως ένα πολύ σημαντικό πληροφοριακό υλικό που βοηθάει ιδιαίτερα στην έρευνα του Εθίμου. Ποιες είναι όμως οι κοινωνικές αλλαγές που επέρχονται και αναθεωρούν τα μέχρι τότε δεδομένα; Ποιο φαινόμενο επηρεάζει το Έθιμο και ποια μορφή φαίνεται να παίρνει σταδιακά το Έθιμο;

3.2. Η περίοδος των αλλαγών και η «διάσωση» της παράδοσης

Είναι σκόπιμο να αναρωτηθούμε αν η κοινωνία παραμένει ίδια μέσα στο πέρασμα όλων αυτών των χρόνων και αν το Έθιμο κατά συνέπεια της Λαζαρίνας «διατηρήθηκε» με την τότε μορφή. Λαμβάνοντας υπόψη την εμφάνιση της τεχνολογικής εξέλιξης, την εκβιομηχάνιση, την αστικοποίηση και τη μετανάστευση, φάσεις που συντελούν καθοριστικά στη διεύρυνση της παρατηρούμενης κοινότητας προς τα έξω, διαπιστώνεται μια περίοδος αλλαγών μέσα στα πλαίσια της παραδοσιακής κοινότητας. Επακόλουθο των παραπάνω κοινωνικών αλλαγών που έχει υποστεί η ελληνική κοινωνία μέσα από αστικές συνήθειες είναι τόσο η διαπίστωση της απώλειας του παραδοσιακού τρόπου ζωής, όσο και η σύγκρουση του αστικού με την ύπαιθρο, του μοντέρνου με του «παραδοσιακού» στοιχείο. Κάνοντας μια σύνδεση παλιότερης και νεότερης εποχής φαίνεται να διαταράσσεται η σχέση εθίμων με την μεταλασσόμενη κοινωνία. Επιχειρηματολογώντας ο Μιχάλης Μερακλής αποδίδει το παραπάνω στη ρήξη της παραδοσιακής κλειστής

---

²⁰¹ ...*Μι τι σειρά που παντρεύεσαι...* (Αικατερίνη Λαμπροπούλου, Αγία Παρασκευή, 11/5/2007).

κοινωνίας, της αγροτικής γενικότερα και ειδικά στην εκμηχάνιση. Είναι λοιπόν η εξελικτική πορεία που ακολουθεί η ευρύτερη κοινωνία βασικό στοιχείο το οποίο ωθεί στην συνειδητοποίηση και παραδοχή του επαναπροσδιορισμού της έννοιας της «παραδόσης»²⁰².

Ενώ στην παραδοσιακή κοινωνία τα στοιχεία εκείνα που συγκροτούσαν τα εθιμοτυπικά των τελετουργιών (χορευτικά μορφώματα, τελετουργικοί ρόλοι, λειτουργικότητα των εθίμων, ιεραρχία κ.ά.) μεταβιβάζονταν δια μέσου της μαθησιακής διδασκαλίας από την οικογένεια στα νεότερα μέλη με απόλυτη φυσικότητα, αργότερα αρχίζει να αλλάζει η κατάσταση εξαιτίας της τεράστιας αλλαγής που σημειώθηκε. Η πολιτιστική ζωή μετασχηματίστηκε λόγω του χώρου συνάντησης των κατοίκων, ο οποίος παρόλο που παραμένει ίδιος διαφοροποιεί τη λειτουργικότητά του. Το «χοροστάσι», που στήνεται στην πλατεία της κοινότητας και που αποτελούσε χώρο συγκέντρωσης και συμμετοχικής παρατήρησης (εκπαιδευτική διαδικασία των νέων), ενεργεί πλέον ως πυρήνας «παραδοσιακότητας», αναπολώντας την παλαιά μορφή ζωής. Δια μέσου της μίμησης η νεότερη γενιά μάθαινε και βίωνε τον παραδοσιακό ιδιοτοπικό χαρακτήρα του Εθίμου της «Λαζαρίνας». Στην συνέχεια καταγράφεται ένα χρονικό διάστημα που, όπως θα εξετάσουμε παρακάτω, φαίνεται να συνεχίστηκε το Έθιμο με διαφορετική λειτουργική επιτέλεση αποδυναμώνοντας την έννοια της πλατείας. Έπειτα με την επιστροφή στην «παραδόση» αναζωπυρώθηκε η ανάγκη ενίσχυσης του κοινοτικού χώρου συσπείρωσης όλων των μελών μέσα από την «αναβίωση» του μελετούμενου Εθίμου ως προϊόν νοσταλγίας και χαμένης συλλογικότητας, κυρίως από την τρίτη γενιά.

Στις παραδοσιακές κοινωνίες ο ουσιαστικότερος φορέας ηθών και εθίμων ήταν η τάξη των ώριμων σε ηλικία ανδρών και γυναικών, περισσότερο γυναικών στην παρατηρούμενη περίπτωση, οι οποίοι συντηρούσαν την «παραδόση» του τραγουδιστικού και του χορευτικού φαινομένου, κάτω από την αυστηρή καθοδήγηση και κριτική των γερωνότερων. Όπως σημειώνει ο Λευτέρης Δρανδάκης *...αυτή η τάξη δίδασκε και οδηγούσε τους νεότερους*

---

²⁰² Το ζήτημα αυτό προσεγγίζει ένας από τους εισηγητές μιας ημερίδας που διοργανώνεται από τοπικούς φορείς, όπως θα δούμε σε επόμενο κεφάλαιο.

*στους κανόνες της θρησκευτικής ζωής με τη συνεχή επανάληψη των εθίμων της επίσημης, αλλά και λαϊκής λατρείας και συντηρούσε τους μύθους του τόπου, ως συλλογική μνήμη της τοπικής και της εθνικής συνείδησης...*²⁰³.

Αυτοί αποτελούν το βασικό κορμό της κοινότητας που θα πρωτοστατήσουν στην τέλεση των χορευτικών και άλλων εθίμων στον κύκλο του χρόνου *...αποδέχονταν και αφομοίωναν τις μεταβολές και προσαρμογές σε νέα στοιχεία, κρατώντας την κοινότητα ζωντανό κύτταρο αναδημιουργίας και εξέλιξης...*²⁰⁴ και είναι αυτοί που αργότερα θα χαρακτηριστούν ως πρωτεργάτες της δημιουργίας της Λαογραφικής Ομάδας του Συλλόγου.

Αποδεχόμενοι πως η κοινωνική πρακτική χαρακτηρίζεται από αλλαγές και όχι από στατικότητα, οφείλουμε να παραδεχτούμε επίσης πως παρά τον συντηρητικό χαρακτήρα που έχουν τα έθιμα και τα χορευτικά επεισόδια, υπάρχουν και στοιχεία που τα διαφοροποιούν με την πάροδο των χρόνων. Μεγάλη έμφαση δίνεται στην σημερινή τους υπόσταση στην αλλαγή που προκύπτει τόσο στην πορεία (ζητήματα αναπαράστασης, αναβίωσης κ.ά.), όσο και του τρόπου πρόσληψης των εθίμων μέσα στα πλαίσια της ίδιας της κοινότητας.

Βάση της προειρημένης διαπίστωσης γίνεται διακριτή η τάση των μελών της κοινότητας να μεταβιβάσουν τα έθιμα, που πλέον οι ίδιοι διστάζουν να διαχειριστούν μπροστά στο ρεύμα των μεταβατικών σταδίων, στους εμπειρογνώμονες, τους γνώστες του λαϊκού πολιτισμού, τους χοροδιδασκάλους όπως οι ίδιοι πιστεύουν, χωρίς να υιοθετούμε την άποψη αυτή. Αποτέλεσμα της παραχώρησης των πραγματικών τελεστών του εθιμικού κύκλου σε μια ομάδα ανθρώπων προερχόμενη από άλλη κοινότητα, με άλλες κοινωνικές πρακτικές και βιωματικές εμπειρίες ήταν η εμφάνιση του φαινομένου του Φολκλωρισμού. Μέσα από τις κινήσεις τους γίνονται προσπάθειες να εμπλουτίσουν, να αναδιαμορφώσουν και να διευρύνουν τα στενά πλαίσια της τοπικής κοινωνίας, έχοντας ως απώτερο στόχο την εξάπλωση σε υπερτοπική κλίμακα.

---

²⁰³ Εισαγωγή του Δρανδάκη Λευτέρη (1997:5).

²⁰⁴ Ό.π.

Όπως σε κάθε τοπική κοινωνία έτσι και στην υπό μελέτη κοινότητα δημιουργείται μια εξωπραγματική, φανταστική εικόνα του χορού και των εθιμικών τελετών που έρχεται ως επακόλουθο της απογύμνωσης τους από την ζωντανή υπόσταση, που είναι η «τοπικότητα». Η εικόνα αυτή συνυπάρχει με τη φανταστική εικόνα την οποία έχει στο μυαλό του ο σύγχρονος αστός για το «παραδοσιακό». Την τάση αυτή εξηγεί η Μαρίκα Ρόμπου – Λεβίδη αναφέροντας πως *...είναι γνωστό ότι σε κάθε μορφή κοινωνίας οι άνθρωποι αισθάνονται μια βασική ανάγκη κατανόησης του κόσμου που τους περιβάλλει, της φύσης, της ίδιας της ζωής και της κοινωνίας...*²⁰⁵. Στην εξετάζουσα περίπτωση δεν θα μας απασχολήσει τόσο η μυθοποίηση και η φανταστική πραγματικότητα, αλλά σαφώς θα μπορούσε να αποτελέσει κεφάλαιο ανάλυσης σε εργασία μεγαλύτερης έκτασης.

3.3. Λαζαρίνες: Παλιές και νέες επιτελέσεις

Η τέλεση του Εθίμου, που παλαιότερα προϋπέθετε την κοινωνική συνοχή και αποτελούσε μια από τις πολλαπλές εκφάνσεις της τοπικής πολιτιστικής ταυτότητας, παρέχοντας όμως στους συμμετέχοντες κοινωνούς το τελεστικό (ανά)δήλωσης και (ανά)διαπραγμάτευσης και της ατομικής τους ταυτότητας, αλλάζει²⁰⁶. Μολονότι η παρουσία του Εθίμου συναντάται ανά το πανελλήνιο με τις τοπικές του παραλλαγές, π. χ. στη Λέσβο, στη Θράκη, στη Στερεά Ελλάδα, στη Μάνη, στη Ρόδο κ.α., πολλά είναι τα στοιχεία διαφοροποίησης και στα όρια του νομού Κοζάνης. Όπως μας πληροφορεί ο λαογράφος Κωνσταντίνος Σιαμπανόπουλος *...του Λάζαρ' τον γιόρταζαν με λαϊκές εκδηλώσεις σε όλα τα χωριά του Νομού Κοζάνης, όμοια σχεδόν και απaráλλακτα και μόνο με ελάχιστες διαφορές ως προς την προετοιμασία, την έναρξη και την λήξη του εθίμου, τα τραγούδια και τις μελωδίες...*²⁰⁷.

---

²⁰⁵ Μαρίκα Ρομπου – Λεβίδη (1996).

²⁰⁶ Ζωή Μάργαρη (2007).

²⁰⁷ Κωνσταντίνος Σιαμπανόπουλος (1973:18-19).

Τέτοιες ελάχιστες διαφορές παρατηρούνται και στην περιοχή του Τσαρτσαμπά από τις κοινότητες που έχει «επιβιώσει» το Έθιμο όπως π.χ. το χαρακτηριστικό παράδειγμα των «Λαζαρίνων» της Λευκοπηγής με της Αγίας Παρασκευής, όπου παρόλη τη μικρή χιλιομετρική απόσταση των δύο κοινοτήτων υπάρχουν αρκετά διαφοροποιητικά στοιχεία. Το πιο πάνω συγκριτικό στοιχείο διασταυρώνεται μέσα από τη μέθοδο της ελεύθερης κατευθυνόμενης συζήτησης των δύο πλευρών, η οποία τόνισε τις διαφορές τους (λ.χ. η φράση «*την αφήνου την κυρίτσα μαντήλι κι δαχτύδι²⁰⁸ έχιτι γεια καλή χρουινιά*» λέγεται στο τέλος κάθε τραγουδιού μόνο στη Λευκοπηγή). Στην παρούσα εργασία χρησιμοποιούμε το συγκριτικό παράδειγμα την Λευκοπηγής και της Αγίας Παρασκευής για το απλούστατο λόγο της μελέτης και καταγραφής αυτών των δύο ομάδων, μέσα από τη Διημερίδα Πολιτισμού και την «αναβίωση» του Εθίμου. Πέρα των διαφορετικών στοιχείων, πολλά είναι τα ενοποιητικά στοιχεία που τα συναντά κανείς σε όλα τα χωριά. Αυτά υπάγονται στον σκοπό και στην αναγκαιότητα του Εθίμου ως προς τα μέλη της κοινότητας.

Στα χωριά του Τσαρτσαμπά, που χαρακτηρίζονται από τα μέλη τους ως χωριά των ντόπιων, ανέκαθεν φαίνεται να υπάρχει το Έθιμο της «Λαζαρίνας». Στην περίπτωση της κοινότητας της Αγίας Παρασκευής που μελετάμε, βρίσκουμε τις ηλικιωμένες γυναίκες να θυμούνται από πολύ παλιά τη βιωματική τους συμμετοχή ως «Λαζαρίνες». Γεγονός το οποίο φαίνεται να πιστοποιεί την ύπαρξη του Εθίμου από την αρχή της δημιουργίας του χωριού, αλλά και πολύ παλαιότερο λόγο της σύστασής του από διάφορα μέρη της ευρύτερης περιοχής. Είναι πλέον βέβαιο πως από την περίοδο που επικρατούσαν οι πληθυσμιακές μεταναστεύσεις και έπειτα σημειώθηκαν πολλές «μεταφορές» των κοινωνικο-πολιτιστικών χαρακτηριστικών των ομάδων, όπως τα ήθη και έθιμα.

Σύμφωνα με την επεξεργασία του συλλεχθέντος υλικού γίνονται κάποιες διαπιστώσεις που αφορούν το σύνολο των στοιχείων διαφοροποίησης του Εθίμου μέσα από τους τελεστές, το πλαίσιο, τις σύγχρονες ανάγκες και τη

---

²⁰⁸ Σύμβολα του αρραβώνα, που απευθύνονται σε ένα επικείμενο προξενιό με σκοπό της αποκατάστασης.

λειτουργικότητα του. Πιο συγκεκριμένα, αποδεχόμενοι πως τις «Λαζαρίνες» αποτελούν νεαρές κοπέλες από τη σχολική τους ηλικία έως και τα πρώτα χρόνια του έγγαμου βίου, δεν εντοπίζονται μαρτυρίες κατά τις οποίες να λαμβάνουν μέρος στην τέλεση του Εθίμου γυναίκες μεγαλύτερης ηλικίας, έγγαμες με παιδιά, παρά μόνο να συνοδεύουν τις «Λαζαρίνες» στα χορευτικά δρώμενα στην κεντρική πλατεία και στον εκκλησιαστικό αυλόγυρο. Ωστόσο, η μαρτυρία της Αικατερίνης Λαμπροπούλου, η οποία παντρεύτηκε το 1953, φέρνει στην επιφάνεια μια νέα διάσταση του Εθίμου. Το γεγονός της απουσίας του συζύγου της, όπου μετά τον γάμο τους και εξαιτίας των εντάσεων της εποχής έπρεπε να διατελέσει τις στρατιωτικές του υποχρεώσεις, φαίνεται να ευνοεί τη συνέχισή της ως «Λαζαρίνα». Λαμβάνοντας υπόψη τον οικογενειακό χαρακτήρα που επικρατούσε, γονείς, παντρεμένα παιδιά και ελεύθερα ζούσαν στο ίδιο σπίτι, όπως εκμυστηρεύτηκε η ίδια, συνέχισε να τελεί το Έθιμο αφού το σπίτι που έμενε ήταν το «κονάκι» και φιλοξενούσε τις «Λαζαρίνες» εκείνη τη χρονιά. Μέσα από αυτήν την περιγραφή γίνεται κατανοητό πως υπάρχουν ειδικές συνθήκες και καταστάσεις οι οποίες μπορούσαν να παραβλέψουν την αυστηρή τελετουργία, παρατείνοντας τον κοινωνικό και τελετουργικό ρόλο της «Λαζαρίνας».

Πριν από το 1950 περίπου, οι «Λαζαρίνες» φορούσαν την «παραδοσιακή» φορεσιά, τα «χωριάτικα» όπως τα ονοματίζουν στο χωριό και με το πέρασμα των χρόνων η μια γενιά διαδέχονταν την άλλη συνεχίζοντας την τελετουργία του Εθίμου (ρh 10 σελ. 125). Βαθμιαία όμως επέρχεται η «αλλαγή» τόσο της σημασιολογίας του δρωμένου, για παράδειγμα γιατί γίνονται, τι σημαίνουν, που αποσκοπούν κ.ά., όσο και της υπόστασής του. Η μεταβατική κοινωνία ευνοεί και διευκολύνει τις καθημερινές δραστηριότητες των ανθρώπων και τους «απομακρύνει» από τον τότε τρόπο ζωής.

Ήδη από τα 1956 και έπειτα όλες οι πληροφορίες²⁰⁹ συγκλίνουν στο γεγονός πως η προαναφερθήσα χρονολογία αποτελεί το σημείο εκείνο που αρχίζει και αμφιταλαντεύεται η πορεία του Εθίμου (ρh 11 σελ. 125). Υπάρχουν προφορικές πηγές που μαρτυρούν την εγκατάλειψη των «παραδοσιακών»

---

²⁰⁹ Ελεύθερη συζήτηση με τις Λαζαρίνες στην καταγραφή του Εθίμου στις 31 Μαρτίου 2007. 2^ο DVD.

φορεσιών με την μη υποχρεωτική συνήθεια, δεδομένο έως τότε, να παντρεύονται με τα «χωριάτικα» ρούχα. Φωτογραφίες και μνήμες θυμίζουν τα ζωηρά χρώματα των «ευρωπαϊκών» φουστανιών όπου οι πεθερές αγόραζαν ή έραβαν τρία φορέματα στις νύφες για την ανάλογη κάθε φορά περίπτωση²¹⁰. Έχουν καταγραφεί περιπτώσεις γυναικών όπου μετά την μεταβατική φάση του γάμου τους με «ευρωπαϊκά» ρούχα, στη μετέπειτα ζωή τους να μην τα ξαναφουρούσαν ποτέ. Από τον αρραβώνα και έπειτα άρχισε η ζωή των γυναικών να αλλάζει, με τις υποχρεώσεις του νοικοκυριού και της παιδοκτονίας με αποτέλεσμα να θεωρείται «μεγάλη» γυναίκα, να μεταβιβάζεται δηλαδή από την παιδική ηλικία στην ενήλικη.

Η γενιά της δεκαετίας του '50 μαρτυρεί τον τρόπο που οι ίδιες ως Λαζαρίνες διασκεδάζαν με την τέλεση του Εθίμου, χαρακτηρίζοντάς το σαν ένα είδος πάρτι. Στη σημερινή εποχή δεν υπάρχει πια ο Φτωχολάzarης, παρά μόνο το κρύψιμο του αυγού. Το Σάββατο του Λαζάρου οι «Λαζαρίνες» τραγουδούν και χορεύουν ελάχιστα από τον αριθμό που λεγότανε παλιότερα, στην θέση της πίτας μπήκαν τα σύγχρονα εδέσματα και σνακ, οι επισκέψεις στα σπίτια έπαψαν. Τα τραγούδια που κρατούσαν συντροφιά τα βράδια αντικαταστάθηκαν από το πικ απ και τα χορευτικά δρώμενα με τους ευρωπαϊκούς χορούς, η λειτουργικότητα που αποσκοπούσε στη διασκέδαση αλλά και στο αποκαλούμενο «νυφοπάζαρο» μεταβάλλεται στην ανάγκη για προβολή π.χ. στα ΜΜΕ.

Έτσι φαίνεται να επέρχεται στη micro κοινότητα της Αγίας Παρασκευής, η ανάγκη από τις ηλικιωμένες κυρίως γυναίκες του χωριού, να εκφραστούν με τα γνωστά παραδοσιακά εκφραστικά μέσα που τις οδηγούν στην αυτόματη επαναφορά και αναβίωση του Εθίμου. Είναι μια χαρακτηριστική μορφή «νέας βίωσης» που διορθώνει και συμπληρώνει την έννοια του όρου, αφού επανέρχονται και συμμετέχουν στο γεγονός όλες οι κατηγορίες ηλικιών που έχουν εκπαιδευτεί μέσα από την βιωματική εμπειρία. Αυτός αποτελεί για τον πληθυσμό ρυθμιστικό παράγοντα της κοινωνικής

---

²¹⁰ ...Μι 'φιριν (η πεθερά) τρία φουστάνια νυφιάτκου, εκκλησιάτκου και βαιιάτκου... (Γκουρτζούμη Μάττα, Αγία Παρασκευή, 31/3/2007).

εκπαίδευσης. Η «νέα βίωση» δεν γίνεται από μια διάθεση ρετρό, αλλά από την πραγματική ανάγκη των τελεστριών.

Το νέο θεσμικό πλαίσιο διαφαίνεται τόσο μέσα από τη συγκριτική προσέγγιση των λαογραφικών αναφορών, όσο πολύ περισσότερο από τα λεγόμενα των ίδιων των τελεστριών²¹¹. Έτσι ενώ στην πρώτη περίπτωση η έναρξη των ενεργειών του Εθίμου καταγράφηκε επίσημα από το Σάββατο του Φτωχολαζάζου, ανεπίσημα όμως οι διαδικασίες αρχίζουν πολύ πιο πριν από την περίοδο της Αποκριάς²¹².

Διαφοροποιήσεις επίσης εντοπίζονται στη λειτουργικότητα και σκοπιμότητα που εξυπηρετούσε το υπό μελέτη Έθιμο. Αναφερόμαστε στα λεγόμενα των τελεστριών που πληροφορούν πως ολόκληρη η διαδικασία αποτελούσε την ευχάριστη συμμετοχή των Λαζαρινών, την οποία ανέμεναν με μεγάλη προσδοκία για να τραγουδήσουν, να χορέψουν και να διασκεδάσουν, να «χαρούν»²¹³. Μοναδική ευκαιρία για το γυναικείο πληθυσμό της κοινότητας αποτελούσαν οι μεγάλες γιορτές που συνέπεμπαν με τον κύκλο της ζωής και του χρόνου προκειμένου να «ξεφύγουν» από την καθημερινότητα και να «ξεδώσουν». Άλλωστε όπως σημειώνει ο Σπίλπων Κυριακίδης *...είς τό τραγούδι καί είς τόν χορόν ἦσαν ακούραστοι (οι γυναίκες)...αὐτά τὰ δύο ἦσαν αἱ δύο μόναι των διασκεδάσεις...είς τούς τακτικούς κυριακάτικους χορούς εἰς τήν πλατεῖαν τοῦ χωριού...είς τήν ἐκκλησίαν...*²¹⁴. Σε αντιθέσει με τα προειρημένα, οι έλληνες λαογράφοι στις εκτενείς μελέτες τους υπογραμμίζουν πως η διεξαγωγή του Εθίμου αποσκοπούσε στα λεγόμενα «νυφοπάζαρα» και «νυφοδιαλέγματα», αφού αποτελούσε μια από τις ελάχιστες εμφανίσεις του

---

²¹¹ Τα στοιχεία που αναφέρονται στην περιγραφή του Εθίμου προέρχονται από την συνέντευξη που μας παραχώρησαν δύο ηλικιωμένες γυναίκες του χωριού και ενεργές Λαζαρίνες. Πρόκειται για την Αναστασία Καλαμπούκα (γεννηθείσα το 1926) και την Βασιλική Καλημέρη (γεννηθείσα το 1934) οι οποίες προσφέρθηκαν με μεγάλη χαρά να περιγράψουν το Έθιμο από τη βιωματική τους σχέση και τις ευχαριστούμε για αυτό.

²¹² ...Μόλις απόκριβάμι 'χιρνούσαμε να συζητούμι μι τ'ς συντρόφισ'... (Καλημέρη Βασιλική, Αγία Παρασκευή, 15/6/2006).

²¹³ Στην ερώτηση που απευθύναμε στις αδελφές Λαμπροπούλου για ποιο λόγο πήγαιναν στο Λάζαρη η απάντηση ήταν *...Ε Λαζαρίνις, αυτήν ήταν η χαρά μας... ύστια ιμείς στουν Λάζαρ' χοριβάμι, στου πανηγύρι, Πασχαλιές, Χριστούγινα...* (Αικατερίνη Λαμπροπούλου, Αγία Παρασκευή, 11/5/2007).

²¹⁴ Σπίλπωνας Κυριακίδης (χ.χ.:35).

γυναικείου νεαρού φύλου στον δημόσιο χώρο των γαμήλιων επιλογών, όπως επισημάνει η Μιράντα Τερζοπούλου²¹⁵.

Όπως προσεγγίστηκε στο παρόν κεφάλαιο, που αφορούσε τη σύνδεση του Εθίμου στις διάφορες εκδοχές που σημειώθηκαν, γίνεται διακριτή η σύγκρουση των δύο πλευρών που μελετάμε, *του τότε και του τώρα*. Παρόλη την εξάπλωση της ερμηνείας που πιστεύει στη σύνδεση των «Λαζαρίων» με την αναγέννηση της φύσης, πρέπει να τονίσουμε πως στην περίπτωση που επικεντρώνεται η έρευνα δεν υπάρχει αυτό το ενδεχόμενο. Οι τελέστριες αγνοούν τη σύνδεση του Εθίμου με την αναγέννηση της φύσης, μιλούν για άλλες πρακτικές και ανάγκες που σχετίζονται περισσότερο με την διάθεσή τους για ψυχαγωγία και διασκέδαση ως μοναδική ευκαιρία. Αναφέρουν επίσης την επιβολή που δέχονται από διάφορους παράγοντες, αποφεύγοντας να τους κατονομάσουν προφανώς από φόβο για την απόρριψη, που σκοπό έχουν να τις «μυήσουν» και να τις «δασκαλέψουν» προκειμένου να αναπαράγουν τη σύνδεση του Εθίμου με την αναγέννηση της φύσης.

Αποτέλεσμα όλων των προαναφερθέντων είναι να κυριαρχεί μια τάση δημιουργίας ενός συλλογιακού φορέα από την πλειοψηφία των ηλικιωμένων γυναικών της κοινότητας, ο οποίος θα μπορεί να τις φιλοξενεί και να τις παρέχει το δικαίωμα της προσπάθειας τους να συμβάλουν στη «διατήρηση» του Εθίμου. Αναφερόμαστε στη Λαογραφική Ομάδα του Πολιτιστικού Συλλόγου Αγίας Παρασκευής που φαίνεται να εκδηλώνεται το 1994 από μια ομάδα γυναικών που σκοπό είχαν την καταγραφή των τραγουδιών καθ' όλη την ημερολογιακή δράση των «Λαζαρίων».

3.4. Λαογραφική Ομάδα του Συλλόγου: Συγκρότηση και λειτουργία

Στο παρουσιαστικό σημείωμα του Συλλόγου αναφερόμενο στη δράση και στη σύσταση του, χαρακτηρίζει το 5^ο τμήμα ως *...το τμήμα των ενηλίκων*

---

²¹⁵ Μιράντα Τερζοπούλου στο ένθετο του CD της Δόμνας Σαμίου (1997:19).

που έχει αναλάβει να καταγράψει τραγούδια, έθιμα και διάφορες λαογραφικές παραδόσεις και να τα αναβιώνει...²¹⁶. Ανασκαλεύοντας λίγο περισσότερο την παραπάνω διατύπωση πραγματοποιήσαμε μια συνέντευξη από τη νυν πρόεδρο του Συλλόγου Παναγιώτα Καλημέρη, προκειμένου να εμβαθύνουμε στους λόγους δημιουργίας της Λαογραφικής Ομάδας του Συλλόγου. Η ασχολία της με το Σύλλογο αρχίζει το 1986 και φτάνει μέχρι και σήμερα (2007). Σύμφωνα με τα όσα ειπώθηκαν, γίνεται κατανοητός ο σκοπός της Ομάδας αυτής ο οποίος επικεντρώνεται περισσότερο στη συγκέντρωση των τραγουδιών που λαμβάνουν χώρα την περίοδο του Λαζάρου, παρά στη διαδικαστική πορεία του Εθίμου. Απώτερος σκοπός της παραπάνω προσπάθειας ήταν να προχωρήσουν στην «αναβίωση», όπως πολύ συχνά αναφέρονται στον όρο αυτό και στην παρουσίαση του Εθίμου της «Λαζαρίνας».

Η ευκαιρία να παρουσιάσει την ερασιτεχνικού τύπου καταγραφή που πραγματοποιείται η εν λόγω Λαογραφική Ομάδα εμφανίζεται δύο χρόνια μετά, μέσα από το πλαίσιο των πολιτιστικών εκδηλώσεων της Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Κοζάνης της «Άνοιξης Λουλούδια». Έτσι για παράδειγμα την 1^η χρονιά «αναβιώθηκε» από την υπό μελέτη Ομάδα το Σάββατο του Λαζάρου, τη 2^η το έθιμο της Πρωτομαγιάς κ.ο.κ., γεγονός το οποίο ενθαρρύνει τα μέλη του Συλλόγου και τους πρωτεργάτες της να προχωρήσουν όλο και πιο δυναμικά.

Ως πρωτεργάτες της Λαογραφικής Ομάδας, σύμφωνα με τα όσα ειπώθηκαν στις συνεντεύξεις, είναι ο τότε πρόεδρος του Συλλόγου (1983-1984) Ιωάννης Λαμπρόπουλος με την ιδιότητα του δασκάλου, η μητέρα του Μάττα Λαμπροπούλου, η Αικατερίνη Λαμπροπούλου με τις αδερφές της Βασιλική και Ευαγγελία, η Βασιλική Καλημέρη, η Αναστασία Καλαμπούκα, η Βαΐα Καλαμπούκα, η νυν πρόεδρος του Συλλόγου Παναγιώτα Καλημέρη, η Βαΐτσα Λιόγα – Κερασιώτη²¹⁷ (πρώην μέλος του Συλλόγου). Παρά το γεγονός

---

²¹⁶ Πληροφορίες αντλούμε από το παρουσιαστικό σημείωμα του Συλλόγου.

²¹⁷ Η κα Λιόγα βοήθησε σημαντικά καθ' όλη τη διάρκεια της έρευνας παρέχοντας ολόκληρο το προσωπικό της οπτικοακουστικό αρχείο, έγγραφα του Συλλόγου καθώς επίσης και του υλικού εκείνου των τραγουδιών που προέκυψαν από τη συλλογή της Λαογραφικής Ομάδας. Την ευχαριστούμε θερμά για το ζήλο που παρουσιάζει στην αποτύπωση και καταγραφή του Εθίμου και στην προθυμία της να παραχωρήσει όλα τα στοιχεία εκείνα τα οποία θα χρησιμοποιηθούν για την επιστημονική προσέγγιση του Εθίμου.

πως ο Ιωάννης Λαμπρόπουλος υποστηρίζει την απαρχή των προσπαθειών το 1986 περίπου, τα νέα μέλη του Συλλόγου και συνεχιστές του αρχικού εγχειρήματος, φαίνεται να θεσμοποιούν τη δημιουργία της Λαογραφικής Ομάδας του Συλλόγου το 1994, όπως προαναφέρθηκε. Πρόκειται δηλαδή για μια ομάδα γυναικών οι οποίες θέλησαν να επαναφέρουν με την «παραδοσιακή» του μορφή το τραγουδιστικό ιδιαίτερο ύφος και να καταγράψουν τους στοίχους των λαζαριάτικων τραγουδιών.

Η προσπάθεια αυτή ξεκινάει μετά από τη διαπίστωση των ίδιων των τελεστριών του Εθίμου που αφορά τη μορφή που αυτό έχει πάρει. Πριν το 1994 οι «Λαζαρίνες» δεν παρουσίαζαν την παραδοσιακή τέλεση του Εθίμου έτσι όπως το είχαν αφήσει οι πιο ηλικιωμένες γυναίκες του χωριού. Τα τραγούδια αντικαταστάθηκαν με το ραδιόφωνο και το πικ απ, οι παραδοσιακές φορεσιές από τα καλά και επίσημα «ευρωπαϊκά» ρούχα, το περιεχόμενο του Εθίμου σε ένα είδος πάρτι. Τα παραπάνω αποτελούν λίγα μόνο επιχειρήματα της Ομάδας αυτής που φαίνεται να αναγκάζουν να προχωρήσουν στη συλλογή και καταγραφή των τραγουδιών, στην εκμάθηση τους από τις ηλικιωμένες τελέστριες στη νέα γενιά και στη μύηση του τραγουδιστικού ύφους.

Όλες οι γυναίκες που απαρτίζουν τη σημερινή Λαογραφική Ομάδα έχουν μάθει τα περισσότερα τραγούδια του Λαζάρου, της Πασχαλιάς, της Πρωτομαγιάς, του Χειμώνα, τα τραγούδια της Στράτας και του Τραπεζιού δια στόματος των ηλικιωμένων γυναικών του χωριού. Πέρα των στίχων γίνεται και η συστηματική εκμάθηση των χορευτικών μοτίβων, που αφορούν τα επιμέρους χορευτικά και κινητικά μοτίβα, τα βήματα εκείνα που συνοδεύουν την τραγουδιστική απόδοση. Για το λόγο αυτό έχει καθιερωθεί στο προγραμματισμένο μάθημα παραδοσιακών χορών της Κυριακής να περιέχει και το κομμάτι αυτό. Ο χοροδιδάσκαλος παραδίδει τη σκυτάλη στις φυσικές πρωταγωνίστριες των τραγουδιών, οι οποίες αναλαμβάνουν να «παίξουν» το ρόλο του χοροδιδασκάλου.

Θα πρέπει να τονίσουμε πως μέσα από την ερευνητική πορεία γίνεται διακριτή μια τάση αυξομείωσης που σημειώνεται στην εν λόγω Λαογραφική Ομάδα. Από τη συζήτηση που πραγματοποιείται κατά τη διαδικασία της

πρόβας της Ομάδας εμφανίζονται ενδιαφέροντα στοιχεία που μαρτυρούν την παραπάνω διαπίστωση²¹⁸. Πολλά είναι τα μέλη που για διάφορους προσωπικούς λόγους, ή ακόμα λόγο διαφορετικής νοοτροπίας για θέματα διαχείρισης του ρόλου της Ομάδας επιλέγουν να αποχωρίσουν με αποτέλεσμα κάποια αργότερα να επανέρχονται πάλι. Με αφορμή τα παραπάνω οφείλουμε να τονίσουμε τις διαφορετικές απόψεις που επικρατεί στη μελετούμενη κοινότητα που προκαλούνται από τη διαδραστική πορεία της Ομάδας. Εκεί αποδίδουμε τη δυσαρέσκεια και απογοήτευση που νιώθουν τα μέλη του Διοικητικού Συμβουλίου του Συλλόγου για τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν²¹⁹.

Δεν θα πρέπει όμως να παραλειφθούν οι γενικές παρατηρήσεις που σημειώνουν οι πρωτεργάτες της Ομάδας για τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν κατά τη διαδικασία συλλογή και καταγραφή των τραγουδιών. Η όλη κίνηση χαρακτηρίζεται από την προβληματική έκβαση των ενεργειών, λαμβάνοντας υπόψη τη μεγάλη ηλικιακή ομάδα των γυναικών που λόγω της περασμένης ηλικίας, πότε ξεχνούσαν τους στίχους, πότε έμπλεκαν δύο και τρία τραγούδια μεταξύ τους²²⁰. Παρόλα αυτά η Λαογραφική Ομάδα και πιο συγκεκριμένα τα ιδρυτικά της μέλη καταφέρουν να αποτυπώσουν το μεγαλύτερο σε εύρος τραγουδιστικό υλικό των «Λαζαρινών», αλλά και δρωμένων που σχετίζονται με τις χορευτικές περιστάσεις του χρονολογικού εθιμικού κύκλου.

Χαρακτηρίζεται λοιπόν ο Σύλλογος, από τις ίδιες τις τελέστριες, ως ένας χώρος χορευτικής δραστηριότητας μέσα από τον οποίο τους παρέχεται η «ασφάλεια» και η «σιγουριά» για την επίτευξη των στόχων της Ομάδας όπως αναφέρθηκε. Από το 1996 παραχωρείται από την Κοινότητα Αγίας Παρασκευής μια αίθουσα του Δημοτικού Σχολείου προκειμένου να

---

²¹⁸ Κατά την ερευνητική αποστολή δημιουργήθηκε η ανάγκη συμπλήρωσης ημερολογίων που αφορούν τη διαδικασία της πρόβας της Λαογραφικής Ομάδας του Συλλόγου προκειμένου να γίνει καλύτερα αντιληπτός ο τρόπος λειτουργίας της.

²¹⁹ ...*Ο καθένας λέει του μακρύ τ' κι του κοντό τ'. Κάνουμε του ένα του άλλου, τρώμι τα λιφτά. Τον αγώνα που κάνουμε να κρατήσουμε τον σύλλογου δεν τον βλέπ' ν'. Πάρι τα κλειδιά άνοιξει την αίθουσα, σκούπισι, σφουγγάρισε, στο πανιγύρι τα ίδια, στου χουρό τώρα.... Αλλά η νιουλία δεν θέλ' να τα αναλάβει...* (Καλημέρη Παναγιώτα, Αγία Παρασκευή, 4/12/2005)

²²⁰ ...*Άσι κι μι τα τραγούδια ώσπου να τα γράψουνι. Άλλην έτσι , άλλην αλλιώς, άλλην δεν του θυμούνταν όλου. Από σπιτ' σι σπιτ'. Μι συζητάς...* (Καλημέρη Παναγιώτα, Αγία Παρασκευή, 4/12/2005)

πραγματοποιούνται οι συναντήσεις των χορευτικών ομάδων του Συλλόγου συμπεριλαμβανομένης και της Λαογραφικής Ομάδας. Αξίζει να αναφερθούμε στη συνέντευξη των αδελφών Λαμπρόπουλου, Αικατερίνης και Ευαγγελίας, οι οποίες δήλωσαν συγκεκριμένα πως η προσπάθεια της Ομάδας που μελετάται ξεκίνησε από το σπίτι της Αικατερίνης, εξαιτίας όμως των μεγάλων διαστάσεων που απέκτησε η κίνηση αυτή (συγκέντρωση πολλών ατόμων στο σπίτι με αποτέλεσμα να μην χωρούν) μεταφέρθηκαν στην προαναφερθήσα αίθουσα.

Για τη παρατηρούμενη Ομάδα, ως υποκείμενο της έρευνας, ο Γιώργος Μυλωνάς αναφέρει πως σαν κίνηση ξεκίνησε από το 1995 όπου *...αυτόν τον καιρό οι μεγάλες κοπέλες, παντρεμένες και μη, έμαθαν τα παλιά τραγούδια από τις γιαγιάδες με την καθοδήγηση του Προέδρου του Συλλόγου και δασκάλου Γιάννη Λαμπρόπουλου και έτσι μια αγνή και αμόλυντη παράδοση ξαναζωντάνεψε πρώτα στο χωριό και μετά στην Κοζάνη στην Αίθουσα Τέχνης και σε άλλες πόλεις και χωριά. Έγιναν αναπαραστάσεις παλαιών κοινωνικών εκδηλώσεων, όπως γάμοι, αρραβώνες και διάφορα γλέντια για να θυμούνται οι παλαιότεροι και να μαθαίνουν οι νεότεροι...*²²¹. Παρόλο που φαίνεται να υπάρχει χρονολογική απόκλιση της ίδρυσης διακρίνουμε και την παγιώση του ιδρυτή της Λαογραφικής Ομάδας, πράγμα που ήταν αμφίβολο, όπως καταγράφηκε πιο πάνω.

Αποτελεί κοινό τόπο για τους κατοίκους της μελετούμενης κοινότητας πως από το 1997 και έπειτα ο Σύλλογος παρουσιάζει έντονη δραστηριότητα στην οποία φαίνεται να επενεργεί καταλυτικά η Λαογραφική Ομάδα (ρη 12 σελ. 126). Με χοροδιδάσκαλο τον Ηλία Πολίτη και τα ηνία του Συλλόγου να βρίσκονται στα χέρια του γυναικείου πληθυσμού της Ομάδας παρατηρείται αυξημένη κινητικότητα προσκλήσεων σε διάφορες πολιτιστικές εκδηλώσεις, ανταπόκρισης και αντιπροσώπευσης. Οι ίδιες οι τελέστριες του Εθίμου νιώθουν περηφάνια και συγκίνηση για τις πολλές και αξιόλογες για τις ίδιες, συμμετοχές που έχουν στο δυναμικό του Συλλόγου. Σε αυτό το σημείο θεωρείται απαραίτητη η παράθεση των συμμετοχών της μελετούμενης Ομάδας προκειμένου να γίνει αντιληπτή η εξελικτική πορεία που ακολούθησε

---

²²¹ Γεώργιος Μυλωνάς (2006:252).

ο Σύλλογος μετά τη «στροφή στην παράδοση» η οποία παρουσιάστηκε ιδιαίτερα από την περίοδο δημιουργίας της. Συμμετοχή στα εξής:

1. Διήμερο Φεστιβάλ παραδοσιακής μουσικής και χορού «Της Άνοιξης Λουλούδια», Μάρτιος 1996, Αίθουσα Τέχνης Κοζάνης.
2. Πανελλήνιο Συνέδριο Χοροδιδασκάλων, Οκτώβριος 1996, Δεσκάτη Γρεβενών.
3. Της «Άνοιξης Λουλούδια», 1997, Αίθουσα Τέχνης Κοζάνης.
4. 12^ο Διεθνές Συνέδριο για την έρευνα του Χορού, θέατρο Δόρας Στράτου, Ιούλιος 1997, Αθήνα.
5. Συνεργασία της Λαογραφικής Ομάδας του Συλλόγου Αγίας Παρασκευής με την Δόμνα Σαμίου για την ηχογράφιση και έκδοση CD με τίτλο «Τα Πασχαλιάτικα, Τραγούδια στον κύκλο του χρόνου, Άνοιξιάτικα τραγούδια του θανάτου και της Ανάστασης», 1997.
6. 18^ο Φεστιβάλ Παραδοσιακών Χορών και Μουσικής, Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Μάρτιος 2000, Θεσσαλονίκη.
7. Φεστιβάλ Νεολαίας, 2000, Αίθουσα Τέχνης Κοζάνης.
8. Εκδήλωση – αφιέρωμα στα Έθιμα της Άνοιξης ΚΕΛΕ Λάρισας, Απρίλιος 2000, Λάρισα.
9. Συνεργασία με το Λύκειο Ελληνίδων Αθηνών (καταγραφή τραγουδιών, χορών και εθίμων της Αγίας Παρασκευής).
10. Διεθνές Φεστιβάλ Χορού, Ζακοπάνε Πολωνίας, 2000.
11. Ανταλλαγή με το Δήμο Κροτσένγκο Πολωνίας 2001.
12. Ανταπόκριση ανταλλαγής με το Δήμο Κροτσένγκο στην Πολωνία, Εβδομάδα Ελληνικού Πολιτισμού, Παρουσίαση Χορών και Τραγουδιών, Έκθεση Φωτογραφίας και Έκθεση ελληνικού εργόχειρου, 2002.
13. Πολιτιστικές Εκδηλώσεις Μικρασιατών, Πτολεμαΐδα, 2002.
14. Πολιτιστικές Εκδηλώσεις Μακροχωρίου, Βέροια, 2002.
15. Διεθνές Φεστιβάλ Χορού, Τόρε-Ντελμάρ, Ισπανία, 2003.
16. Πανηγυρικές εκδηλώσεις της κοινότητας Αγίας Παρασκευής.
17. Πολιτιστικές Εκδηλώσεις κατά την περίοδο του καλοκαιριού.

18. Αναβιώσεις εθίμων κατά τη διάρκεια του έτους, όπως Σούρβα Πρωτοχρονιάς, Φανός Αποκριάς, Λαζαρίνες την ημέρα του Λαζάρου, Πασχαλόγιορτα, το έθιμο της Πρωτομαγιάς κ.ό.κ.
19. Παρουσίαση του εθίμου της Περπερούνας, Θεσσαλονίκη, 2005.
20. Συμμετοχή του χορευτικού τμήματος των γυναικών, Θεσσαλονίκη, 2005.

Σύμφωνα με τα προειρημένα φαίνεται να ενισχύεται η άποψη πως η Λαογραφική Ομάδα του Συλλόγου, απαρτιζόμενη εξ ολοκλήρου από γυναίκες, συντελεί καθοριστικά στην προσπάθεια «διάσωσης» και «διάδοσης» όλων των τελετουργικών περιστάσεων που εντάσσονται μέσα στον εθιμικό κύκλο του έτους. Στο παρουσιαστικό του Συλλόγου θεωρούμε χαρακτηριστική τη φράση *...λένε ότι κανένας δεν μπορεί να πει ένα τραγούδι καλύτερα από το δημιουργό του. Μπορούμε λοιπόν να θεωρήσουμε την Ομάδα αυτή δημιουργό και συνεχιστή των τραγουδιών, των χορών και των εθίμων του τόπου μας...* Από τη φράση αυτή όσο και από το σύντομο παρουσιαστικό δράσεων του Συλλόγου διαπιστώνουμε την έμφαση που αποδίδεται στην «αναβίωση» και στη «στροφή στην παράδοση» ωθώντας σε μια (ανα)δήλωση του εθιμικού πλαισίου.

3.5. Ο Σύλλογος ως χώρος χορευτικής δραστηριότητας: Η «αναβίωση» του Εθίμου

Η σύσταση της Λαογραφικής Ομάδας, που βρίσκει γόνιμο έδαφος μέσα στο πλαίσιο του Συλλόγου, συντελεί στην εξυπηρέτηση της πλειοψηφικής έκφρασης των αναγκών των μελών της. Βάση αυτής παγιώνεται και διασφαλίζεται η πολιτιστική κληρονομιά και η «διάσωση» των λαϊκών τοπικών παραδόσεων. Οι κοινωνικές μεταβολές που λαμβάνουν χώρα κατά τις τελευταίες δεκαετίες συντελούν στην αποδοχή των πολιτιστικών συλλόγων ως νέοι χώροι αφενός κοινωνικοποίησης που καταλήγουν στην κανονικοποίηση των κοινωνικών πρακτικών, αφού λειτουργούν ως αξιολογιστικό σύστημα που ορίζουν και καθορίζουν την εννοιοδότηση του «αυθεντικού» και μη, αφετέρου

συλλογικότητας που προσπαθούν να συσπειρώσουν τα μέλη της κοινότητας εκ των έσω.

Στην περίπτωση των «Λαζαρίων» της Αγίας Παρασκευής η διαχείριση του πολιτισμού, εκτός από το πλαίσιο του Συλλόγου, εντοπίζεται σε ένα μεγάλο βαθμό από τις συντονισμένες προσπάθειες του γυναικείου φύλο της κοινότητας, όπως προαναφέρθηκε²²². Παρόλο που οι γυναίκες δεν αποτελούν θεσμό για τα «κοινά» του χωριού, φαίνεται να αναζητούν το δικό τους χώρο δραστηριοποίησης. Ενώ στα πρώτα χρόνια λειτουργίας του Συλλόγου δεν έχει παρατηρηθεί καθόλου η γυναικεία συμμετοχή ως μέλη του Διοικητικού Συμβουλίου ή ήταν ελάχιστη ως εγγεγραμμένα μέλη της Λαογραφικής Ομάδας, πάραυτα έπειτα από τη δημιουργία της Ομάδας αυτής παρατηρείται έντονη απασχόληση και συμμετοχή. Οι γυναίκες της κοινότητας παύουν να συνυπάρχουν κάτω από την ανδρική κυριαρχία που επικρατούσε στα πλαίσια της ανδροκρατούμενης micro κοινότητας και εισέρχονται δυναμικά στην πολιτιστική ζωή του χωριού.

Ως προϊόν της πολιτιστικής κοινωνικής ζωής των μελών της Αγίας Παρασκευής το Έθιμο της «Λαζαρίνας», με το σύνολο των επιταγών που το περικλείουν, χορευτικό και τραγουδιστικό φαινόμενο, επιδέχεται αλλαγές. Ενώ το μελετούμενο Έθιμο πριν το 1950 ενυπήρχε με το χρηστικό επίπεδο επιβίωσης των τελεστών, έπειτα της αλλαγής του χαρακτήρα του σε τυπικό η δικαιοδοσία φαίνεται να αναθέτεται αποκλειστικά και μόνο στους νέους κανόνες που ορίζει ο Σύλλογος. Η ευρεία αποδοχή του λειτουργικού ρόλου του προαναφερθέντα Συλλόγου επηρεάζει την τέλεση του Εθίμου.

Σε αυτό το σημείο έρχεται η λαογραφική σκέψη να παρατηρήσει την αδυναμία καινούργιων εθίμων με παραδοσιακό ύφος, κάνοντας διακριτή την τάση των ανθρώπων να επιστέψουν στο παρελθόν. Αποτέλεσμα των ειρημένων είναι η εμφάνιση του φολκλορικού φαινομένου, που χρονολογείται γύρω στη δεκαετία του '50. Όταν αναφερόμαστε στο φαινόμενο του «φολκλορισμού» εννοούμε την αναβίωση παλαιών μορφών ζωής, εκείνων κατεξοχήν, που να παρασταθούν σαν ένα θέαμα, και μάλιστα για τους αστούς.

---

²²² Παρόμοια κατάσταση γυναικείας συλλογιακής δράσης παρατήρησε η Ρένα Λουτζάκη στην αντίστοιχη περίπτωση του Έβρου, μιας macro όμως κοινότητας, Ρένα Λουτζάκη (1999:229-254).

Σαν φαινόμενο συναντάται υποστηρικτές αλλά και πολλούς επικριτές όπως ο Wolfram, που το χαρακτήρισαν ως την κατάντια της παράδοσης σε μια «ατραξιόν για τους τουρίστες»²²³.

Στην εποχή που έγραφε ο Μιχάλης Γ. Μερακλής²²⁴, αναφέρει στο βιβλίο του *Ήθη και Έθιμα*²²⁵, ότι διαταράχτηκε η σχέση ηθών – εθίμων με αποτέλεσμα την απουσία δημιουργίας νέων εθίμων. Γεγονός που ίσως αφενός να οφείλεται στην ρήξη της παραδοσιακής κλειστής ζωής στην αγροτική κοινότητα και πιο ειδικά στην εκμηχάνιση που έκανε να ατονήσει η παλιά λατρεία του αργού (πλούσια σε έθιμα, συνυφασμένα με αισθήματα φόβου για το μέλλον, αλλά και προληπτικά ως ευχής και επιθυμίας). Αφετέρου όμως, να οφείλεται στον κυριότερο λόγο, που είναι η μεταβολή της σχέσης του ανθρώπου με τον χρόνο.

Η παραπάνω άποψη της αντίθεσης του παραδοσιακού στοιχείου με το μοντέρνο, αποτελεί βάση της λαογραφικής σκέψης και έρχεται σε αντιπαράθεση με αυτό που εκπροσωπούν οι ανθρωπολόγοι. Οι ίδιοι αναφέρονται για τη διαφορετική μορφή δημιουργίας νέων εθίμων από αυτό που μέχρι πρότινος πίστευαν. Μέσα από αυτά γίνεται κατανοητά στοιχεία του πολιτισμού και της κουλτούρας της κάθε κοινωνίας, φανερώνοντας σημαντικές πηγές και πληροφορίες για τον τρόπο ζωής, πρόσληψης διάφορων φαινομένων, όπως το χορευτικό φαινόμενο.

Πιστεύουμε πως η ανθρωπολογική σκέψη πλησιάζει περισσότερο την σύγχρονη κοινωνία και τις ανάγκες της για να δημιουργεί έθιμα που να στηρίζονται περισσότερο στην τυπική μορφή ενός εθίμου, τείνοντας να καθιερωθεί κάθε φορά που επαναλαμβάνεται και εξυπηρετώντας για παράδειγμα μορφές κοινωνικής κριτικής. Στην εννοιολόγησή της για το χορό η Cowen, σε αντίθεση με την λαογραφία, αντιλαμβάνεται το χορό ως χορευτικό γεγονός, αντιμετωπίζοντας τον σαν μέσο και όχι σαν πλαίσιο της κοινωνικής πράξης²²⁶.

---

²²³ Wolfram, όπως παρουσιάζεται από στο βιβλίο του Μερακλή Γ. Μιχάλη (1989:10).

²²⁴ Περίπου μέχρι το 1998 που γράφτηκε το βιβλίο του *Ελληνική Λαογραφία. Ήθη και Έθιμα*.

²²⁵ Μερακλής Γ. Μιχάλης (1998:6-7).

²²⁶ Jane Cowen (1998).

Ο Μερακλή στα *Λαογραφικά Ζητήματα*, αναφέρεται στο παραπάνω φαινόμενο *...φολκλωρισμός είναι ειδικότερα η τεχνική αναβίωση παραδοσιακών μορφών της λαϊκής ζωής και του λαϊκού πολιτισμού, οι οποίες δεν ανταποκρίνονται οργανικά και λειτουργικά στους όρους της σύγχρονης ζωής, αλλά ασκούν μια γοητεία στους αστούς κυρίως, γενικά στον αστικοποιημένο άνθρωπο του σήμερα...*²²⁷. Υποστηρίζει πως αυτός ο τρόπος της τεχνικής στήριξης ή αναστήλωσης των εθίμων δημιουργεί πολλά προβλήματα που αναγκάζονται οι τελεστές να τα «αναπαριστούν», γιατί διαφορετικά τείνουν να εξαφανιστούν. Η θέση που παίρνει ο ίδιος *...δεν συμμερίζεται τις αυστηρές και απαισιόδοξες κριτικές* (βλέπε λαογραφία), *αλλά συνηγορεί υπέρ του ελεύθερου και αυθόρμητου εκφραζόμενου φολκλωρισμού ο οποίος, κατά την άποψή του, συγκινεί πιο πολύ το μεγάλο μέρος του κοινού...*²²⁸.

Ο Βάλτερ Πούχνερ είναι εκείνος που αναφέρθηκε στις συνέπειες του φολκλωρισμού στο λαϊκό πολιτισμό *...είναι πιο φανερές στα δρώμενα, όπου με την υποχώρηση του μαγικοθρησκευτικού πλαισίου και την απελευθέρωση των μορφών από την εθιμοτυπία εμφανίζονται τάσεις για ωραιοποίηση και θεατρικοποίηση...*²²⁹. Αυτό συνέβη στην περίπτωση που μελετάται αφού αρχίζουν σταδιακά και εκλείπουν στοιχεία της κοινότητας που να αποτελούν την συλλογικότητα του χορευτικού δρωμένου. Η ερμηνεία που του είχε αποδοθεί στο παρελθόν χάνεται και υποχωρεί η εθιμοτυπία που το συνόδευε. Η χορευτική δραστηριότητα αποκόβεται από το χωρο-χρονικό του πλαίσιο και χαρακτηρίζεται από φολκλωρικές παραστάσεις.

Είναι κοινά αποδεκτό πως η δύναμη της παραδοσιακής παιδείας, ως η ισχυρότερη μορφή κοινωνικής εκπαίδευσης, ωθεί τους νέους να πρωτοστατήσουν μέχρι και σήμερα στη «συνέχιση» των εθίμων. Γεγονός το οποίο επιτυγχάνεται με την δημιουργία του πολιτιστικού συλλόγου, ο οποίος σύλλογος, δεν λειτουργεί σύμφωνα με τα αστικά πρότυπα, αλλά σαν μια κατηγορία ηλικίας της παραδοσιακής κοινωνίας. Επικρατεί επομένως ο διαχωρισμός του Συλλόγου του χωριού με αυτό που επικρατεί στις πόλεις.

²²⁷ Μερακλής Γ. Μιχάλης (1996:31).

²²⁸ Του ιδίου (ό. π.), σελ 32.

²²⁹ Βάλτερ Πούχνερ (1996:20).

Όπως και σε κάθε αντίστοιχη κίνηση υπάρχει η πίστη και η ελπίδα των πιο ηλικιωμένων κατοίκων στη γενιά των νέων, οι οποίοι για πολλούς αποτελούν «καλοί θεματοφύλακες της παράδοσης». Έτσι φαίνεται να ξεκίνησε λοιπόν στην σημερινή εποχή, το «ξαναζωντάνεμα» των παλαιών εθίμων ως μια «αναβίωση» του παρελθόντος μέσα από χορευτικές παραστάσεις που πραγματοποιούν οι πολιτιστικοί σύλλογοι, σε χοροεσπερίδες, πανηγύρια κ.α. Επεκτείνοντας λίγο περισσότερο την ερευνητική σκέψη παρατηρούμε την προσέγγιση των εθίμων μέσα από τη διοργάνωση διάφορων συνεδρίων, σεμιναρίων, ημερίδων που αποτελούν μια άλλη διάσταση που κρίνεται απαραίτητη η επιγραμματική έστω ανάλυσή του.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο

ΕΠΙΣΤΗΜΗ, ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ ΚΑΙ ΤΕΛΕΣΗ ΤΟΥ ΕΘΙΜΟΥ

Ανέκαθεν ο ηθικοδιδασκτικός χαρακτήρας των εθίμων φαίνεται να οδηγεί σε μια νέα θέση και πιστοποιεί την προϋπάρχουσα τάξη πραγμάτων. Όπως παρατηρεί και η Ρένα Λουτζάκη αποτελεί *...συχνό φαινόμενο σήμερα η «αναβίωση» εθίμων από μια κοινότητα. Έθιμα ξεχασμένα βρίσκονται στην παραδοσιακή κοινότητα, χωρίς πια να εξυπηρετούν κανένα ειδικό σκοπό, όπως στο παρελθόν...*²³⁰. Με τη διασταύρωση της επιστημονικής θεωρίας και άποψης με την πρακτική πλευρά των πραγμάτων, της βίωσης με τη γνωριμία του Εθίμου έρχεται στην επιφάνεια νέες πτυχές τοπικής παράδοσης.

Στο τελευταίο κεφάλαιο του παρόντος πονήματος έμφαση δίνεται στη ζωντανή επαφή του άμεσου φορέα με τον χρήστη της «παράδοσης», στην παρουσίαση τόσο της συνέχειας όσο και της «αναβίωσης» και της «αναπαράστασης», του βιώματος και του επιβιώματος, του πηγαίου και του «διαμεσολαβημένου», όπως η διοργάνωση ενός επιμορφωτικού σεμιναρίου. Το παραπάνω τρίγωνο που σχηματίζεται αποτελεί την ταυτότητα της πολιτιστικής εκδήλωσης από τους διοργανωτές και χαρακτηρίστηκε από την Λαογραφία, την Επιστήμη και την τέλεση του Εθίμου.

4.1. Η τέλεση του Εθίμου και οι λαογραφικές προσεγγίσεις

Εκκινώντας από τα προειρημένα φαίνεται να διαπιστώνεται η διαχωριστική τάση από τη μια της «πραγματικής» τέλεσης του Εθίμου των «Λαζαρίων» και από την άλλη της ανάγκη των κατοίκων να εντάξουν το μελετούμενο Έθιμο στο πλαίσιο του Πολιτιστικού Συλλόγου. Όπως όμως δηλώθηκε στο εισαγωγικό σημείωμα του παρόντος πονήματος, στο εθιμικό χαρακτήρα των «Λαζαρίων» έρχεται να προστεθεί και μια νέα τρίτη εκδοχή, η διοργάνωση Ημερίδας και Σεμιναρίου (ρη 13 σελ 126). Ποιοι είναι οι

---

²³⁰ Ρένα Λουτζάκη (1985: 62).

παράγοντες που ωθούν και τελικά οδηγούν στη μεταφορά του Εθίμου σε ένα άλλο νέο πλαίσιο; Πως το Έθιμο καταλήγει να χαρακτηρίζεται ως ένα είδος πολιτιστικής εκδήλωσης;

Το κεφάλαιο που ακολουθεί αφιερώνεται στην αντίθετη πορεία που περιγράφηκε για το υπό μελέτη Έθιμο. Πιο συγκεκριμένα γίνεται μια προσπάθεια προκειμένου να ερευνηθεί ο τρόπος κατά τον οποίο ο Πολιτιστικός Σύλλογος εισάγει την επιστημονική προσέγγιση των «Λαζαρίων». Οφείλουμε ωστόσο να παραδεχτούμε ότι η επιστημονικότητα έχει εισχωρήσει σε κάθε ανθρώπινη έκφανση. Υπάρχουν πολλά επιστημονικά συνέδρια, σεμινάρια, ημερίδες κ.ά. ανά την Ελλάδα, η θεματική των οποίων αντλείται από την «παράδοση», τις εθιμικές και τελετουργικές διαδικασίες, τα κοινωνικά ή χορευτικά δρώμενα, τον «παραδοσιακό» χορό κ.ά. Θα λέγαμε πως η έντονη πολιτικοποίηση των εθίμων που συναντάτε παραλυρίζεται με την απότομη δημιουργία και ίδρυση των Πολιτιστικών Συλλόγων, ανοίγοντας ένα μεγάλο πεδίο έρευνας για τους μελετητές.

Η προειρημένη άποψη φαίνεται να υποστηρίζεται από τη Ζωή Μάργαρη σύμφωνα με την οποία *...η ευρεία διάχυση των Συλλόγων φαίνεται να συνδέεται και με την επίσημη πολιτική του ελληνικού κράτους και μιας και η «πολιτεία» μέσα από μια σειρά ενεργειών ανάδειξης και προβολής της εθνικής πολιτιστικής κληρονομιάς, θέτει ως εθνικό στόχο τη διατήρηση και τη διάχυση αυτού σε ευρεία κλίμακα...*²³¹. Αποδεχόμενοι λοιπόν πως η ύπαρξη των συλλόγων σε όλο τον ελλαδικό χώρο αποτελούν νέα κύτταρα κοινωνικής δράσης και χώροι κοινωνικοποίησης, αντιλαμβανόμαστε την πάγια καταξίωση και θεσμική καθιέρωση που τελικά τους αποδόθηκε. Αποτέλεσε σχεδόν αποκλειστικό προνόμιο των συλλόγων η «διατήρηση» της εθνικής και τοπικής «παράδοσης» με αποτέλεσμα να διαχειρίζονται θέματα πολιτιστικής πολιτικής και κληρονομιάς διοργανώνοντας ανάλογες ημερίδες και σεμινάρια.

Η άποψη της Κωνσταντίνας Μπάδα υποστηρίζει την προαναφερθήσα τάση που σημειώθηκε γράφοντας πως *...έχουν πληθύνει τα τελευταία χρόνια τα διήμερα λαϊκού πολιτισμού που εξαντλούν το περιεχόμενό τους και τους*

---

²³¹ Ζωή Μάργαρη (2007).

στόχους σε φολκλορικές χορευτικές, μουσικές κ.λπ. εκδηλώσεις...²³². Εδώ αναφέρουμε ενδεικτικά ανάλογες πρόσφατες κινήσεις όπως π.χ. το Σεμινάριο με τίτλο *Ο παραδοσιακός χορός στην Εκπαίδευση* Κοζάνη, 23 Νοεμβρίου 2006, το *1^ο Σεμινάριο Πολιτιστικών Φορέων Νομού Κοζάνης, Πολιτισμός και Τοπική ανάπτυξη στον 21^ο αιώνα* Πτολεμαΐδα, 8-9 Ιουνίου 2007, το *2^ο Σεμινάριο Παραδοσιακού Χορού* 30-31 Μαρτίου 2007 και η *Ημερίδα Πολιτισμού και Παράδοσης* 1 Απριλίου 2007 Λευκοπηγή Κοζάνης, ο *Λαϊκός Πολιτισμός και Πολιτιστικοί Φορείς* 11-12-13 Μαΐου 2007, Βόλος κ.ά.

Ως έμπρακτη απόδειξη αναφέρουμε την ανακοίνωση του Κωνσταντίνου Αδάμ, προέδρου της Πανελλήνιας Ομοσπονδίας Πολιτιστικών Συλλόγων, όπου ανάμεσα από τους σκοπούς της Ομοσπονδίας Βλάχων πέρα των άλλων αναφέρει πως η διοργάνωση των σεμιναρίων αποσκοπεί στην *...ευκαιρία παρουσίασης του ερευνητικού έργου αξιόλογων ερευνητών του λαϊκού μας πολιτισμού και της μουσικοχορευτικής μας παράδοσης...*²³³. Συνεπώς μέσα από το πλαίσιο των εκπαιδευτικών σεμιναρίων και ενημερωτικών ημερίδων, ανοίχτηκε ένας νέος ορίζοντας δράσης των συλλογιακών ομάδων προκειμένου να γνωστοποιήσουν την δραστηριότητα και την ευαισθητοποίηση στον τομέα της πολιτιστικής ενασχόλησης. Θα μπορούσε άλλωστε να εξυπηρετήσει την υπάρχουσα και κυρίαρχη τάση για συνεχή προβολή και διαφήμιση, ενδυναμώνοντας την τουριστική ανάπτυξη της εκάστοτε περιοχής. Οδηγούμαστε λοιπόν πως οι πολιτιστικοί φορείς, σύλλογοι, ομοσπονδίες, σωματεία κ.ά. συντελούν καθοριστικά στο φαινόμενο «πολιτικοποίησης» της «παράδοσης», δηλαδή της μετατροπής του Εθίμου της «Λαζαρίνας» σε πολιτιστική εκδήλωση. Είναι γνωστό άλλωστε πως η συλλογιακή δραστηριότητα επικεντρώνεται στις πολλαπλές περιπτώσεις πραγματοποίησης εκδηλώσεων πολιτιστικού περιεχομένου, είτε ως διοργανωτές ή συμμετέχοντες, είτε ως καλεσμένοι ή ακροατές.

Οι παραδοσιακές κοινωνίες του 21^{ου} αιώνα αφού πρώτα αποδέχονται τον σύγχρονο ρόλο που ανέλαβαν να εκπληρώσουν οι πολιτιστικοί σύλλογοι, παρίδουν εξολοκλήρου τη σκυτάλη της πολιτιστικής κληρονομιάς σε αυτά τα

²³² Κωνσταντίνα Μπάδα (1994:111).

²³³ Κωνσταντίνος Αδάμ (χ.χ:354).

νέα κύτταρα επικοινωνίας και έκφρασης. Οι σύλλογοι με τη σειρά τους αντιλήφθηκαν τις ανάγκες που επιτάσσει η συνεχώς μεταλασσομένη και εξελισσόμενη κοινωνία (εκσυγχρονισμός) και «εκμεταλλεύονται» με πολύ έξυπνο τρόπο το πρόσφατο σύνθημα «επιστροφή στις ρίζες»²³⁴. Σύμφωνα πάλι με τον Βασίλη Νιτσιάκο *...οι τοπικοί φορείς σε όλες τις κλίμακες και τα επίπεδα δείχνουν να διψούν για μια ανοιχτή σχέση με το Πανεπιστήμιο και αναγκάζουν κάθε προσπάθεια εξόδου των πανεπιστημιακών αλλά και της ίδιας της γνώσης προς την ευρύτερη κοινωνία...*²³⁵.

Από τη χρονική περίοδο που αρχίζει η εξάλειψη του «παραδοσιακού» τρόπου διαβίωσης των ανθρώπων βαθμιαία, επέρχεται και η αποδυνάμωση των πραγματικών αναγκών του Εθίμου. Τότε σηματοδοτείται η εμφάνιση των συλλόγων, όπου στην προσπάθειά τους να «διασώσουν» τον εθιμικό χαρακτήρα της κάθε κοινότητας επιφέρουν, άλλοτε την «αναβίωση» στο πραγματικό χωρο-χρονικό πλαίσιο και άλλοτε τη «νέα βίωση» κάνοντας τη μεταφορά σε αίθουσες παραστάσεων. Ως εκ τούτου, το Έθιμο ξεπερνά τα κοινωνικά δεδομένα και συμφραζόμενα που το περικλείουν με αποτέλεσμα να γίνει αποδεκτό από την κοινότητα ως μια νέα επιτέλεση. Σκοπός πλέον δεν αποτελεί μόνο η συμμετοχική δραστηριότητα των «Λαζαρίων», η κοινωνικοποίηση και η ανάγκη για ψυχαγωγία, αλλά εμφανίζεται μια άλλη διάσταση που αφορά την προβολή και τη διεύρυνση του μελετούμενου Εθίμου.

Μέσα από την προαναφερθήσα τάση φαίνεται να επηρεάζεται ο Πολιτιστικός Σύλλογος ΕΜΑΣ Μέγας Αλέξανδρος Λευκοπηγής και διοργανώνει ένα διήμερο αφιέρωμα επιστημονικοποίησης του Εθίμου²³⁶. Βάση του συλλεχθέν υλικού που προκύπτει και των πολλών σημαντικών πληροφοριών που αποκομίσαμε, κρίνεται αναγκαία και απαραίτητη η ένταξη της Διημερίδας

---

²³⁴ Βλέπε γενικότερα το διάλογο Άλκιστις Κυριακίδου – Νέστορος και Μ. Γ. Μερακλή (1980:116).

²³⁵ Βασίλης Νιτσιάκος (1994:13).

²³⁶ Αναφερόμαστε στην Διημερίδα Πολιτισμού και το Σεμινάριο Παραδοσιακού Χορού, όπου παρόλο που υπήρχε η κάλυψη από επαγγελματίες καμεραμάν των εισηγήσεων του Διημέρου το Έθιμο από την Κυριακή το πρωί μέχρι το απόγευμα με το κλείσιμο του τρανού χορού στο κέντρο της πλατείας και του Σεμιναρίου, ωστόσο υπάρχουν και προσωπικά αποσπάσματα(η καταγραφή έγινε με ψηφιακό κασετόφωνο και η λήψη βίντεο με ψηφιακή μηχανή).

Πολιτισμού ως νέου πεδίου έρευνας στην προσπάθεια πολιτικοποίησης του παρατηρούμενου Εθίμου.

4.2. Σύλλογος και Επιστήμες: Η Διοργάνωση της Διημερίδας

Ο προαναφερθείσας Σύλλογος, σύμφωνα με το καταστατικό ιδρύσεως του, που χρονολογείται από το 1960, στοχεύει στην προσφορά και παροχή τόσο πλούσιου πολιτιστικού όσο και καλλιτεχνικού έργου σε τοπικό και υπερτοπικό επίπεδο. Ο παραπάνω στόχος επιτυγχάνεται με τη λειτουργία ανάλογων τμημάτων όπως αθλητικό, εναλλακτικών δραστηριοτήτων, Δικυκλιστών, το Πολιτιστικό τμήμα που το απαρτίζουν το τμήμα λαογραφίας και το χορευτικό τμήμα. Στον τομέα του πολιτισμού, το τμήμα λαογραφίας έχει ως στόχο τη συλλογή, καταγραφή και διάσωση των τοπικών στοιχείων και παραδόσεων, ενώ το τμήμα χορού απαριθμεί επτά χορευτικές ομάδες και μια Δημοτική Χορωδία, στοχεύοντας στην διαφύλαξη και διάδοση των τοπικών αυθεντικών χορών και τραγουδιών, σύμφωνα με τις καταγραφές του Λαογραφικού τμήματος. Συμπληρωματικά, πέρα των τοπικών χορευτικών και εθιμικών δρώμενων, στα μέλη του χορευτικού τμήματος διδάσκονται και υπερτοπικούς χορούς²³⁷.

Στις 14-15-16 Απριλίου 2006, κατά την χρονική περίοδο που λαμβάνει χώρα το Έθιμο της «Λαζαρίνας», διοργανώθηκε από τον Εκπολιτιστικό Μορφωτικό Αθλητικό Σύλλογο ΕΜΑΣ Λευκοπηγής η Διημερίδα Πολιτισμού και το 1^ο Σεμινάριο Παραδοσιακών Χορών. Το υπό μελέτη Έθιμο βρέθηκε στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος της παραπάνω προσπάθειας και αποτέλεσε αφορμή για τη δημιουργία ενός θεσμού, όπως φανερώνεται μέσα από τον τίτλο (1^ο Σεμινάριο). Συνδιοργανωτές της Διημερίδας είναι φορείς της τοπικής αυτοδιοίκησης (Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Κοζάνης, Τοπικό Συμβούλιο

---

²³⁷ Πληροφορίες για το βιογραφικό του Συλλόγου Λευκοπηγής πάρθηκαν από το τρίπτυχο διαφημιστικό της Διημερίδας Πολιτισμού και του 1^{ου} Σεμιναρίου, που έλαβε χώρα στις 14-15-16 Απριλίου 2006.

Λευκοπηγής, Δήμος Κοζάνης), χωρίς ωστόσο να απουσιάζει η υποστηρικτική συμβολή του Ομίλου UNESCO Ν. Πηραιών και Νήσων. Το πρόγραμμα περιελάμβανε, σε ένα πρώτο επίπεδο, εκπροσώπους του λαογραφικού λόγου που παρουσίαζαν κυρίως εισηγήσεις περιγραφικού περιεχομένου και ερευνητικού αποτελέσματος. Ωστόσο όμως, σε ένα δεύτερο επίπεδο, τη θεωρητική προσέγγιση συμπλήρωνε η πρακτική τελετουργική διαδικασία του Εθίμου από τις πραγματικές τελέστριες και τη διδασκαλία των Λαζαριάτικων χορευτικών μοτίβων στους συμμετέχοντες του Σεμιναρίου.

Η έναρξη της Διημερίδας Πολιτισμού αποτυπώνεται μέσα από τη χαρακτηριστική φράση του Προέδρου Τ.Σ. Λευκοπηγής το 2006 Ιωάννη Τσολάκη, ο οποίος είπε *...η Λευκοπηγή έβαλε τα καλά της, τη στόφα και το σπαλέτο και σας υποδέχεται...* και συνεχίζοντας δήλωσε πως η συγκεκριμένη διοργάνωση *...θα στείλει μήνυμα Πολιτισμού...* Πράγματι η όλη ενέργεια φαίνεται να χαρακτηρίζεται στα λόγια αυτά, λαμβάνοντας υπόψη τα στοιχεία εκείνα που απορρέουν από τους διοργανωτές και τα μέλη του Συλλόγου.

Αναφερόμαστε στην κοινωνική συνοχή της κοινότητας και στο πνεύμα συνεργασίας που αποσκοπεί στην καλύτερη διεξαγωγή της διοργάνωσης. Από πολύ νωρίτερα οι άνθρωποι που συμβάλουν τα μέγιστα στην προσπάθεια αυτή απευθύνονται στις Τοπικές Αρχές και συνδιοργανωτές αργότερα, ζητώντας την έμπρακτη συμπαράσταση με την επιχορήγηση και τη στήριξη του εγχειρήματος. Ακολουθούν οι πρώτες επαφές με τους ανθρώπους που ασχολούνται με κάθε λογής έκφανση του Λαϊκού Πολιτισμού, καθοδηγούμενες περισσότερο από προσωπικές γνωριμίες των μελών του Δ.Σ. του Συλλόγου και του χοροδιδασκάλου. Κινήσεις που περιορίζονται και χαρακτηρίζονται από την απουσία συνοχικής ενότητας του όλου εγχειρήματος και που τελικά καταρτίζουν το πρόγραμμα. Η προβολή και διαφήμιση με την έκδοση διαφημιστικού εντύπου, προσκλήσεων, αφισών, δελτίων τύπου, ραδιοφωνικών μηνυμάτων κ.ά. που εκπονήθηκε, επιχειρείται η αναγνώριση και γνωστοποίηση του νέου θεσμικού πλαισίου που αποκτά το Έθιμο της Λαζαρίνας. Απευθυνόμενοι κυρίως σε χορευτές, χοροδιδασκάλους, απόφοιτους και καθηγητές των ΤΕΦΑΑ η προαναφερθήσα διοργάνωση στοχεύει στην διεύρυνση του δεξιολογικού και γνωσιολογικού τους επίπεδο και στον

εμπλουτισμό της «συλλογής» τους με μια επιπλέον βεβαίωση παρακολούθησης.

Μεγαλύτερη προσπάθεια, κατά την ερευνητική αποστολή, φαίνεται να καταβάλουν οι ίδιες οι τελέστριες του Εθίμου, οι γυναίκες της Λευκοπηγής. Καθοδηγούμενες από το Δ.Σ. του Συλλόγου, το οποίο καταφέρνει να εμφυτίσει τη σπουδαιότητα για την τοπική κοινωνία και του Εθίμου, λόγο του εύρους και των διαστάσεων που έπαιρνε η διοργάνωση, τολμούμε να σημειώσουμε την τεράστια συμβολή τους. Πέρα από την προετοιμασία της τέλεσης του Εθίμου, των χορευτικών μοτίβων, του ρεπερτορίου, των τελετουργικών ρόλων και της ενδυμασίας που «προβάρουν» μέσα από το πλαίσιο του Συλλόγου, είναι υπεύθυνες και για την φιλοξενία των επισκεπτών και συμμετεχόντων της διοργάνωσης. Με τον ρόλο της νοικοκυράς και της μαγείρισσας να συνυπάρχουν, οι Λαζαρίνες συμβάλλουν τα μέγιστα (φτιάχνοντας πίτες) και εξυπηρετούν στην αποτύπωση της εικόνας της κοινότητας από εξωτερικούς παράγοντες. Χαρακτηρίζονται ως φιλόξενες και αφήνουν τις καλύτερες εντυπώσεις για τη ζωντανία των μελών του Συλλόγου και για την εκδήλωση λαϊκού πολιτισμού ως αναγκαιότητα ζωής, όπως χαρακτήρισε ο Γεώργιος Αικατερινίδης²³⁸, εισηγητής λίγο αργότερα της Διημερίδας.

Επανερχοντας στην εναρκτήρια φάση της διοργάνωσης, πρέπει να αποδώσουμε τη βαρύτητα που αρμόζει σε όλα εκείνα τα στοιχεία που κατά την παρακολούθηση συνθέτουν την επιστημονικότητα ενός τέτοιου εγχειρήματος. Στην κοινότητα της Λευκοπηγής επικρατεί μια αναστάτωση, αφού όλοι οι κάτοικοι έχουν επωμισθεί κάποιον βοηθητικό ρόλο ανάλογο των δυνατοτήτων τους. Οι κεντρικοί οδικοί άξονες κατευθύνουν με ενημερωτικές πινακίδες τους παρακολουθούντες στο χώρο διεξαγωγής, στην είσοδο του κοινοτικού καταστήματος Λευκοπηγής διακρίνονται τα διαφημιστικά πάνελ, σηματοδοτώντας το χώρο. Εσωτερικά υπάρχουν εθελοντές νεαρής κυρίως ηλικίας, τραπέζι εγγραφών και δηλώσεων συμμετοχής, παραλαβή φακέλου, μπουφές και κυλικείο. Η αίθουσα πολλαπλών χρήσεων φιλοξενεί το

---

²³⁸ Από το κείμενο προς δημοσίευση που έστειλε ο Γεώργιος Αικατερινίδης στα τοπικά ΜΜΕ και στη Δημοτική Επιχείρηση Πολιτισμού – Αθλητισμού και Κοινωνικής Πολιτικής του Δήμου Κοζάνης.

απαραίτητο σκηνικό αποτελούμενο από τοπικά υφαντά, ένα ζωγραφικό πίνακα μεγάλων διαστάσεων στον οποίο αποτυπώνεται το Έθιμο της «Λαζαρίνας» στο χοροστάσι της πλατείας, έδρανα εισηγητών, βήμα, καρέκλες για το κοινό, μικροφωνική και φωτιστική εγκατάσταση και υποδομή για την υποστήριξη ομιλιών (φορητός υπολογιστής, προτζέκτορας, οθόνη).

Την πρωταρχική αυτή διοργάνωση που καταβάλει ο Σύλλογος εδραιώσουν με την παρουσία τους τόσο οι άνθρωποι της Τοπικής Αυτοδιοίκησης όσο και τα Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας, ο τοπικός τύπος. Οφείλουμε ωστόσο να επισημάνουμε πως παρόλη την ενεργητικότητα της οργανωτικής επιτροπής, ελάχιστοι ήταν όσοι εκδηλώνουν ενδιαφέρον και τελικά παρακολουθούν την Διημερίδα και το Σεμινάριο, οι οποίοι προέρχονται στην πλειοψηφία τους από το χώρο των ΤΕΦΑΑ. Εντύπωση επίσης προκαλεί η απουσία της τοπικής κοινωνίας των κατοίκων της Λευκοπηγής, οι οποίοι δεν παρακολούθησαν τη θεωρητική παρά μόνο την πρακτική διένεξη του Εθίμου. Γεγονός το οποίο προφανώς να οφείλεται αφενός στην εντύπωση πως η Διημερίδα απευθύνεται ένα άλλο κοινό, αφετέρου όμως να υπάρχουν εσωκοινωνικές διαμάχες, άγνωστες για τους επισκέπτες, για την όλη οργάνωση. Αντιδράσεις σημειώθηκαν από τοπικούς καταξιωμένους ανθρώπους στο χώρο του λαϊκού πολιτισμού, οι οποίοι ασχολούνται τόσο με την ερευνητική – καταγραφική αποστολή όσο και στην παρουσίαση και προβολή τους στα τοπικά Μ.Μ.Ε και έχουν να κάνουν με τον τρόπο που στήθηκε η όλη διοργάνωση, χωρίς την παραμικρή ενημέρωση και τελικά συμβολή.

Στην παρούσα υποθετική παράμετρο φαίνεται να υποστηρίζεται η άποψη της Σιόμου Αναστασίας, η οποία εισηγείται πως *...πρέπει να δώσουμε βαρύτητα και ...να δούμε για τις «Λαζαρίνες» που και εσείς θα έπρεπε να το δείτε καλύτερα, γιατί είναι ένα πάρα πολύ σημαντικό εγχείρημα που όμως δεν το δουλέψατε με ένα δίκτυο όπως έπρεπε με τα χωριά που έχουν το έθιμο αυτό, που είναι η Μεταμόρφωση, η Αιανή, δεν ξέρω ίσως Αγία Παρασκευή και Ροδιανή, θα ήταν μια ευκαιρία αυτή..* Άποψη που μας βρίσκει σύμφωνους και αγωγούς σε μια νέα διάσταση της Ημερίδας Πολιτισμού και του Σεμιναρίου, καθιστώντας την ως μια ενοτική και συλλογική δραστηριότητα της ευρύτερης περιοχής του Τσαρτσαμπά.

Εφορμώμενοι από τα όσα αναφέρθηκαν, συναντάμε την κανονικοποίηση και θεσμοποίηση της ύπαρξης και συνέχισης της Διημερίδας Πολιτισμού και του 1^{ου} Σεμιναρίου Παραδοσιακού Χορού. Εξαιτίας του παρατεταμένου χρονικού ορίου της ερευνητικής διαδικασίας που έλαβε χώρα το παρόν πόνημα, μπορούμε να αναφερθούμε και στη δεύτερη διοργάνωση που πραγματοποιείται το 2007 από τον προαναφερθέντα Σύλλογο. Ήδη από το 2006 ο πρόεδρος του Συλλόγου Λευκοπηγής, μιλώντας στους τοπικούς δημοσιογράφους δήλωσε πως *...η πρώτη αυτή Διημερίδα Πολιτισμού συνδυάστηκε με το Σεμινάριο Παραδοσιακού Χορού. Ήταν ένα εγχείρημα που επιδιώξαμε να φέρουμε σε πέρας φέτος για να συνδυάσουμε την παρακολούθηση του Εθίμου των «Λαζαρίων» και από ανθρώπους οι οποίοι ενδιαφέρονται για την παράδοση και θέλησαν να το δουν στην αυθεντική του μορφή. Νομίζω ότι το εγχείρημά μας πέτυχε και αυτό μας δίνει φτερά για να συνεχίσουμε και την επόμενη χρονιά...*²³⁹. Μέσα από τα λεγόμενα του Προέδρου, οφείλουμε να επισημάνουμε *...την ευρηματικότητα των διοργανωτών, οι οποίοι λαμβάνουν υπόψη τους την αγοραστική απήχηση των σεμιναρίων, προτείνουν μια νέα, καινοτόμο εφαρμογή τους...*²⁴⁰.

Ορισμένες είναι οι αλλαγές που εντοπίζονται ανάμεσα στις δύο προσπάθειες, του 2006 και του 2007, προβαίνοντας σε συγκριτική μέθοδο και αφορούν κυρίως τις λεπτομέρειες και όχι την υπόσταση της διοργάνωσης. Ίδιο παραμένει το οργανωτικό πλαίσιο με επικεφαλή το Διοικητικό Συμβούλιο του Συλλόγου, κατόπιν κάποιων αλλαγών στη σύσταση του Τοπικού Συμβουλίου Λευκοπηγής λόγω των εκλογών και η ιδιότητα του χοροδιδασκάλου με άλλον στη θέση του και η υποστήριξη των συνδιοργανωτών (Ν.Α.Κ. και Δήμος Κοζάνης). Σαν διαφορετικό στοιχείο σημειώνεται η έμφαση που αποδίδεται στο Σεμινάριο Παραδοσιακού Χορού το οποίο προηγείται (Παρασκευή 30 Μαρτίου 2007), έπειτα ακολουθεί η τέλεση του Εθίμου (Σάββατο 31 Μαρτίου 2007) και τέλος η θεωρητική προσέγγιση που περιλαμβάνεται στην Ημερίδα Πολιτισμού και Παράδοσης (Κυριακή 1 Απριλίου 2007). Καταλήγουμε συνεπώς στην διαπίστωση πως η πρώτη

²³⁹ Κώστας Κερασιώτης, Πρόεδρος ΕΜΑΣ «Μέγας Αλέξανδρος» Λευκοπηγής, απόσπασμα από την τοπική καθημερινή εφημερίδα «Πρωινός Λόγος», Μεγάλη Τρίτη 18 Απριλίου 2006, σελ. 8.

²⁴⁰ Ζωή Μάργαρη (2007).

προσπάθεια κατά το χρονικό έτος 2006 αποτελεί μια πιλοτική προσέγγιση που αποσκοπεί στην αναγνωριστική και αναδιαμορφωτική φάση των διοργανωτών για την μετέπειτα πορεία του Σεμιναρίου και της Ημερίδας.

4.3. Προσέγγιση του Εθίμου μέσα από τη Διημερίδα Πολιτισμού

Παρατείνοντας περισσότερο την ερευνητική διάθεση γεννάται η ανάγκη για διερεύνηση της προσέγγισης του μελετούμενου Εθίμου μέσα από το προαναφερθέντα πλαίσιο, πέρα από το διοργανωτικό μέρος. Ποιοι αποτελούν τους εισηγητές και πως αυτοί προσεγγίζουν το Έθιμο με το διδακτικό αντικείμενο που παρουσιάζουν; Πως χαρακτηρίζεται το παρόν εγχείρημα και που αποσκοπεί;

Καταρχάς να επισημαίνουμε πως ο ρόλος των Σεμιναρίων επικεντρώνεται στη διδασκαλία τόσο τοπικών χορών δηλ. παρουσίαση χορών και παραδοσιακών παιχνιδιών της Λευκοπηγής το 2006, όσο και υπερτοπικών όπως διδασκαλία χορών του Άνου Βοΐου Κοζάνης και του Άνου Πωγωνίου Ηπείρου το 2007. Διακρίνουμε την τάση που ωθεί το διδακτικό αντικείμενο του Σεμιναρίου Παραδοσιακού Χορού να λαμβάνει πανελλαδική εμβέλεια χρόνο με το χρόνο. Όσο αφορά το φάσμα των εισηγήσεων που φαίνεται να εμπλουτίζουν τη συγκεκριμένη περίπτωση, τολμούμε να πούμε πως περιορίζεται στην λαογραφική σκοπιά και στη σκοπιά που χαρακτηρίζει τους απόφοιτους και καθηγητές των ΤΕΦΑΑ με τα γνωστά θέματα που απασχόλησαν σε προηγούμενο κεφάλαιο (π.χ. δημιουργία εθνικού ρεπερτορίου, στελέχωση πολιτιστικών συλλόγων, διαδραστική σχέση τοπικού-υπερτοπικού κ.ά.).

Συνοπτικά το πρόγραμμα που διαμορφώνεται κατά την πρώτη προσπάθεια του 2006(ρη 14 σελ. 127), έπειτα από τους καθιερωμένους χαιρετισμούς, προσεγγίζεται μέσα από τις εξής οκτώ εισηγήσεις. Η Σύζου Αναστασία (Αντιδήμαρχος Κοζάνης) με θέμα «Ο ρόλος της Τοπικής Αυτοδιοίκησης, στα έθιμα και λαϊκά δρώμενα ως παράγοντας κοινωνικής

ανάπτυξης», στέκεται στην ουσιώδη συμμετοχή του Δήμου στο οικονομικό και οργανωτικό επίπεδο, με απόλυτο σεβασμό στη διαχρονική παρουσία και στον αυθορμητισμό. Ο Αδάμ Κωνσταντίνος (Διευθυντής σχολείου 2^{ης} εκπαίδευσης Καστοριάς, Πρώην πρόεδρος Πανελλήνιας ομοσπονδίας Πολιτιστικών συλλόγων Βλάχων), η άποψη του οποίου για την επιστημονικότητα της παράδοσης φιλοξενήθηκε στην αρχή του παρόντος κεφαλαίου, αναφέρεται στον «ρόλο των πολιτιστικών φορέων και ομοσπονδιών στην διατήρηση της μουσικοχορευτικής παράδοσης στη σύγχρονη κοινωνία». Ο Νίκος Πασχαλούδης (συνταξιούχος καθηγητής Β/θμιας Εκπαίδευσης - Συγγραφέας) προχωράει τόσο στα ενοποιητικά στοιχεία των «Λαζαρινών της Βισσαλτίας», όσο και σε αυτά που διαφοροποιούνται από αυτές της Λευκοπηγής. Η Μαρία Λαδά (μουσικός - παρουσιάστρια) παρουσιάζει τα «εθιμικά Λαζαράκια». Ο Αντώνιος Γάτας (καθηγητής Φυσικής Αγωγής με ειδικότητα στους παραδοσιακούς χορούς), ο χοροδιδάσκαλος του Συλλόγου Λευκοπηγής, επικεντρώνεται στην παρουσίαση μέσω διαφανειών της Λαζαριάτικης φορεσιάς. Ο Γεώργιος Αικατερινίδης (Δρ. Λαογραφίας τ. Διευθυντής της Ερευνών του Κέντρου Λαογραφίας Ακαδημίας Αθηνών) με το θέμα «Η παράδοσή μας, χθες – σήμερα – αύριο» θέτει στο τραπέζι των συζητήσεων ζητήματα που αφορούν την απώλεια της παράδοσης, τη σύγκρουση του παραδοσιακού με το νεωτερισμό και την ανάγκη επαναξιοποίησης της παράδοσης. Ο Γιώργος Μελίκης (Δημοσιογράφος - Ερευνητής) με θέμα «Τα μέσα μαζικής ενημέρωσης στην διατήρηση των εθίμων» ανοίγει το διάλογο προκειμένου να εντοπιστούν δρόμοι για τη σωστή και επιστημονική διατήρηση της παράδοσης, κάνοντας σκληρή αναφορά στην επιρροή και την κακή διαχείριση της από τα Μ.Μ.Ε. Η τελευταία εισήγηση με θέμα «Ο χορός ως λειτουργικό στοιχείο στο δρώμενο των Λαζαρινών» του Κώστα Σαχινίδη (Δρ. Κοινωνιολογίας του Παντείου Πανεπιστημίου Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών, Διευθυντής της του τριμηνιαίου περιοδικού «Χοροστάσι» του Κέντρου Ελληνικού Χορού και Λαϊκού Πολιτισμού), αναλύει τα είδη των Λαζαριάτικων χορών και στον τελετουργικό τους χαρακτήρα που εξυπηρετεί το Έθιμο.

Μετά την πρώτη διευρυμένη, θα λέγαμε βάση των εισηγήσεων, προσέγγιση του υπό μελέτη Εθίμου σε αντικείμενα που προαναφέρθηκαν, επέρχεται ο περιορισμός των οκτώ εισηγήσεων σε τρεις που παρουσιάζονται στη δεύτερη Ημερίδα Πολιτισμού και Παράδοσης του 2007. Δεν γίνονται διακριτά τα στοιχεία εκείνα που συντελούν στην περικοπή του ήμισυ από το υλικό του προγράμματος των διοργανωτών, προφανώς όμως να οφείλεται στις δυσκολίες επαφών με ανθρώπους που ενδιαφέρονται για το λαϊκό πολιτισμό και μπορούν να προσεγγίσουν το θέμα. Έτσι οι εισηγήσεις που διαμορφώνουν το πρόγραμμα για το 2007 είναι λιγότερες (ρη 15 σελ. 128). Πρώτος ομιλητής είναι ο Γιάννης Μότσιος (Καθηγητής Φιλολογίας Πανεπιστημίου Ιωαννίνων) με θέμα «Η ποίηση των τραγουδιών των Λαζαρινών». Η Νέλλη Μελίδου – Κεφαλά (Δ/ντρια του Λαογραφικού και Εθνομολογικού Μουσείου Μακεδονίας - Θράκης) περιορίζεται στην βιογραφία σημαντικών ερευνητριών της λαϊκής παράδοσης, αγγίζοντας το θέμα «Η συμβολή των γυναικών στην Ελληνική Λαογραφία». Τέλος, «Η παράδοση και το Φολκλόρ, ιδιαίτερα στους τραγουδιστικούς χορούς της περιόδου του Πάσχα» αποτελεί θέμα της εισήγησης του Νίκου Βαρβίτσα (Λέκτορα παραδοσιακών χορών ΤΕΦΑΑ – ΑΠΘ) με κυρίαρχο στοιχείο την προβολή διάφορων χορευτικών δρωμένων και τη διάκρισή τους σε «καλές» και «κακές» παραστάσεις, σύμφωνα πάντα με τον ίδιο.

Είναι διακριτό πως επικρατεί η προσπάθεια προσέγγισης του Εθίμου, τόσο από τους διοργανωτές όσο και από τους εισηγητές, όλων των πιθανών εκφάνσεων της τελεστικής διαδικασίας των «Λαζαρινών». Σαφώς δεν κρίνεται αναγκαία η λεπτομερή αναφορά της εκάστοτε εισήγησης γιατί θα απομάκρυνε από την έρευνα του θέματος, αντιθέτως όμως πιστεύουμε πως έστω και η σύντομη παρουσίαση ομιλητών και εισηγήσεων εξυπηρετούν στην ανάλυση και διεξαγωγή συμπερασμάτων και προβληματισμών. Συνειδητά αφήσαμε τελευταία μια σημαντική παράμετρο της προαναφερθείσας διοργάνωσης του Εθίμου, που δεν είναι άλλη από τη μορφή τέλεσης του η οποία φαίνεται να εδραιώνεται μέσω αυτής. Μέχρι πρότινος αναλύθηκε η παραδοσιακή τέλεση του υπό μελέτη Εθίμου και η άλλη διάσταση που λαμβάνει μέσα από το πλαίσιο λειτουργίας του τοπικού πολιτιστικού συλλόγου. Παρόλα αυτά

οφείλουμε να παραθέσουμε και μια τρίτη νέα διάσταση που αποτέλεσε αφορμή για τη συγγραφή και παρουσίαση ως προβληματισμού στο 2^ο Διεθνές Συνέδριο που φέρει τον τίτλο «Λαϊκός Πολιτισμός και οι Πολιτιστικοί Φορείς»²⁴¹, με θέμα *Πολιτιστικοί Σύλλογοι και «Παράδοση»*. Θεσμοποιώντας το *Νεωτερισμό*²⁴² η Ζωή Μάργαρη (Δρ. Εθνοχορολογίας, Πολιτισμική Ανθρωπολόγος, Καθηγήτρια Εφαρμογών Τμήματος Λαϊκής και Παραδοσιακής Μουσικής ΤΕΙ Ηπείρου) παρουσιάζεται την περιπτωσιολογική μελέτη ερμηνευτικής ανάλυσης του Συλλόγου Λευκοπηγής και της διοργάνωσης του (Ημερίδα και Σεμινάριο) ως χαρακτηριστικό παράδειγμα ευέλικτης προσαρμογής κοινωνικών υποκειμένων στις σύγχρονες χωροχρονικά προσδιορισμένες συνθήκες.

Η ίδια αναφέρει χαρακτηριστικά πως *...η παραδοσιακή micro κοινότητα της Λευκοπηγής, φαίνεται να εδραιώνει την υπεροχή του θεσμικού πλαισίου λειτουργίας του τοπικού πολιτιστικού συλλόγου, μιας και βασισμένα στους κοινωνικούς μετασχηματισμούς δε διστάζει να αναθεωρήσει την παραδοσιακή μορφή τέλεσης του εθιμικού δρώμενου των Λαζαρίων...*²⁴³. Οι νέοι μηχανισμοί κοινωνικής εξέλιξης, όπως ήδη αναφέρθηκε, εκσυγχρονισμός κ.ά., βοηθούν έτσι ώστε να μην αποσυντεθεί το Έθιμο, αντιθέτως να μεταλλαχθεί, καταφέροντας την επιβίωση και συνέχιση του στην πορεία του χρόνου.

Ως εκ τούτου, οι ίδιοι οι τελεστές του Εθίμου και κάτοικοι της Λευκοπηγής, αυτόματα οδηγούνται στην (ανα)δήλωση και (ανα)διαπραγμάτωση του τελεστικού πλαισίου. Η έμπρακτη υποστήριξη του οργανωτικού φορέα της Ημερίδας και του Σεμιναρίου συμβάλει καθοριστικά στην παγιοποίηση της «νέας βίωσης» και επαννοιοδότησης των «Λαζαρίων», ως απόρροια μιας φυσικής εξέλιξης. Όλες οι προειρημένες κοινωνικές πρακτικές φαίνεται να υποστηρίζονται μέσα από μια σύντομη αποτύπωση των

---

²⁴¹ Το 2^ο Διεθνές Συνέδριο «Λαϊκός Πολιτισμός και Πολιτιστικοί Φορείς» έλαβε χώρα στις 11 – 13 Μαΐου 2007, στο Συνεδριακό Θεσσαλίας με τη συνδιοργάνωση της Νομαρχίας Μαγνησίας και του Ερευνητικού Ιδρύματος Πολιτισμού και Εκπαίδευσης (ΕΙΠΕ). Στοιχεία για την παραπάνω διοργάνωση αντλούμε από το διαφημιστικό έντυπο του ομώνυμου Συνεδρίου.

²⁴² Η εισήγηση της Ζωής Μάργαρη πραγματοποιήθηκε μέσα στην 2^η Κοινή Συνεδρίαση του Εθνομουσικολογικού Συμποσίου με γενική ενότητα να αφορά «Τη μουσική και χορευτική παράδοση του 2^{ου} αιώνα ως προϊόντα μετάβασης από το αγροτικό στο αστικό περιβάλλον και η θέση τους στην εκπαιδευτική διαδικασία σήμερα». Στοιχεία για την παραπάνω διοργάνωση αντλούμε από το διαφημιστικό έντυπο του 2^{ου} Διεθνές Συνεδρίου.

²⁴³ Ζωή Μάργαρη (2007).

δεδομένων μέχρι πρότινος της «παραδοσιακής» τέλεσης των «Λαζαρίων» και τη μετέπειτα μεταλλαγμένη του μορφή. Βασικό στοιχείο αποτελεί το γεγονός της απουσίας και αδυναμίας θέσεων πλήρωσης των τελετουργικών και χορευτικών ρόλων από την υποδειγμένη ηλικιακή ομάδα που έχει καθιερωθεί σύμφωνα με το λαογραφικό λόγο και τις πηγές να τελεί το Έθιμο.

Παλαιότερα οι «Λαζαρίνες», θεωρητικά, απαρτίζονταν από νεαρά κορίτσια τα οποία επιδίδονταν στο κεντρικό χορευτικό τελετουργικό δρώμενο που λαμβάνει χώρα το Σάββατο του Λαζάρου και την Κυριακή των Βαΐων. Με την πάροδο των χρόνων το σύνολο των νεαρών ανύπανδρων κοριτσιών που διαμένει στην κοινότητα και καλείται να επιτελέσει το Έθιμο μειώνεται, με αποτέλεσμα όλο και μεγαλύτερης ηλικίας γυναίκες και άλλης κοινωνικής θέσης να επιτελούν το Έθιμο μέσα από το πλαίσιο του Συλλόγου. Με τη διαφοροποίηση των κοινωνικών θέσεων της εν λόγω ομάδας διαπιστώνεται η αλλαγή του τελετουργικού ρόλου και κατ' επέκταση του χορευτικού τελετουργικού ρόλου.

Στην προκειμένη περιπτώσιολογική υπόθεση της νέας τελεστικής πρακτικής του Εθίμου εκτός αυτού, επέρχεται και προστίθεται το νέο στοιχείο της νεωτερικότητας, που είναι η συμμετοχική παρουσία ανθρώπων οι οποίοι παρακολουθούν ένα επιμορφωτικό σεμινάριο και μια ημερίδα. Ο τρόπος που προσεγγίζεται η τέλεση του Εθίμου από τον προαναφερθέντα Σύλλογο, γίνεται τόσο σημαντικός όσο να επιδιώκεται η παρακολούθηση των χοροδιδασκάλων, ανθρώπων που ενδιαφέρονται για το Λαϊκό Πολιτισμό με σκοπό την επιμόρφωση. Βάση αυτού μπορούμε να συμπεραίνουμε πως μέσα από την αποδοχή της μεταλλαγμένης πια επιτέλεσης του Εθίμου κανονικοποιείται η αναγνώριση και η καταξίωση των εν λόγω επιδιώξεων. Μήπως οδηγούμαστε σταδιακά στην κανονικοποίηση του γεγονότος πως από την πρώτη εφαρμογή της διοργάνωσης και στο εξής η χορευτική και τελεστική πρακτική θα πραγματώνεται από γυναίκες εκτός ηλικιακής ομάδας (από ηλικιωμένες) ενώ οι πραγματικές τελέστριες (οι νεαρές κοπέλες) δεν θα μετέχουν καν στο Έθιμο; Δεν υποστηρίζουμε πως η μη επιβολή των παραπάνω καθιερώνει τη «νέα βίωση», αντιθέτως για να είναι «ζωντανό» το Έθιμο και να μπορεί να εκφράσει τους τελεστές, όπως συνέβαινε πάντα στις παραδοσιακές κοινωνίες,

πρέπει να μεταβάλλονται και να μεταλλάσσονται με τις σύγχρονες ανάγκες. Με τον τρόπο αυτό επιβιώνει απλώς μεταλλαγμένο, για το λόγο ότι έχει αλλάξει πλέον η σκοπιμότητα, η χρηστικότητα όπως αναφέρθηκε. Έμφαση και ιδιαίτερη προσοχή θα πρέπει να δοθεί σε οποιαδήποτε εκ των έσω με τη μορφή ηγεμονικού λόγου έρχεται να αλλάξει τον τρόπο σύμφωνα με τον οποίο μεταβάλλεται η κοινότητα. Αυτό επιχειρείται να αναλυθεί στο επόμενο υποκεφάλαιο βάση του οποίου θα οδηγηθούμε στην κατανόηση των επιρροών, είτε θετικών είτε αρνητικών, που φαίνεται να επιφέρουν η πολιτική εξουσία και ο ηγεμονικός λόγος που ενέχει και τον τύπο.

4.4. Πολιτική Εξουσία και Ηγεμονικός Λόγος

Ο ρόλος της Τοπικής Αυτοδιοίκησης στα Έθιμα και Λαϊκά Δρώμενα ως παράγοντας κοινωνικής ανάπτυξης αποτελεί μια από τις θεματικές προσεγγίσεις της 1^{ης} Διημερίδας Πολιτισμού στη Λευκοπηγή. Καλεσμένοι εισηγητές, από την Οργανωτική Επιτροπή, είναι ο Αντινομάρχης Γιώργος Νανόπουλος και η Αντιδήμαρχος Πολιτισμού Κοζάνης Αναστασία Σιόμου. Από την εισήγηση της κας Σιόμου δίνεται το γενικό στίγμα της Τοπικής Αυτοδιοίκησης προς την «παράδοση» τονίζοντας πως *...Είναι γνωστό ότι την τελευταία εικοσαετία οι δήμοι ξέφυγαν από τον παραδοσιακό τους ρόλο, τον περιοριστικό ρόλο να ανταποκρίνονται στα ζητήματα ύδρευσης, αποχέτευσης κ.τ.λ. και διαχειρίστηκαν, ανέλαβαν την μεγάλη ευθύνη να διαχειριστούν τον ελεύθερο χρόνο. «Έστησαν» εργαστήρια, συνεργάστηκαν με δημιουργούς, με συλλόγους, ταυτοχρόνως προβληματίστηκαν όμως για την σημασία της τοπικότητας και την σημασία της παράδοσης...* Επιγραμματικά αναφέρεται στις μεγάλες αλλαγές της σημερινής κοινωνίας, όπου η τοπική αυτοδιοίκηση πρέπει να αντιδράσει και να εφαρμόσει μια πολιτιστική πολιτική, δηλαδή ο ρόλος της απέναντι στα ήθη και στα έθιμα, να αποτελεί ένα κομμάτι της ευρύτερης πολιτιστικής της πολιτικής.

Παρόλο που στο πρόγραμμα προηγείται ο Αντινομάρχης ο ίδιος προτίμησε την Αντιδήμαρχο να περιγράψει τον ρόλο της Τοπικής

Αυτοδιοίκησης στα Έθιμα του τόπου. Προέκυψε έτσι η ελλειμματική άποψη για την πολιτιστική πολιτική που ακολουθεί η Νομαρχία. Το κενό έρχεται να καλύψει η περιοδική ενημερωτική έκδοση Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Κοζάνης, όπου αντλούμε σημαντικές πληροφορίες. Ο στόχος λοιπόν της Νομαρχίας επικεντρώνεται πόσο στην εξασφάλιση και στην υποχρέωση της στήριξης όλων εκείνων των προσπαθειών για την προαγωγή όλων των δραστηριοτήτων των πολιτών για την πολιτιστική αναβάθμιση και την πρόοδο, όσο και στην «διαφύλαξη» και «διάδοση» της «παράδοσης» στις επερχόμενες γενιές²⁴⁴. Διακρίνουμε συνεπώς την πολιτική αντιμετώπιση των δύο Αυτοδιοικητικών Αρχών απέναντι στην ευρύτερη έννοια της «παράδοσης», όπου με κοινή συνισταμένη καλούνται να παίξουν τον δικό τους πρωταγωνιστικό ρόλο, όπως οι ίδιοι χαρακτηρίζουν, συμβάλλοντας ουσιαστικά με τον συντονισμό και τη στήριξη όλων των φορέων και των συλλόγων.

Θα πρέπει σαν ερευνητές να τονίσουμε πως στην προκείμενη περίπτωση που μελετάται η πολιτική εξουσία, όταν αναφέρονται στην συμβολή των πολιτιστικών φορέων εννοούν κατά κύριο λόγο την χρηματοοικονομική επιχορήγηση και την παρουσία των πολιτικών προσώπων σε όλες τις οργανωμένες προσπάθειες. Το παραπάνω επιτυγχάνεται μέσα από το Πολιτιστικό Δίκτυο Πόλεων του ΥΠ.ΠΟ., όπως προαναφέρθηκε, που κάθε χρόνο αποστέλλεται στις Νομαρχίες με τελικούς αποδέκτες τους Πολιτιστικούς Συλλόγους, προκαλώντας όμως πολλές επικρίσεις. Για πολλούς χρησιμεύει μόνο ως μέσω καταγραφής των Συλλόγων, αφού στο Νομό Κοζάνης για παράδειγμα, σύμφωνα με την Αναστασία Σιόμου, *...κανένας σύλλογος δεν επιχορηγήθηκε και όσοι το πέτυχαν «το οφείλουν» στις προσωπικές παρεμβάσεις πολιτικών παραγόντων...*²⁴⁵.

Σαφώς θα πρέπει να γνωρίζουμε πως η πολιτιστική πολιτική που ακολουθούν κάθε φορά οι πολιτικοί παράγοντες, είναι συνυφασμένοι με την εκάστοτε εξουσία. Σύμφωνα με τον πρώην Νομάρχη Κοζάνης Πάσχο

---

²⁴⁴ Αθανασία Βακωνάκη (1997:2), Πρόεδρος της 4^{ης} Νομαρχιακής Επιτροπής, *Τοπική Αυτοδιοίκηση και Πολιτισμός*, Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Κοζάνης, φύλλο 7.

²⁴⁵ Αναστασία Σιόμου (1997:2), Νομαρχιακή Σύμβουλος, *Στην επαρχία το τέλος των Πολιτιστικών Συλλόγων δεν ήρθε*, Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Κοζάνης, φύλλο 7.

Μητλιάγκα²⁴⁶, οι εκατοντάδες Πολιτιστικοί Σύλλογοι του Νομού θα πρέπει να συνεργαστούν για την ανάληψη πρωτοβουλιών με εμβέλεια περιοχής, να μην αρκούνται στην εσωστρέφεια της έδρας τους, να αναλώσουν περισσότερες δυνάμεις στην ανάδειξη της δικής τους ταυτότητας και να λειτουργήσουν ως θερμοκήπια που θα αναπτύξουν δεξιότητες και εμπνεύσεις των μελών τους.

Από τα προαναφερθέντα προκύπτουν πολλά ερωτήματα ως προς τον τρόπο διαχείρισης όχι μόνο της επιχορήγησης των Πολιτιστικών Συλλόγων, αλλά πολύ περισσότερο ως προς το αν υπάρχει ή αν θα έπρεπε να υπάρχει η αξιολόγηση τους βάση των δράσεων και έπειτα να επέρχεται η ανάλογη υποστήριξη. Θα ήταν προτιμότερο ίσως να μην διαχωρίζεται κανένας σύλλογος με τον άλλο και να υπάρχει κοινή αντιμετώπιση σε όλους; Τα παραπάνω ερωτήματα απευθύνονται στις αρμόδιες επιτροπές της ΝΑΚ²⁴⁷ οι οποίες οφείλουν να εξετάσουν πιο διεξοδικά το θέμα των Πολιτιστικών Φορέων και Συλλόγων. Πρόταση του Κώστα Χρυσάκη²⁴⁸ είναι η αξιοποίηση κινήσεων που αφορούν την καταγραφή και τη διάδοση της μουσικοχορευτικής παράδοσης του Νομού Κοζάνης και η καθοδήγηση των Πολιτιστικών Συλλόγων της εκάστοτε περιοχής σε κατευθύνσεις που να μην απομακρύνονται από την τοπική «παράδοση»²⁴⁹. Ο ίδιος εναντιώνεται στην ερασιτεχνικού τύπου καταγραφή που πραγματοποιούν οι διάφοροι Πολιτιστικοί Σύλλογοι, χωρίς να υπάρχει ωστόσο περαιτέρω επεξεργασία του υλικού βάση της άγνοιας, αλλά και στις τηλεοπτικές καταγραφές, κρατικής ή μη, τις οποίες χαρακτηρίζει «φτωχές» εξαιτίας της λανθασμένης επιρροής των «ειδικών ανίδεων» (με αναφορά στους πανεπιστημιακούς).

Καταλήγουμε συνεπώς να βασιζόμαστε, πέρα από τον τοπικό πολιτικό λόγο που ακούγεται με την ευκαιρία της Διημερίδας Πολιτισμού και που γράφεται μέσα από την περιοδική ενημερωτική έκδοση της ΝΑΚ, στην κυριαρχική τάση που έχει ο Τύπος. Στην πλειοψηφία του ο τοπικός Τύπος

---

²⁴⁶ Πάσχος Μητλιάγκας (1997:1,14), Πρώην Νομάρχης Κοζάνης, *Η Πολιτιστική Πολιτική της Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Κοζάνης*, Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Κοζάνης, φύλλο 7.

²⁴⁷ Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Κοζάνης.

²⁴⁸ Ο Κώστας Χρυσάκης, δάσκαλος ως προς το επάγγελμα, είναι ιδιαίτερα γνωστός στην ευρύτερη περιοχή της Κοζάνης μέσα από τις «λαογραφικού» τύπου εκπομπές του παρουσιάζει σε τοπικό τηλεοπτικό κανάλι.

²⁴⁹ Κώστας Χρυσάκης (1997:5), *Συλλογή του υλικού της Μουσικοχορευτικής Παράδοσης Νομού Κοζάνης, Τι έγινε, τι πρέπει να γίνει*, Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Κοζάνης, φύλλο 7.

αναφέρεται κάθε χρόνο στις εκδηλώσεις που πραγματοποιούν οι Πολιτιστικοί Σύλλογοι και κατ' επέκταση τόσο στο Έθιμο της Λαζαρίνας όσο και στη Διημερίδα Πολιτισμού. Με εκτενείς αναφορές στη συμβολή και τη «διατήρηση» της «παράδοσης» οι εφημερίδες δημιουργούν στήλες και αναφέρουν εκεί όλα όσα διαδραματίζονται κατά τη διάρκεια του έτους. Η επιβολή και η καθιέρωση που φαίνεται να έχει, αλλά κυρίως η «δύναμη» όπως πολλοί πιστεύουν, αρκούν για να οδηγήσουν στην «παγιωποίηση» ενός θεσμού, όπως στην περίπτωση του Συλλόγου Λευκοπηγής και ενός «νέου» Εθίμου επεκτείνοντας.

Ο Ηγεμονικός Τύπος πολλές φορές αποτελεί πηγή για τη δημιουργία ενός μεγάλου σε εμβέλεια θέματος. Αυτό αφορά την «καλή» και την «κακή» επιρροή που φαίνεται να μπορεί να διαχειριστούν τα Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας. Ένα τέτοιο σημαντικό ζήτημα δεν θα μπορούσε να καλυφτεί στην παρούσα εργασία, ωστόσο αποτελεί κίνητρο για μια νέα εργασία που θα εξετάζεται και θα αναλύεται.

Σε αυτό το σημείο ολοκληρώνεται και το τελευταίο μέρος της πτυχιακής εργασίας που αφορά την τάση της «πολιτικοποίησης» του Εθίμου, όπως προέκυψε από την πορεία που ακολούθησε η ερευνητική αποστολή. Μέσα από αυτό καλύφθηκαν ζητήματα που αφορούν τον τρόπο που προσεγγίζει ένας πολιτιστικός σύλλογος το εθιμικό πλαίσιο της «Λαζαρίνας», τη συμβολή του ηγεμονικού και πολιτικού λόγου, αλλά και του Τύπου. Η σύγχρονη πραγματικότητα του Εθίμου της «Λαζαρίνας» φαίνεται να επηρεάζεται από την κοινωνική αλλαγή και από το πλαίσιο που κάθε φορά εντάσσεται.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο

Συμπεράσματα – Προβληματισμοί

Συνοψίζοντας τα όσα προαναφέρθηκαν σε προηγούμενα κεφάλαια, θα μπορούσαμε να υποστηρίξουμε πως πραγματοποιήθηκε μια προσπάθεια προκειμένου να προσεγγιστούν όλες εκείνες οι συνισταμένες, ή οι περισσότερες, μέσω των οποίων μπορούσε να ερευνηθεί το Έθιμο της «Λαζαρίνας» στην κοινότητα της Αγίας Παρασκευής. Αποτελεί κοινή διαπίστωση πως οι κοινωνικές ανακατατάξεις συντέλεσαν στο να γίνει φανερή η συλλογικότητα και η ένταξη των ατόμων στην τοπική κοινωνία, που με την σειρά τους οδήγησαν στην «αναβίωση» και κατά συνέπεια στην «νέα-βίωση» του Εθίμου. Η μελέτη της παρατηρούμενης κοινοτικής ομάδας αποδεικνύει την παραπάνω διατύπωση και μας βοηθάει να κατανοήσουμε τη σημερινή υπόσταση των «Λαζαρίνων» που είναι η συναισθηματική συμμετοχή των κατοίκων ως προϊόν νοσταλγίας για την χαμένη συλλογικότητα και αλληλοστήριξης της τοπικής κοινωνίας του παρελθόντος²⁵⁰.

Αυτό που τελικά διαπραγματεύεται η εργασία είναι πώς τα μεταβατικά στάδια που μετέβηκε η κοινωνία και η τοπική κοινότητα, οδήγησαν στην αλλαγή στην αντίληψη – πρόσληψη της έννοιας για την «αναβίωση» παλαιών εθίμων μέσα από το πλαίσιο του Συλλόγου. Είναι λογικό πως ανάλογα με τις νέες ανάγκες και συνθήκες που δημιουργούνται στην κοινωνία, ότι υπάρχει αντίκτυπο τόσο στην «παραδοσιακή» ζωή, όσο και στην αντίληψη για την «αναβίωση της τελετουργίας». Οι κοινωνικές συνθήκες (όπως αναφέρθηκε, π.χ. εξέλιξη της τεχνολογίας, εκβιομηχάνιση κ.α.) συντέλεσαν καθοριστικά στον καινούργιο ρόλο του όλου ζητήματος.

Μέσα από το συγκεκριμένο εθνογραφικό παράδειγμα καταλήγουμε πως από την αδυναμία των σύγχρονων ερευνητών και χοροδιδασκάλων να μελετήσουν το εθιμικό φαινόμενο της «Λαζαρίνας» ως αναπόσπαστο μέρος της τοπικής συλλογικής έκφρασης, φαίνεται πως δεν κατανοείται πραγματικά η έννοια της συλλογικότητας στην παραδοσιακή κοινωνία. Δίνεται ιδιαίτερη

---

²⁵⁰ Ιωάννης Γκουσιδής (2004:160).

έμφαση στο χωρο – χρονικό πλαίσιο που εντάσσονται τα έθιμα, αφού πιστεύεται πως από τη στιγμή που αλλάζει το χορευτικό και τελετουργικό πλαίσιο μιας επιτέλεσης απομακρύνεται από την αυθεντική τους μορφή. Για τον λόγο αυτό υποστηρίζουμε την τέλεση των εθίμων, χορών από συγκεκριμένους επιτελεστές που γνωρίζουν τους τελετουργικούς ρόλους, ενταγμένοι στο χωρο – χρονικό πλαίσιο του.

Φαίνεται πως η σημερινή γενιά έχει περάσει στην αναβίωση αυτών των εθίμων (φολκλοροποίηση) χωρίς να λαμβάνει υπόψη τις βασικές προϋποθέσεις και συνθήκες που διαδραμάτιζαν καθοριστικό ρόλο σε μια «παραδοσιακή κοινωνία». Αποκόβουν το έθιμο από το χωρο-χρονικό του πλαίσιο και κυρίως από την σκοπιμότητά του. Το γεγονός αυτό για πολλούς μεταφράζεται: ως η ανάγκη να διατηρήσουν την παλαιά μορφή ζωής, την «παραδοσιακή κοινωνία», αναπαραστήνοντας την σε μια αίθουσα τέχνης με κοινό και πρωταγωνιστές.

Η έννοια της τελετουργίας αφορά, καθορισμένες τυπικές πράξεις που τηρούνται από την κοινότητα, για να εντείνουν το συναίσθημα του «εμείς» και να διαχωρίζουν από τους «άλλους» (ταυτότητα - ετερότητα). Την εποχή που περιγράφουν οι τελέστριες, οι άνθρωποι θεωρούσαν τις τελετές πολύ σημαντικές για να οριοθετήσουν τη μετάβαση ενός κοινωνικού σταδίου σε ένα άλλο. Υπήρχε ορισμένη επαναλαμβανόμενη ημερομηνία, συγκεκριμένη τοποθεσία και εξυπηρετούσε σκοπούς που θα ωφελούσε την κοινότητα, φόβος για το μέλλον αλλά και επιθυμίας, ευχής όπως π.χ. δεήσεις για βροχή κ.α. Το ερώτημα που έθεσε ο Μερακλής αν τα παλαιά έθιμα, που επιζούν ή αναβιώνονται, διατηρούν ανέπαφη και την παλαιά σημασία τους, μένει στην επικαιρότητα ακόμη. Δεν θεωρείται κακό να έχει υποστεί «αλλαγές» μέρος ενός Εθίμου, αντίθετα σύμφωνα με όσα αναφέραμε, είναι μια «εξέλιξη» της κοινωνικής πρακτικής. Τα παλιά έθιμα, με τον έναν ή με τον άλλο τρόπο, «αναβιώνονται» και τα νέα που δημιουργούνται, με διαφορετική μορφή, σε λίγα χρόνια θα επιδέχονται τις κοινωνικές αλλαγές.

Είναι όμως απορίας άξιο, αν η υπο μελέτη κοινότητα της Αγίας Παρασκευής έδειξε στον μελετητή την πραγματική κατάσταση της τωρινής υπόστασης του Εθίμου ή μια φαντασική που θα επιθυμούσαν να «βγει» προς

τα έξω. Το γεγονός αυτό δελεάζει τους ερευνητές να εξετάσουν το φαινόμενο που προκύπτει, ως μια πολύ σημαντική συνισταμένη για ιδιαιτερότητα της υπό μελέτη κοινωνίας. Η Ανθρωπολογία του χορού, ως σύγχρονη επιστήμη δια μέσω της αντιπροσώπου Anya Peterson Royce²⁵¹, υποστηρίζει πως ο χορός αποτελεί ένα καίριο κοινωνικό φαινόμενο και ως μορφή και ως τρόπος έκφρασης, ενώ είναι στενά συνδεδεμένος με στοιχεία θρησκευτικά, κοινωνικής οργάνωσης, πολιτικής και οικονομίας. Το γεγονός ότι ο χορός είναι αδιαχώριστος από τα μέσα έκφρασης του -το ανθρώπινο σώμα σχηματίζει σχέδια στο χρόνο και στο χώρο – σημαίνει ότι δεν μπορεί να νοηθεί ξέχωρα από το κοινωνικό και πολιτιστικό του περιεχόμενο, μπορούμε να το προσαρμόσουμε με το παράδειγμα της «Λαζαρίνας» προσθέτοντας ένα πολύ σημαντικό στοιχείο, αυτό του τελετουργικού ρόλου της κάθε «Λαζαρίνας».

Συνηθίζετε τώρα τελευταία εξαιτίας της αδυναμίας κάλυψης του εθιμικού πλαισίου των «Λαζαρίνων» από τις «πραγματικές» τελεστρίες, που διακρίνονταν για το νεαρό της ηλικίας τους, να συναντάμε μεγαλύτερης ηλικίας γυναίκες οι οποίες συνδέονται με το Έθιμο από τη βιωματική τους σχέση με αυτό. Αυτό φαίνεται να καθιερώνεται μέσα από το πλαίσιο του Πολιτιστικού Συλλόγου, ο οποίος θεσμοποιεί την «πολιτικοποίηση» του Εθίμου και καθιστώντας το σε ένα είδος πολιτιστικής εκδήλωσης με ακροατήριο, κοινό και συμμετέχοντες. Η καταξίωση που ενδεχομένως να επιφέρει η διοργάνωση και διεξαγωγή ενός επιμορφωτικού σεμιναρίου και μιας ανάλογης ημερίδας στο ευρύτερο κοινό ωθεί και προτρέπει τους κατοίκους των κοινοτήτων που λαμβάνει χώρα το Έθιμο στην αποδοχή αυτής της «νέας βίωσης».

Πολύ πιθανόν από την τάση των ανθρώπων να αποδέχονται ότι θεωρείται «επιστημονικό» να οφείλεται και η δήλωση των ίδιων των τελεστριών για το ζήτημα τόσο της «καταγωγής», όσο και της σκοπιμότητας του Εθίμου. Σύμφωνα με τους λαογράφους, οι οποίοι καλύπτουν με το εύρος των συγγραμμάτων τους το μεγαλύτερο μέρος του Εθίμου της «Λαζαρίνας», φαίνεται να έχει επηρεάσει στο μέγιστο τις απόψεις των τελεστριών. Οι ίδιες αναφέρονται πολύ περισσότερο στη θρησκευτική σύνδεση του Εθίμου, παρά στην άποψη που υποστηρίζει την αναγέννηση της φύσης, αναγνωρίζοντας

---

²⁵¹ Anya Peterson Royce (2005).

πως παρόλο που αυτό έχει γραφτεί, αυτές δεν το γνωρίζουν. Το αναπαράγουν όμως γιατί το θεωρούν έγκυρο και δεν το απορρίπτουν τελείως. Σε αντίθεση με τη σκοπιμότητα που εξυπηρετεί το Έθιμο επικρατούν και οι δύο απόψεις που στηρίζονται η μεν με το λεγόμενο «νυφοπάζαρο» και η δε με τη διασκέδαση και ψυχαγωγία των τελεστριών με σκοπό και το νυφοδιάλεγμα.

Όπως αναφέρθηκε στο εισαγωγικό σημείωμα ο θάνατος μιας γυναίκας της κοινότητας και δραστήριας «Λαζαρίνας» επέβαλε την ακύρωση της τέλεσης του Εθίμου για το 2006. Σύμφωνα με το προειρημένο μπορούμε να διαπιστώσουμε την «αλλαγή» και την εξέλιξη που έχει υποστεί το μελετούμενο Έθιμο, πως δηλαδή το παλιό μεταβάλλεται για να εξυπηρετήσει τις ανάγκες του νέου (με το ιδεολόγημα της σύγχρονης κοινωνίας). Υπάρχει ένας άγραφος νόμος που ακολουθούν τα μέλη της κοινότητας, ο οποίος τους υποδύει σε ποια περίπτωση και περίπτωση επιτρέπεται ή μη να επιτελέσουν μια κοινωνική πρακτική, είτε αυτό είναι ένα χορευτικό δρώμενο, είτε ένα εθιμικό του γραμμικού χρόνου (της ζωής, της γένεσης, του γάμου, του θανάτου κ.ά) ή του κυκλικού – εποχιακού χρόνου (άνοιξη, καλοκαίρι, φθινόπωρο, χειμώνα). Σε αυτόν το νόμο οφείλεται το γεγονός πως δεν πραγματοποιήθηκαν οι πασχαλιάτικες εκδηλώσεις του 2006, όπως προαναφέρθηκε. Η παραπάνω διαπίστωση θεωρείται πολύ σημαντική λαμβάνοντας υπόψη ότι το «αλλαγμένο» Έθιμο μεταμορφώνεται ξαφνικά σε ένα «νέο» και ο θάνατος είναι ένα στοιχείο που μπορεί να λειτουργήσει απαγορευτικά για την τέλεση του.

Μέσα από την προσέγγιση του τρόπου που διοργανώνει ένας Πολιτιστικός Σύλλογος συμπεραίνουμε πως με τις αλλαγές που επιδέχεται η κοινωνία, φαίνεται να έρχεται στο προσκήνιο και μια «νέα» διάσταση του Εθίμου της «Λαζαρίνας». Θεωρείται πως τα μέλη της κοινότητας που «φιλοξενούν» το Έθιμο αποδέχονται κάθε καινούρια εκδοχή που επιτάσσει η κοινωνική εξέλιξη. Ίσως στην παραπάνω διαπίστωση να επηρεάζει η «διαφοροποίηση» που δηλώνεται μέσω των ίδιων των πιο ηλικιωμένων τελεστριών για την (ανα)διαμόρφωση του Εθίμου. Στη σημερινή εποχή τα έθιμα δεν εξυπηρετούν τη λειτουργικότητα και τη σκοπιμότητα που εξυπηρετούσαν παλαιότερα, στη δική τους παιδική ηλικία. Δεν είχαν κάποιο

φορέα πολιτιστικής διαχείρισης πολιτισμού να πλαισιώνει κάθε τους κίνηση, ούτε το ρόλο του χοροδιδασκάλου να «επηρεάζει» με την παρουσία του. Υπήρχε αυθόρμητο και λειτουργούσε με τους δικούς του κοινωνικούς κανόνες οι οποίοι ήταν αποδεχτοί για το μεγαλύτερο εύρος της κοινότητας. Αποδεχόμαστε πως η κύρια ανάγκη που συνέβαλε το υπό μελέτη Έθιμο στις «Λαζαρίνες» ήταν η βιολογική τους ανάγκη να χορεύουν, προκειμένου να καλύψουν τη ψυχαγωγία και τη διασκέδαση αλλά και τα επικείμενα «νυφοδιαλέγματα», αντιλαμβανόμαστε την έκταση που λαμβάνει τώρα το Έθιμο με κυρίαρχο στοιχείο την προβολή και τη θεσμοποίηση της πολιτικοποίησης του.

Τελειώνοντας την παρούσα εργασία για ένα τόσο μεγάλο ζήτημα που αφορά «τις Λαζαρίνες της Αγίας Παρασκευής Κοζάνης: Πολιτισμός και Συλλογική Διαχείριση», γίνεται κατανοητό το μέγεθος και οι πολιτισμικές διαστάσεις που μπορεί να πάρει το συγκεκριμένο θέμα. Σαφώς δεν κάλυψε όλο το εύρος όπως π.χ. αναφέρθηκε μέσα στο κείμενο (μυθοποίηση του παραδοσιακού χορού, «επιστροφή στις ρίζες», επιρροή Τύπου, σχέσεις οικογένειας, καταγωγής, ταυτότητας). Ας αποτελέσει όμως αφορμή, για μια μεγαλύτερη εμβέλεια εργασία, ανοίγοντας νέα πεδία μελέτης και έρευνας. Κλείνοντας θα ήταν σκόπιμο να τονίσουμε τη βούληση μας να συμμετάσχουμε έμπρακτα στην αναζήτηση τρόπων επαφής με τον εθνικό χαρακτήρα των «Λαζαρίνων» και ιδιαίτερα να ασχοληθούμε περισσότερο με τη συγκεκριμένη πτυχή του θέματος, όσον αφορά την ανθρωπολογική μελέτη του χορού.

Βιβλιογραφία

- Αδάμ, Κωνσταντίνος. (χ.χ.). *1985 – 2005 Είκοσι χρόνια ζωής και δράσης της Πανελλήνιας Ομοσπονδίας Πολιτιστικών Συλλόγων Βλάχων*, στα Πρακτικά 1^{ου}, 2^{ου}, 3^{ου}, 4^{ου}, 5^{ου}, 6^{ου} και 7^{ου} σεμινάριο Λαογραφίας και Βλάχικων Παραδοσιακών Χορών Ημερίδων Πανελληνίου Ανταμώματος, ΠΟΠΣ Βλάχων. Θεσσαλονίκη.
- Αλευράς, Νάσης. (1962). *Ο Φανός στην Κοζάνη*. Π. Τζώνου. Κοζάνη.
- Άντζακα – Βέη, Ευαγγελία. (2004). *Οι πρώτες παραστάσεις ελληνικών χορών του Λυκείου Ελληνίδων*. Στο *Χορευτικά Ετερόκλιτα*, (επιμ. Ευ. Γ. Αυδίκος - Ρ. Λουτζάκη – Χρ. Παπακώστας), Λύκειο Ελληνίδων Δράμας, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα.
- Αστρινός, Θέμης. (1945). *Η Μεγάλη Ιδέα του Ελληνισμού*. χ.ε. Αθήνα.
- Αυδίκος, Ευάγγελος. (1994). *Παραδοσιακός χορός και χορευτικοί όμιλοι. Ύφος και έκφραση*, Στο *Χορός και Κοινωνία*, (εισ. - επιμ. Βασίλης Νιτσιάκος), Πνευματικό Κέντρο Δήμου Κόνιτσας, Κόνιτσα.
- Βακαλόπουλος, Απόστολος. (1974). *Παράγοντες φθοράς του Ελληνισμού*. Στο *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, τόμος 1. εκδοτική Αθηνών. Αθήνα.
- Βακαλόπουλος, Κωνσταντίνος. (1987). *Μακεδονικός Αγώνας. Η ένοπλη φάση 1904 – 1908*, πρόλογος Douglas Dakin, Μπαρμπουνάκης. Αθήνα.
- Βακωνάκη, Αθανασία. (1997). *Τοπική Αυτοδιοίκηση και Πολιτισμός*, Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Κοζάνης, φύλλο 7, Κοζάνη.
- Γκουτσίδης, Ιωάννης. (2004). *Κοινωνική αλλαγή και παραδοσιακός χορός*, Στο *Χορευτικά Ετερόκλιτα*, (επιμ. Ευ. Γ. Αυδίκος - Ρ. Λουτζάκη – Χρ. Παπακώστας), Λύκειο Ελληνίδων Δράμας, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα.
- Γουναρόπουλος, Κωνσταντίνος. (1872). *Κοζανικά* στο περιοδικό *Πανδώρα*, τόμος ΚΒ, Κοζάνη.
- Δάρδας, Αναστάσιος. (1993). *Τα μοναστήρια της Μητρόπολης Σισσανίου και Σιατίστης*. Θεσσαλονίκη.
- Δήμος Αιανής - Δημοτική Επιχείρηση Ανάπτυξης Τουρισμού – Πολιτισμού – Αθλητισμού και Κοινωνικής Πρόνοιας Αιανής. Ανασύρθηκε από τον ιστοχώρο στις 30/3/2006 από: www.eani.gr/Customs-Lazarines.htm

- Διάφα – Καμπουρίδου, Βασιλική. (2006). *Ο Κώδιξ τῆς Ἐπιτροπῆς Σερβίων και Κοζάνης τῶν ἐτῶν 1849 – 1868*. Ινστιτούτο Βιβλίου και Ανάγνωσης – Κοβεντάρειος Δημοτική Βιβλιοθήκη Κοζάνης. Κοζάνη.
- Διδασκάλου, Ιφιγένεια. Τόποι και τραγούδια της Μακεδονίας, Μακεδονική Φιλεκπαιδευτική Αδελφότης, Θεσσαλονίκη. 1976
- Δυτικομακεδονικά Γράμματα, (1999). *Πηγές και βιβλιογραφία της ιστορίας της Κοζάνης*, επιμ. Χαρίτωνας Καρανάσιος. Σύνδεσμος Γραμμάτων και Τεχνών Νομού Κοζάνης. 10^{ος} τόμος. Κοζάνη.
- Douglas, Dakin. (1996). *Ο ελληνικός αγώνας στη Μακεδονία 1897 – 1913*. Ίδρυμα μελετών χερσονήσου του Αίμου. Κυριακίδη Α.Ε. Θεσσαλονίκη.
- Εθνική Στατιστική Υπηρεσία Στο *Απογραφή του πληθυσμού της 18^{ης} Μαρτίου 2001*. Ανασύρθηκε από τους ιστοχώρους τον Αύγουστο 2007 www.statistiki.gr/gr_tables/monimos2001.htm, www.statistics.gr/gr_tables/s1101_sap_1_tb_dc_01_01_y.pdf, www.statistics.gr/gr_tables/s1101_sap_01_tb_dc_01_07_y.pdf.
- Η γλώσσα της Μακεδονίας*. (1993). *Η αρχαία Μακεδονική και η ψευδώνυμη γλώσσα των Σκοπίων*. εκδ. ΟΛΚΟΣ. Αθήνα.
- Κατάκη, Ζωή. *Το πρωτογενές τελετουργικό δρώμενο της μουσικής, του χορού και του λόγου*. δημοσιεύθηκε: 07 Tyesday December @ Standasd Time. Ανασύρθηκε από τον ιστοχώρο: <http://www.archive.gr/modules.php?name=News&file=print&sid=112>
- Καταστατικό του ανεγνωρισμένου σωματείου *Αναγνωστήριον Κοζάνης*, (1916). Κοζάνη.
- Καταστατικό του ανεγνωρισμένου σωματείου *Εταιρεία Επιστημονικών Ερευνών Δυτικής Μακεδονίας*, (1934). Κοζάνη.
- Κόνσολα, Ντόρα. (1990). *Θέματα Πολιτιστικής Πολιτικής*, Πανεπιστημιακές Παραδόσεις.
- Κυριακίδης, Σπίλπωνας. χ.χ. *Αι γυναίκες εις την Λαογραφίαν*, εκδ. Σύλλογος προς διάσοσιν ωφελίμων βιβλίων. Αθήνα.
- Κυριακίδου – Νέστορος, Άλκηστη. (1993). *Λαογραφικά Μελετήματα 2*. Πορεία. Αθήνα.

- Κρητικός, Παναγιώτης. (1960). *Ο Κρόκος*. Αθήνα.
- Κωβού, Ε. (1982). *Αγώνες για την Απελευθέρωση (1830-1912)*. Στο Μακεδονία. Εκδοτική Αθηνών. Αθήνα.
- Κωστόπουλος, Αριστοτέλης. (1970). *Η συμβολή της Δυτικής Μακεδονίας εις τους απελευθερωτικούς αγώνες του έθνους. Από την υποταγή στους Τούρκους μέχρι και του 1987*. Σύνδεσμος Γραμμάτων και Τεχνών Ν. Κοζάνης. Θεσσαλονίκη.
- Cowen, Jane. (1998). *Η Πολιτική του Σώματος: Χορός και κοινωνικότητα στην βόρεια Ελλάδα*, εισαγωγή στην ελληνική έκδοση Ελένη Παπαγαρουφάλη, Αλεξάνδρεια, Α' έκδοση. Αθήνα.
- Λεξικογραφική διαστρωμάτωση του γλωσσικού ιδιώματος της Κοζάνης*, Εισήγηση του Κατσάνη Νίκου στα Πρακτικά Ά Συνεδρίου 1993, Η Κοζάνη και η περιοχή της. Ιστορία – Πολιτισμός, Κοζάνη, 1997.
- Λιούφης, Π. (1924). *Ιστορία της Κοζάνης*. Αθήνα.
- Λουτζάκη, Ρένα. (1992). *Οι ελληνικοί χοροί. Κριτική θεώρηση των βιβλίων του παραδοσιακού χορού*. Εθνογραφικά 8.
- Λουτζάκη, Ρένα. (1985). *Ο Παραδοσιακός Χορός στην Ελλάδα*. Philoxenia '85. Hellepro-ΔΕΘ. Θεσσαλονίκη.
- Λουτζάκη, Ρένα. (1999). *Σύλλογος και χορός*, στο Μουσικές της Θράκης - Έβρος, Αθήνα.
- Λύκειο Ελληνίδων. (1997). *Τραγούδια και Χοροί στον κύκλο της ζωής*. Αθήνα.
- Λυριτζής, Γεώργιος. (1983). *Οι Μακεδονικοί πατριωτικοί σύλλογοι των Αθηνών στις παραμονές και κατά την περίοδο του Μακεδονικού Αγώνος*, Σύνδεσμος Γραμμάτων και Τεχνών Νομού Κοζάνης, Θεσσαλονίκη.
- Μαμώνη, Κυριακή. (1995). *Σύλλογοι Θράκης και Ανατολικής Ρωμυλίας (1861-1922). Ιστορία και δράση*. Ίδρυμα μελετών Χερσονήσου του Αίμου. Θεσσαλονίκη.
- Μάνος, Ιωάννης. (2004:). *Ο χορός στη συγκρότηση και διαπραγμάτευση της ταυτότητας*, Στο *Χορευτικά Ετερόκλιτα*, (επιμ. Ευ. Γ. Αυδίκος - Ρ. Λουτζάκη – Χρ. Παπακώστας), Λύκειο Ελληνίδων Δράμας, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα.

- Μάργαρη, Ζωή. ανέκδοτη εισήγηση με τίτλο *Πολιτιστικοί Σύλλογοι & «Παράδοση»: Θεσμοποιώντας το Νεωτερισμό*, στο 2^ο Διεθνές Συνέδριο Λαϊκός Πολιτισμός & οι Πολιτιστικοί Φορείς, 11-13 Μαΐου 2007, Βόλος.
- Μάργαρη, Ζωή. (2004). *Χορός και Ταυτότητα: Έλληνες εκτός Ελλάδος*, Στο *Χορευτικά Ετερόκλιτα*, (επιμ. Ευ. Γ. Αυδίκος - Ρ. Λουτζάκη - Χρ. Παπακώστας), Λύκειο Ελληνίδων Δράμας, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα.
- Μερακλής, Μιχάλης. (1998). *Ελληνική Λαογραφία. Ήθη και Έθιμα*. Οδυσσεάς. Αθήνα.
- Μελίκης, Γιώργος. (1977). *Οι Λαζαρίνες του Ρουμπλουκιού*. Λύκειο Ελληνίδων Θεσσαλονίκης.
- Μερακλής, Μιχάλης. (1989). *Λαογραφικά Ζητήματα*. Χ. Μπούρα. Αθήνα.
- Μερακλής, Μιχάλης. (1996). *Πρώτες – απαραίτητες – σκέψεις για τη λειτουργία του μελετώμενου θεσμού, Λαϊκά δρώμενα, Παλιές μορφές και σύγχρονες εκφράσεις*. Πρακτικά Α' συνεδρίου, Κομοτηνή 25-27 Νοεμβρίου 1994, Υπουργείο Πολιτισμού – Διεύθυνση λαϊκού Πολιτισμού. Αθήνα.
- Μιχαήλ – Δέδε, Μαρία. (1987). *Λαογραφία – Παράδοση 9*. Φιλιππούνη. Αθήνα.
- Μουσικές της Θράκης. (1999). *Μια διεπιστημονική προσέγγιση: Έβρος*. Σύλλογος οι Φίλοι της μουσικής ερευνητικό πρόγραμμα «Θράκη». Αθήνα.
- Μπάδα, Κωνσταντίνα. (1994). *Η χρήση της παράδοσης (με αφορμή τα χορευτικά μας δρώμενα)* στο *Χορός και Κοινωνία*, (εισ. - επιμ. Βασίλης Νιτσιάκος), Πνευματικό Κέντρο Δήμου Κόνιτσας, Κόνιτσα.
- Μπέλλος, Ζήσης. (2004). *Περιοδικό σύγγραμμα των απανταχού Δυτικομακεδόνων*. Ιστορία – Λαογραφία – Γράμματα – Τέχνη στη Δυτική Μακεδονία. *Δυτικομακεδονικά Γράμματα*. Κοζάνη.
- Μπόμπου – Πρωτόπαπα, Ελένη. (1993). *Το Λύκειο Ελληνίδων 1911-1991*. Αθήνα.
- Μπουντώνας, Ευθύμιος. (1892) *Μελέτη περί του γλωσσικού ιδιώματος Βελβεντό και των περιχώρων αυτού*, Αρχαία της νεωτέρας ελληνικής γλώσσας, Σύλλογος «Κοραής», τόμος Α' – τεύχος Α' και Β', Αθήνα.
- Μπουρουζίκας, Γ. (1995). *Η επανάσταση του 1878 στο Μπούρινο*. Στα *Δυτικομακεδονικά Γράμματα έτος ΣΤ'*. Κοζάνη.
- Μυλωνάς, Γεώργιος. (2006). *Το Δημοτολόγιο του Παπαντώνη*. Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Κοζάνης. Κοζάνη.

- Μυλωνάς, Γεώργιος. (2005). *Το μοναστήρι της Αγίας Παρασκευής*. Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Κοζάνης. Κοζάνη.
- Νάνος, Λάζαρος. (1985). *Το Βελίστι* (Λευκοπηγή) Ιστορία – Λαογραφία. Θεσσαλονίκη.
- Ντίνας, Κώστας. (2005). *Το γλωσσικό ιδίωμα της Κοζάνης*. Ινστιτούτο Βιβλίου και Ανάγνωσης (ΙΝ.Β.Α.). Α και Β τόμος. Κοζάνη.
- Παπαδημητρίου, Απόστολος. (2002). *Σελίδες Ιστορίας των Γρεβενών*, Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Γρεβενών – Αναπτυξιακή Γρεβενών Α.Ε. τόμος Α'. Γρεβενά.
- Παπαδημητρίου, Ιωάννης. (1994). *Τα παρά τον Αλιάκμονα Εκκλησιαστικά, Επισκοπή Καισαρείας 5^{ος} – 7^{ος} αιώνας... Επισκοπή Σερβίων 9^{ος} αιώνας – 1745. Επισκοπή Σερβίων και Κοζάνης 1745 – 1882. Μητρόπολις Σερβίων και Κοζάνης 1882...* Ιερά Μητρόπολις. Θεσσαλονίκη.
- Παπαδόπουλος, Παναγιώτης. (2002). *Καισάρειας*. Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Κοζάνης. Κοζάνη.
- Παπαδόπουλος, Στέφανος. (1984). *Η παιδεία στην Μακεδονία*. Στο *Ο Μακεδονικός Αγώνας. Συμπόσιο*, Ίδρυμα μελετών Χερσονήσου Αίμου. Θεσσαλονίκη.
- Παπαϊωάννου, Λάζαρος. (1984). *Ο Μακεδονικός Αγώνας στην επαρχία Κοζάνης*. Στο *Ο Μακεδονικός Αγώνας. Συμπόσιο*. Ίδρυμα μελετών Χερσονήσου Αίμου. Θεσσαλονίκη.
- Παπαναούμ, Δημήτριος, (1968). *Λαογραφικά Σιάτιστας*. Μακεδονική Βιβλιοθήκη Δημοσιευμάτων της εταιρίας Μακεδονικών Σπουδών. Θεσσαλονίκη.
- Παπανικολάου, Αθανάσιος. (1971,1997). *Κρόκος – Safran*. Θεσσαλονίκη.
- Παπανικολάου, Φώτης. (1999). *Λαογραφικά Βοΐου*, Σύλλογος Ροδοχωριτών «Η Πρόοδος», Εθνικό Πολιτιστικό Δίκτυο Πόλεων, Υπουργείο Πολιτισμού – Δήμος Κοζάνης.
- Παπακώστας, Χρήστος (2004). *Εντο-ποιος; Χορός και χώρος, Στο Χορευτικά Ετερόκλητα*, (επιμ. Ευ. Γ. Αυδίκος - Ρ. Λουτζάκη – Χρ. Παπακώστας), Λύκειο Ελληνίδων Δράμας, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα.
- Πιτένης, Ζήνωνας. (1971). *Κουζιανιώτ'κα Μπέντια*. Α. Ψιλίδης. Αθήνα.
- Πολιτιστικός Σύλλογος. (1990). *Ο Αλιάκμων. Τσαρτσάμπας*. Κοζάνη.

- Πούχνερ, Βάλτερ. (1996). *Θεωρητικές διαστάσεις στην ερμηνεία της έννοιας του δρωμένου και του λαϊκού θεάτρου, Λαϊκά δρώμενα, Παλιές μορφές και σύγχρονες εκφράσεις*, Πρακτικά Α' συνεδρίου, Κομοτηνή 25-27 Νοεμβρίου 1994, Υπουργείο Πολιτισμού – Διεύθυνση λαϊκού Πολιτισμού, Αθήνα.
- Πρακτικά Α' Συνεδρίου 1993. (1997). *Η Κοζάνη και η περιοχή της. Ιστορία – Πολιτισμός*. Κοζάνη.
- Πτυχιακή εργασία της φοιτήτριας του τμήματος Φυτικής Παραγωγής Παπαδοπούλου Ευαγγελίας, (2004). *Ο κρόκος της Κοζάνης*. Θεσσαλονίκη.
- Peterson Royce, Anya. (2005). *Η ανθρωπολογία του χορού*. Νήσος. Αθήνα.
- Ρόμπου – Λεβίδη, Μαρίκα. (1996). *Χορός: από το μύθο στην αναπαράσταση*, Πρακτικά Α' συνεδρίου, Κομοτηνή 25-27 Νοεμβρίου 1994, Υπουργείο Πολιτισμού – Διεύθυνση λαϊκού Πολιτισμού. Αθήνα.
- Ρωμαίος, Κώστας. (1980). *Κοντά στις ρίζες*. Έρευνα στον ψυχικό κόσμο του ελληνικού λαού. β' έκδοση. Αδελφοί Γ. Ροδή Α.Ε. Αθήνα.
- Σαμίου, Δόμνα. (1997). *Τα Πασχαλιάτικα Τραγούδια στον κύκλο του χρόνου. Ανοιχτά τραγούδια του θανάτου και της Ανάστασης*, Συλλογή – επιλογή – μουσική επιμέλεια Δόμνα Σαμίου, Καλλιτεχνικός Σύλλογος Δημοτικής Μουσικής Δόμνας Σαμίου, Αθήνα.
- Σβορώνος, Νίκος. (1999). *Επισκόπηση της Νεοελληνικής Ιστορίας*. ιγ' έκδοση. Θεμέλιο. Αθήνα.
- Σβωλόπουλος, Κωνσταντίνος. (1984). *Η απόφαση για την οργάνωση του ένοπλου αγώνα*, Στο *Ο Μακεδονικός Αγώνας. Συμπόσιο*. Ίδρυμα μελετών Χερσονήσου Αίμου. Θεσσαλονίκη.
- Σιαμπανόπουλος, Κωνσταντίνος. (1973). *Οι Λαζαρίνες*. Σύνδεσμος Γραμμάτων και Τεχνών Νομού Κοζάνης. α' έκδοση. Θεσσαλονίκη.
- Σιαμπανόπουλος, Κωνσταντίνος. (1988). *Οι Λαζαρίνες*. Σύνδεσμος Γραμμάτων και Τεχνών Νομού Κοζάνης. β' έκδοση. Θεσσαλονίκη.
- Σιαμπανόπουλος, Κωνσταντίνος. (1993). *Ο Νομός Κοζάνης, στο χώρο και στο χρόνο, Φύση, Ιστορία - Παράδοση*. Σύνδεσμος Γραμμάτων και Τεχνών. Κοζάνη.
- Σιόμου, Αναστασία. (1997). *Στην επαρχία το τέλος των Πολιτιστικών Συλλόγων δεν ήρθε*, Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Κοζάνης, φύλλο 7, Κοζάνη.

Σιώζος, Γεώργιος. (1996). Λαογραφική Μελέτη του Κρόκου Κοζάνης, *Ήθη και Έθιμα για κάθε μήνα ξεχωριστά*, Πολιτιστικός Σύλλογος Κρόκου «Ιωακείμ Λιούλιας». Κοζάνη.

Στοιχεία από τη σειρά «Νομοί της Ελλάδος» της Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Κοζάνης. (2004). *Κοζάνη στην αγκαλιά των βουνών*. επιμ. Σάββας Καλεντερίδης. 1^η εκδ.

Τσάμης, Παύλος. (1975). *Μακεδονικός Αγών*. Μακεδονική Λαϊκή Βιβλιοθήκη, Δημοσιεύματα της Εταιρείας Μακεδονικών Σπουδών. Θεσσαλονίκη.

Τα γλωσσικά ιδιώματα του Νομού Κοζάνης ως βόρεια και οι κυριότερες ιδιορρυθμίες τους. (1997). Εισήγηση του Θαβώρη Αντώνη στα Πρακτικά Ά Συνεδρίου 1993, Η Κοζάνη και η περιοχή της. Ιστορία – Πολιτισμός, Κοζάνη.

Τσιμπιρίδου, Φωτεινή. (2001). *Η λαογραφία ως «κληρονομιά» στην κοινωνική και πολιτισμική ανθρωπολογία του ελλαδικού χώρου*. Λαογραφία και Ιστορία. επιμ. Χρυσούλα Χατζητάκη- Καψωμένου. Παρατηρητής. Θεσσαλονίκη.

Υπουργείο Πολιτισμού Ανασύρθηκε από τον ιστοχώρο τον Μάρτιο 2007 <http://www.culture.gr/2/23/231/g2311.html>

Χατζηϊωάννου, Μαρία Χριστίνα. (2000). Η ιστορική εξέλιξη των οικισμών στην περιοχή του Αλιάκμονα κατά την Τουρκοκρατία, Ο κώδικας αρ. 201 της Μονής Μεταμόρφωσης του Σωτήρος Ζάβορδα. Κέντρο Νεοελληνικών Ερευνών Εθνικού Ιδρύματος Έρευνας. Αθήνα.

Χορευτικά Ετερόκλιτα. (2004). επιμ. Ευ. Γ. Αυδίκος - Ρ. Λουτζάκη - Χρ. Παπακώστας. Λύκειο Ελληνίδων Δράμας. Ελληνικά Γράμματα. Αθήνα.

Χορός και Κοινωνία. (1994). εισ. - επιμ. Βασίλης Νιτσιάκος. Πνευματικό Κέντρο Δήμου Κόνιτσας. Κόνιτσα.

Χρυσάκης, Κώστας. (1997). *Συλλογή του υλικού της Μουσικοχορευτικής Παράδοσης Νομού Κοζάνης, Τι έγινε, τι πρέπει να γίνει*, Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Κοζάνης, φύλλο 7. Κοζάνη.

Herzfeld, Michael. (1998). Η ανθρωπολογία μέσα από τον καθρέπτη. Κριτική εθνογραφία της Ελλάδας και της Ευρώπης. Αλεξάνδρεια. Αθήνα.

*****

Καταστατικό απόφασης και σύσταση της Δημοτικής Επιχείρησης Πολιτισμού, Αθλητισμού και Κοινωνικής Πολιτικής Κοζάνης (ΔΕΠΑΚΠΚ).

Οικονομοτεχνική μελέτη σύστασης της ΔΕΠΑΚΠΚ από την Αναπτυξιακή Κοζάνης (ΑΝΚΟ).

Πληροφορίες από το τρίπτυχο διαφημιστικό της Διημερίδας Πολιτισμού και του 1^{ου} Σεμιναρίου, 14-15-16 Απριλίου 2006.

Πληροφορίες από το τρίπτυχο διαφημιστικό της Διημερίδας Πολιτισμού και του 1^{ου} Σεμιναρίου, 31 Μαρτίου – 1,2 Απριλίου 2007.

Πληροφορίες από την Τοπική Ένωση Δήμων και Κοινοτήτων Νομού Κοζάνης (ΤΕΔΚ).

Δύναμη Εκλογέων, Κωδικός Δήμου 2902, Δήμος Αιανής.

Εφημερίς της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας, τεύχος πρώτο, Αρ. Φύλλου 244, 4 Δεκεμβρίου 1997, σελ. 8813-8814.

Καταστατικό ίδρυσης του Μορφωτικού – Αθλητικού & Πολιτιστικού Συλλόγου Αγίας Παρασκευής το 1973.

Καταστατικό ίδρυσης του Μορφωτικού – Αθλητικού & Πολιτιστικού Συλλόγου Αγίας Παρασκευής το 2001.

Πρακτικά του Διοικητικού Συμβουλίου του ΜΑΠΣ. Αγίας Παρασκευής (1 το 1981, 1 το 1982, 2 το 1983, 1 το 1984, 1 το 1985, 1 το 1986, 1 το 1987, 1 το 1988, 1 το 1989, 1 το 1990, 2 το 1991, 1 το 2000, 4 το 2001, 8 το 2003, 11 το 2004, 11 το 2005, 11 το 2006).

Δελτία Τύπου – ανακοινώσεις – προγράμματα εκδηλώσεων – αιτήσεις στην Τοπική Αυτοδιοίκηση για συμμετοχή του Συλλόγου σε διεθνή φεστιβάλ, αιτήσεις στη Δημοτική Αυτοδιοίκηση για οικονομική ενίσχυση του Συλλόγου κ.ά.

Παρουσιαστικό καταστατικό του Συλλόγου για την προώθησή του σε διάφορους φορείς.

Σημειώσεις του μαθήματος Εθνοχορολογία ΙΙ διδάσκουσας καθηγήτριας Ζωής Μάργαρη. Άρτα 2005.

Σημειώσεις του μαθήματος «Πολιτιστική Διαχείριση και Επικοινωνία» της διδάσκουσας καθηγήτριας Μαρίας Κουρή του τμήματος Λαϊκής και Παραδοσιακής Μουσικής, Άρτα 2006-2007.

Παράρτημα

1. Ποιητικά Κείμενα

ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΤΟΥ ΛΑΖΑΡΟΥ ΚΑΙ ΤΩΝ ΒΑΪΩΝ

ΑΣΠΡΟ ΤΡΑΝΤΑΦΥΛΛΟ ΦΟΥΡΩ

(Τραγούδι του Λαζάρου.

Τραγουδιέται πάντα πρώτο στην πλατεία της κοινότητας)

Άσπρο τραντάφυλλο φουρώ βουλιούμι να του βάψου
Κι αν του πιτήχου Ρούσα μ' στις μπουγιές πουλλές καρδιές θα κάψου
Θα κάψου νιές Ρούσα μ' θα κάψου γριές θα κάψου παλικάρια
Θα κάψου Ρούσα μ' κι ένα νιο παπά να χάσει τ' Αϊ βαγγέλιου
Θα κάψου Ρούσα μ' κι τουν πρόιδρο να χάσει τα ντηφτέρια
Θα κάψου Ρούσα μ' κι του γηλαδάρη να χάσει τα γηλάδια
Καλώς μας ήρθι οι Λάζαρους μη τουν καλό του λόγου
Μη την καλή την Πασχαλιά μη του Χριστός Ανέστη.

ΣΕΙΣ ΟΙ ΛΑΖΑΡΙΝΙΣ

(Τραγούδι του Λαζάρου που τραγουδιέται και στο μοίρασμα της πίτας στα σπίτια των «Λαζαρίων»)

Σεις οι Λαζαρίνις κι οι Λαζαρουπούλις κάποια Λαζαρίνα έχασι μαντήλι
έχασι μαντήλι κι του βρήκι ου Γιάννης κι του βρήκι ου Γιάννης
- Δως του Γιάννη μ' δώσ του, δώσ του Γιάννη μ' δώσ του θα σι φτιάξου πίτα
Θα σου φτιάξου πίτα, πίτα λαζαρόπτα, πίτα λαζαρόπτα πίτα τσουκνιδόπτα.

ΑΣΠΡΟ ΣΤΑΦΥΛΙ ΔΡΟΣΕΡΟ

(Τραγούδι του Λαζάρου και του Πάσχα που λέγεται στην πλατεία)

Άσπρο σταφύλι δροσερό κι απ' τη δροσιά κομμένο
Πάρ' το κόρη μ' και κέρνα το Δευτέρα και την Τρίτη
Και την Τετάρτη το πρωί δρόμου ν' έχω να λάβω
Να πάω να βρω την μοίρα μου να την κατηγορήσω
Πάισα και την αντάμωσα σ' ένα όμορφο σουμπέτι
Εκεί έτρωγε κι έπινε κι όμορφο-σουμπιτούσε

- καλή σου μέρα μοίρα μου
- καλώς την κόρη αφού 'ρθε
- καλά μοίρα μ' δεν μ' έγγραφες πως γράφς τουν κόσμου όλουν
  - ήταν η μέρα βροχερή κι η νύχτα χιονισμένη
- και γλίστρησα κι έπεσα κι είσα την μελάni

ΑΓΝΑΤΕΞΑ

(Τραγούδι του Λαζάρου και του Πάσχα που ακούγεται στην πλατεία)

Αγνάτεξα λε τους ουρανούς βλέπου τριχόν γιουρίζει
βλέπου κι την λε αγάπη μου άλλους την τριγιουρίζει
λουγίζουμαν για θυμένουμαν του πώς να της μιλήσου
για να της πώ Βιργουλιανή τόσοσ λιανή δεν είναι
για να της πω λε πως ήξηρνα πως λέει του μάθημά της
για να της πω κληματαριά του κλήμα κόμπουν έχει
μαρούλια κατ λε στους κήπους μας ντραγάτη να συ βάλου
κι αν λείψει ένα μαρόφυλλου κι στουν κατή συ πάου
κατής ισύ λε κριτής κι εγού που κρίν'ς τουν κόσμουν όλουν
να κρίν' τς 'κι μας τα δυο τα νια τα δυο τ' αγαπημένα.

ΚΑΤ' ΣΤΟΥ ΤΡΙΚΑΛΟΥ ΣΤΟΥΝ ΚΑΜΠΟΥ

(Τραγούδι του Λαζάρου και του Πάσχα που ακούγεται στην πλατεία)

Κατ' στον Τρίκαλου τουν κάμπου κάνας κάμπους δεν μ' αρέσει
Μούγκι ένας που μ' αρέσει που 'χει δέντρα κι κλουνάρια
Στην κουρφή απ' τα κλουνάρια κάθουνταν δυο παλικάρια
Καθουνταν δυο παλικάρια κι' χαν πέντι αρνιά ψημένα
Κι άλλα πέντι σουβλισμένα
Κι έβαλαν να τα μοιράσουν κι έλαχα κι 'γω στη μοίρα
Μ' έβγαλαν μοιράδι κι μένα.

ΗΡΘΙ ΟΥ ΛΑΖΑΡΟΥΣ

(Τραγούδι του Λαζάρου που λέγεται στην πλατεία)

'Ηρθι ου Λάζαρους ηρθάν τα Βάια
'Ηρθι η Κυριακή που τρών' τα ψάρια
Σήκου Λάζαρε κι μην κοιμάσι
'Υρθι η μάνα σου από την πόλη
Σου 'φερε χαρτί και κομπολόι.

ΠΩΣ ΤΡΕΜΕΙ ΤΟ ΚΑΡΟΦΥΛΛΟ

(Τραγούδι του Λαζάρου και του Πάσχα που ακούγεται στην πλατεία)

Πως τρέμει το καρόφυλλο ψηλά στην καρπούλα
'Ετσι τρέμει η καρδούλα μου για μια παπαδοπούλα
Ας την φιλούσα μια φορά κι ας πλήρουνα του νοίκιου
Την εβδομάδα δυο φλουριά του μήνα χίλια γρόσια.

ΠΑΠΑΓΙΩΡΓΗΣ

(Τραγούδι του Λαζάρου και του Πάσχα που ακούγεται στην πλατεία)

Ακούστι χωρίς κι χουριά χουριά κι βιλαέτια
Ακούστι κι έναν νιο παπά κι αυτόν τουν Παπαγιώργη
Τουν πέθανι η παπαδιά κι άλλην γυρεύει να πάρει
Παίρνει διαβάζει τα χαρτιά βαγγέλια καναρχάει
σύρτι χαρτιά μ' στους ουρανό βαγγέλια στα ουράνια
εγώ χαρτιά μ' θα παντριυτώ την ξάνθου θε να πάρω
την ξάνθου την περήφανη κι αυτήν την μαυρομάτα
που' χει το μάτι σαν καφκί του φρύδι του σαν γαιτάνι

ΝΑΙ ΜΩΡΙ ΚΛΟΥΝΑΡΙ ΔΕΝΤΡΟΥ

(Τραγούδι του Λαζάρου και του Πάσχα που ακούγεται στην πλατεία)

Νάι μωρί κλουνάρι δέντρου κι όμορφο μου κυπαρίσσι
Κι όμορφο μου κυπαρίσσι που είν' τα νιάτα που 'χεις πρώτα
Κι τα μιλτζανιά τα χείλη
Είχα ν' άντρα πρώτουν κλέφτη κι αδερφό πρώτουν προυδότη
Πάει κι πρόδουσι τουν ήλου κι μου πήρι τη μουρφάδα
Τη μουρφάδα την ασπράδα κι τα μιλτζανιά τα χείλη.

ΠΑΝΑΘΕΜΑ ΠΟΥ ΦΥΤΕΥΑ ΤΑ ΚΛΗΜΑ ΣΤΗΝ ΑΥΛΗ ΣΟΥ

(Τραγούδι του Λαζάρου και του Πάσχα που ακούγεται στην πλατεία)

Πανάθεμα που φύτευα το κλήμα στην αυλή σου
Και φούντουσε κι άλπωσι και μου' κλεισε τις πόρτες
Κι εγώ απ' τα ξένα έρχομαι το σπίτι δεν γνωρίζω
Τριγύρω – γύρω το 'φερνα τριγύρω- γύρω το φέρνω
Ρίχνω τα μάτια κι τηρώ ψηλά στο παραθύρι

Βλέπω την μάνα μ' στα πράσινα την αδερφή μ' στα μαύρα

Βλέπω κι την γυναίκα μου βαστάει τα λιαρωμένα.

- γιατί μάνα μ' στα πράσινα κι συ αδερφή μ' στα μαύρα
γιατί κι συ γυναίκα μου βαστάς τα λιαρωμένα;

ΜΗΛΙΑ Μ'

(Τραγούδι του Λαζάρου και του Πάσχα που ακούγεται στην πλατεία)

- Μηλιά μ' κι αί τι είσι κόκκιανη δόλια μ' κι αί κουμπιασμένη;
- Απου τουν ήλιου δόλια μ' κόκκιανη κι απ' του Θιό γαλάζα
κι απου τουν άντρα τουν κακό πουλύ είμι 'ραχνιασμένη
βουλιούμι να καταριστώ κι πάλι αλισμουγιούμι
τουν έχει η μάνα τ' μοναχό κι άλλου γιο δεν έχει
συ κυπαρίσσι να συμβεί να τουν κουρφουλουγίσει
ν' από τουν ψηλά να γκρεμιστεί κι χαμηλά να πέσει
σαν του γυαλί να τσακιστεί σαν του κρουστάλι να θράψει.

ΜΕΣ' ΣΤΟΥΝ ΑΠΑΝΟΥ ΜΑΧΑΛΑ

(Τραγούδι του Λαζάρου και του Πάσχα που ακούγεται στην πλατεία)

- Μεσ' τουν απάνου μαχαλά κινούρια αγάπη έπιασα
Κι ακόμα δεν την φίλησα κι η γειτουριά μ' απήκασι
Κι η χώρα του κασκάντησει κλάψιτι μάτια μ' κλάψιτι
- Στουν τόπου σας να λάμψιτι να γέντι βρύσεις και γιαλός
Να γέντι κι κρυόβρυσες να 'ρχουντι οι νιές να παίρν' νιρό
Νιρό να μην τις δόσιτι πουλί να τις ξιτάξιτι
Τους άντρες που τους έχιτι
τους έχουμι στην ξινιτιά να φέρουν λύρις κι φλουριά.

ΕΞΩ ΑΠΟ ΤΗ ΒΙΘΑΝΙΑ

(Τραγούδι του Λαζάρου)

Έξω από τη Βιθανία κλαίει Μάρθα κι η Μαρία
έχασαν τουν αδερφό τους και τον φίλου καρδιακό τους.
Τρεις ημέρες τουν υμνούσαν και τουν εμοιριολογούσαν
Ήρθε η μέρα η Τετάρτη κίνησε ο Χριστός για να 'ρθει
- Αν ήσουν εσύ Χριστέ μου δεν θα πέθαινε ο αδερφό μας

Και ο φίλος καρδιακό μας.

- πού τουν έχετε θαμμένο και με τα σκοινιά δεμένο;
  - Πάμε κάτω στα μνημεία να σου δείξουμε τουν τάφου
κι τουν έχουμι θαμμένου και με τα σκοινιά δεμένου.
    - Σήκω Λάζαρε επάνω φίλε και αγαπημένε
- Τότε ο Λάζαρος σηκώθει αναστήθει και λυτρώθει
- πες μας Λάζαρε τι είδες εις τον Άδη κεί που πήγες;
  - Είδα φόβους είδα τρόμους είδα βάσανα και πόνους
Δώστε μου λίγο νεράκι να ξεπλύνω το φαρμάκι
της καρδιάς και των χειλέων και μη με ρωτάτε πλέον.

ΒΑΓΓΕΛΙΤΣΑ

(Τραγούδι του Λαζάρου και του Πάσχα που ακούγεται στην πλατεία)

Μας νύχτωσι Βαγγελίτσα μου μας βράδιασι παισί κι τούτη μέρα
Κινάει μωρ' Βαγγελίτσα μ' παισί κι τούτη μέρα
Πάνουν οι άσπρες για νιρό
Κινάει μωρ' Βαγγελίτσα κι οι ρόδινες να πλύνουν
Παίρνου κι γω Βαγγελίτσα μου παίρνου κι γω του μαύρου μου
Κινάει μωρ' Βαγγελίτσα μ' πάισα να τουν πουτίσου
Σταυρώνου μια σταυρώνου δυο σταυρώνου τρεις κι πέντι
Παπαδοπούλα Βαγγελίτσα μου παπαδοπούλα σταύρωνα
Κινάει μωρ' Βαγγελίτσα μ' που 'ρχέται απ' τ' αμπέλι

Φέρνει τα μήλα Βαγγελίτσα μου φέρνει τα μήλα στην πουδιά

Τα κίτρα στου μαντήλι

Δυο μήλα την Βαγγελίτσα μου δυο μήλα την εγύρεψα

Κι αυτή μου δίνει πέντε

- Δεν θέλω 'γω τα μήλα σου τα τσαλαπατημένα

Μον' θέλω το κορμάκι σου το μοσχομουρισμένο.

ΤΩΡΑ Τ' ΑΡΓΑ Τ' ΑΡΓΟΥΤΣΙΚΑ

(Τραγούδι του Λαζάρου και του Πάσχα που ακούγεται τις απογευματινές
ώρες στην πλατεία)

Τώρα τ' αργά τ' αργούτσικα όντας γυρνάει ου ήλιους

Τώρα κι ου Γιάννης διάβαινε στο μαύρο του καβάλα

Το μαύρο του λιανόπαιζει κι αυτός μον' τραγουδούσι

Κάνας κι δεν τουν λόγιασει κάνας δεν τουν λογιάζει

Κόρη ξανθή τουν λόγιασειν από το παραθύρι

- Κοντοκαρτέρα Γιάννη μου και κράτα τ' άλογό σου

Έχω δυο λόγια να σου πω και δυο να σε ρωτήσω

Γιάννη μου το μαντήλι σου τι τό' χεις λερωμένο;

Μήνα εγώ το λιάρωσα και το 'χεις liarouμένου;

Δώσ' μου το Γιάννη δώσ' το να στο γαργαροπλήνω.

ΝΕ ΝΑ ΠΟΥΛΙ ΜΑΣ ΕΡΧΙΤΙ

(Τραγούδι του Λαζάρου και του Πάσχα που ακούγεται τις απογευματινές
ώρες στην πλατεία)

Νε να πουλί μας έρχιτι ν' Αντώνη μ' ν' Αντώνη μ'

Μωρέ ν' απ' τουν κάτου κόσμου ν' Αντώνη μ' ν' Αντώνη μ'

Τρέχουν μανίτσες τουν ρουτούν ν' Αντώνη μ' ν' Αντώνη μ'

Μωρέ νυφάδεις τουν 'ξιτάζουν ν' Αντώνη μ' ν' Αντώνη μ' καημένε

Τρέχει και μια μικρονομφή
Μωρέ τα τέλια στο κεφάλι ν' Αντώνη μ' καημένε

ΚΑΠΟΥ ΚΙΝΗΣΑ ΝΑ ΠΑΟΥ

(Στο σεργιάνι προς τον Άγιο Αθανάσιο που το τραγουδούν οι «Λαζαρίνες»
όταν κατευθύνονται στην εκκλησιά)

Κάπου κίνησα να πάου σαραγκίνα μου μωρέ μαυρομάτα μου
κι σταυρώνου τρεις νουμάτι σαραγκίνα μου μωρέ μαυρομάτα μου
στέκουμι κι τους ΄ξιτάζου
τι ειν' τα χέρια σου βαμμένα σαραγκίνα μου μωρέ μαυρομάτα μου
πάντριψα την αδερφή μου κι είναι τα χέρια μου βαμμένα.

ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΟΛΗ ΚΙ ΩΣ ΤΗΝ ΣΑΛΟΝΙΚΗ

(Τραγούδι του δρόμου το τραγουδούν όταν γυρίζουν από την εκκλησία)

Από την Πόλη κι ως την Σαλονίκη μωρή Πανάϊου
πασίνου κι αί κουμπιασμένη
Νάϊτος βγήκι να λαβοκυνηγίσει μωρή πάαινου κι αί κουμπιασμένη
Δεν κυνηγούσι λαγούς κι ελάφια μωρή πάαινου κι αί κουμπιασμένη
Μον' κυνηγούσι δυο μαύρα μάτια μωρή πάαινου κι αί ξουμπλιασμένη
Μαύρα μου μάτια κι αί κουμπιασμένη
Του πως κοιμάσι ν' αχώρια απου τί μένα

ΒΟΙΒΟΥΝΤΑΣ

(Τραγουδιέται από τις «Λαζαρίνες» στο δρόμο όταν πηγαίνουν να
μοιράσουν την πίτα στο χωριό και όταν έβγαιναν στο χορό)

Βοΐβοντά κι βοΐβουντα πες τα παλικάρια σου

να τραυχθούν παράμερα
να πιράσν' οι έμουρφις να παιαίν' στις μάνις τους.

ΦΕΓΓΑΡΑΚΙ ΜΟΥ ΛΑΜΠΡΟ

(Τραγουδιέται από τις «Λαζαρίνες» όταν μοιράζουν την πίτα στα σπίτια
καθώς νυχτώνει)

Φεγγαράκι μου λαμπρό φέγγε μου να περπατώ
να πααίνου στου σκουλιό να μαθαίνου γράμματα
γράμματα σπουδάγματα του Θεού τα πράματα.

ΚΑΛΑΝΤΑ ΤΟΥ ΛΑΖΑΡΟΥ

(στο σπίτι του παπά)

Απάνου σι τρανταφυλλιά κι κάτου στου Άγιου κλήμα
κεί κοιμάτι ου Δέσπουτας μι του χαρτί στου χέρι
μι του χαρτί μι του σταυρού μι τ' Άγιο τα' Αι- Βαγγέλιου
κάνας δεν πάει να τουν ξυπνήσει κάνας απ' τους δικούς του
μον' η Κυρά η Παναγιά παείσι κι τουν ξυπνάει
– σήκου παπά μου Δέσπουτα κι μη βαριουκοιμάσι
σήκου να πας στην εκκλησιά να πεις του Αι- Βαγγέλιου
τα σήμαντρα εβάρισαν κι οι δεκαουκτώ καμπάνες.

ΚΑΛΑΝΤΑ ΤΟΥ ΛΑΖΑΡΟΥ

(στο σπίτι του δασκάλου)

Μας καρτιράει ου δάσκαλους μι τη χρυσή τη βέργα
Μας καρτιρούν οι μάνες μας μι πίτις μι μπουγάτσις
Έχετε γεια καλή χρονιά

Μας καρτιράει κι οι παπάς μι του σταυρό στου χέρι
Έχετε γεια καλή χρονιά

ΚΑΛΑΝΤΑ ΤΟΥ ΛΑΖΑΡΟΥ

(κόρη για παντρεία)

Ιδώ 'χουν κόρη για παντρεία κόρη 'ρραβουνιασμένη
την τάζουν γιο τουν Βασιλιά την τάζουν γιο τουν Ρήγα
δεν θέλου γιο τουν Βασιλιά δεν θέλου γιο τουν Ρήγα
μον' θέλου αρχοϊντόπουλου που μέσα από τη χώρα
να κουσκιανίζει τα φλουριά, να διρμουνίζει τα γρόσια.

ΦΕΓΓΑΡΙ ΜΟΥ ΨΗΛΟ ΛΑΜΠΡΟ

(Τραγουδιέται απο τις «Λαζαρίνες» κατά τη διάρκεια της νύχτας στο χώρο
του «κονακιού»)

Φεγγάρι μου ψηλό λαμπρό τριγύρω κυκλωμένο
αυτού ψηλά που περπατείς κι χαμηλά που φέγγεις
μην είδεις μην αλόγιασες τουν αγαπητικό μου
σι τι ταβέρνα βρίσκιτι σι τι όμορφου σουμπέτι
τίνους ματάκια τουν κοιτούν κι τα δικά μου κλαίι
τίνους χιράκια τουν κερνούν κι τα δικά μου στέκουν.

ΕΔΩ ΣΙ ΤΟΥΤΟΥ ΤΟΥ ΣΟΥΡΦΑ

(Τραγούδι του τραπεζιού, όπως το περιγράφουν οι τελέστριες στο χώρο
του «κονακιού»)

Εδώ σε τούτου του σουρφά γραμμένα μάτια μ' κι παρδαλά
Σι τούτου του σουμπέτι τρεις μαυρομάτες Ρούσα μ' μας κερνούν

Κι οι τρεις αράδα – αράδα
Η μια κερνάει μη του γυαλί Κι η άλλη με την κούπα
Κι η τρίτη η μικρότιاره κερνάει μι του ποτήρι
Όσα ποτήρια κι αν κερνάει τόσα λόγια τους λέει
- όπου κι αν πάς αφέντη μου θα' ρθώ κι γω κοντά σου
να φκιάνου δείπνου να δειπνάς γιόμα να γιουματίζεις
να στρώνου στα τραντάφυλλα
και απάνου στα λουλούδια.

ΠΟΥΛΛΕΣ ΠΙΡΔΙΚΙΣ ΕΧΙΤΙ

(Λαζαριάτικο παιχνίδι κατά τη διάρκεια της νύχτας στο χώρο του
«κονακιού» το Σάββατο)

Πουλλές πιρδίκις έχιτι κι γω καμιά δεν έχου
να στείλου του παγώνι μου να πάρου μια πιρδίκια;
- για στείλι του ξιστείλι του πιτριές θα του φουρτώσου
- σας πείραμι σας πείραμι φλουρί κωσταντινάτου
- μας πείρατι μας πείρατι τηγάνι δίχους πάτου
- σας πείραμι σας πείραμι μια όμορφη κοπέλα
- μας πείρατι μας πείρατι μια γιούφτσα γκατζιβέλα.

ΔΩ ΣΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΟΥ ΠΛΑΙ

(Χορεύεται από τις «Λαζαρίνες» το πρωί της Κυριακής των Βαΐων καθώς
περιμένουν τον ιερέα στην εκκλησία)

Δω στις εκκλησιάς του πλάι βασιλεύει του φεγγάρι
Βασιλεύει του φεγγάρι κι η αγάπη μου διαβαίνει
Δυο γυαλιά κρατάει στου χέρι τι να μόσχου του άλλου μέλι
τ' άλλου ζάχαρη πιτμέζι.

Ν΄ ΟΛΗΝ ΤΗΝ ΣΑΡΑΚΟΥΣΤΗ

(Χορεύεται από τις «Λαζαρίνες» το πρωί της Κυριακής των Βαΐων καθώς περιμένουν τον ιερέα στην εκκλησία)

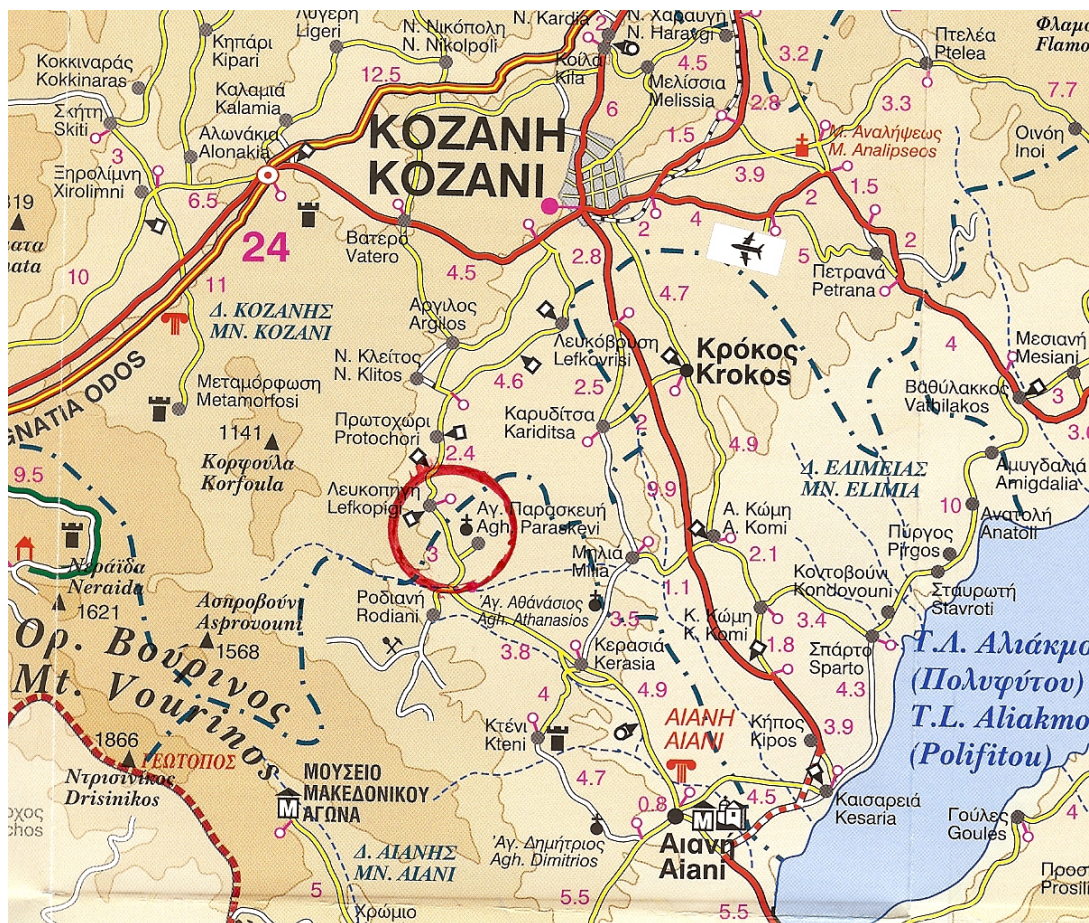
Ν΄ όλην την νάι μωρ΄ μάτια μ΄ δυο
Ν΄ όλην την σαράκουστη κι μια μέρα του Βαϊού
Κι μια μέρα του Βαϊού νάι μωρ΄ μάτια μ΄ δυο
Πάισα να ξιμουλουιθώ κι να πω τα κρίματα μ΄
Κι τις αμαρτίες μου
Νίπα ένα νίπα δυο νίπα καπ΄ σαρανταδυό
Κι αλησμόνησα κι δυό γύρσα πίσου να τα πω
Γλίστρησα κι έπισα χτύπησα του γόνατου.

ΠΟΥΛΥ ΤΑΧΙΑ ΒΑΙΟ

(Χορεύεται το πρωί της Κυριακής των Βαΐων μετά το τέλος της Λειτουργίας στον αύλειο χώρο της εκκλησίας)

Πουλύ ταχιά Βαιό σηκώνουμι στην εκκλησιά να πάου
Πέρνου νιρό Βαιό μ΄ κι νίβουμι μαντήλι κι σκουπιούμι
Κι ακούου τα πεύκα πως βρουντούν κι τις ουξίες πως τρύζουν
κι ακούου κι τ΄ μαύρη πέρδικα πως κλαίει πως καταριέτι
πως καταριέτι τουν αϊτό κι του ντηλί σταϊνι.

2. Φωτογραφικό Αρχείο

Ph 1. II. Ο Χάρτης της Κοζάνης.

Στον κόκκινο κύκλο φαίνεται η παρατηρούμενη κοινότητα της Αγίας Παρασκευής.

Ph. 2 2.1. Χορευτικό συγκρότημα του Συλλόγου Αγίας Παρασκευής, Αποκριάτικες εκδηλώσεις, Κοζάνη, 1997. Η διοργάνωση ανήκει της ΔΕΠΑΚ.

Ph. 3 3.1. Επίσκεψη των «Λαζαρίων» στα σπίτια της κοινότητας, Σάββατο του Λαζάρου, 2000.

Ph. 4 3.1. Επίσκεψη των «Λαζαρίνων» στα σπίτια της κοινότητας.
Σάββατο του Λαζάρου, 2007.

Ph. 5 3.1. Λαζαριάτικος Χορός στην πλατεία της Αγίας Παρασκευής.
Σάββατο του Λαζάρου, 2007.

Ph. 6 3.1. Στην πλατεία της κοινότητας, μετά το πέρας της Θείας Λειτουργίας.
Κυριακή των Βαΐων, 1997.

Ph. 7 3.1. Οι «Λαζαρίνες» στο Κονάκι.
Σάββατο του Λαζάρου, 2007.

Ph. 8 3.1. Τα παιχνίδια των «Λαζαρινών» στο Κονάκι. «Αναβίωση» Εθίμου στο πλαίσιο του Συλλόγου Αγίας Παρασκευής. Σάββατο του Λαζάρου, 2007.

Ph. 9 3.1. Οι «Λαζαρίνες» στο Κονάκι. Σάββατο του Λαζάρου, 2007.

Ph. 10 3.3. Οι «Λαζαρίνες» με τις παραδοσιακές φορεσιές στην πλατεία, πριν το 1950.

Ph. 11 3.3. Οι «Λαζαρίνες» με τις παραδοσιακές φορεσιές και τα «ευρωπαϊκά» ρούχα στην πλατεία το 1958.

Ph. 12 3.4. «Αναβίωση» του Εθίμου της «Λαζαρίνας» στην πλατεία της Αγίας Παρασκευής, 1999.

Ph. 13 4.1. Διοργάνωση Δημερίδας και Σεμιναρίου από τον Πολιτιστικό Σύλλογο Λευκοπηγής, 2007.

Ο Ε.Μ.Α.Σ. Μέγας Αλέξανδρος Λευκοπηγής
με τη Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Κοζάνης
το Δήμο Κοζάνης
και το Τ.Σ. Λευκοπηγής
διοργανώνουν
Διημερίδα πολιτισμού &
1^ο Σεμινάριο παραδοσιακών χορών
στις **14-15-16 Απριλίου 2006**
με θέμα: **«Λαζαρίνες»**

Πρόγραμμα
Διημερίδας - Σεμιναρίου

Παρασκευή 14 Απριλίου 2006

12.00 μ.μ. - 16.00 μ.μ. Υποδοχή, τακτοποίηση στο ξενοδοχείο
16.30 μ.μ. - 17.30 μ.μ. Έγγραφο συνέδριου, Παράκληση φακέλου διδασκαλίας
18.00 μ.μ. Χαιρετισμοί Επιστημών - Διοργανωτών
18.30 μ.μ. Σίσμης Αναστασία Ανάκλητος πολιτισμού Δήμου Κοζάνης
Θέμα: "Ο ρόλος της τοπικής αυτοδιοίκησης στα έθνη και λαϊκά δρώμενα ως παράγοντας κοινωνικής ανάπτυξης"
19.00 μ.μ. Αλέξη Κωνσταντίνος Διαθετικές επιδείξεις της ευρωπαϊκής Κοσμοπολίτικης πρόθεσης Παραδοσιακές πολιτισμικές εκδηλώσεις - Συμφωνίες διατήρησης της μουσικοαρεματικής παράδοσης στη σύγχρονη κοινωνία
19.30 μ.μ. Νίκος Α. Παπαλοδοφής Συνέδριος καθηγητής Φίλιππος επιδείξεις - Συμφωνίες
Θέμα: "Οι Λαζαρίνες της Βιστολάτης"
20.00 μ.μ. Λορέτη Μαρία Μουσιολάκη-παραδοσιακό τραγούδι
Θέμα: "Εθνομικό Φεστιβάλ-Λαζαρίνα"
20.30 μ.μ. Γάιος Αντώνιος Γαλακτίτης Φιλολογία Κρήτης με επίδειξη στην παραδοσιακή γλώσσα
Θέμα: "Οι Λαζαρίνες της Λευκοπηγής" - παραδοσιακό λαζαρίνακό σπλις
21.00 μ.μ. Αλέξη 1^{ος} μέρους σεμινάριου
21.30 μ.μ. Παραδοσιακό γλένα στο κέντρο «Λευκοδίον» με παραδοσιακή ορχήστρα και γλέντι

Σάββατο 15 Απριλίου 2006

8.00 μ.μ. - 10.00 μ.μ. Πρωινό στο ξενοδοχείο
12.00 μ.μ. Ένορχηστρο «Λαζαρίνες» - τα κωνοβούρια
13.00 μ.μ. - 15.00 μ.μ. Οι Λαζαρίνες επισκέπτονται τον παπιά, τραπεζάριο και τα υπόλοιπα σπλις του χωριού όπου λένε το ανάλογο τραγούδι.
15.30 μ.μ. Συγκέντρωση όλα τα «μπλιέ» στην κεντρική πλατεία Λευκοπηγής όπου θα σταθεί: «Ο τρανός χορός» (Λαζαρίνακος)
17.00 μ.μ. Στην πλατεία θα είναι στραμμένα τραπέζια για τον κόσμο όπου οι γυναίκες θα χορεύουν Λαζαρίνακους χορούς και θα σκόνηνται τα λαζαρίνακα τραγούδια.
(θα προσφέρονται λαζαρίνακες πίτες και κρησι με εδέσματα)
17.00 μ.μ. - 17.45 μ.μ. Μοίρασμα λαζαρίνατες
17.30 μ.μ. - 18.15 μ.μ. Προσφορά καφέ στον «Πλάτανο»
Εισιτήρια 2^{ος} μέρες
18.20 μ.μ. Στάγους χαιρετισμός της βραίας
18.30 μ.μ. **Αναστερνίδες Γεωργίας**
Δρ. Λαζαρίνας Σ. Αίας, Ερασιόχ. Κέντρο Λαζαρίνας Αναστήλης Αθηνών
Θέμα: "Η παράδοση μας, Χθές - σήμερα - αύριο"
19.00 μ.μ. **Μελίχες Γεωργίας Δραγουμάρης - Ερευνητής**
Θέμα: "Τα μέτρα μαζικής επιμέλειας στην διατήρηση των εθνικών Σακκινής Καστας Δρ. Κωνσταντίνος του Παττίου Πανεπιστημίου Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών"
19.30 μ.μ. **Θέμα: "Ο χορός ως μεταγωγικό στοιχείο στο δρώμενο των Λαζαρίνων"**
20.00 μ.μ. Παραούση χορών & παραδοσιακών παικιδιών της Λευκοπηγής από κ. Αντώνη Γάιο
21.00 μ.μ. Χορήγηση βεβαίωσης σεμινάριου
21.15 μ.μ. Γεύμα και γλένα με παραδοσιακή ορχήστρα στο "Κονάκι" του σπλιγγού

Κυριακή 16 Απριλίου 2006

8.00 μ.μ. Πρωινό στο ξενοδοχείο
11.00 μ.μ. Επίσκεψη στο Λαζαρίνακό μουσειο Κοζάνης - Ι.Μ. Αγίου Νικολάου Κοζάνης - Βιβλιοθήκη Κοζάνης
12.30 μ.μ. Αναχώρηση για Υψηλή Γέφυρα Σερβίων Κοζάνης

Ph. 14 4.3. Πρόγραμμα της Διημερίδας Πολιτισμού και του 1^{ου} Σεμιναρίου Παραδοσιακών χορών από τον Πολιτιστικό Σύλλογο Λευκοπηγής, 2006.

Η Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Κοζάνης
ο Ε.Μ.Α.Σ. Μέγας Αλεξάνδρος Λευκοπηγής
ο Δήμος Κοζάνης

και το Τ.Σ. Λευκοπηγής
διοργανώνουν το

2^ο Σεμινάριο παραδοσιακού χορού
& Ημερίδα πολιτισμού και Παράδοσης

στις 30-31 Μαρτίου & 1 Απριλίου 2007
με θέμα: «Λαζαρινές»

Πρόγραμμα Σεμιναρίου Παραδοσιακών Χορών

Παρασκευή 30 Μαρτίου 2007

16.00 μ.μ. - 17.00 μ.μ. Υποδοχή, Εγγραφή, Παραλαβή φακέλου διδασκαλίας
17.00 μ.μ. - 17.10 μ.μ. Χαιρετισμοί Επιστημών - Διοργανωτών
17.15 μ.μ. - 18.15 μ.μ. Διδασκαλία χορών (Άγιο Βόλο Κοζάνης)
Εισαγωγή, Τσώνης Κώστας
18.15 μ.μ. - 18.30 μ.μ. Διπλωμα
19.30 μ.μ. - 21.30 μ.μ. Διδασκαλία χορών (Άγιο Πλαγώνι Ηπειρώτι)
Εισαγωγή, Γούσιος Ευάγγελος
22.00 μ.μ. Παραδοσιακό γλέντι με ορχήστρα χάλκινων του Μπετζίου Τάκη στο κέντρο "Λευκάδι"

Σάββατο 31 Μαρτίου 2007

7.30 π.μ. - 9.30 π.μ. Προϊντό στο Ξενοδοχείο
10.00 π.μ. - 12.00 μ.μ. Ενημέρωση εθίμου «Λαζαρινές» και παρουσίαση φορεσιών Λαζαρινών
12.00 μ.μ. - 13.00 μ.μ. Έμφαση εθίμου «Λαζαρινές» τα καναβούρια - Τραπεζί, Λαζαρινών
13.00 μ.μ. - 16.00 μ.μ. Οι Λαζαρινές επισκέπτονται τον παπύ, τον προέδρο και τα υπόλοιπα σπύτια του χωριού όπου λένε Λαζαρινάτικα τραγούδια (το ανέλω σε κάθε περίπτωση)
16.00 μ.μ. - 17.30 μ.μ. Στην πλατεία του χωριού θα συγκεντρωθούν όλα τα «μπαλίκια» όπου θα σπείθει ο «εργαστής χορός» (Λαζαρινάτικος) (τα τραπέζια θα είναι στρωμένα για τον κέρμο όπου θα προσφέρονται Λαζαρινάτικες πίτες, κρασιά και εδέσματα) και θα ακούγονται τα Λαζαρινάτικα τραγούδια
17.30 μ.μ. - 17.45 μ.μ. Μοίρασμα της Λαζαρινάτικης Καφέ στον πλάτανο
18.30 μ.μ. - 20.00 μ.μ. Επανάληψη χορών (Άγιο Βόλο Κοζάνης) και (Άγιο Πλαγώνι Ηπειρώτι)
20.00 μ.μ. - 21.00 μ.μ. Λαζαρινάτικα παικνίδια-χοροί Λαζαρινών από τον κ. Καμμένη Νίκο και την ομάδα γυναικών
21.30 μ.μ. Πλένι στο «Κονάκι» με ορχήστρα Τραπέζια Κώστα

Πρόγραμμα Ημερίδας Πολιτισμού και Παράδοσης

Κυριακή 1 Απριλίου 2007

12.00 μ.μ. - 12.10 μ.μ. Χαιρετισμοί Επιστημών-Διοργανωτών
12.10 μ.μ. - 12.30 μ.μ. Ομιλητής, κ. Μάτσος Γιάννης (καθηγητής Φιλολογίας Πανεπιστημίου Ιωαννίνων)
θέμα, «Η ποίηση των τραγουδιών της περιόδου των Λαζαρινών»
12.30 μ.μ. - 12.50 μ.μ. Ομιλητής, κ. Μελέτιου-Κεραλά Νέλλη (Αιεθόνορα του Λαογραφικού & Εθνολογικού Μουσείου Μικαελόνος-Θράκης)
θέμα, «Η συμβολή των γυναικών στην Ελληνική Λαογραφία»
12.50 π.μ. - 13.10 μ.μ. Ομιλητής, κ. Βαββιτάς Νίκος (έκτορας παραδοσιακών χορών Τ.Σ.Φ.Α.Α. - Α.Π.Θ.)
θέμα, «Η παράδοση και το φολκλόρ, ιδιαίτερα στους τραγουδοστούς χορούς της περιόδου του Πάσχα»
13.15 π.μ. - 13.30 μ.μ. Χορήγηση Βεβαίωσης σεμιναρίου

Λίλη Ημερίδας
(κέφασμα μπουφές)

